

Op deze uitgave is de CC-BY-NC-licentie van toepassing.

Het is toegestaan om deze uitgave te kopiëren, distribueren, vertonen en op te voeren, en om afgeleid materiaal te maken dat op dit werk gebaseerd is zolang dit geen commerciële doeleinden heeft en uitsluitend als de auteur vermeld wordt als maker: H.J. Ymker / Theologische Universiteit Apeldoorn

Τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς

Een exploratief homiletisch onderzoek naar de visie
van predikanten binnen de Christelijke
Gereformeerde Kerken in Nederland op prediking
als 'bediening der verzoening'

Henkjan Ymker

Studentnummer: 1207 | Datum: 30-04-2025 | Begeleider:
Prof. Dr. M.J. Kater

AFBEELDING OMSLAG: GROTE VERZOENDAG

Met behulp van Chat GPT is deze afbeelding van de hogepriester in het heilige der heiligen op Grote Verzoendag gegenereerd. Verzoening krijgt volgens een van de geïnterviewden binnen het leven van Gods volk een eigen dag, maar wel ingebed in de rest van het jaar.

Inhoud

I.	Inleiding	4
II.	Exegetisch deel	17
I.	Gebruik van διακονία door Paulus	18
Conclusie II.I.....		19
II.	Wat καταλλαγή is	20
1.	Καταλλαγή	20
2.	Hoe καταλλαγή en ἵλασμός zich verhouden.....	20
3.	Beweging die de Schrift maakt als het gaat om ‘verzoening’	23
Conclusie II.II.....		24
III.	Τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς in 2 Kor. 5,18	25
1.	Τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς in de context van 2 Korinthe	25
2.	Verhouding tot andere begrippen	36
3.	Lijnen naar het verdere <i>corpus paulinum</i>	38
Conclusie II.III		39
IV.	Definitie ‘bediening der verzoening’	40
III.	Interviewdeel ‘bediening der verzoening’	42
A.	De typering van prediking door de geïnterviewden	44
B.	Bediening der verzoening	45
C.	Verzoening	49
D.	De rol van de context	51
E.	De verhouding rechtvaardiging – heiliging.....	53
F.	De urgentie van prediking.....	56
G.	De prediker	58
H.	De hoorder.....	63
Conclusie interviewdeel		66
IV.	Conclusie.....	67
I.	Belichting verschillende visies	68
II.	Theologische waardering verschillende visies	73
III.	Leerpunten voor de homiletiek	80
IV.	Conclusie – Antwoord op de hoofdvraag	84
	Samenvatting.....	86
	Literatuurlijst	87
	Bijlage 1 – Eerste opzet interviews	90
	Bijlage 2 – Verklaring van instemming.....	92

Bijlage 3 – Interviews	93
Interview A	94
Interview B.....	100
Interview C.....	106
Interview D	112
Interview E.....	118
Interview F.....	124
Interview G	132
Bijlage 4 – Analyse interviews.....	139
Gedeeltelijk open codering	139

I. Inleiding

Telkens als in een gemeente behorende tot de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland (CGK) een dienaar van het Woord wordt bevestigd, klinken de woorden van het zogenoemde ‘bevestigingsformulier’.¹ Binnen de CGK zijn door de generale synode drie formulieren vastgesteld die hiervoor mogen worden gebruikt, het ‘klassieke’ formulier, het formulier uit 1970 en het formulier uit 2017. Deze drie formulieren zijn er ook nog eens in drie verschillende varianten, waarbij de variatie zit in de gebruikte vertaling: Statenvertaling, Herziene Statenvertaling of de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap 1951.²

Hoewel de formulieren verschillen van lengte en inhoud – ten opzichte van het klassieke formulier hangt het formulier van 1970 bijvoorbeeld veel minder op aan de metafoor van de herder, terwijl het formulier van 1970 als nieuw element ten opzichte van het klassieke formulier de pastorale taak van de dienaar van het Woord in het formulier opneemt – halen alle versies woorden uit 2 Kor. 5,18 aan. Of het nu is als onderdeel van het onderwijzende gedeelte,³ als conclusie van het onderwijs,⁴ of in het gebed na de bevestiging van de dienaar,⁵ ergens in het formulier wordt 2 Kor. 5,18 aangehaald. Ondanks verschillende wijzigingen tussen de verschillende versies van het formulier is de ‘bediening der verzoening’ blijven bestaan als karakterisering van het ambtelijke werk van een dienaar van het Woord.

¹ Dat is althans de bedoeling, uit een van de interviews blijkt dat dit niet altijd gebeurt.

² Christelijke Gereformeerde Kerken, “Liturgische formulieren”, <https://cgk.nl/besluiten-en-regelingen/liturgische-formulieren/> [6 december 2024].

³ Christelijke Gereformeerde Kerken, “Formulier bevestiging dienaars SV klassiek”, <https://cgk.nl/wp-content/uploads/2023/07/formulier-bevestiging-dienaars-SV-klassiek.pdf> [6 december 2024]: ‘Maar inzonderheid hebben wij een zuivere beschrijving van het ambt van een dienaar des Evangelies, waar de apostel aldus spreekt: Al deze dingen zijn uit God, Die ons met Zichzelf verzoend heeft door Jezus Christus, en ons (namelijk de apostelen en herders) de bediening der verzoening gegeven heeft. Want God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende, hun zonden hun niet toerekenende, en heeft het woord der verzoening in ons gelegd. Zo zijn wij dan gezanten (of ambassadeurs) van Christuswege, alsof God door ons bade; wij bidden van Christuswege: laat u met God verzoenen.’

⁴ Christelijke Gereformeerde Kerken, “Formulier bevestiging dienaars SV 1970”, <https://cgk.nl/wp-content/uploads/2023/07/formulier-bevestiging-dienaars-SV-1970.pdf> [6 december 2024]: ‘Uit dit alles zien wij welk een hoog en verantwoordelijk ambt aan de dienaren des Woords is toevertrouwd. Zij zijn door God in de bediening der verzoening gesteld. Als gezanten van Christus vermanen en vragen zij in Zijn naam: laat u met God verzoenen.’

⁵ Christelijke Gereformeerde Kerken, “Formulier bevestiging dienaars SV 2017”, <https://cgk.nl/wp-content/uploads/2023/07/formulier-bevestiging-dienaars-SV-2017-.pdf> [6 december 2024]: ‘Barmhartige en genadige Vader, U hebt ons uw eigen Zoon Jezus Christus gegeven, die kwam om te zoeken en te redden wat verloren is. U gaf Hem tot een verzoening voor al onze zonden en U hebt daarbij de bediening van de verzoening ingesteld. In deze bediening van het Woord roept U ons toe: Laat u met God verzoenen.’

Blijkbaar heeft de kerk altijd oog gehad voor ‘bediening der verzoening’ als een van de typering van prediking. Het formulier van 1970 zegt zelfs dat dienaren des Woords door God in de bediening der verzoening zijn gesteld.⁶ Tegelijkertijd wordt in homiletische handboeken 2 Kor. 5,18-20 maar heel summier aangehaald. In de twee gepubliceerde delen – het derde laat nog op zich wachten – van het *Handboek apostolische homiletiek: Uitleggende prediking van de tekst* wordt de term ‘bediening der verzoening’ verbonden met de ‘schaduwendienst’ in het Oude Testament die is overgenomen door Christus’ verzoenend werk. Het verzoenend werk van Christus moet nu in opdracht van God worden verkondigd.⁷ Verder wordt nog geschreven dat prediking als ‘bediening der verzoening’ de kloof met God kan overbruggen.⁸ Een uitwerking van de specifieke term: ‘bediening der verzoening’ wordt echter nergens gegeven. Laat staan dat wordt ingegaan op de *Wirkungsgeschichte* van deze term binnen de homiletiek. Het zou kunnen dat dit in het nog te verschijnen derde deel wel het geval is, dat deel zal een historisch karakter dragen.

Kees van Ekris schrijft in *Dialog, dans en duel: Preken voor tijdgenoten* dat de bede van een missionaire preek is: ‘laat je met God verzoenen!’ (2 Kor. 5,20). Volgens Van Ekris doet God via de prediking verzoenende woorden naar ons uitgaan. God komt in onze werkelijkheid met zijn genade en verzoening. Dat betekent volgens Van Ekris dat tijdgenoten zich in de prediking ‘op basaal niveau’ moeten kunnen identificeren met de woorden en de thematiek van de preek. Dat wil zeggen dat je God en jezelf vindt, door aan jezelf te sterven en je over te geven aan God. Christus trekt in de eucharistie mensen in zijn werkelijkheid van sterven en opstaan en schenkt hun zo het leven – en zo, door te sterven aan jezelf en je over te geven aan God, ben je als zondaar verzoend. Van Ekris heeft het over ‘momenten van genade’ waarop hoorders merken dat God in de preek naar hen toekomt, momenten waarop ze in een nieuwe werkelijkheid worden geplaatst waarin alles wordt beheerst door wat Jezus Christus heeft gedaan.⁹

Later in zijn boek onderstreept Van Ekris nogmaals dat het door de preek is dat mensen in Gods werkelijkheid worden getrokken, een werkelijkheid die wordt bepaald door de kruisdood en opstanding van Jezus Christus, waarvan de vrucht voor ieder mens verzoening met God is.¹⁰ In de prediking wordt volgens Van Ekris dus door mensen in hun concrete levens verzoening ervaren, omdat

⁶ Christelijke Gereformeerde Kerken, “Formulier 1970”.

⁷ Van Kooten, R. (red.), *Handboek apostolische homiletiek: Uitleggende prediking van de tekst: Band 1: Bezinnend deel* (Apeldoorn, Labarum Academic, 2023), 30.

⁸ Van Kooten, R. (red.), *Handboek apostolische homiletiek: Uitleggende prediking van de tekst: Band 2: Praktisch deel* (Apeldoorn, Labarum Academic, 2023), 1534.

⁹ Van Ekris, K., *Dialog, dans en duel: Preken voor tijdgenoten* (Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2022), 242-244.

¹⁰ Van Ekris, *Dialog*, 278, 279.

God door de prediking 'verzoenende woorden' doet uitgaan, in prediking waarin troost, kerygma en vreugde zit, wordt het eeuwige leven geproefd in de verzoening met God.¹¹ Overigens verliest Van Ekris hierbij het geheel van de liturgie niet uit het oog.¹² Hoewel Van Ekris zeker oog heeft voor het verzoenende karakter van prediking komt ook hij niet met een expliciete uitwerking van het concept 'bediening der verzoening'.

Gerrit Immink noemt in *Over God gesproken: Preken in theorie en praktijk* 'verzoening en vernieuwing in samenhang met kruis en opstanding'¹³ als het eigene van het christelijk geloof. Immink schrijft wel over het preken over verzoening, maar besteedt geen aandacht aan prediking als 'bediening der verzoening'.¹⁴ Grözinger is in zijn *Homiletik* wel bezig met de vraag wat reformatorische prediking is, het is prediking die zich op het geleefde leven richt, maar Grözinger bespreekt 2 Kor. 5,18 niet.¹⁵ Bohren ziet de vrees voor de komende Rechter als missionaire impuls, waarbij hij verwijst naar 2 Kor. 5,11.¹⁶ De prediker moet volgens Bohren de mens openbaren wie hij door Christus reeds is (cf. 2 Kor. 5,17). De gemeente heeft een nieuw zijn, en dat moet de prediker verkondigen. Bohren wijst op het gevaar dat het in preken gaat over de slechte ervaringen die prediker met zichzelf of met anderen heeft gehad, zonder dat dit verbonden wordt met het heilswerk van Christus. De vreugde die er zou moeten zijn omdat de Heere aan het werk is, wordt dan verdrongen door dichtgetimmerd wetticisme. Tegenover absolutie staat echter retentie.¹⁷ Bohren bespreekt dit in het kader van de bediening van de sleutels van het hemelrijk, en niet met betrekking tot de bediening der verzoening. Volgens Bohren is het centrum van de nieuwtestamentische verkondiging de rechtvaardiging van de goddeloze. Ook dit wordt niet expliciet gelinkt aan de bediening der verzoening.¹⁸

Dingemans noemt als een van de theologische visies op prediking dat: 'de wereldgeschiedenis met het verzoenend werk van Christus definitief en feitelijk' is veranderd, 'zodat de preek ons dat zondag aan zondag moet uitleggen en verkondigen, opdat ons daarvoor de ogen steeds weer geopend worden'.¹⁹ Dit is overigens niet de opvatting waar Dingemans voor kiest. Volgens Dingemans is de predikant primair 'bemiddelaar' van Gods Woord. Het is bij uitzondering dat de predikant als profeet het Woord

¹¹ Van Ekris, *Dialoog*, 214.

¹² Van Ekris, *Dialoog*, 307.

¹³ Immink, G., *Over God gesproken: Preken in theorie en praktijk* (Utrecht: Uitgeverij Boekencentrum, 2018), 22.

¹⁴ Immink, *Over God*, 238-254.

¹⁵ Grözinger, A., *Homiletik: Lehrbuch Praktische Theologie Band 2* (Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2008), 75, 76.

¹⁶ Bohren, R., *Predigtlehre* (München, Chr. Kaiser Verlag, 1972²), 264.

¹⁷ Bohren, *Predigtlehre*, 306, 311.

¹⁸ Bohren, *Predigtlehre*, 429.

¹⁹ Dingemans, G.D.J., *Als hoorder onder de hoorders: Een hermeneutische homiletiek: Handboek praktische theologie* (Kampen: Uitgeverij Kok, 1995), 32, 33.

op directe wijze tot de gemeente mag richten, hij probeert met name hulp te bieden bij de eigen communicatie van de hoorders met God zelf, want het gaat om de hoorders en hun zoektocht naar het heil.²⁰

Kremer neemt een ander standpunt in. Hij vindt dat het karakter van het ambt een 'zekere tegenoverpositie ten opzichte van de gemeente' verleent aan de bediening van de drie-enige God in het ambt.²¹ Het ambt beschikt niet over het heil, maar het ambt heeft wel als taak om in bestraffing, vermaning, onderwijzing en vertroosting die heilswaarheid na te zeggen, uit te spreken en uit te leggen, die in het hart van een mens nooit zou zijn opgekomen, schrijft Kremer. Volgens Kremer zijn voor de prediking juist die zaken beslissend die God zelf aan de orde stelt.²² Kremer bespreekt prediking als 'bediening der verzoening' in het kader van het spreken van de Schrift over de bediening van het Woord. Kremer schrijft: 'Paulus noemt op verschillende plaatsen prediking als bediening der verzoening.'²³ In voetnoot 3 wordt vervolgens verwezen naar 1 Kor. 1,21 en 2 Kor. 5,18, maar hier klopt alleen de tweede verwijzing. Afgezien van de incorrecte verwijzing geeft ook Kremer geen uitwerking van het concept 'prediking als bediening der verzoening'. Uit zijn kritiek op De Leeuw, die prediking ziet als sacrament, blijkt wel dat Kremer vindt dat verzoening in de kerkdienst in het middelpunt zou moeten staan.²⁴ Bij Kremer lijkt het dat de bediening der verzoening samenvalt met de bediening van de sleutelmacht.²⁵

In 1970 spreekt C. Trimp in zijn inaugurele rede over: 'de volmacht tot bediening der verzoening'.²⁶ Trimp neemt het in zijn rede op tegen de posities van Schleiermacher en Barth. Schleiermacher is volgens Trimp te subjectivistisch en Barth te objectivistisch, en dat maakt dat bij beide theologen prediking gevangen blijft in de 'gesloten cirkel der gemeente'.²⁷ Trimp wil vasthouden aan de gedachte dat het ambt is ingesteld door Christus, om welke reden het ambt ook gezag heeft. God zelf komt naar de gemeente toe door de bediening van de apostel Paulus, schrijft Trimp naar aanleiding van 2 Kor. 5. God is present in de apostolische dienst.²⁸ Christus is in zijn Woord nabij, dat Woord wordt ambtelijk

²⁰ Dingemans, *Hoorder*, 46, 50, 198.

²¹ Kremer, W., in D.H.J. Folkers en J. Westerink (red.), *Priesterlijke prediking: Verzameld werk van prof. W. Kremer (1896-1985): Deel I: Geschriften* (Kampen: Brevier uitgeverij, 2019), 287.

²² Kremer, *Priesterlijke*, 288, 289.

²³ Kremer, *Priesterlijke*, 301.

²⁴ Kremer, *Priesterlijke*, 304.

²⁵ Kremer, *Priesterlijke*, 419: 'Hij [de dienaar des Woords, HJY] treedt ambtelijk op, sprekend, biddend, van Christus [sic] wege: "Laat U met God verzoenen." Ook de prediking is, naar Zondag 31, een hanteren van de sleutels des hemelrijks.'

²⁶ Trimp, C., *De volmacht tot bediening der verzoening: Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in de diaconiologische vakken aan de theologische hogeschool van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Kampen op 13 april 1970* (Groningen: Uitgeverij De Vuurbaak, 1970).

²⁷ Trimp, *Volmacht*, 36.

²⁸ Trimp, *Volmacht*, 37, 39.

bediend en daarom heeft het ambt gezag. Christus – die in heel de Bijbel voortdurend tot ons spreekt – geeft aan het ambt de volmacht tot bediening der verzoening. De inhoud van deze bediening wordt volgens Trimp niet gevormd door een ‘mededeling-achteraf’ en de bediening is ook geen ‘secundaire zaak’, geen ‘mensen-dienst, die tot gods-dienst worden kan’.²⁹

Trimp ziet een eenheid van het werk van God in Christus en in de gezanten van Christus. De God die in Christus de wereld met zichzelf verzoenende was, is dezelfde God als de God ‘die de bediening der verzoening gaf en het Woord der verzoening ‘stelde’ en toevertrouwde aan Zijn knechten. Dát is het ene grote verzoeningswerk van God in Christus en door de Geest.’³⁰ De bediening der verzoening is volgens Trimp iets ‘in’ – dus een onderdeel van – het woord van de gezanten van Christus. God heeft de bediening toevertrouwd aan de ambtsdrager, waarmee de prediking volgens Trimp ‘werk-van-Godswege’ is. ‘God is present in Zijn Woord, dat ons de verzoening in Christus aanreikt in de bediening van de Geest.’³¹ Trimp schrijft dat de gemeente daardoor niet anders kan dan de ambtelijke dienst onder de mensen van deze wereld steeds verder uit te breiden. En dat is volgens Trimp ook de enige manier om als kerk weerstand te kunnen bieden aan de ‘verhumanisering’ van de preek, waarbij Trimp onder ‘verhumanisering’ verstaat dat het niet meer gaat over Gods toorn tegen het ongeloof en over de ‘unieke Naam’ waardoor wij moeten worden behouden.³²

In de laatste Nederlandstalige homiletiek voor die van Van Kooten, de *Gereformeerde homiletiek* van T. Hoekstra uit 1926, wordt de hoofdinhoud van de bediening des Woord gezien als de ‘mededeling van den raad Gods tot onze zaligheid in Jezus Christus.’³³ Hoekstra schrijft dat de bediening des Woords een ambtelijk karakter draagt en dat de ambtelijke bediening des Woords verbonden is met de bediening van de sleutels van het hemelrijk (cf. HC 84). De dienaar van het Woord moet volgens Hoekstra een ‘krachtig ambtsbewustzijn’ hebben, zodat hij ook werkelijk woorden spreekt met Goddelijke autoriteit.³⁴ Hoekstra typeert in zijn homiletiek prediking niet afzonderlijk als ‘bediening der verzoening’. In het ‘register van zaken’ komt ‘bediening des Woords’ in meerdere variaties terug, maar ‘verzoening’ – laat staan ‘bediening der verzoening’ – is in het register niet opgenomen.³⁵ Dit wil

²⁹ Trimp, *Volmacht*, 38.

³⁰ Trimp, *Volmacht*, 39.

³¹ Trimp, *Volmacht*, 41.

³² Trimp, *Volmacht*, 40, 41.

³³ Hoekstra, T., *Gereformeerde homiletiek* (Wageningen: Gebr. Zeumer & Keuning’s uitgeversmaatschappij), 164.

³⁴ Hoekstra, *Gereformeerde*, 176, 180-184, 303.

³⁵ Hoekstra, *Gereformeerde*, 469-472.

niet zeggen dat Hoekstra de ‘bediening der verzoening’ niet noemt, maar dan als synoniem voor ‘bediening des Woords’, waarin de schatten van het Koninkrijk der hemelen worden ontsloten.³⁶

Daarnaast noemt Hoekstra verzoening als hij schrijft dat: ‘de hoofdinhoud van de Godsopenbaring in de H. Schrift, het Evangelie der verzoening door Jezus Christus’ is.³⁷ Op dezelfde wijze gebruikt of interpreteert Hoekstra de termen ‘woord der verzoening’ en ‘διακονία τῆς καταλλαγῆς’, namelijk om aan te geven dat Jezus Christus in de prediking in het middelpunt moet staan. Hoekstra bedoelt met de verzoening die Jezus Christus is (cf. 1 Joh. 2,2) dat God de mens tot zaligheid brengt via de weg die langs het kruis van Christus loopt.³⁸ De bede uit 2 Kor. 5,20 wordt door Hoekstra gelijkgesteld aan ‘prediking der bekeering’.³⁹ 2 Kor. 5,18-20 wordt verder door Hoekstra gebruikt om het ambtelijke karakter van de prediking te onderbouwen.⁴⁰

Hoekstra besteedt dus wel aandacht aan de bediening der verzoening en aan verzoening, maar niet als een zelfstandige categorie. En ook voor de andere genoemde homiletische werken geldt dat de bediening der verzoening ofwel wordt genoemd, maar niet uitvoerig besproken, ofwel niet eens wordt genoemd. Tegelijkertijd wordt in de bevestigingsformulieren de bediening der verzoening consequent genoemd. En alle predikanten zeggen er ‘ja’ op als zij worden bevestigd.

Dit roept verschillende vragen op. Een eerste vraag is: het formulier uit 2017 stelt de bediening van de verzoening gelijk aan de ‘bediening van het Woord’ waardoor God de gemeente oproept: ‘laat u met God verzoenen’ (cf. 2 Kor. 5,20).⁴¹ Wil dit zeggen dat prediking pas bediening der verzoening is als deze oproep expliciet klinkt? Of is prediking ook bediening der verzoening zodra het in de bediening van het Woord over verzoening gaat? Of is de bediening van het Woord altijd bediening van de verzoening, ongeacht of er nu expliciet over verzoening wordt gesproken of niet?

Een tweede vraag is: wat verstaan predikanten zelf onder de bediening der verzoening? Welke *espoused theology*⁴² rondom prediking als ‘bediening der verzoening’ tref je aan onder predikanten

³⁶ Hoekstra, *Gereformeerde*, 45,

³⁷ Hoekstra, *Gereformeerde*, 132; cf. Hoekstra, *Gereformeerde*, 276.

³⁸ Hoekstra, *Gereformeerde*, 165, 168.

³⁹ Hoekstra, *Gereformeerde*, 188.

⁴⁰ Hoekstra, *Gereformeerde*, 140, 177.

⁴¹ Christelijke Gereformeerde Kerken, “Formulier 2017”.

⁴² Dit kan worden vertaald met: ‘aangehangen theologie’, maar de vraag is of dit afdoende de affectieve lading van ‘*espoused*’ dekt. Voor ‘*espoused theology*’ cf. Cameron, H. e.a., *Talking about God in practice: Theological action research and practical theology* (London: SCM Press, 2010), 53, 54.

die zijn bevestigd op basis van een formulier dat de bediening der verzoening wel noemt, maar niet uitwerkt?

Een derde vraag – die hieraan vooraf zal moeten gaan – is wat Paulus zelf bedoelt met τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς (2 Kor. 5,18). Spreekt Paulus vaker over διακονία? En hoe verhouden zich καταλλαγὴ en ἰλασμός? Vervolgens is ook de vraag wie of wat moet er worden verzoend in de διακονίαν τῆς καταλλαγῆς. En of dit een eenmalig gebeuren is of een voortgaand gebeuren. Hoe past het spreken van Paulus over τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς binnen de context van 2 Korinthe? En hoe verhoudt zich dit spreken tot andere aanduidingen van de taak van Paulus, namelijk ἡ διακονία τοῦ πνεύματος (2 Kor. 3,8) en ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης (2 Kor. 3,9)? Als deze vragen zijn beantwoord, rest nog de vraag of 2 Kor. 5,18 een op zichzelf staand gebeuren betreft, of dat het een voortgaande lijn is binnen de paulinische geschriften. En als dat het geval is, of dit ook breder kan worden getrokken naar de hele Schrift.

Vervolgens luister ik naar een aantal predikanten binnen de CGK. ‘Bediening der verzoening’, wat roept deze term bij hen op? Hoe zien zij prediking als ‘bediening der verzoening’? Is dit een typering die zij aan prediking zouden geven? Zo ja, welke invulling geven zij hieraan? Welke rol speelt de context van hun gemeente hierin? Wat verwacht een prediker die prediking typeert als ‘bediening der verzoening’ van dergelijke prediking? En als ‘bediening der verzoening’ geen relevantie notie is voor de preekpraktijk van een geïnterviewde predikant, wat maakt het dat dit zo is?

Opzet van de interviews

De aard van dit onderzoek is exploratief – al zijn er raakvlakken met inductief onderzoek –, want het doel is om na een conceptuele verheldering van het begrip ‘bediening der verzoening’ een eerste blik te krijgen op de uitwerking hiervan in de praktijk.⁴³ Door middel van kwalitatieve interviews hoop ik dit doel te bereiken. De interviewstijl vertoont de meeste overeenkomsten met het sluismodel⁴⁴, omdat dit het meest passend is bij het exploratieve karakter van dit onderzoek. Het doel van het onderzoek is immers om inzicht te krijgen hoe predikanten binnen de CGK prediking als bediening der verzoening zien, met als doel dat de praktijk inzichten biedt voor de homiletiek.

Om te voorkomen dat het onderzoek wordt beïnvloed, heb ik vooraf de beoogde geïnterviewden niet meer informatie gegeven dan dat ze meewerken aan een onderzoek over hoe predikanten binnen de

⁴³ Bryman, A., *Social research methods* (Oxford: Oxford University Press, 2016⁵), 32.

⁴⁴ Evers, J., *Kwalitatief interviewen: kunst én kunde* (Amsterdam: Boom uitgevers, 2023), 87.

CGK prediking karakteriseren en ervaren. Ik heb geprobeerd de voorbereide interviewvragen zo open en neutraal mogelijk te formuleren.⁴⁵ Vanwege de beperkingen in tijd en omvang van dit onderzoek, heb ik ervoor gekozen niet te werken met een focusgroep om een eerste set data op te halen, maar om uitsluitend te werken met individuele interviews.⁴⁶

Vanwege de relatief beperkte omvang van het onderzoek ligt het aantal geïnterviewden volgens Evers idealiter tussen de zes á acht geïnterviewden.⁴⁷ Hoewel Evers de voorkeur geeft aan *face-to-face* interviews, omdat de communicatie dan het meest optimaal zal verlopen, doordat je bijvoorbeeld ook lichaamstaal kunt waarnemen, denk ik dat dit onderwerp niet dermate gevoelig of persoonlijk is, dat video-interviews afbreuk doen aan de uitkomsten, of dat de data daarvoor te gevoelig zouden zijn. Daarom heb ik ervoor gekozen om de interviews door middel van een beeldverbinding af te nemen.⁴⁸

De keuze voor de geïnterviewden is gebaseerd op het jaar waarin zij voor het eerst werden bevestigd als dienaar van het Woord, omdat dit een objectief gegeven is. Bij de selectie heb ik verder als criteria gehanteerd dat de predikanten actief dienend moeten zijn, enige jaren ervaring moeten hebben, maar ook nog – voor zover zich dat laat voorspellen – een relatief lange periode van actieve dienst voor zich hebben. Hierbij dacht ik in eerste instantie aan predikanten die tussen 2014 en 2017 zijn bevestigd in hun eerste gemeente. Daarbij kwam ik een bijzonderheid tegen, namelijk dat van deze zeventien predikanten, negen zijn bevestigd in 2017.⁴⁹ Dat is de groep geworden die ik heb geselecteerd voor de interviews. Daarvan viel een predikant af omdat hij al op de hoogte was van het onderzoek en heeft een andere predikant niet gereageerd op mijn verzoek, maar waren de overige zeven onmiddellijk bereid om medewerking te verlenen. De namen van de geïnterviewde predikanten zijn omwille van hun privacy niet opgenomen bij de interviews. De koppeling van de namen aan de interviews is ook slechts analoog gedaan.

Naast het niet vermelden van de namen van de geïnterviewden, zijn de interviews opgeslagen op twee elektronische dragers, in plaats van in de *cloud*. Hiermee wordt het risico verminderd dat de verzamelde data aan derden toevallen. Hoewel de informatie niet persoonlijk van aard is, maar gaat over de professionele opvattingen van de geïnterviewden, is gepoogd om te voorkomen dat informatie herleidbaar zou zijn. Voorafgaand aan de interviews hebben de geïnterviewden schriftelijk

⁴⁵ Evers, *Kwalitatief*, 72, 107.

⁴⁶ Evers, *Kwalitatief*, 109-161.

⁴⁷ Evers, *Kwalitatief*, 181.

⁴⁸ Evers, *Kwalitatief*, 70, 97-104.

⁴⁹ Dan bedoel ik negen die voldoen aan de eerder genoemde criteria, een tiende is inmiddels met gezondheidsemeritaat.

toestemming gegeven voor de geanonimiseerde verwerking van hun antwoorden, zie voor de toestemmingsverklaring bijlage 2.

De uitkomsten van deze interviews vergelijk ik met wat eerder is ontdekt in 2 Kor. 5,18 over de ‘bediening der verzoening’. Leggen de geïnterviewde predikanten dezelfde accenten, of zijn er accenten die zij niet leggen of juist toevoegen? Wat is hun *espoused theology*? Uit de interviews is gebleken dat het moeilijk is om de *espoused theology* te scheiden van de *formal theology* of de *normative theology*. De termen waarvan de geïnterviewden zich bedienen, komen veelal uit deze twee ‘stemmen’. En als een geïnterviewde opmerkt dat hij ‘natuurlijk moet zeggen’ dat prediking ‘bediening der verzoening’ is, is dat een illustratie bij wat vaker onder de oppervlakte zal gebeuren. En toch komt in de interviews de *espoused theology* van de geïnterviewde predikanten naar voren, omdat in hun onvoorbereide antwoorden weliswaar bekende termen voorkomen, maar de daadwerkelijke invulling hiervan komt niet altijd overeen met *normative theology* zoals die kan worden vastgesteld op grond van 2 Kor. 5 en evenmin met de *formal theology* vanuit de homiletiek.⁵⁰

Hoofd- en deelvragen

Via deze weg geef ik een antwoord op de hoofdvraag: ‘Hoe zien predikanten die in 2017 in hun eerste gemeente werden bevestigd als predikant binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland prediking als ‘bediening der verzoening’?’

Daarbij is de eerste deelvraag, in hoofdstuk II: ‘Wat bedoelt Paulus met τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς?’ De tweede deelvraag, in hoofdstuk III, betreft het interviewdeel en luidt: ‘Hoe uiten predikanten binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland anno 2025 zich over prediking als ‘bediening der verzoening’?’

Vervolgens wordt dit aan elkaar verbonden in het concluderende antwoord op de hoofdvraag in hoofdstuk IV: ‘Hoe zien predikanten die in 2017 in hun eerste gemeente werden bevestigd als predikant binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland prediking als ‘bediening der verzoening’?’

⁵⁰ Cameron, *Talking*, 52-54, interessant zou ook nog zijn om de *operant theology* te onderzoeken, maar dat valt buiten het bereik van dit onderzoek.

Vanwege de beperkte omvang van het onderzoek moeten hieraan voorzichtige conclusies worden verbonden. Toch draagt het onderzoek bij aan inzicht voor kerk en theologie als het gaat om prediking als ‘bediening der verzoening’. Aan de ene kant door de conceptuele verheldering van ‘bediening der verzoening’, aan de andere kant door inzichten hoe prediking als ‘bediening der verzoening’ in de praktijk wordt gezien, en hoe al dan niet, bewust of onbewust, wordt gepoogd dit vorm te geven. De uitkomsten van de interviews leveren leerpunten op voor de homiletiek.

Relevantie

Deze bijdrage zie ik ook als eerste punt van relevantie van het onderzoek, de inzichten voor de theologie van de homiletiek. Stefan Paas toont zich in *Vrede op aarde: Over heil en redding in deze tijd* kritisch op het ‘piëtistisch bekeringsdrama’ van de christelijke gereformeerde gemeente van zijn jeugd, hoewel Paas beschrijft hoe hij zelf dit drama heeft ondergaan.⁵¹ Het piëtisme wordt door Paas gedefinieerd als: ‘gevoelsprotestantisme’, dat zich concentreert op ‘de reddende kruisdood van Jezus tegen de achtergrond van Gods oordeel, waarvan mensen gered worden door een persoonlijk geloof.’⁵²

Paas stelt dat wat niet ervaren wordt, niet heilzaam kan zijn. Want, schrijft hij, het evangelie kan voor mensen alleen goed nieuws zijn, als het dat is in hun ervaringswereld. God kan ‘alleen’ worden ontmoet in het domein van onze ervaring.⁵³ Het ‘piëtistisch heilsdrama’ werkte in een tijd en context die niet de onze is – Paas noemt de protestantse soteriologie ‘door en door contextueel’, volgens hem is het ‘piëtistische evangelie’ een versmalling van de soteriologie van de vroege kerk –, en is daardoor een ‘sterfhuisconstructie’ die alleen werkt voor mensen die een religieuze achtergrond hebben, maar die geen mensen van buitenaf meer aanspreekt.⁵⁴

Onder christenen die missionair actief zijn, bespeurt Paas sprakeloosheid, omdat ze voelen dat het niet meer kan op de manier van het piëtistische bekeringsdrama, maar ze vervolgens niet weten hoe het dan wel moet.⁵⁵ Er is volgens Paas niet zoiets als ‘één universele heilsboodschap’ die overal en voor iedereen op dezelfde manier zou gelden.⁵⁶ Omdat het piëtistische heilsdrama nu niet meer goed ‘voelt’, raakt het nu nog weinig mensen.⁵⁷ Paas wil op zoek naar een soteriologie die wel resoneert in

⁵¹ Paas, S., *Vrede op aarde: Over heil en redding in deze tijd* (Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2023), 15-21.

⁵² Paas, *Vrede*, 58.

⁵³ Paas, *Vrede*, 30, 31.

⁵⁴ Paas, *Vrede*, 50, 101, 114, 147, 148, 165, 235.

⁵⁵ Paas, *Vrede*, 239.

⁵⁶ Paas, *Vrede*, 148.

⁵⁷ Paas, *Vrede*, 165.

de gevoelswereld van nu, waarbij deze soteriologie blijft drinken uit de bronnen van de traditie.⁵⁸ Paas verwerpt de gedachte dat ieder zijn ‘eigen, unieke heilsbeleving’ zou hebben, terwijl hij eerder nog schrijft dat er niet zoiets is als ‘een universele heilsboodschap’. Heil kan volgens Paas niet worden losgekoppeld van het partijkiezen voor het Koninkrijk en zijn gerechtigheid.⁵⁹

In de focus op het ‘ene nodige’ is bij de piëtisten volgens Paas een enorm gebied leeg van God geworden. Daarbij komt nog eens, meent Paas, dat piëtisten liever beleren dan dat ze luisteren. Dit sluit niet aan op een democratische cultuur, waarin getuigen niet ‘proclamatie’ of ‘verkondiging’ is, maar ‘conversatie’. Illustratief is de discussie die gevoerd is in een kerk die Paas mede heeft opgericht, of er nog wel zou moeten worden gepreekt. Doorslaggevend om positief te besluiten, lijken overwegingen te zijn die te maken hebben expertise en professionaliteit van de persoon van de prediker – ambacht, maar geen ambt.⁶⁰

Ook 2 Kor. 5,18.19 wordt door Paas niet verbonden met het ambt van dienaar van het Woord, maar met de kerk, die als gemeenschap is geroepen tot de ‘dienst van de verzoening’, dat wil zeggen dat de vrede die in de kerk begint – vrede die God en mens in Jezus sluiten⁶¹ –, zich moet uitstrekken naar heel Gods schepping.⁶²

Als volgens Paas het ‘piëtistisch heilsdrama’ vandaag de dag niet meer aanspreekt, hoe ervaren predikanten dan prediking als ‘bediening der verzoening’? Is dit ook iets wat alleen nog werkt voor mensen die er nog iets mee hebben, of is bediening der verzoening iets wat ook buitenkerkelijken raakt? En op wat voor manier? Moet het dan gaan over de toorn van God, over bloedstorting, over voldoening, over zonde en genade? Of moet het gaan over vrede en gerechtigheid?

Paas zegt weliswaar dat we een ‘dikke’ soteriologie nodig hebben,⁶³ maar in zijn boek doet hij weinig met de noties die hij kent uit de kerk van zijn jeugd. In de kerk van zijn jeugd zullen bijvoorbeeld ongetwijfeld de woorden van HC 64 en NGB 24 hebben geklonken. Paas verwijt anderen de gedachte dat Gods heil zou moeten worden uitgespeeld tegen engagement in de wereld, resulterend in passiviteit,⁶⁴ maar gaat van de weeromstuit zelf aan de andere kant hangen. In positieve zin doet Paas

⁵⁸ Paas, *Vrede*, 174.

⁵⁹ Paas, *Vrede*, 184.

⁶⁰ Paas, *Vrede*, 253-268.

⁶¹ Paas, *Vrede*, 374.

⁶² Paas, *Vrede*, 380, 381, 400.

⁶³ Paas, *Vrede*, 341.

⁶⁴ Paas, *Vrede*, 353.

niets met het 'piëtistische bekeringsdrama'. Waardoor de indruk ontstaat dat mensen in deze tijd niet meer worden geraakt door de boodschap van zonde en genade.

Het spreken over 'verzoening' in 2 Kor. 5,18 wordt door Paas geduid als God en mens die vrede met elkaar sluiten, waarbij het initiatief bij God ligt. God wil vrede met ons en zet zich daar zonder reserves voor in. Het kruis van Christus verkondigt ons dat het offer van Jezus voldoende is. Het is volbracht. Er is niets waarop God geen antwoord heeft, waar dat wel wordt gedacht, vormt dat een hindernis voor verzoening. Paas legt 'ons met God laten verzoenen' uit als: 'de weg van vrede' gaan.⁶⁵ Als dat verzoening is, en als 'dienst van de verzoening' is dat de vrede die in de kerk begint zich uitstrekt naar de hele schepping, dan klinkt dit als een andere invulling dan die wordt gegeven in de bevestigingsformulieren. Daarin wordt de 'bediening der verzoening' gezien als een taak van de dienaren van het Woord.

Dat is een klassieke lijn die ook de hervormde predikant G. Boer verdedigt. Hij noemt predikanten 'dienaren der verzoening' die aan God rekenschap van deze dienst hebben af te leggen.⁶⁶ De dienst van de verzoening is volgens Boer: 'het dienstwerk, dat de verzoening, die God tot stand gebracht heeft, predikt.'⁶⁷

Boer wil in navolging van Calvijn het heil in het heden present stellen, omdat hij de verzoening en de prediking daarvan als een voortgaande zaak ziet. Het hogepriesterlijk werk van Christus duurt voort, en de hoorder blijft heel zijn leven de zonde en de 'inwendige kwelling' houden. In het gebeuren van de verzoening – zonder bloedstorting geschiedt er geen vergeving, schrijft Boer (cf. Hebr. 9,22^b (SV)) – heeft God volgens Boer de prediking en de bediening van de verzoening een wezenlijke plaats gegeven. De prediker moet als gezant dit woord der verzoening met gezag uitdragen, hij kan niet zwijgen, omdat hier God zelf in beweging is.⁶⁸

Dit onderzoek levert meer duidelijkheid op over de vraag of ambtelijke bediening der verzoening inderdaad iets is uit een ander tijdperk, of dat het een wezenlijke plaats heeft in het verzoenend werk van God. En als dat zo is, zal dat betekenen dat het ook mensen buiten het 'sterfhuis' raakt.

⁶⁵ Paas, *Vrede*, 374, 387-389.

⁶⁶ Boer, G., *De prediking van de verzoening* (Woerden: Zuiderduijn, 1968), 26.

⁶⁷ Boer, *Prediking*, 31.

⁶⁸ Boer, *Prediking*, 33, 41, 45, 46, 49-51, 54, 55.

Een tweede punt van relevantie zie ik in het in kaart brengen van de *espoused theology*. Binnen de CGK klinkt het verwijt dat men elkaar niet meer verstaat omdat de prediking verschillend van aard en karakter is.⁶⁹ Expliciet noemen deputaten vertegenwoordiging en commissie voorbereiding convent in hun brief met informatie ter voorbereiding op het convent van 20 april 2024: ‘Dat de prediking verschilt, heeft te maken met de context waarin een gemeente kerk is. Toch is hiermee niet alles gezegd, want onderling is er steeds minder herkenning in de inhoud van de prediking en de accenten die daarbij worden gelegd.’⁷⁰ Als dat zo is, dan zou dat toch moeten blijken uit de interviews met predikanten uit de breedte van die kerken die elke zondag het Woord bedienen – ook waar het betreft hun visie op prediking als ‘bediening der verzoening’. Dit onderzoek levert een bijdrage aan het inzicht in hoeverre dit gevoel terecht is.

⁶⁹ Cf. ter illustratie Baars, A. e.a., ‘Verklaring van gevoelen’, <https://www.cgberaad.nl/verklaring-van-gevoelen/> [25-09-2024]; Kieviet, J.M.J., ‘Volhard als kerk en als christen in leer apostelen’, *Reformatorisch Dagblad*, 18-09-2024; Stolk, M., ‘Houvast in een kerk die kraakt en piept’, *Reformatorisch Dagblad*, 19-11-2022; Versluis, A., ‘Verootmoediging en gesprek zijn de enige weg vooruit’, *De Wekker*, 14-10-2022.

⁷⁰ Buijs, P.D.J., e.a., ‘Brief ter voorbereiding convent 20-04-24’.

II. Exegetisch deel

In 2 Kor. 5,18 spreekt Paulus over τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς. Deze tekst is belangrijk in de verschillende formulieren die worden gebruikt voor de bevestiging van dienaren des Woords. Om zicht krijgen op prediking als ‘bediening der verzoening’ is het belangrijk om eerst te weten wat de bijbels-theologische achtergrond is van deze term. Daarom zal in dit hoofdstuk in vier stappen worden ingegaan op de vraag: ‘Wat bedoelt Paulus met τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς?’

Bij de eerste stap ga ik in op de term διακονία. Hoe gebruikt Paulus διακονία? Welke verschillende lagen van gebruik tref je aan bij Paulus? Als tweede stap behandel ik de term καταλλαγή. Wat is καταλλαγή, en hoe verhouden zich καταλλαγή en ἰλασμός? Vervolgens bespreek ik de beweging die de Schrift maakt als het gaat om ‘verzoening’ – en dan in het bijzonder met betrekking tot καταλλαγή. Gaat verzoening altijd uit van dezelfde partij? En hoe komt verzoening tot stand? De derde stap is het antwoord op de vraag hoe Paulus in 2 Kor. 5,18 spreekt over τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς. Dit antwoord wordt gegeven langs drie lijnen. De eerste lijn is die van de context van 2 Kor. 5,18, de tweede lijn is die van de verhouding tussen τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς en andere typeringen van Paulus voor zijn bediening, namelijk ἡ διακονία τοῦ πνεύματος (2 Kor. 3,8) en ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης (2 Kor. 3,9), en de derde lijn is die van 2 Kor. 5,18 naar de rest van het *corpus paulinum*.

Hierna volgt de vierde en afsluitende stap in dit hoofdstuk, namelijk de vraag hoe op basis van wat Paulus schrijft de ‘bediening der verzoening’ kan worden gedefinieerd. Deze vierde stap is niet alleen exegetisch, maar ook hermeneutisch van aard. Want hoe legitiem is het gebruik van een term uit 2 Kor. 5,18 als een van de kenschetsen en funderingen van het ambt van dienaar des Woords?

I. Gebruik van διακονία door Paulus

De eerste stap van dit exegetische deel is de vraag: 'Hoe gebruikt Paulus διακονία?' Eerst wordt ingegaan op het woord διακονία in het NT. Vervolgens bespreek ik de wijze waarop Paulus διακονία gebruikt.

Het woord διακονία heeft in het NT in eerste instantie te maken met de dienst aan tafel. Διακονία kan echter in tweede instantie ook breder worden opgevat, als iedere vorm van dienst die wordt verricht of als de uitoefening van verschillende taken in de gemeente, zoals die van apostel, evangelist of zendeling. In Hand. 6 worden zeven broeders aangesteld 'om de tafels te dienen' (Hand. 6,2; HSV), terwijl de apostelen zich zullen 'toeleggen op'⁷¹ het gebed en 'de bediening van het Woord' (Hand. 6,4; HSV) (τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου). De kerntaak van de apostelen wordt hier dus tweeledig gedefinieerd. Ook de collecte voor Jeruzalem wordt bestempeld als διακονία (Hand. 12,25; Rom. 15,31; 2 Kor. 8,4; 9,1.12).⁷²

Διακονία wordt in de paulinische geschriften 23 keer genoemd.⁷³ Daarnaast komt διακονία voor in de afscheidswaarden van Paulus in Hand. 20,24. Paulus spreekt daar over de διακονία die hij van de Heere Jezus heeft ontvangen om te getuigen van het evangelie van Gods genade. In de paulinische brieven wordt de taak⁷⁴ die Paulus heeft ook regelmatig als διακονία aangeduid. In Rom. 11,13 is zijn apostelschap onder de heidenen een διακονία. In 2 Kor. 4,1 schrijft Paulus dat hij zijn διακονία heeft 'naar de barmhartigheid die ons bewezen is' (HSV). In 2 Kor. 5,18; 6,3; 1 Tim. 1,12; 2 Tim. 4,11 is διακονία eveneens een verwijzing naar de taak van Paulus. In Kol. 4,17 wordt een zekere Archippus aangespoord de διακονία die hij in de Heere heeft aangenomen te vervullen. Dit sluit aan bij het spreken van Paulus over zijn eigen διακονία. Ook Timotheüs wordt aangespoord om zijn διακονία volledig te vervullen (2 Tim. 4,5).

Behalve als karakterisering van Paulus' eigen werk als apostel, of de taak waartoe Archippus en Timotheüs zijn geroepen, wordt διακονία in de paulinische brieven ook algemener gebruikt om

⁷¹ Murre, J.A., *Lexicon Bijbels Grieks. Alle Griekse woorden in Septuaginta en Nieuwe Testament: betekenissen, grammaticale vormen en de Hebreeuwse en Aramese equivalenten. Met een alfabetische woordenlijst Hebreeuws/Aramees - Grieks 2 delen* (Vught: Uitgeverij Skandalon, 2016³), 1404.

⁷² Kittel, G., *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* Band 2, 87, 88.

⁷³ Rom. 11,13; 12,7 (2x); 15,31; 1 Kor. 12,5; 16,15; 2 Kor. 3,7.8.9 (2x); 4,1; 5,18; 6,3; 8,4; 9,1.12.13; 11,8; Ef. 4,12; Kol. 4,17; 1 Tim. 1,12; 2 Tim. 4,5.11.

⁷⁴ Deze taak is een 'dienst' of 'bediening', wat goede vertalingen zijn van διακονία. 'Taak' kan wellicht zakelijk klinken, maar zo is het niet bedoeld. 'Taak' wil zeggen: die dienst of het werk van Paulus, geïncorporeerd in Gods eigen dienen.

menselijk handelen aan te duiden, zoals de eerder vermelde inzameling voor Jeruzalem (Rom. 15,31; 2 Kor. 8,4; 9,1.12). In 1 Kor. 12,5 wordt de verscheidenheid aan 'bedieningen' toegeschreven aan dezelfde Heere. In Rom. 12,7 wordt διακονία samen met onderwijzen (διδασκαλία) genoemd als een van de genadegaven die de leden van het lichaam van Christus in hun verscheidenheid ontvangen. Dit wordt concreet zichtbaar in het huis van Stefanus, dat zich ten dienste van de heiligen beschikbaar stelt, nadat Stefanus cum suis als eerste van Achaïe tot geloof is gekomen (1 Kor. 16,15). Tegelijkertijd kan διακονία ook de dienstbaarheid van alle heiligen zijn (Ef. 4,12).

Naast διακονία als verwijzing naar een bijzondere taak, of διακονία als een algemenere verwijzing, wordt διακονία in de paulinische geschriften ook nog meer 'theologisch' gebruikt. In 2 Kor. 3,7 spreekt Paulus van de 'bediening van de dood' (ἡ διακονία τοῦ θανάτου), die hij plaatst tegenover 'bediening van de Geest' (ἡ διακονία τοῦ πνεύματος) in 2 Kor. 3,8. De tegenstelling die Paulus maakt, is de tegenstelling tussen het verbond van de letter die op stenen tafels is geschreven, en het nieuwe verbond dat door Geest van God op vlezen tafels is geschreven. Van dit nieuwe verbond is Paulus een dienaar (2 Kor. 3,1-8). De bediening van het 'oude verbond' (2 Kor. 3,14) noemt Paulus in 2 Kor. 3,9: 'de bediening van de verdoemenis' (HSV) (τῇ διακονίᾳ τῆς κατακρίσεως), de bediening van het 'nieuwe verbond' (2 Kor. 3,6) noemt hij: 'de bediening van de gerechtigheid' (HSV) (ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης).

Conclusie II.1

Uit dit korte overzicht van het gebruik van διακονία in het *corpus paulinum* blijkt dat διακονία wordt gebruikt om te verwijzen naar de specifieke taak die de apostel of een ander heeft ontvangen van God. Dit 'ontvangen' hoort er nadrukkelijk bij. Daarnaast wordt διακονία gebruikt om in algemenere zin te verwijzen naar een gave die leden van het lichaam van Christus krijgen ten dienste van dat lichaam. Διακονία verwijst incidenteel zelfs naar de dienstbaarheid van alle heiligen. Tot slot wordt διακονία ook nog gebruikt in 2 Kor. 3 als Paulus een vergelijking tussen het eerste en het nieuwe verbond wil maken. In 2 Kor. 5,18 wordt διακονία gebruikt als aanduiding voor een specifieke taak.

II. Wat καταλλαγή is

Een kernwoord in 2 Kor. 5,18 is καταλλαγή. De vraag die in deze paragraaf centraal staat is: ‘Wat is καταλλαγή?’ Daar wordt eerst kort op ingegaan. Daaraan gekoppeld is de vraag hoe καταλλαγή en ἵλασμός – de twee woorden in het NT voor ‘verzoening’ – zich verhouden. Tot slot wordt de vraag besproken welke beweging in de Schrift wordt gemaakt als het gaat om ‘verzoening’.

1. Καταλλαγή

Καταλλαγή is een woord dat in het NT alleen wordt gebruikt door Paulus, die het eveneens in vers 18 voorkomende καταλλάσσω als enige in het NT toepast op de relatie tussen God en mens. Eveneens gebruikt Paulus καταλλαγή altijd als iets van God uit. De betekenis van καταλλαγή komt volgens Kittel overeen met die van καταλλάσσειν en ἀποκαταλλάσσω, waarbij voor ἀποκαταλλάσσω geldt dat naast God ook Christus het subject kan zijn. Volgens Kittel geeft Paulus zijn bediening en woord betekenis door ze τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς (2 Kor. 5,18) en τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς (2 Kor. 5,19) te noemen. Door de bediening van Paulus en het woord van Paulus komt Gods handelen, waardoor Hij mensen opneemt in zijn gemeenschap, tot de mensen. Zij die deze werking van God in zichzelf tot vervulling laten komen, hebben verzoening ontvangen (cf. 2 Kor. 5,20 en ook Rom. 5,11).⁷⁵

Καταλλαγή kan worden vertaald als ‘verzoening’, waarbij καταλλαγή volgens Stuhlmacher in eerste instantie slaat op de wijze waarop verzoening wordt bereikt, namelijk door het offer van Jezus Christus (cf. 2 Kor. 5,19), maar vervolgens in tweede instantie ook op het effect hiervan op de gelovigen (cf. Rom. 5,1-11).⁷⁶

2. Hoe καταλλαγή en ἵλασμός zich verhouden

De Nederlandse taal kent maar een manier om ‘verzoening’ uit te drukken. Opvallend is dat Engelse vertalingen divergeren bij de vertaling van καταλλαγή in 2 Kor. 5,18.⁷⁷ Een aantal vertalingen vertalen

⁷⁵ Kittel, *Theologisches Band* 1, 255, 258, 259.

⁷⁶ Stuhlmacher, P., *Biblical theology of the New Testament: Translated and edited by Daniel P. Bailey* (Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2018), 353, 354.

⁷⁷ Ter illustratie verschillende Engelse vertalingen van 2 Kor. 5,18. Door mij onderstreept zijn de verschillende vertalingen van καταλλαγή. **King James Bible**: ‘And all things are of God, who hath reconciled us to himself by Jesus Christ, and hath given to us the ministry of reconciliation.’ **English Standard Version**: ‘All this is from God, who through Christ reconciled us to himself and gave us the ministry of reconciliation.’ **New International Version**: ‘All this is from God, who reconciled us to himself through Christ and gave us the ministry of reconciliation.’ **William Tyndale Bible**: ‘Nevertheless all thinges are of god which hath reconciled vs vnto him sylfe by Iesus Christ and hath geven vnto vs the office to preach the atonement.’ **New Living Translation**: ‘And

met *'reconciliation'* – een vertaalkeuze die meerdere commentaren ook maken.⁷⁸ De vertaling van William Tyndale met *'atonement'* drukt uit wat de betekenis van καταλλαγή volgens deze vertaling moet zijn: twee van elkaar gescheiden partijen die worden verenigd. Versteeg schrijft dat de vertaling van William Tyndale uit 1534 de eerste vertaling is waarin *atonement* voorkomt. Volgens Versteeg is *'atonement'* ook precies waar het om gaat in verzoening, te weten *'eenmaking'*. Versteeg onderscheidt καταλλαγή van ἵλασμός, hoewel deze woorden samen volgens Versteeg de ene werkelijkheid van verzoening tot uitdrukking brengen.⁷⁹

Ook Downing schaaft zich achter de vertaling van William Tyndale. Volgens Downing is er geen sprake van *'reconciliation'*, maar van *'conciliation'* of *'atonement'*, omdat Paulus zou spreken van een *'frisse start'*, niet van een *'reparatie'*.⁸⁰ Hoewel Downing in zijn artikel zijn standpunt grondig onderbouwt, is het opmerkelijk dat hij het heeft over: *'William Tyndale in his sixteenth-century English translation of Paul's καταλλαγή/ καταλλάσσω'*,⁸¹ terwijl in de vertaling van Tyndale καταλλάσσω toch echt wordt vertaald als: *'reconciled'*. Dat lijkt een incongruente vertaling door Tyndale, omdat καταλλάσσω en καταλλαγή aan elkaar verwant zijn.⁸² Downing besteedt hier niet alleen geen aandacht aan, maar doet zelfs voorkomen alsof καταλλάσσω eveneens als *'atonement'* is vertaald.

Al voordat Versteeg de vertaling van William Tyndale – waar dus vragen bij kunnen worden gesteld als het aankomt op congruentie – aanhaalt, schrijft Versteeg over het woord καταλλαγή: '[καταλλαγή, HJY] betekent ook letterlijk het bij elkaar brengen van partijen die tegenover elkaar staan.'⁸³ Als dit zo *'letterlijk'* de betekenis is van het woord, en als het werkelijk valt te onderscheiden van ἵλασμός, als zou ἵλασμός niet het bij elkaar brengen beschrijven, maar de manier waarop dit bij elkaar komen tot stand wordt gebracht, namelijk door het offer dat is gegeven om de schuld te bedekken,⁸⁴ dan mag worden verwacht dat dit ook zal blijken uit de teksten waarin ἵλασμός en καταλλαγή voorkomen.

all of this is a gift from God, who brought us back to himself through Christ. And God has given us this task of reconciling people to him.' Wat verder opvalt, is dat de *William Tyndale Bible* καταλλάσσω anders vertaalt dan καταλλαγή. Dit geldt ook voor de *New Living Translation*, al is daar het inhoudelijke verschil niet groot.

⁷⁸ Hafemann, S.J., *2 Corinthians* The NIV application commentary (Grand Rapids: Zondervan, 2000), 234; Harris, M.J., *The second epistle to the Corinthians: A commentary on the Greek text* The New International Greek Testament Commentary (Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2005), 245; Matera, F.J., *II Corinthians: A commentary* The New Testament Library (Louisville: Westminster John Knox Press, 2003), 128; Seifrid, M.A., *The second letter to the Corinthians* The Pillar New Testament Commentary (Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2014), 245.

⁷⁹ Versteeg, J.P., *Bijbelwoorden op de man af* (Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, 1987), 30, 31.

⁸⁰ Downing, F.G., "Incongruous Conciliation: A Constructive Critique of John Barclay's *Paul and the Gift*" *JSNT* 3 (2019) 397, 398.

⁸¹ Downing, "Incongruous", 397.

⁸² Idem Rom. 5,10.11.

⁸³ Versteeg, *Bijbelwoorden*, 30.

⁸⁴ Versteeg, *Bijbelwoorden*, 31.

In het NT komt ἱλασμός alleen voor in 1 Joh. 2,2; 4,10. Pop vertaalt ἱλασμός – dat verwant is aan ἱλαστήριον in Rom. 3,2 ('zoenmiddel') en Hebr. 9,25 ('verzoendeksel' (cf. LXX (Ex. 25,17; 31,7)) – met 'verzoening', maar kan niet met zekerheid zeggen wat Johannes bedoelt als hij zegt dat Jezus Christus een ἱλασμός is. Pop suggereert dat ἱλασμός zo moet worden opgevat, dat het wil zeggen dat Jezus Christus de 'tegenwaarde' is van ons leven dat ten dode gedoemd is (cf. Ex. 21,29.30). Deze vertaling van כִּפָּר zou wel afwijken van de wijze waarop de LXX כִּפָּר vertaalt (λύτρον of ἄλλαγμα), maar volgens Pop wijkt Johannes wel vaker af van de LXX.⁸⁵ Deze interpretatie van ἱλασμός als zoenmiddel volgt blijkbaar ook Murre, die ἱλασμός vertaalt als 'verzoening' of 'zoenoffer'.⁸⁶ Kittel schrijft dat in de LXX God nooit het object is van ἱλασμός. Volgens Kittel heeft ἱλασμός hier niets van doen met zoiets als het gunstig willen stemmen van God, omdat God zelf het is die zijn Zoon heeft gezonden. De grond wordt gevonden in Gods liefde (1 Joh. 4,10). Door heel zijn leven heen is Jezus Christus ἱλασμός, het Zoenmiddel bij uitstek.⁸⁷

Als het gaat om de verhouding tussen καταλλαγή van ἱλασμός, blijkt het niet eenvoudig deze twee duidelijk te onderscheiden. Versteeg heeft het wat dat betreft goed gezien dat deze woorden samen de ene werkelijkheid van de verzoening tot uitdrukking brengen. Wel kan de vraag worden gesteld of hij niet te weinig zegt, als hij schrijft dat καταλλαγή het bij elkaar brengen is van tegenover elkaar staande partijen. Onmiskenbaar slaat ἱλασμός altijd op het zoenmiddel, maar καταλλαγή lijkt niet uitsluitend te gaan over 'vereniging'. In 2 Kor. 5,19 schrijft Paulus hoe God de wereld in Christus met zichzelf verzoende en aan hen hun overtredingen niet toerekende. En in Rom. 5,8-11 verbindt Paulus de dood van Christus voor zondaars, de rechtvaardiging door Christus' bloed, verzoening met God door de dood van zijn Zoon, behouden worden door het leven van Gods Zoon nu wij met Hem verzoend zijn, en het hebben ontvangen van de verzoening met elkaar. Dit lijkt niet alleen te gaan om 'vereniging', maar toch wel degelijk ook over een offer dat de schuld bedekt. Een kwalificatie die Versteeg slechts toeschrijft aan ἱλασμός.⁸⁸

Voor het punt dat Downing wil maken,⁸⁹ is het evenmin nodig de incongruente vertaling van καταλλάσσω en καταλλαγή door William Tyndale te volgen. Ook zonder een fixatie op 'atonement' als vertaling van καταλλαγή is het mogelijk te laten zien dat verzoening voluit van God uitgaat en dat dit

⁸⁵ Pop, F.J., *Bijbelse woorden en hun geheim* ('s-Gravenhage: Boekencentrum N.V., 1964), 502, 503.

⁸⁶ Murre, *Lexicon*, 830.

⁸⁷ Kittel, *Theologisches Band* 3, 318.

⁸⁸ Versteeg, *Bijbelwoorden*, 31.

⁸⁹ Downing, "Incongruous", 397, 398.

een volledig nieuw begin bewerkstelligt. In zijn commentaar spreekt Harris bijvoorbeeld wel van ‘*reconciliation*’, terwijl Harris verzoening ziet als een verandering van relaties, waarbij het niet zo is dat oorspronkelijke vrienden weer verzoend raken, maar waarbij het zo is dat oorspronkelijke vijandschap wordt veranderd in vriendschap (cf. Kol. 1,21.22).⁹⁰

Resumerend kan worden gezegd dat de betekenis van ἵλασμός behoorlijk eenduidig is, als het ‘zoenmiddel’ door God gegeven. Terwijl de betekenis van καταλλαγή meer diffuus is. Het valt niet altijd met een schaarste te knippen of καταλλαγή gaat over ‘eenmaking’ of over het bedekken van de schuld (cf. Rom. 5,8-11; 2 Kor. 5,19). Beide aspecten worden zichtbaar.

3. Beweging die de Schrift maakt als het gaat om ‘verzoening’

Καταλλαγή is ‘verzoening’, wat zowel gaat over ‘eenmaking’ als over de schuld die wordt bedekt. ‘Verzoening’ is een gebeuren tussen meerdere ‘partijen’. De vraag die hier wordt beantwoord is welke beweging de Schrift maakt als het gaat om verzoening tussen God en mens.

Zoals eerder geschreven, komt ook καταλλάσσω in het NT alleen in de paulinische geschriften voor. Kittel schrijft over de ongelijke verhouding tussen God en mens in de verzoening. God verzoent ons of de wereld met zichzelf (2 Kor. 5,19). Verzoening gaat van God uit. God is niet degene die wordt verzoend, en hoeft zich ook niet met ons of de wereld te verzoenen. Wij worden met God verzoend, nota bene als vijanden van God (Rom. 5,10) of verzoenen ons met Hem (2 Kor. 5,20). In beide gevallen geldt dat verzoening geen wisselwerking is, alsof beide partijen gelijkwaardig zouden zijn, op dezelfde manier van vijanden vrienden worden. In de verzoening heeft God altijd het primaat over de mens. De allesomvattende verandering van de mens – zoals die wordt beschreven in 2 Kor. 5,17 – is volgens Kittel gefundeerd in de verzoening.

Ook in Rom. 5,10 betekent verzoening een totale verandering van de werkelijkheid van de gelovigen. Verzoening hangt volgens Kittel samen met ‘gerechtigheid’ (δικαίω (Rom. 5,9) en δικαιοσύνη (2 Kor. 5,21)). Verzoening is niet alleen maar dat genoegdoening plaatsvindt, maar ook dat de gelovigen deeldelen aan de gemeenschap met God. De verzoening in Jezus Christus sluit niet uit dat wat daarna volgt ook verzoend moet worden. Kittel ziet de dienst der verzoening als de dood en opstanding van Jezus Christus – de verzoening door Christus is plaatsvervangend (2 Kor. 5,20) –, maar ook als het woord der verzoening dat vervolgens uitgaat naar de wereld die nog niet deelt in die verzoening. De

⁹⁰ Harris, *Corinthians*, 435, 436.

dienaars brengen door hun dienst de persoonlijke vernieuwing tot stand die Jezus Christus heeft bewerkt (2 Kor. 5,18-20).⁹¹

Uit de Schrift blijkt dat ‘verzoening’ tussen God en mens altijd een beweging is van God uit. De verhouding tussen God en mens is asymmetrisch – en niet alleen waar dat de verzoening betreft. God neemt het initiatief, Hij verzoent ‘vijanden’, ‘goddelozen’ en ‘zondaren’ (Rom. 5) met zichzelf. Paas haalt Rom. 5,10; 2 Kor. 5,18 aan als hij schrijft dat in Jezus God en mens vrede sluiten, en dat zij in Hem beiden hun volledige toewijding aan *shalom* bevestigen.⁹² Hoewel Paas schrijft dat verzoening van begin tot eind het initiatief van God is, omdat zijn wil om ons te redden altijd vast heeft gestaan,⁹³ gebruikt Paas eerder een voorbeeld van twee vijanden die met elkaar verzoend worden.⁹⁴ Dit impliceert ten onrechte gelijkwaardigheid tussen God en mens, alsof God net zo goed de vijand van de mens is als omgekeerd. Ook Harris lijkt in de valkuil van deze symmetrie te trappen als hij schrijft dat er twee vervreemde partijen zijn, God en mensen.⁹⁵

Conclusie II.II

Καταλλαγή is een woord dat in het NT voorkomt in de paulinische geschriften. Het woord drukt de beweging vanuit God naar de mens uit. God verzoent de mens met zich door Jezus Christus, en deze verzoening zorgt vervolgens ook voor een totale verandering van het menselijk bestaan, voor een nieuw leven in gemeenschap met God.

⁹¹ Kittel, *Theologisches* Band 1, 255-258.

⁹² Paas, *Vrede*, 374.

⁹³ Paas, *Vrede*, 387.

⁹⁴ Paas, *Vrede*, 375-377.

⁹⁵ Harris, *Corinthians*, 438.

III. Τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς in 2 Kor. 5,18

In deze paragraaf wordt de vraag beantwoord: ‘Hoe spreekt Paulus in 2 Kor. 5,18⁹⁶ over τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς?’ De eerste stap in deze paragraaf is de bespreking van de vraag hoe Paulus’ spreken over τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς past binnen de context van 2 Korinthe. De tweede stap is het antwoord op de vraag hoe zich dit verhoudt tot andere begrippen, namelijk ἡ διακονία τοῦ πνεύματος (2 Kor. 3,8) en ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης (2 Kor. 3,9). De derde stap is de vraag naar de lijnen die er lopen naar het verdere *corpus paulinum*.

1. Τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς in de context van 2 Korinthe

Paulus spreekt alleen in 2 Kor. 5,18 over τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς. In 2 Kor. 5 past dit in het betoog dat hij opbouwt over zijn apostolische bediening. De betrouwbaarheid en het gezag van Paulus zijn in twijfel getrokken door mensen in de gemeente van Korinthe (2 Kor. 1,17.23; 2,17; 4,2; 5,11-13; 7,2; 10,1.2.10.13-15; 11,12; 12,17.18; 13,3) en de rest van de gemeente heeft niets gedaan om Paulus te verdedigen en heeft zelfs een ander evangelie – mogelijk dat van ‘*overrealized glory*’⁹⁷ – aanvaard (2 Kor. 6,11-17; 11,1-4). Hafemann suggereert dat de opposanten van Paulus Joden zijn die bekend zijn met de Hellenistische wereld en de waarden van die wereld (cf. 2 Kor. 3,1-18; 11,4.22.23),⁹⁸ maar de brief zelf concretiseert de opposanten van Paulus nergens. Paulus gebruikt deze brief om de fundering van zijn gezag uiteen te zetten en om de gemeente voor te bereiden op zijn komst, zodat men zich bekeert en Paulus niet streng hoeft op te treden als hij komt (2 Kor. 13,10).⁹⁹

Eenheid van de brief

Zonder het uitpuittend te kunnen verdedigen, wordt in deze scriptie de brief zoals deze zich in de huidige vorm aandient als eenheid gezien. De brief is in de diverse handschriften ook als eenheid overgeleverd, wat ook Hafemann aanleiding geeft deze brief als eenheid te zien.¹⁰⁰ Schmeller ziet als voornaamste bezwaar tegen de eenheid van deze brief de wisseling in toon vanaf 10,1. Voor 1 Kor. 10,1 noemt Schmeller de toon ‘apologetisch’, terwijl de toon daarna ‘polemisch’ zou zijn. Een dergelijke

⁹⁶ **Werkvertaling 2 Kor. 5,18:** τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ Ἵ διὰ Χριστοῦ καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς: En dit alles uit God die ons met zichzelf verzoend heeft door Christus en ons de bediening der verzoening heeft gegeven. **Tekstkritiek:** De SV en HSV lezen: ‘door Jezus Christus’, deze lezing wordt echter vrijwel niet ondersteund door tekstgetuigen. Daarnaast geldt het principe *lectio brevior potior*.

⁹⁷ Hafemann, *Corinthians*, 34.

⁹⁸ Hafemann, *Corinthians*, 33.

⁹⁹ Hafemann, *Corinthians*, 20-22.

¹⁰⁰ Hafemann, *Corinthians*, 32, 33.

harde toon zou volgens Schmeller onhandig kunnen zijn, omdat het de bereidheid tot het inzamelen van gaven (2 Kor. 8; 9) zou kunnen doen afnemen.¹⁰¹ Hierbij valt aan te tekenen dat deze benadering eerder psychologisch is dan exegetisch, en dat deze benadering zich geen rekenschap geeft van de retorica van Paulus, zoals bijvoorbeeld Matera wel oog heeft voor de retorica. Matera denkt dat Paulus in de hoofdstukken 1-7 het punt voorbereidt dat hij in 10-13 wil maken.¹⁰² Schmeller schrijft dat het erop lijkt dat Paulus in 2 Kor. 1-9 de gemeente naast zich ziet staan, terwijl in 10-13 sprake zou zijn van concurrenten in de gemeente.¹⁰³ Hier kan echter tegenin worden gebracht dat Paulus in 2 Kor. 6,12.13 de gemeente 'enghartigheid' (HSV) verwijt. Zijn daaropvolgende waarschuwing geen ongelijk span met ongelovigen te vormen (1 Kor. 6,14-17) kan ook zo worden gelezen, dat de gemeente blijkbaar al tot op zekere hoogte had toegegeven aan de oppositiemachten. Seifrid ziet hier zelfs een joodse argumentatietrant in, die juist samen moet worden gelezen met 2 Kor. 10-13. Het eerste anticipeert volgens hem op het tweede, wat harder van toon is.¹⁰⁴

Overigens heeft Schmeller wel degelijk oog voor de problemen van Paulus met de gemeente. Alles afwegende pleit Schmeller voorzichtig voor de eenheid van de brief.¹⁰⁵ Furnish ziet in de introductie van een broeder (2 Kor. 12,18) die eerder niet werd genoemd (2 Kor. 8,6.17-24) steun voor de gedachte dat de brief geen eenheid zou zijn, en dat er twee verschillende bezoeken van Titus zouden zijn geweest.¹⁰⁶ Dit doet echter harmoniserend aan, het is niet noodzakelijk dat Paulus die broeder altijd zou noemen, en het oogt exegetisch niet krachtig om vanuit wat er niet staat dergelijke conclusies te trekken. Vermeende verschillen in toon en inhoud kunnen ook anders worden verklaard, zoals de verklaring van Harris dat een brief meerdere fasen van compositie kan hebben gehad.¹⁰⁷ Bovendien is het goed mogelijk dat Paulus aan het begin van de brief terugblijkt op een crisis die heeft gespeeld, terwijl hij in 2 Kor. 10-13 actuele problemen bespreekt.¹⁰⁸

De eenheid van deze brief wordt met name zichtbaar in de thematische eenheid van de vragen rondom het apostolisch gezag van Paulus. Hafemann spitst het nog verder toe op de relatie tussen lijden en de kracht van de Geest in de apostolische ervaring van Paulus. Het lijden van Paulus staat in het kader van Gods zelfopenbaring. Voor Paulus is dan ook duidelijk dat lijden bij het bestaan van een apostel hoort

¹⁰¹ Schmeller, T., *Der zweite Brief an die Korinther: Teilband 1: 2Kor 1,1-7,4* Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlagsgesellschaft mbH, 2010), 24.

¹⁰² Matera, *Corinthians*, 29-32.

¹⁰³ Schmeller, *Korinther*, 24.

¹⁰⁴ Seifrid, *Corinthians*, xxx, xxxi.

¹⁰⁵ Schmeller, *Korinther*, 36-38.

¹⁰⁶ Furnish, V.P., *II Corinthians* The Anchor Bible (New York: Doubleday & Company, Inc., 1984), *Corinthians*, 31.

¹⁰⁷ Harris, *Corinthians*, 50.

¹⁰⁸ Ook Matera, *Corinthians*, 32 neemt deze positie in.

– en zijn lijden mag een bemoediging zijn voor degenen uit de gemeente die hetzelfde lijden ondergaan.¹⁰⁹ In 2 Kor. 4,7 noemt Paulus de bediening¹¹⁰ die hij en de apostelen ontvangen hebben een ‘schat in aarden kruiken’ (HSV). Een schat in ‘aarden kruiken’ is niet wat je zou verwachten, zoals het ook tegen alle verwachtingen in is dat God de dienst van het nieuwe verbond (2 Kor. 3,6) zou laten bedienen door zwakke mensen. Zo wordt echter bij uitstek de kracht van God zichtbaar.¹¹¹ Het bestaan van de apostelen is getekend door het sterven van de Heere Jezus dat zij in hun lichaam met zich meedragen, maar het perspectief is dat van de opstanding, waarin ook de gemeente zal mogen delen (2 Kor. 4,10.14.15).¹¹²

Eschatologische dimensie

Paulus weet dat de dingen die men ziet vergaan, maar richt zijn blik op de dingen die blijven (2 Kor. 4,16-18). Hierop borduurt hij voort in hoofdstuk 5, waar hij schrijft dat ‘wij’ – Paulus bedoelt hiermee in 5,1-9 primair zichzelf¹¹³ – weten dat onze aardse tent, ons lichaam wordt afgebroken, maar dat we dan van God een eeuwige woning in de hemel krijgen (2 Kor. 5,1; NBV21). In 2 Kor. 5,1.2 gaat het waarschijnlijk over de opstanding uit de doden (cf. 2 Kor. 4,14), hoewel dit niet hoeft uit te sluiten wat Harris schrijft, dat direct na de dood de gelovige inwoont in Christus.¹¹⁴ Verster kiest ook voor dit spoor, volgens hem verkeren de gelovigen onmiddellijk na hun dood in een tussentoestand waarin zij bij Christus in de hemel zijn, in verwachting van de toekomstige opstanding van hun lichaam.¹¹⁵

Nu geldt nog voor de ‘wij’ die Paulus noemt dat zij weten dat hun huidige woning – hun lichaam – betekent dat zij niet bij de Heere wonen (2 Kor. 5,6). Ze leven nu nog gescheiden van Christus, of in ieder geval in een onvolkomen gemeenschap met Hem.¹¹⁶ Vermoedelijk staat deze boodschap haaks op de boodschap van de opposanten van Paulus, die deden voorkomen dat hun ‘in Christus’-zijn al volmaakt was. Paulus laat in vers 6 en 7 zien dat dit niet het geval is.¹¹⁷ Maar of ‘wij’ nu in het lichaam

¹⁰⁹ Hafemann, *Corinthians*, 34, 35.

¹¹⁰ Hierin sluit ik aan bij Schmeller, *Korinther*, 254 die verschillende interpretaties van τοῦτο noemt, en vervolgens betoogt dat τοῦτο verwijst naar de bediening van Paulus (2 Kor. 2,14-17; 3,1-6.7-18) en niet alleen naar het ‘tussenresumé’ van 2 Kor. 4,1-6 over het evangelie.

¹¹¹ Schmeller, *Korinther*, 256, 257.

¹¹² Schmeller, *Korinther*, 262, 263, 267-269.

¹¹³ Matera, *Corinthians*, 106; Schmeller, *Korinther*, 284-288, 304.

¹¹⁴ Hafemann, *Corinthians*, 212; Harris, *Corinthians*, 369, 372, 373; 380, 381, 400; Seifrid, *Corinthians*, 220, 224-226. Wat Matera, *Corinthians*, 118, 119 opmerkt over de context, kan net zo goed tegen als voor de gedachte pleiten dat Paulus hier schrijft over de opstanding. Ongeacht of Paulus dat hier doet of niet, is het vanwege de context niet nodig dit gedeelte uit te spelen tegen 1 Kor. 15. Het gaat hier niet om de vraag of (1 Kor. 15,12) en hoe (1 Kor. 15,35) de doden zullen opstaan, maar om vragen rond vergankelijkheid. Onmiskenbaar lost ook dit echter niet alle complicaties rond 2 Kor. 5,1.2 die Schmeller, *Korinther*, 288-293 adresseert op.

¹¹⁵ Verster, P., “Abode in heaven. Paul and life after death in 2 Corinthians 5: 1-10” *Missionalia* 1 (2016) 29, 31.

¹¹⁶ Harris, *Corinthians*, 395, 396, 400 Schmeller, *Korinther*, 300.

¹¹⁷ Hafemann, *Corinthians*, 214, 215; Matera, *Corinthians*, 125.

wonen of niet, ‘wij’ stellen er een eer in om de Heere ‘welbehaaglijk’ (HSV) te zijn (2 Kor. 5,9; cf. Rom. 14,8; Filip. 1,20).¹¹⁸ En dit met een eschatologische dimensie, iedereen moet een keer verschijnen voor de rechterstoel van Christus om terug te krijgen wat hij door of vanuit zijn lichaam heeft gedaan, of het nu goed is of slecht (2 Kor. 5,10).¹¹⁹

Het beeld van de ‘rechterstoel’ (βῆμα¹²⁰) van Christus is uniek in het NT. Een vergelijkbaar beeld is echter het beeld van een troon waarop de Zoon des mensen zal zitten om de volken te scheiden (Matth. 25,31.32). In Matth. 25,40.45 blijkt dat de scheiding valt op basis van wat men heeft gedaan of niet heeft gedaan. In Rom. 2,6 schrijft Paulus dat God ieder zal oordelen naar zijn werken. En in Rom. 14,12 schrijft Paulus dat iedereen voor zichzelf rekenschap zal moeten geven aan God. Deze voorbeelden doen sterk denken aan wat Paulus schrijft in 2 Kor. 5,10, namelijk dat ‘ieder van ons krijgt wat hij verdient voor wat hij in zijn leven heeft gedaan’ (NBV21).¹²¹ In Rom. 14,10 schrijft Paulus dat allen voor de rechterstoel van God gesteld zullen worden (τῷ βήματι τοῦ ῥ̅θεοῦ¹²²), volgens Hafemann vereenzelvigd Paulus door in 2 Kor. 5,10 te spreken van de ‘rechterstoel van Christus’, Christus met God.¹²³ Dat klinkt plausibel, in ieder geval is het duidelijk dat Paulus in 2 Kor. 5,10 verwijst naar een eindgericht waarin al zijn lezers – al kan ‘wij allen’ in tweede instantie ook betrokken worden op alle christenen of zelfs op alle mensen¹²⁴ – zich zullen moeten verantwoorden.

¹¹⁸ Harris, *Corinthians*, 404, 405.

¹¹⁹ Genade en vergelding door God zijn voor Paulus geen verschillende, laat staan antithetische categorieën, cf. Barclay, J.M.G., ‘Believers and the “Last judgment” in Paul. Rethinking Grace and Recompense’, in H.J. Eckstein, C. Landmesser, H. Lichtenberger (eds.), *Eschatologie – Eschatology. The Sixth Durham – Tübingen Research Symposium. Eschatology in Old Testament, Ancient Judaism and Early Christianity (Tübingen, September, 2009)*, WUNT 272 (Tübingen: Mohr Siebeck, 2011), 195-208; Harris, *Corinthians*, 408.

¹²⁰ Het beeld van een ‘rechterstoel’ zal bekend zijn geweest voor de Korintiërs, Romeinse bestuurders spraken ook recht vanaf een rechterstoel, zie verder Hafemann, *Corinthians*, 216.

¹²¹ Barclay, J.M.G., *Paul & the Power of Grace* (Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2020), 80, 81 schrijft dat voor de protestantse traditie deze teksten een struikelblok kunnen vormen, vanwege verwarring over de verschillende ‘perfections’ van genade. De ontvangers van Gods incongruente genade blijven onder deze genade niet zoals zij waren. Door Gods kracht worden de ontvangers congruent met de genade, omdat zij worden getransformeerd tot gerechtigheid en heiliging (Rom. 6,12-21). Illustratief is Seifrid, *Corinthians*, 237 die het bij 2 Kor. 5,10 heeft over: ‘the paradoxical relation between the certainty of salvation and the prospect of judgment.’

¹²² De HSV volgt de lezing τῷ βήματι τοῦ χριστοῦ, wat een harmonisatie lijkt met 2 Kor. 5,10.

¹²³ Hafemann, *Corinthians*, 216. Cf. Matera, *Corinthians*, 125, 126.

¹²⁴ Schmeller, *Korinther*, 304 (in het bijzonder n⁷⁷⁹) betreft deze tekst op ‘alle christenen’, maar niet op ‘alle mensen’, omdat die volgens hem eenvoudigweg niet in beeld zijn. Ook Furnish, *Corinthians*, 275 en Harris, *Corinthians*, 406 betrekken ‘allen’ op ‘alle christenen’. Seifrid, *Corinthians*, 236 meent echter dat in de Korintiërs impliciet heel de mensheid wordt ingesloten. Of dat in dit specifieke geval wordt bedoeld, is de vraag. De constatering van Schmeller is door al zijn nuchterheid aantrekkelijker om te volgen, wat echter niets afdoet aan andere teksten in het NT die wel de hele mensheid adresseren (Matth. 24,30; Rom. 2,6;3,19.23.24; 14,10.11; Op. 1,7).

Maatschappelijke context

Dat Paulus spreekt van een eindgericht op basis van wat iemand in zijn lichaam heeft gedaan, is opmerkelijk in de context van Korinthe. Green karakteriseert het klassieke en het Romeinse Korinthe als ‘extreem rijk’, vanwege de diensteconomie van de stad. In de stad bestond wel een duidelijke kloof tussen arm en rijk.¹²⁵ Volgens Hafemann stond Korinthe bekend om het materialisme, in deze door Julius Caesar opnieuw gestichte stad was geen grote aristocratie, waardoor de middenklasse de maatschappelijke ladder kon bestijgen door middel van een betere financiële positie. Hafemann schrijft dat de middenklasse geld aanbad, want door geld kwam je hogerop. Ook religie stond in dit kader, terwijl er nauwelijks of geen aandacht was voor het leven na dit leven. ‘Heil’ werd vooral gelokaliseerd in het heden, als voorspoed en welvaart.¹²⁶ Seifrid legt ook de vinger bij deze levensinstelling, waarbij het draaide om wijsheid, macht en status (1 Kor. 1,26-31) als middelen om zelf je leven op te bouwen.¹²⁷

Tegen deze achtergrond zal de boodschap van Paulus opvallend hebben geklonken, omdat Paulus het perspectief opent op een oordeel na dit leven, zoals Paulus eerder al schrijft dat hij zich richt op de onzichtbare, eeuwige dingen (2 Kor. 4,18). Dit perspectief geeft een ander gewicht aan het leven in het heden, opeens doet het er niet toe welke status men in dit leven bereikt, maar wat na dit leven – bij de opstanding (2 Kor. 5,1.2)¹²⁸ – het oordeel over dit leven zal zijn. Vanwege het gericht bij de opstanding moeten de hoorders van Paulus er in het heden naar streven God welbehaglijk te zijn, omdat ze anders – als ze God niet welbehaglijk zijn – bij de oordeelsdag naakt voor God zullen staan (2 Kor. 5,3.9).¹²⁹

Schrik des Heeren

Indachtig dit oordeel – Paulus noemt dit besef τὸν φόβον τοῦ κυρίου – probeert Paulus ‘iedereen te overtuigen’ (2 Kor. 5,11; NBV21; cf. Hand. 18,4; 19,8; 28,23¹³⁰). Waarvan Paulus de gemeente¹³¹ wil overtuigen, schrijft hij niet. De HSV vult in dat Paulus de mensen ‘tot het geloof’ probeert te bewegen, maar in de context is het logischer dat Paulus de gemeente wil overtuigen om er ook naar te streven de Heere welbehaglijk te zijn (cf. 2 Kor. 5,9), al valt deze oproep niet apart te zien van het ‘wandelen

¹²⁵ Green, G.L., ‘Achaia’ in J.B. Green & L.M. McDonald, *The World of the New Testament. Cultural, Social, and Historical Contexts* (Grand Rapids: Baker Academic, 2013), 551.

¹²⁶ Hafemann, *Corinthians*, 25-28.

¹²⁷ Seifrid, *Corinthians*, 221, 222.

¹²⁸ Hafemann, *Corinthians*, 211, 212.

¹²⁹ Hafemann, *Corinthians*, 216, 217; Harris, *Corinthians*, 386.

¹³⁰ Harris, *Corinthians*, 413.

¹³¹ Of ‘mensen’ meer in het algemeen, Schmeller, *Korinther*, 310.

door geloof' (2 Kor. 4,7).¹³² De koppeling met het moeten verschijnen voor de rechterstoel in 2 Kor. 5,10 wordt gemaakt door οὕτως.¹³³ Matera wijst ook nog op de herhaling van φανερώω om deze verbinding duidelijk te maken.¹³⁴ Paulus' 'kennen' of 'weten' refereert dus aan het oordeel. Bij Paulus is οἶδα vaak meer dan een louter cognitieve notie. In heel wat gevallen heeft het ook een affectieve connotatie (cf. onder meer Rom. 5,3; 6,9; 13,11; 1 Kor. 15,58; 2 Kor. 1,7; 4,14; 5,6; Gal. 2,16; 4,8; Ef. 6,8.9; Filip. 1,16; Kol. 3,24; 4,1; 1 Thess. 1,4). Het oordeel wordt niet slechts als een gegeven gepresenteerd, maar het raakt Paulus werkelijk.

Hierbij past ook het spreken over τὸν φόβον τοῦ κυρίου, wat verder gaat dan: 'ervuld van ontzag voor de Heer' (NBV21), '*faith, obedience, and reverence*'¹³⁵ of '*reverence and awe*'¹³⁶. Harris leest een objectief genitief, maar de argumentatie hiervoor wordt inhoudelijk ingegeven.¹³⁷ Uiteindelijk moet ook op inhoudelijke gronden een keuze worden gemaakt. In de context van 2 Kor. 7,1 is 'vol ontzag voor God' (NBV21) dan een passende vertaling van ἐν φόβῳ θεοῦ, maar in 2 Kor. 5,11 slaat τὸν φόβον τοῦ κυρίου terug op het oordeel, waarbij 'schrik' (SV) passender is, zoals dat ook het geval is na de dood van Ananias en Saffira in Hand. 5,5.11. Hafemann schrijft dan ook terecht dat 'eerbiedig ontzag' of 'respect' verzachtende vertalingen zijn die verhullen hoe serieus de dreiging is die hier wordt bedoeld.¹³⁸

Drijfveren van Paulus

Wat Paulus en de apostelen motiveert in hun poging iedereen te overtuigen is de wetenschap dat allen voor de rechterstoel van Christus moeten verschijnen om verantwoording af te leggen,¹³⁹ en daarbij staat werkelijk alles op het spel (cf. Hand. 5,5.11). De gemeente mag wellicht twijfelen aan de intenties van Paulus, maar God weet¹⁴⁰ wat Paulus drijft (cf. 1 Kor. 4,4). Het gaat in zijn bediening niet om Paulus, maar om de eer van God en het welzijn van de gemeente.¹⁴¹ Dat is de focus van wat Paulus schrijft.¹⁴²

¹³² Hafemann, *Corinthians*, 235.

¹³³ Hafemann, *Corinthians*, 235; Harris, *Corinthians*, 412; Matera, *Corinthians*, 130.

¹³⁴ Matera, *Corinthians*, 129.

¹³⁵ Seifrid, *Corinthians*, 239.

¹³⁶ Matera, *Corinthians*, 130.

¹³⁷ Harris, *Corinthians*, 412: '*reverential awe directed to the Lord*.'

¹³⁸ Hafemann, *Corinthians*, 235: '*Nothing less than real fear is involved, since in the context Paul is referring to a strong desire to avoid the negative consequences of Christ's judgement*.'

¹³⁹ Schmeller, *Korinther*, 309.

¹⁴⁰ Harris, *Corinthians*, 414 wijst erop dat dit niet de aoristus (2 Kor. 5,10), maar het perfectum van φανερώω is. Schmeller, *Korinther*, 310: '*Schon jetzt, nicht erst beim zukünftigen Gericht, sind das Tun und die Gesinnung des Paulus Gott offenbar*.'

¹⁴¹ Harris, *Corinthians*, 417.

¹⁴² Schmeller, *Korinther*, 314.

En dat zou ook de repliek – of de ‘tegenaanval’¹⁴³ – van de gemeente op de tegenstanders van Paulus moeten zijn (2 Kor. 5,12.13). De tegenstanders van Paulus kijken naar de buitenkant, maar de gemeente moet de blikrichting van God volgen (cf. 1 Sam. 16,7).¹⁴⁴ In vers 20 zal blijken dat het afwijzen van Paulus uiteindelijk ook het afwijzen van Christus betekent.¹⁴⁵ Het werk van Paulus als apostel valt namelijk binnen het bredere kader van Gods eigen werk.¹⁴⁶

Paulus wordt in hetgeen hij in 2 Kor. 5,11-13 heeft beschreven gedreven – het woord σὺνέχω is in het NT een woord dat onder meer uitdrukt dat je er niet rustig onder blijft (Luk. 12,50; Filip. 1,23), dat iets je in de greep houdt (Matth. 4,24; Luk. 4,39; 22,63; Hand. 28,8) of dat je gedrongen wordt (Luk. 8,45; 19,43; Hand. 18,5), de vertaling van Schmeller dekt deze lading goed met ‘*beherrscht*’¹⁴⁷ – door de liefde van Christus. Het betreft hier een subjectieve genitief, het is de liefde die van Christus uitgaat die Paulus drijft en inschakelt.¹⁴⁸ Deze liefde is zichtbaar geworden in de dood van Christus.¹⁴⁹ Paulus is ervan overtuigd dat Christus ten gunste van allen is gestorven (cf. Rom. 5,12-21¹⁵⁰),¹⁵¹ en dat betekent redding voor hen die participeren in zijn dood én in het nieuwe leven.¹⁵² Dat nieuwe leven is dat zij leven voor Hem, in plaats van voor zichzelf.¹⁵³ ‘In Christus’ is iemand een nieuwe schepping, is een nieuwe werkelijkheid aangebroken (2 Kor. 5,14.15.17).¹⁵⁴ Vanwege woordelijke overeenkomsten met Jes. 43,18v denkt Schmeller dat Paulus mogelijk hieraan refereert.¹⁵⁵

Gods handelen

Tot nu toe heeft Paulus door zijn betoog zijn bediening dus verdedigd. Zijn zwakheid past bij de ‘kruisvormige’ aard van zijn bediening (2 Kor. 4,10.14.15), en het draait in zijn bediening niet om Paulus, maar om God, en het welzijn van de gemeente (2 Kor. 4,5; 5,12.13). Vanaf 2 Kor. 5,18 wordt

¹⁴³ Hafemann, *Corinthians*, 237; Harris, *Corinthians*, 415.

¹⁴⁴ Seifrid, *Corinthians*, 241, 242.

¹⁴⁵ Hafemann, *Corinthians*, 235.

¹⁴⁶ Seifrid, *Corinthians*, 239.

¹⁴⁷ Schmeller, *Korinther*, 317.

¹⁴⁸ Harris, *Corinthians*, 418, 419; Schmeller, *Korinther*, 321; Seifrid, *Corinthians*, 243.

¹⁴⁹ Matera, *Corinthians*, 132.

¹⁵⁰ Matera, *Corinthians*, 134.

¹⁵¹ Schmeller, *Korinther*, 322.

¹⁵² Harris, *Corinthians*, 420-422 noemt drie opties om πάντες te interpreteren. Ik volg zijn keuze om πάντες te laten slaan op alle mensen en οἱ ζῶντες op hen die in Christus zijn. Idem Schmeller, *Korinther*, 323. Een sterk argument voor deze visie wordt aangedragen door Seifrid, *Corinthians*, 244 die erop wijst dat universele verlossing niet zou stroken met 2 Kor. 2,14-16.

¹⁵³ Dat ‘leven voor Hem’ is geen tegenprestatie, maar een geschenk aan de gelovigen door Christus. Zij participeren in Christus, zoals Seifrid, *Corinthians*, 245, 246 ook betoogt.

¹⁵⁴ Hafemann, *Corinthians*, 240, 241; Harris, *Corinthians*, 422; Schmeller, *Korinther*, 323, 326; Seifrid, *Corinthians*, 246, 251-255.

¹⁵⁵ Schmeller, *Korinther*, 327. 2 Kor. 5,17 heeft overeenkomsten met het begin van Jes. 43,19 LXX (ἰδοὺ ποιῶ καινὰ).

hier een theologische laag aan toegevoegd door het perspectief op Gods handelen te openen, zoals Paulus eerder in 2 Kor. 4,6 dat perspectief heeft geopend.¹⁵⁶ Omdat er geen duidelijke overgang is met het voorgaande, is het aannemelijk dat Paulus met 'ons' in vers 18 nog steeds primair zichzelf bedoelt.¹⁵⁷ Het is dan ook niet overtuigend om dit met Paas en Wanke op de hele gemeente te laten slaan,¹⁵⁸ gezien de context waarin Paulus voortdurend primair over zichzelf spreekt als hij het heeft over 'ons', en secundair over de apostelen – en eventueel andere medewerkers –, maar niet over de gemeente als geheel.

De nieuwe werkelijkheid die Paulus in 2 Kor. 5,16 en met name in 2 Kor. 5,17 heeft beschreven (τὰ δὲ πάντα), wortelt in en is ook geheel het werk van God die ons met zich verzoent.¹⁵⁹ God heeft Paulus met zichzelf verzoend door Christus – door Christus' dood en opstanding (2 Kor. 5,14.15)¹⁶⁰ – en heeft aan Paulus de bediening der verzoening gegeven. De verzoening vanuit God door Christus vormt dus de basis voor de door God ingestelde bediening van die verzoening door Paulus.

Zoals eerder beschreven, is in de paulinische geschriften διακονία als bijzondere taak altijd van God gegeven¹⁶¹ – hierbij past ook dat Paulus zichzelf in vers 20 een gezant namens Christus noemt –, en gaat ook καταλλαγή altijd van God uit. De bediening die Paulus heeft ontvangen, wordt hier τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς genoemd. De genitivus τῆς καταλλαγῆς moet volgens Harris waarschijnlijk objectief worden opgevat, deze bediening stelt de verzoening present.¹⁶² Deze karakterisering van de bediening van Paulus is niet de enige karakterisering van zijn bediening, maar laat hier zien hoe de verzoening door Christus en de verkondiging door Paulus – hier τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς (2 Kor. 5,19) genoemd – samenhangen.

Excurs: Kruis, verzoening en Paas

Wat betreft het 'woord van de verzoening', in 1 Kor. 1,18 noemt Paulus zijn prediking 'het woord van het kruis' (HSV). Harris verwijst naar Ef. 2,16, waar staat dat God onbesnedenen en besnedenen heeft verzoend door het kruis. Het kruis verwijst naar de dood van de Zoon van God, waardoor wij volgens Rom. 5,10 met God verzoend zijn.¹⁶³ Het 'woord van de verzoening' in 2 Kor.

¹⁵⁶ Seifrid, *Corinthians*, 256.

¹⁵⁷ Schmeller, *Korinther*, 329, 330.

¹⁵⁸ Paas, *Vrede*, 380.; Wanke, R.M., 'Creation and Reconciliation in 2 Corinthians 5: Impulses from Paul and Luther' in E.M. Becker & K. Mtata, *Pauline Hermeneutics. Exploring the "Power of the Gospel"* (Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt GmbH, 2017), 80.

¹⁵⁹ Hafemann, *Corinthians*, 245; Harris, *Corinthians*, 435.

¹⁶⁰ Schmeller, *Korinther*, 328; Seifrid, *Corinthians*, 257.

¹⁶¹ Seifrid, *Corinthians*, 257 noemt διακονία: 'agency on behalf of another'.

¹⁶² Harris, *Corinthians*, 439.

¹⁶³ Harris, *Corinthians*, 437.

5,19 is dan ook onlosmakelijk verbonden met het kruis van Christus waardoor God ons met zich verzoent. Dit roept vragen op bij wat Paas schrijft. Paas benoemt 'accentverschuivingen' in Nederlandse protestantse preken als het gaat om het kruis, waarbij de 'klassiek-piëtistische' benadering van de dood van Jezus als 'plaatsvervangende verzoening' naar de achtergrond verschuift, terwijl 'solidariteitsthematiek', het kruis als 'overwinning over de machten' en als 'opening naar een weg van navolging' meer naar de voorgrond treden.¹⁶⁴

Paas waardeert deze verschuivingen – en doet feitelijk niets met de 'klassiek-piëtistische benadering' in positieve zin – wat begrijpelijk is omdat hij het 'piëtistische heilsdrama' verwijt de wereld onpersoonlijk te maken, door argwanend te staan tegenover de wereld, de samenleving en het eigen ik. Volgens Paas wordt Christus' verzoening aan het kruis namelijk gezien als de reddingsboot waarmee men het zinkende schip van deze wereld kan ontvluchten. Dit bemoeilijkt volgens Paas de omgang met niet-christenen.¹⁶⁵

Afgezien van de vraag of Paas voldoende recht doet aan de 'klassiek-piëtistische benadering', leidt de benadering van Paas ertoe dat het lijkt alsof het kruis helemaal niets van doen heeft met God die in Christus vijanden met zich verzoent. Onder de streep wil Paas namelijk toch vooral in gesprek met deze tijd door mensen – wel 'in Christus' – 'priesters' te laten worden van 'Gods partnerschap met de schepping', waarbij het de roeping van gemeenschappen van 'liefde, recht en verzoening' is om te getuigen van Gods vrede en mensen te vormen voor de 'dienst van de verzoening'.¹⁶⁶

Het woord van de verzoening is net zo goed een onmisbaar onderdeel van de bediening van de verzoening, als Gods verzoenende werk in Christus.¹⁶⁷ Als apostel treedt Paulus per slot van rekening niet eigenmachtig op, maar als gezant namens Christus (2 Kor. 5,20). Een πρεσβεύς is de officiële representant van zijn zender en heeft als zodanig volledige autoriteit, schrijft Schmeller.¹⁶⁸ Harris noemt naast deze aspecten ook nog dat een πρεσβεύς altijd een speciale opdracht vervult waarvoor hij is aangesteld.¹⁶⁹ Het werk van Paulus is geïncorporeerd in Gods handelen. Het woord van de verzoening is 'in' Paulus geplaatst, het is hem niet alleen maar toevertrouwd, maar hij belichaamt het

¹⁶⁴ Paas, *Vrede*, 267.

¹⁶⁵ Paas, *Vrede*, 243-252.

¹⁶⁶ Paas, *Vrede*, 400.

¹⁶⁷ De NBV21 laat goed zien dat beide zaken nevengeschied zijn: 'Inderdaad, God heeft in Christus de wereld met zich verzoend: Hij heeft de wereld haar overtredingen niet aangerekend. En ons heeft Hij de verkondiging van de verzoening toevertrouwd.' Harris, *Corinthians*, 440; Schmeller, *Korinther*, 331 vatten ὡς ὅτι ook epexegetisch op.

¹⁶⁸ Schmeller, *Korinther*, 334.

¹⁶⁹ Harris, *Corinthians*, 445.

ook.¹⁷⁰ Heel het bestaan van Paulus is doortrokken van de dienst der verzoening, in heel zijn leven handelt en spreekt Paulus namens Christus.¹⁷¹

Voorgoed en een proces

Hoewel de verzoening door Christus in vers 18 met een participium aoristus wordt beschreven (καταλλάξαντος), gebruikt Paulus in vers 19 – als het perspectief zich verbreedt naar de wereld¹⁷² – een participium praesens (καταλλάσσων), voorafgegaan door een imperfectum (ἦν).¹⁷³ Dit laat zien dat de verzoening door Christus eens en voor altijd heeft plaatsgevonden (cf. Hebr. 7,27; 10,10), zoals ook blijkt uit de aoristus in de indicativus in vers 21 (ἐποίησεν), terwijl de verzoening met de wereld vervolgens wel een proces is,¹⁷⁴ waarin door¹⁷⁵ de ‘bediening van de verzoening’, dat is de verkondiging van het ‘woord van de verzoening’, deze verzoening gestalte krijgt waar mensen¹⁷⁶ daadwerkelijk gehoorzamen aan de imperatief (καταλλάγητε) zich met God te laten verzoenen (2 Kor. 5,20). De imperatief is echter passief, of ingressief, en niet reflexief,¹⁷⁷ zich met God laten verzoenen is eerder het staken van verzet, dan het kiezen voor God. De oproep om je met God te laten verzoenen, betekent volgens Stuhlmacher: stel jezelf open voor het evangelie en ontvang – los van eigen inspanningen – de verzoening die is geëffectueerd door de dood van Jezus.¹⁷⁸

¹⁷⁰ Seifrid, *Corinthians*, 257-259.

¹⁷¹ Harris, *Corinthians*, 445. 446.

¹⁷² Schmeller, *Korinther*, 330. Door vers 19 te lezen als een verbreding, en niet als een parallel, lees ik ‘ons’ in vers 19 ook als betrekking hebbend op Paulus, anders dan Schmeller, *Korinther*, 333, 334. De overgang naar vers 20 – waar Paulus zich presenteert als gezant – is bij mijn lezing ook vloeiender. Nu is dat nooit doorslaggevend, maar in dit geval wel ondersteunend.

¹⁷³ Harris, *Corinthians*, 438 ziet in het imperfectum aanleiding om te zeggen dat de verzoening al behaald is, maar zeker in de context van het participium praesens is het niet aannemelijk het imperfectum anders op te vatten dan als wat in de Nederlandse grammatica ‘onvoltooid verleden tijd’ wordt genoemd.

¹⁷⁴ Deze redenering wordt ook gevolgd door Matera, *Corinthians*, 140; Schmeller, *Korinther*, 332. Voor een andere lezing, die door Schmeller wordt bekritiseerd, cf. Harris, *Corinthians*, 440-442.

¹⁷⁵ Seifrid, *Corinthians*, 257 spreekt in dit verband van: ‘a shift in focus from the work of God to the work of the apostle, through whom God communicates and effects his reconciling work in Christ.’ Een vergelijkbare gedachte kom je tegen bij Hafemann, *Corinthians*, 245: ‘God uses the ministry of others to implement reconciliation in the world.’

¹⁷⁶ Hierin sluit ik me aan bij Seifrid, *Corinthians*, 259 die stelt dat Paulus in vers 20 zijn boodschap aan de hele wereld weergeeft, terwijl in 2 Kor. 6,1 de gemeente van Korinthe wordt geadresseerd. ‘De hele wereld’ sluit de gemeente van Korinthe uiteraard in, cf. Harris, *Corinthians*, 447, 448; Schmeller, *Korinther*, 335, 336. Hoewel κόσμος ook op de wereld als geschapen werkelijkheid kan slaan, worden hier de menselijke wereldbewoners bedoeld, Matera, *Corinthians*, 141 merkt op dat Paulus vervolgt door te zeggen dat ‘aan hen’ hun overtredingen niet zijn toegerekend. Hoewel ook de wereld wordt vernieuwd, is het in deze specifieke context niet terecht dat Wanke, ‘Creation’, 80 het heeft over: ‘human being and therefore the world.’

¹⁷⁷ Harris, *Corinthians*, 447; Schmeller, *Korinther*, 334, 335.

¹⁷⁸ Stuhlmacher, *Biblical*, 353.

Met God verzoend breekt de nieuwe werkelijkheid door (2 Kor. 5,17), de werkelijkheid die wordt bepaald door wie men is in Christus (2 Kor. 5,21).¹⁷⁹ Hafemann ziet in het tot zonde gemaakt zijn van Christus een verwijzing naar Jes. 53,12, en ziet dit als aanleiding om een betoog te houden over de zoendood van Jezus Christus als straf voor onze zonden.¹⁸⁰ Het dragen van zonden, waarover Jesaja spreekt, is echter iets anders dan 'tot zonde gemaakt worden'. De vraag dient zich aan of Hafemann vers 21 niet overvraagt, hoewel de parallellen niet vergezocht lijken. Hetzelfde geldt voor Harris, die drie parallellen ziet tussen Jes. 53,9-11 en 2 Kor. 5,21, zonder dat er woordelijke overeenkomsten zijn.¹⁸¹ Met Schmeller kies ik ervoor om de focus te houden op dat wat de gelovigen 'in Christus' zijn.¹⁸²

Wel is het zo dat verzoening te maken heeft met het niet toerekenen van 'overtredingen' (παράπτωμα; 2 Kor. 5,19). Harris refereert in dit kader aan Jer. 31,34 en Hebr. 8,12.13, waar Gods vergeving wordt beschreven als het niet meer denken aan de zonde of overtreding.¹⁸³ Hoewel Jer. 31,34 LXX ἁμαρτία heeft als het gaat over het niet meer gedenken aan de zonden van het volk, sluit vers 19, gecombineerd met vers 21 waar het wel gaat over ἁμαρτία, hier inhoudelijk wel bij aan. Wat de gelovigen 'in Christus' zijn, is gerealiseerd door Christus die in zijn dood het oordeel van God droeg dat bestemd was voor zondaren. Christus werd volgens Harris iets toegerekend wat voor Hem extrinsiek was, de zonde, waardoor zondaren werd toegerekend wat voor hen extrinsiek was, de gerechtigheid.¹⁸⁴

De bediening van de verzoening is dus meer dan het aanzeggen van een werkelijkheid waarin de beslissing al gevallen is, zoals Seifrid massief over de verzoening spreekt,¹⁸⁵ en zoals de NBV21 vertaalt: 'en [heeft, HJY] ons de taak gegeven dat bekend te maken.' De benadering van Seifrid doet onvoldoende recht aan de hiervoor beschreven gelaagdheid in het spreken over 'verzoening' in 2 Kor. 5,18-21. Later nuanceert Seifrid zijn massieve spreken weliswaar enigszins, door te wijzen op 'ambigüiteit' tussen het werk van God en het perspectief van de apostel die de mensen oproept zich met God te laten verzoenen, maar Seifrid komt vervolgens niet verder dan dit benoemen.¹⁸⁶ Het aanzeggen van een stand van zaken zou ook niet passen bij de indringendheid en bewogenheid van de apostel, die het in 2 Kor. 5,20 heeft over 'smeken' (παρακαλέω/δέω).¹⁸⁷

¹⁷⁹ Seifrid, *Corinthians*, 264-266.

¹⁸⁰ Hafemann, *Corinthians*, 246-248.

¹⁸¹ Harris, *Corinthians*, 456.

¹⁸² Schmeller, *Korinther*, 336-339.

¹⁸³ Harris, *Corinthians*, 444.

¹⁸⁴ Harris, *Corinthians*, 453, 455; cf. Matera, *Corinthians*, 143, 144.

¹⁸⁵ Seifrid, *Corinthians*, 259.

¹⁸⁶ Seifrid, *Corinthians*, 263.

¹⁸⁷ Harris, *Corinthians*, 447.

Resumé II.III.1

Paulus schrijft over de ‘bediening der verzoening’ in een context waarin hij zich moet verdedigen tegen valse aanklachten die zijn positie en autoriteit in twijfel trekken. Meerdere malen laat Paulus zien hoe hij als representant van Christus niet zijn eigen zaak, maar die van Christus dient, waarbij Paulus ook het welzijn van de gemeente op het oog heeft. Omdat het niet draait om Paulus, is dit gedeelte meer dan een verdediging. Paulus komt in dit gedeelte bij de kern van zijn van God gekregen taak, God heeft in Christus de wereld met zichzelf verzoend, en heeft aan Paulus de bediening van de verzoening gegeven, waarin door het woord van de verzoening de mensheid wordt opgeroepen zich met God te laten verzoenen. Die oproep geldt de mensheid als geheel, en in het bijzonder de gemeente van Korinthe (2 Kor. 6,2).

2. Verhouding tot andere begrippen

In 2 Kor. 4,1 en 2 Kor. 6,3 verwijst Paulus naar zijn taak als διακονία. Zoals eerder gezien, is διακονία, als aanduiding voor een bijzondere taak, per definitie van God ontvangen. In de tweede Korinthebrief noemt Paulus zijn taak niet alleen τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς, maar ook ἡ διακονία τοῦ πνεύματος (2 Kor. 3,8) en ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης (2 Kor. 3,9). De vraag die hier wordt besproken is hoe ἡ διακονία τοῦ πνεύματος en ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης zich verhouden tot elkaar en tot τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς.

In 2 Kor. 3 beschrijft Paulus de tegenstelling tussen de bediening van het oude verbond en de bediening van het nieuwe verbond. Paulus is door Christus meegevoerd in zijn ‘triomftocht’ (NBV21) en wordt door Hem gebruikt om overal de kennis over Hem te verspreiden (2 Kor. 2,14). Paulus probeert er niet aan te verdienen, maar verkondigt het Woord van God ‘in alle oprechtheid, in opdracht van God, ten overstaan van Hem en in eenheid met Christus.’ (2 Kor. 2,17; NBV21). Het bewijs daarvan wordt geleverd door de gemeente zelf, die een brief van Christus is die geschreven is door het dienen (διακονέω) van Paulus, geschreven met de Geest op tafelen van vlees (2 Kor. 3,3). Dankzij God is Paulus bekwaam gemaakt om dienaar (διάκονος) te zijn van het nieuwe verbond, het verbond van de Geest (2 Kor. 3,6). De luister van deze dienst zorgt ervoor dat de luister van de eerste dienst lijkt te verbleken (2 Kor. 3,10).

Deze eerste dienst benoemt Paulus in negatieve termen: ‘bediening van de dood’ (2 Kor. 3,7) en ‘bediening van de verdoemenis’ (2 Kor. 3,9). Hoewel deze dienst ook luister bezat – bij de instelling

ervan op de Sinai¹⁸⁸ –, bezigt Paulus deze negatieve termen. De luister van de eerste bediening werd door Mozes bedekt met een sluier, zodat de Israëlieten niet konden zien dat de luister zou verdwijnen,¹⁸⁹ en nog steeds ligt die sluier over het oude verbond wanneer het wordt gelezen. Deze tekst levert discussie op, omdat Paulus hier Mozes lijkt te beschuldigen van misleiding. Nymann pleit er voor de negatieve lezing te laten staan, omdat andere lezingen meer interpretatie van de tekst vergen.¹⁹⁰ Hafemann meent dat Mozes zijn gezicht moest bedekken om het volk te beschermen tegen het oordeel van JHWH na de zonde met het gouden kalf.¹⁹¹ Het voert te ver om deze discussie hier verder uit te werken. Het is in dit kader genoeg om te zien dat deze ‘verhulling’ door Mozes volgens Paulus doorwerkt tot op de dag van vandaag, want telkens als de wet van Mozes wordt gelezen, ligt er een sluier over de Joodse harten (2 Kor. 3,13-15; NBV21). Voor de bediening van Paulus geldt echter niet dat deze dienst het hart versluiert, want deze dienst zorgt ervoor dat men de luister van de Heere met een onbedekt gezicht kan aanschouwen, als in een spiegel (2 Kor. 3,18). De bediening van Paulus is dan ook geen ‘bediening van de dood’, maar de ‘bediening van de Geest’¹⁹² die in luister is (2 Kor. 3,8) – geen ‘bediening van de verdoemenis’, maar ‘bediening van de gerechtigheid’ (2 Kor. 3,9).

De aanduidingen ἡ διακονία τοῦ πνεύματος (2 Kor. 3,8) en ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης (2 Kor. 3,9) voor de dienst van Paulus zijn andere termen voor dezelfde dienst die wordt bedoeld met τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς (2 Kor. 5,18).¹⁹³ Net als in de aanloop naar 2 Kor. 5,18 wordt ook hier duidelijk dat Paulus niet eigenmachtig of uit eigenbelang, maar voor en namens God zijn dienst verricht.¹⁹⁴ Vanwege het parallelisme tussen deze drie termen, denkt Harris dat ἡμῖν in 2 Kor. 5,18 breder mag worden gelezen dan alleen betrekking hebbend op Paulus, namelijk Paulus en de andere apostelen, en mogelijk zelfs Paulus en al zijn ‘collega’s’ in de bediening.¹⁹⁵

Dat Paulus met ‘ons’ primair zichzelf bedoelt, maar niet exclusief zichzelf, past ook bij het begin van 2 Kor. 1,1: Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Paulus ziet zichzelf als ‘een’ apostel van Christus Jezus, dat impliceert dat zijn positie niet uniek is, maar dat hij deel uitmaakt van een grotere kringen van

¹⁸⁸ Harris, *Corinthians*, 282, 283.

¹⁸⁹ Harris, *Corinthians*, 285 gaat in op de discussie in joodse teksten over de vraag hoe permanent de heerlijkheid op het gezicht van Mozes was.

¹⁹⁰ Nymann, L., “New Perspectives on the Old Covenant: 2 Corinthians 3 and *Paul within Judaism*” *Neotestamentica* 2 (2020), 363, 364.

¹⁹¹ Hafemann, *Corinthians*, 148.

¹⁹² Harris, *Corinthians*, 286 merkt terecht op dat de Geest hier tegenover de dood staat, voor de ‘Geest van het leven’ cf. Rom. 8,2.

¹⁹³ Harris, *Corinthians*, 287, 439; Matera, *Corinthians*, 139.

¹⁹⁴ Schmeller, *Korinther*, 190, 191.

¹⁹⁵ Harris, *Corinthians*, 438.

apostelen van Christus Jezus.¹⁹⁶ Wat Paulus schrijft ter verdediging van zijn apostelschap, kan dan ook breder worden getrokken. Paulus is niet de enige voor wie zal gelden dat hij apostel is door de wil van God,¹⁹⁷ en strikt genomen is de brief ook geschreven namens Timotheüs (2 Kor. 1,1).

De ene bediening van Paulus wordt dus aangeduid met drie verschillende termen. Uit het spreken van Paulus in het geheel van de brief blijkt dat hij meer regardeert dan slechts zijn eigen positie. God neemt mensen in dienst om namens en voor Hem op te treden. Dat krijgt concreet gestalte in de gemeente die onder deze bediening van gedaante veranderd wordt (2 Kor. 3,18).

3. Lijnen naar het verdere *corpus paulinum*

In de tweede Korinthebrief valt het spreken van Paulus over de bediening der verzoening binnen een breder kader van de verdediging van zijn positie als apostel, en van een uitwerking van het apostelschap. De vraag die resteert, is hoe dit spreken van Paulus zich verhoudt tot het verdere *corpus paulinum*.

Het spreken over ‘verzoening’ is, zoals behandeld onder de bespreking van καταλλαγή, in het NT typisch paulinisch. Buiten het *corpus paulinum* komt καταλλαγή niet voor. Op een uitzondering na, gebruikt Paulus καταλλαγή om de verzoening tussen God en mens uit te drukken, waarbij het initiatief altijd bij God ligt.

Wat betreft διακονία geldt eveneens dat eerder al is besproken hoe Paulus dit woord gebruikt. Een van die manieren is διακονία als karakterisering van de taak die Paulus van God heeft gekregen en die hij namens God bekleedt. Datzelfde wordt zichtbaar als Paulus zichzelf een απόστολος – in Rom. 11,13 zijn απόστολος en διακονία onderling uitwisselbaar – noemt (cf. Rom. 1,1; 1 Kor. 1,1; 12,28; 2 Kor. 1,1; Gal. 1,1; Ef. 1,1; Kol. 1,1; 1 Tim. 1,1; 2 Tim. 1,1; Tit. 1,1). Een apostel treedt niet eigenmachtig op, maar op gezag van een ander. Dit is de *sjaliach*-gedachte. In de *sjaliach* is de zender zelf aanwezig, zolang de *sjaliach* uitvoert wat zijn zender hem heeft opgedragen. De *sjaliach* spreekt en handelt uit naam van zijn zender. In het NT is Jezus de gevolmachtigde van God, en zijn de mensen die Hij roept zijn gevolmachtigden (Matth. 28,19; Luk. 10,1; Joh. 20,21).¹⁹⁸

¹⁹⁶ Harris, *Corinthians*, 128.

¹⁹⁷ Hafemann, *Corinthians*, 43-45 zet uiteen hoe διά θελήματος θεοῦ hier bedoeld is ter verdediging.

¹⁹⁸ Pop, *Bijbelse*, 11-16.

De ‘bediening der verzoening’ maakt deel uit van de taak waarmee Paulus als apostel is gezonden. Door deze dienst, door het ‘woord van de verzoening’, werkt God de verzoening. Vaker wordt in het *corpus paulinum* de nadruk gelegd op de verkondiging (Rom. 10,14-17; 1 Kor. 1,23; 2 Tim. 4,2). Dat past ook bij de taak van een apostel, die moet spreken en handelen namens zijn zender. In 1 Kor. 12,28 noemt Paulus naast apostelen ook profeten en leraars. Ook voor hen is spreken onderdeel van hun roeping.

Conclusie II.III

In 2 Kor. 5,18 is τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς een karakterisering voor de taak van Paulus als apostel. Het is niet de enige karakterisering van zijn bediening, ἡ διακονία τοῦ πνεύματος (2 Kor. 3,8) en ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης (2 Kor. 3,9) zijn twee andere karakterisering van dezelfde bediening. Paulus legt in zijn verdediging van zijn apostelschap de nadruk op het feit dat hij dit apostelschap niet voor eigen gewin bekleedt. Paulus preekt niet voor eigen parochie, maar dient in alles God en het welzijn van de gemeente (2 Kor. 5,13). Dat blijkt ook uit het begrip ‘bediening der verzoening’. Zijn διακονία heeft Paulus volledig van God ontvangen. En καταλλαγὴ gaat ten volle van God uit.

Dat Paulus de bediening der verzoening van God heeft gekregen en dat God het woord van de verzoening in hem heeft gelegd (2 Kor. 5,19), dringt Paulus tot spreken (2 Kor. 5,14.20) en geeft hem recht van spreken. God heeft niet de hele gemeente als zijn gezanten ingeschakeld, en de kring van door Christus geroepen apostelen is gering in omvang. De bediening der verzoening is geen functie van de gemeente, maar werk van God dat Hij bemiddelt door degenen die het woord van de verzoening in zich hebben geplaatst gekregen (2 Kor. 5,19). Zoals Stuhlmacher opmerkt, is het ‘woord van de verzoening’ gegrond in Gods verzoenend handelen.¹⁹⁹

¹⁹⁹ Stuhlmacher, *Biblical*, 352.

IV. Definitie ‘bediening der verzoening’

Nu de exegese van τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς in de context van 2 Kor. 5,18 is behandeld, rest de vraag hoe op basis hiervan ‘bediening der verzoening’ kan worden gedefinieerd. En ook de hermeneutische vraag hoe deze tekst in het heden op een legitieme wijze kan worden toegepast als een van de kenschetsen en funderingen van het ambt van dienaar des Woords. Omdat de *meaning* van de tekst afdoende is besproken, kan direct worden overgegaan tot een definitie van ‘bediening der verzoening’. Vervolgens wordt de *significance* – toegespitst op de vraagstelling rond dienaren des Woords – besproken, waarvoor het nodig is om eerst kort in te gaan op mijn hermeneutische principes.

De definitie van ‘bediening der verzoening’ die ik op basis van de exegese van 2 Kor. 5 hanteer, luidt: “De ‘bediening der verzoening’ is de dienst waarin God mensen aanstelt, om via hen de verzoening die er is in en door Christus, door middel van het woord van de verzoening dat zij spreken, waarin zij een passieve imperatief tot verzoening doen uitgaan, te bewerkstelligen in de mens.”

Om te komen tot de *significance* van ‘bediening der verzoening’ in de context van 2 Kor. 5,18, ga ik eerst kort in op mijn hermeneutische principes. Hoewel ons kennen ten dele is, de lezer altijd zijn eigen verstaanshorizon heeft, en het interpreteren van teksten een proces is, betekent dit niet dat je niets meer kunt zeggen over de betekenis van een tekst vandaag.²⁰⁰ De Schrift moet worden gelezen ‘vanuit het leven’, zoals Huijgen schrijft. Het Woord is ons nabij (cf. Rom. 10,8), omdat Christus de grootste kloof heeft overbrugd.²⁰¹ Zo zie ik Gods Woord als aanspraak voor de Kerk onderweg naar Gods nieuwe wereld. Huijgen schrijft dat Gods Woord ons aanspreekt en een aanwijzing is voor onderweg.²⁰² God spreekt ons vandaag aan, waardoor het ook werkelijk nu de dag van het heil is, als Gods Woord ons dat zegt (2 Kor. 6,2). Burger schrijft dat ‘theologiseren in de lijn van de katholiek-gereformeerde traditie’ inhoudt: ‘recht willen doen aan de Schrift als normatieve canon, en deze een laatste, beslissende stem geven omdat God de Schrift gebruikt om ons richting te wijzen.’²⁰³ Op deze wijze benader ik ook 2 Kor. 5,18. Deze tekst klinkt in een concrete context, maar is ook het Woord van God waardoor Jezus Christus vandaag door zijn Geest de gemeente aanspreekt.

²⁰⁰ Zwiep, A.W., *Tussen tekst en lezer: Een historische inleiding in de bijbelse hermeneutiek: Deel II: Van moderniteit naar postmoderniteit* (Amsterdam: VU University Press, 2013), 414.

²⁰¹ Huijgen, A., *Lezen en laten lezen : Gelovig omgaan met de Bijbel* (Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2019), 177-181.

²⁰² Huijgen, *Lezen*, 24-34, 36.

²⁰³ Burger, H., ‘Theologie: een hermeneutisch model’ in A. de Bruijne & H. Burger (red.), *Gereformeerde hermeneutiek vandaag: Theologische perspectieven* (Barneveld: De Vuurbaak, 2017), 278.

Die aanspraak in het heden wordt zichtbaar in het participium praesens in 2 Kor. 5,19. Gods verzoening in Christus met de wereld is niet afgerond. In het heden is God niet gestopt met het bewerkstelligen van de verzoening, maar spreekt Hij zijn passieve imperatief: 'laat u met God verzoenen' (HSV). Bovendien is de διακονία van Paulus breder dan zijn apostelschap. Ook Archippus (Kol. 4,17) en Timotheüs (2 Tim. 4,5) vervullen een specifieke taak die διακονία wordt genoemd. Geldt voor het apostelschap dat het beperkt is tot een aantal van de eerste gelovigen, de διακονία wordt voortgezet. In de kerk krijgt dit gestalte in de ambten, waarin elementen van het apostelschap worden voortgezet.²⁰⁴

De samenhang tussen de 'bediening der verzoening' en het 'woord van de verzoening' pleit voor het goed recht van de verkondiging. Het ambt ontleent volgens Versteeg gezag aan het Woord.²⁰⁵ 'Bediening der verzoening' als een van de typering van prediking, of als kenschetsend aspect van het ambt van dienaar des Woords, zoals dat wordt gedaan in de bevestigingsformulieren, is dan ook zeer legitiem. De ambtelijke dienst van een dienaar des Woords, in het bijzonder in de prediking,²⁰⁶ valt te typeren als 'bediening der verzoening', omdat God op deze wijze in het heden zijn verzoening in en door Christus bewerkstelligt. Verzoening door de schuld die wordt bedekt, verzoening doordat vijanden – niet slechts slachtoffers – vrienden worden. Daarmee is de 'bediening der verzoening' onmisbaar – God wil nog steeds mensen met zich verzoenen – en onopgeefbaar – omdat het dienaren van Christus niet past anders te doen dan hun Zender van hen verwacht. 'Bediening' en 'verzoening' zeggen immers niets minder dan dat God aan het werk is.

'Bediening der verzoening' is een typering van de ambtelijke dienst en van de verkondiging, het is echter niet de enige typering. De gelaagdheid in de Schrift kan namelijk niet worden teruggebracht op de ene noemer van 'bediening der verzoening'. Alleen al binnen 2 Korinthe gebruikt Paulus ἡ διακονία τοῦ πνεύματος (2 Kor. 3,8) en ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης (2 Kor. 3,9) om zijn ene dienst aan te duiden.

²⁰⁴ Versteeg, J.P., *Kijk op de kerk: De structuur van de gemeente volgens het Nieuwe Testament* (Kampen: Uitgeverij J.H. Kok, 1985), 30, 31, 34, 35.

²⁰⁵ Versteeg, *Kijk*, 28.

²⁰⁶ In andere ambtelijke situaties, zoals het pastoraat of de catechese, beweegt de dienaar zich ook in de 'bediening der verzoening', maar met een andere volmacht en vrijmacht dan in de verkondiging van het Woord van God in de samenkomst van de gemeente.

III. Interviewdeel ‘bediening der verzoening’

In het kader van mijn onderzoek heb ik gesproken met zeven predikanten die in 2017 in hun eerste gemeente zijn bevestigd als predikant binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland. In dit hoofdstuk wordt de vraag beantwoord: ‘Hoe uiten predikanten binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland anno 2025 zich over prediking als ‘bediening der verzoening’?’

In individuele, online afgenomen interviews heb ik met elk van de predikanten zo’n drie kwartier tot een uur gesproken over prediking in het algemeen en ‘bediening der verzoening’ in het bijzonder. De volledige interviews zijn opgenomen in bijlage 3. Bij deze deelvraag beperk ik me tot de passages die ik bij de analyse het meest relevant heb gevonden voor de beantwoording van deze deelvraag.

De hiervoor gebruikte analysemethode valt grotendeels, maar niet volledig, te vergelijken met ‘open coderen’. Zoals Evers schrijft, is het vaak zo dat de analysemethode ten onrechte ‘open coderen’ wordt genoemd, terwijl in werkelijkheid meerdere methoden van analyse door elkaar lopen, of het coderen niet volledig ‘open’ heeft plaatsgevonden, omdat de onderzoeker de data al enigszins heeft gemanipuleerd, bijvoorbeeld met oog op de relevantie voor het onderzoek.²⁰⁷ Voor dit onderzoek geldt dat ik heb gelet op die gedeelten uit de interviews die relevant zijn voor het onderzoek naar de vraag hoe predikanten die in 2017 in hun eerste gemeente zijn bevestigd binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland anno 2025 prediking als bediening der verzoening zien. Omdat dit de focus van het onderzoek is, zijn bepaalde vragen in alle interviews terug te vinden. Dit doet echter niets af aan sluismodel.²⁰⁸ De volledige interviews zijn opgenomen in bijlage 3 van deze scriptie, zodat inzichtelijk is welke data door mij zijn geselecteerd. De gedeeltelijk open codering valt terug te vinden in bijlage 4.

Daarin zijn vijftig codes opgenomen, maar niet alle codes raken aan het onderwerp van het onderzoek. Dit komt omdat de interviews zo open mogelijk zijn afgenomen, via het sluismodel. Inherent daaraan is dat niet alles wat is gezegd betrekking heeft op het onderwerp. Hierdoor zijn bepaalde codes niet relevant voor het onderzoek. Voor andere codes geldt dat die aan elkaar kunnen worden verbonden, omdat bepaalde uitspraken aan meerdere codes raken. In de bijlage valt dat terug te zien doordat er dan meerdere codes binnen hetzelfde kader staan. Vanuit de aan elkaar verbonden codes ben ik

²⁰⁷ Evers, J., *Kwalitatieve analyse: Kunst én kunde* (Amsterdam: Boom Lemma uitgevers, 2015), 89, 98.

²⁰⁸ Evers, *Kwalitatieve*, 92.

gekomen tot een aantal categorieën die codes bevatten die raken aan het onderwerp van het onderzoek. De tussenkopjes binnen de bespreking van de categorieën raken aan de codes.

Naar aanleiding van het gedeeltelijk open coderen ben ik gekomen tot de volgende categorieën die relevant zijn in het kader van mijn onderzoeksvraag. Deze categorieën komen op uit de interviews, maar komen niet in alle interviews noodzakelijkerwijs voor. De categorieën zijn: A) de typering van prediking door de geïnterviewden; B) bediening der verzoening; C) verzoening; D) de rol van de context; E) de verhouding rechtvaardiging – heiliging; F) de urgentie van prediking; G) de prediker; H) de hoorder. Na de bespreking van deze verschillende categorieën ga ik verder in op de vraag hoe predikanten binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland anno 2025 zich uiten over prediking als ‘bediening der verzoening’.

In de uitgewerkte interviews in bijlage 3 wordt met afkortingen naar interviewer en geïnterviewde verwezen. Datzelfde principe hanteer ik in dit hoofdstuk. Daarbij staat **HJY** voor H.J. Ymker, **GA** voor geïnterviewde A, **GB** voor geïnterviewde B, **GC** voor geïnterviewde C, **GD** voor geïnterviewde D, **GE** voor geïnterviewde E, **GF** voor geïnterviewde F en **GG** voor geïnterviewde G. Vanwege privacyoverwegingen worden de geïnterviewden niet met naam en toenaam genoemd, bovendien is gepoogd herleidbare informatie, zoals plaatsnamen, weg te schrijven.

A. De typering van prediking door de geïnterviewden

De eerste vraag in alle interviews is hoe de geïnterviewden zelf prediking zouden typeren. Bewust heb ik gekozen voor deze insteek, omdat hiermee niet direct duidelijk zou zijn dat ik mij richt op prediking als bediening der verzoening.

GA noemt prediking: 'De verkondiging van het Woord van God met het oog op het werk van God in de hoorders.' Aan dit werk van God zitten volgens **GA** allerlei aspecten, met als uiteindelijk doel dat Christus gestalte krijgt onder de hoorders. In een latere aanvulling op zijn primaire typering van prediking zegt **GA** dat verkondiging ook is: 'aanzegging van een situatie'. **GB** noemt prediking eveneens de verkondiging van het Woord van God en heeft het over het 'uitleg geven aan' dat wat God ons in zijn Woord heeft geopenbaard. Met 'uitleggen' bedoelt **GB**: 'Gods Woord naar de mensen brengen'. Ook **GC** gebruikt het woord 'uitleggen' in zijn typering van prediking: 'Dat is de Bijbel uitleggen en daarbij antwoord proberen te geven op vragen die mensen vandaag hebben.' **GD** antwoordt op de vraag wat prediking is: 'Dan moet ik natuurlijk eigenlijk zeggen: de bediening van de verzoening. En dat is het ook, en zo ervaar ik het zelf ook, dat je Christus voor het voetlicht mag brengen.' **GD** vindt alleen de bediening van de verzoening tekort doen aan de heiliging als onderdeel van de verzoening, het gaat namelijk om de rechtvaardiging en de heiliging. In de prediking moeten mensen daarom aanwijzingen krijgen hoe de heiliging een plek mag krijgen in het leven. **GE** citeert 2 Kor. 5,20 en zegt vervolgens: 'De dienst der verzoening, dat is het voor mij primair, prediking.' **GF** zegt: 'Het verkondigen van het Woord van God. (...) Het Woord van God uitleggen, de betekenis laten zien van toen, maar ook voor nu. Uitleggen, toepassen.' **GG** typeert prediking als het brengen van 'het Woord van God vandaag' bij 'mensen van vandaag'.

Prediking heeft volgens **GA** het volgende doel: 'Dat de gemeente op Christus gaat lijken, Hem leert navolgen, het beeld van Christus gaat weerspiegelen.' **GE** ziet dat prediking een tweeledig doel heeft, enerzijds toerusting van de gemeente en anderzijds spiegelen hoe de hoorder in 'de relatie tot de Heere' staat. **GG** hoopt door prediking bij het hart van mensen te komen.

Wanneer het gaat over de primaire typering van prediking valt op dat **GA**, **GB** en **GF** overeenstemmen in de kwalificatie 'verkondiging van het Woord van God', dat **GG** dit zo niet zegt, maar dat hij het heeft over het bij mensen van vandaag brengen van Gods Woord, dat **GB**, **GC** en **GF** het woord 'uitleggen' gebruiken en dat **GD** en **GE** direct beginnen over 'bediening der verzoening', door **GD** ingevuld als: 'Christus voor het voetlicht brengen.'

B. Bediening der verzoening

Onder de noemer 'bediening der verzoening' vallen verschillende codes, zoals #5, #6, #7, #14 en #37. Deze variëteit wordt hier besproken, naar gelang de relevantie voor het onderzoek zal deze bespreking beperkter of omvangrijker zijn. Omdat 'bediening' slechts zijdelings wordt genoemd, en elementen van 'bediening' terugkomen in de bespreking van de prediker, wordt 'bediening' binnen deze paragraaf besproken. 'Verzoening' krijgt echter meer woorden van de geïnterviewden en wordt daarom besproken in een afzonderlijke paragraaf (paragraaf II.C).

Associatie

In de vraag naar de primaire typering van prediking kwam al naar voren dat **GD** en **GE** prediking primair typeren als 'bediening der verzoening'. **GD** ziet dit als 'Christus voor het voetlicht brengen (...) als Koning, Priester en Profeet, dus in zijn volle heerlijkheid'. **GD** koppelt verzoening aan rechtvaardiging, en ziet rechtvaardiging als grond onder alles. In dit verband noemt **GD** 'het offer van Jezus Christus'. **GD** ziet bediening der verzoening als het aanzeggen van de belofte van de genade die er is in Jezus Christus. **GE** noemt prediking 'bediening der verzoening', omdat volgens **GE** de spits van prediking is dat Jezus Christus voor zondaren is gekomen en de straf op de zonde heeft gedragen.

Andere geïnterviewden geven aan 'bediening der verzoening' te associëren met 'het bijdragen aan de verzoening, het zijn van een schakeltje in Gods werk' (**GA**), of het brengen van de verzoening bij de mensen door de prediking die Christusprediking moet zijn (**GB**), of met 'de bediening van de sleutels van het hemelrijk en de verkondiging', het bedienen van de verzoening door 'aanzeggen' van de 'waarheid van het evangelie' (**GF**). **GG** zegt dat de mens vandaag in woorden van vandaag moet horen dat Jezus zijn zonden, die tussen hem en God instaan, heeft overgenomen.

Bediening

De geïnterviewden geven verschillende antwoorden op de vraag wat wordt bedoeld met 'bediening'. **GD**: 'Omdat ik op dat moment ben aangewezen om dat vanuit het Woord ook mensen aan te zeggen.' **GD** ziet dit vooral pragmatisch, om het Woord te bestuderen, is het nodig dat er iemand theologische scholing heeft gehad, en dat diegene betaald krijgt en vrijgesteld is om te zoeken naar een zuivere bediening van het Woord. **GA** geeft aan dat 'bediening' afstand oproept, omdat hij dit woord niet dagelijks gebruikt. 'Bediening' is volgens **GA** 'maar' een dienst: 'niet mijn eigen project waarmee ik aan het werk ben, maar Gods missie waarvoor Hij jou inschakelt.' Dit lijkt op de visie van **GG** die zegt – nadat hem daarnaar wordt gevraagd – dat hij zou zeggen: 'dat je geroepen wordt tot die bediening,

dat je jezelf het niet aanmeet.’ De benadering van **GD** lijkt meer een benadering van onderaf, de benadering van **GA** en **GG** lijkt meer een benadering van bovenaf te zijn.

Waardering

Hoewel de geïnterviewden zoeken naar manieren om de term ‘bediening der verzoening’ te contextualiseren of te actualiseren, en uit de interviews het beeld rijst dat ‘bediening der verzoening’ meer iets is wat de geïnterviewden proberen te praktiseren dan dat ze dit expliciteren richting de hoorders, gaf geen van de geïnterviewden aan met de term ‘bediening der verzoening’ inhoudelijk niet meer uit de voeten te kunnen. Verschillende geïnterviewden vinden het een geëigende manier om prediking te typeren (**GA**, **GC**, **GD**, **GF**) en ook verschillende geïnterviewden identificeren hun eigen taak als bediening der verzoening (**GC**, **GE**, **GF**).

Deel of geheel

Wanneer het gaat over de vraag of volgens de geïnterviewden ‘bediening der verzoening’ een term is om het geheel van prediking mee te vatten of dat het een term is die een aspect van prediking beschrijft, is het niet eenvoudig om hier een eenduidig antwoord op te formuleren. Verschillende predikers zeggen soms nagenoeg hetzelfde, maar trekken daar toch een andere conclusie uit. En soms lijkt een geïnterviewde zichzelf tegen te spreken.

Waar voor **GB** christocentrische prediking betekent dat verzoening een ‘belangrijk onderdeel’ is van prediking, zegt **GD** dat je in elke preek mensen terug bij Jezus wilt brengen, waarom ook elke prediking bediening der verzoening is. Tegelijkertijd zegt **GD** eerder dat prediking meer is dan bediening der verzoening, omdat ook heiliging een plaats moet hebben, terwijl **GD** iets later heiliging dan wel weer een ‘onderdeel’ van verzoening noemt. **GC** zegt dat je mensen ook wilt troosten en richting wilt geven voor hun leven, maar zegt het ‘zeker een heel belangrijk onderdeel’ te vinden ‘dat mensen weten dat ze op grond van het bloed van de Heere Jezus ook zelf vergeven zijn.’

GE noemt verzoening het ‘belangrijkste aspect van prediking’. Tegelijkertijd zegt **GE** wat later in het interview dat de heiliging van het leven hier ‘helemaal aan gekoppeld’ is. **GA** zegt expliciet dat ‘bediening der verzoening’ volgens hem ‘dé overkoepelende term’ is, omdat alles in prediking erop is gericht de hoorder te verdiepen en te verankeren of te herstellen in de relatie met God. Verzoening krijgt in het OT een plek middenin het dagelijks leven, zegt **GF**, en je zou volgens **GF** dus kunnen zeggen: ‘De bediening van de verzoening – ben ik verzoend met God? – is het hart, de kern, maar daaromheen

zijn er cirkels te maken.’ **GG** neemt een meer beschouwende positie in en stelt dat het een ‘definitiekwestie’ is die samenhangt met de vraag of de heiliging bij de verzoening hoort.

Is ‘bediening der verzoening’ een aanduiding voor het geheel of voor een deel van prediking? Uit de interviews blijkt dat hier heel verschillend over wordt gedacht, mede door verschillende visies op de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging. Voor **GA** en **GD** – en **GG** geeft na een beschouwend antwoord aan dat dit op het moment van antwoorden ook zijn positie is – is de verzoening in Jezus Christus de bron waaruit al het andere ontspringt.²⁰⁹ Dat woord ‘bron’ wordt door hen niet gebruikt, maar volgens **GD** ‘vloeit’ uit de genade alles voort. **GF** zegt dat de verzoening met God de kern is die zich uitstrekt over heel het leven.

Breder dan prediking

Verschillende geïnterviewden (**GA**, **GD**) geven aan dat ‘bediening der verzoening’ breder is dan alleen prediking. ‘De kerk is een plek van verzoening’ (**GA**). Het Woord schept volgens **GA** een gemeenschap van verzoening die als het goed is uitstraalt naar alle delen van het leven. **GD** noemt eveneens de gemeente, waarin de leden elkaar onderling de verzoening aanzeggen. Sommige andere geïnterviewden miskennen niet de rol van de gemeente of het ambt aller gelovigen, maar verbinden dit in hun antwoorden niet aan de bediening der verzoening.

Hoe het klinkt

Gevraagd hoe de geïnterviewden de bediening der verzoening proberen vorm te geven, geeft **GB** aan dat hij altijd probeert ‘heel duidelijk de twee wegen te preken.’ **GC** zegt dat hij probeert hedendaagse woorden te gebruiken, en zegt tegen zijn hoorders zo iets als: ‘In het evangelie gaat het er ook over hoe ik een kind van God word, hoe mijn zonden zijn vergeven, en God gebruikt daar ook de Bijbel en de preek voor.’ **GG** heeft het over prediking waarin de hoorder hoort over die God die zich wil verzoenen met mensen.

Prediking onmisbaar

GB en **GE** geven desgevraagd aan dat zij prediking als onmisbaar zien, omdat het geloof erdoor gevoed wordt en omdat de kerk daar is, waar Christus regeert door zijn Woord en door zijn Geest. **GG** geeft aan dat prediking als bediening der verzoening onmisbaar is, omdat mensen anders bijvoorbeeld in het pastoraat ook niet weten van God die zich wil verzoenen met mensen, het is namelijk in de preek

²⁰⁹ In dit verband haalt **GA** HC 64 aan en citeert **GD** de *duplex gratia* waar Johannes Calvijn over spreekt.

dat de mens God leert kennen. Hoewel **GB** zegt dat verzoening 'gepreekt' moet worden, kwam **GB** hier in de doorvraag niet op terug.

C. Verzoening

Ten aanzien van verzoening uitte de geïnterviewden zich over de inhoud van verzoening, dus wat ‘verzoening’ volgens hen betekent, en de manier waarop verzoening tot stand komt. Deze aspecten worden hier besproken, waarbij zal opvallen dat de geïnterviewden redelijk eenduidig zijn in hun antwoorden.

Inhoud

Volgens **GA** is verzoening: ‘herstel van relatie. En relatie is verbondenheid.’ Alles in de prediking is erop gericht de hoorder te herstellen in de relatie, de verbondenheid met God. Deze typering van verzoening als herstel van relatie geeft ook **GE**: ‘Verzoening is dat de relatie met de Heere God, jouw Schepper, die verbroken is door de zondeval, hersteld is in Christus Jezus.’ **GA** ziet een analogie met de relatie tussen man en vrouw in een huwelijk. Die relatie kan verslechteren wanneer man en vrouw elkaar niet meer spreken, terwijl een goed gesprek ze weer kan verenigen. Dat is volgens **GA** wat een preek ook kan doen tussen een mens en God: de mens weer één maken met God, ‘een soort catharsis ofzo’. Je weet waar je verkeerd zat en neemt je weer voor om voortaan van harte God en de naaste te dienen. **GA** ziet een heel sterke analogie, hoewel het verschil ook ‘heel enorm’ is.

GC heeft het in het kader van verzoening over het ‘overbruggen’ van de ‘kloof naar God’. **GD** ziet verzoening als: ‘de genade die er is in Jezus Christus, vergeving van zonden, het volle leven dat we mogen delen in zijn liefde en dat Hij wil wonen in mij.’ **GF** ziet als de kern van verzoening dat het goed zit tussen God en mij, dat ik verzoend ben met God. **GG** zegt iets soortgelijks, volgens hem is verzoening ‘dat er niets meer tussen zit’, in het geval van God en mens dat er niets meer tussen God en mens in zit.

Uit de antwoorden van verschillende geïnterviewden ontstaat het beeld dat verzoening hoofdzakelijk eendimensionaal wordt ingevuld, als verzoening met God. **GA** zegt echter expliciet dat verzoening ‘driedelig’ is: verzoening van de mens met God, verzoening van de mens met zijn naasten en verzoening van de mens met zichzelf. **GA** haalt in dit verband Ef. 4,32 aan. Deze tekst wordt ook aangehaald door **GD**, die zegt dat hij vanuit deze koppeling niet alleen kan preken over de verzoening ‘tussen jou en Christus’.

Verzoening wordt door **GA** en **GE** duidelijk relationeel ingekleurd, en je zou kunnen zeggen dat inhoudelijk ook bij **GC**, **GD**, **GF** en **GG** verzoening relationeel wordt ingekleurd. Wat van elkaar gescheiden is, wordt verenigd, wat verkeerd zit, wordt goedge maakt.

Manier waarop

De geïnterviewden die zich uitlaten over de manier waarop verzoening tot stand komt, noemen allen de Heere Jezus Christus. **GA** zegt: 'Voor zover je op Christus lijkt en met Hem gelijkvormig bent, deel je ook in die verzoening.' **GB** zegt: 'Het is God die ons verzoent, in zijn Zoon de Heere Jezus Christus. Dat doen wij niet zelf.' Voor **GC** is de kern 'dat de Heere Jezus voor onze zonden is gestorven', **GD** heeft het over 'het offer van Jezus Christus' waardoor de verzoening en de rechtvaardiging er zijn, **GE** zegt dat de door de zondeval verbroken relatie is hersteld 'in Christus Jezus' en **GF** zegt dat de mens moet uitkomen bij het kruis van Golgotha, bij de Heere Jezus die heeft geleefd en voor mij de dood is ingegaan. Bij het tot stand komen van verzoening is volgens **GE** het kernwoord 'overgave' en daarmee bedoelt **GE**: 'erkenning van je status die je van nature hebt, je zondaar-zijn, dat erkennen, dat uitspreken naar de Heere, je overgeven aan zijn weg tot behoud, dus erkennen, uitspreken, overgave, volgen.'

Als het gaat over de wijze waarop verzoening tot stand komt, noemen de geïnterviewden de Heere Jezus Christus. Hierbij vallen woorden als 'zonden', 'offer', 'rechtvaardiging' en 'kruis'. **GB** en **GF** noemen de dood van de Heere Jezus voor ons. **GB** en **GE** zeggen dat er verzoening is 'in' Christus, waarbij **GB** zegt dat God het is die ons in Christus verzoent. **GA** noemt niet het 'in Christus', maar haalt in zijn interview wel Ef. 4,32 aan. Verzoening wordt voornamelijk relationeel ingekleurd.

D. De rol van de context

In de interviews heb ik gevraagd naar de rol die de context speelt voor de prediker, in het bijzonder toegespitst op de bediening der verzoening. Context speelt voor de geïnterviewden hoe dan ook een rol, hoewel dit verschillend wordt getaxeerd. Sommige geïnterviewden gaan uitgebreid in op de wijze waarop zij proberen rekening te houden met de context en hun drijfveren daarvoor.

GA stelt algemeen dat de woorden die je kiest afhankelijk zijn van de context. **GB** geeft aan hoe de context waarin hij predikant is hem heeft gevormd, elementen die hij van huis uit niet kende, is hij gaan zien als een belangrijk onderdeel van prediking. **GB** heeft geleerd van de omgang en de gesprekken met mensen, en probeert zich niet meer van ‘theologische hoogstandjes’ te bedienen, maar probeert te preken ‘vanuit de pastorale praktijk’. **GE** zegt dat context een rol speelt, ‘maar ook weer niet heel erg’. Volgens **GE** hebben de mensen in zijn huidige gemeente hetzelfde nodig als de mensen in zijn eerste gemeente. **GF** geeft aan dat je altijd ‘*ad hominem*’ preekt. Het profiel van zijn eerste gemeente was veel duidelijker ten opzichte van andere plaatselijke kerken dan dat dit het geval is in zijn huidige gemeente, waarmee zijn huidige gemeente ook een zekere breedte onder de hoorders kent. Tegelijkertijd is **GF** ervan overtuigd dat ieder mens ‘bepaalde lagen’ heeft, in dit kader verwijst hij naar de piramide van Maslow.

GC probeert heel sterk rekening te houden met de context, volgens hem moet je de vragen waarmee de hoorders zitten beantwoorden in je preek. Wil je mensen bij de Heere Jezus brengen dan moet je hun vragen beantwoorden. **GC** vindt dat je rekening moet houden met de cultuur en de context waarin mensen leven, terwijl hij tegelijkertijd ervan overtuigd is dat mensen ten diepste hetzelfde zijn: zondaren die allen de vergeving van de Heere Jezus nodig hebben. **GC** vindt niet dat je mensen de vraag van Maarten Luther: ‘Hoe krijg ik een rechtvaardig [sic] God?’ moet leren, maar dit betekent volgens hem niet dat mensen niet op zoek zijn naar verzoening met God. **GC** ziet dit wel degelijk, ook in de missionaire praktijk. **GC** signaleert de discussie waarin het kruis van Jezus wordt gezien als een overwinning op de dood en niet als een sterven voor mijn zonden. Tegen die achtergrond vindt **GC** het belangrijk om zijn hoorders te vertellen dat we ‘wel degelijk’ verzoend moeten worden, want het ‘fundament’ van het geloof is dat Jezus voor onze zonden is gestorven. Hierbij sluit aan wat **GG** betoogt als hij zegt dat de mens van vandaag – weliswaar in woorden van vandaag – net zo goed als de mens van honderd of duizend jaar geleden nodig heeft dat Jezus als ‘zondeloze zondaar’ sterft, met de zonde die Hij overneemt.

Volgens **GD** komen veel mensen uit zijn gemeente 'uit zeer traditionele hoek' waar ze 'vaak veel de imperatief hebben gehoord'. Hij houdt daar rekening mee in zijn prediking, volgens **GD** krijg je de 'beste preken' omdat je de mensen kent. Wanneer **GD** zijn eerste gemeente vergelijkt met zijn huidige gemeente, ziet hij verschillen waardoor hij andere accenten legt. Zijn eerste gemeente had een meer evangelische inslag, waardoor **GD** bezig was met: 'even terug naar Woord en Geest', terwijl in zijn huidige gemeente mensen opgevoed zijn met uiterlijke zaken, maar niet weten wat genade is. **GD** vindt zijn context bepalend, bijvoorbeeld ook in de wijze waarop hij ter sprake brengt dat de deur van het hemelrijk niet alleen ontsloten, maar ook toegesloten wordt onder de prediking.

De ene geïnterviewde geeft meer woorden die aan de afwegingen die hij met het oog op de context maakt dan de andere. Dit wil niet zeggen dat bij een langer gesprek over context niet meer boven tafel zou kunnen zijn gekomen. Wat in ieder geval blijkt, is dat geen van de geïnterviewden zegt dat context de boodschap radicaal verandert, wel wordt gezocht naar andere verwoordingen of worden naar gelang de context bepaalde aspecten geaccentueerd.

E. De verhouding rechtvaardiging – heiliging

Uit de interviews blijkt dat de visie op wat ‘bediening der verzoening’ is mede samenhangt met de visie op de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging. Bij de vraag of ‘bediening der verzoening’ slaat op het geheel of op een deel van prediking is al naar voren gekomen dat dit raakt aan de vraag of de verzoening de bron is waaruit al het overige ontspringt (zo **GA**, **GD** en **GG**), of dat de verzoening met God de ‘kern’ is (zo **GF**) of niet. Hier ga ik dieper in op de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging zoals de geïnterviewden die zien, in relatie tot de bediening der verzoening.

In zijn beschouwing over ‘bediening der verzoening’ als paraplueterm vergelijkt **GG** dit met het spreken over wedergeboorte in ‘enge zin’ en wedergeboorte in ‘ruime zin’. Enerzijds kun je volgens **GG** zeggen dat de ‘bediening der verzoening’ is dat je spreekt over: ‘dat wat de Heere Jezus op Golgotha heeft gedaan, wat de Heilige Geest toepast in je hart en waar je op leert vertrouwen.’ Anderzijds kun je volgens **GG** evengoed zeggen dat het leven dat er dan ontstaat ook bij hoort. Op het moment van interviewen zou **GG** zeggen dat de heiliging er ook bij hoort, omdat er anders geen verzoening is geweest (cf. Jak. 2,17).

GF vindt eveneens dat ‘bediening der verzoening’ alles te maken heeft met je taxatie van het woord ‘verzoening’. Je kunt verzoening ‘heel smal maken, in de zin: het gaat erover of je verzoend bent.’ **GF** ziet echter dat verzoening in het OT een plek krijgt middenin het dagelijks leven van het volk. Weliswaar is Grote Verzoendag apart gezet voor verzoening, maar er zijn ook heel veel geboden over het dagelijks leven, dus zegt **GF** dat verzoening met God de kern is, maar daaromheen ziet **GF** concentrische cirkels die raken aan heel het leven, **GF** spreekt van een ‘leerproces’ en van ‘verdieping’. De concrete vragen van het leven brengen je volgens **GF** juist weer bij de bediening van de verzoening, ‘want dan heb je Hem nodig.’

Ook **GA** neemt de verzoening met God als uitgangspunt en noemt daarbij HC 64. Verzoening is voor **GA** driedelig en raakt aan het hele leven, maar wel altijd vanuit de verbondenheid met God. De diepe kern van evangelie is volgens **GD**: ‘dat er genade is. En vanuit die genade vloeit alles voort.’ **GD** heeft het over *duplex gratia* en ziet rechtvaardiging en heiliging als twee zijden van dezelfde medaille: ‘Want als ik onder de indruk kom van de liefde en de genade van Jezus Christus, dan kan ik daar niet onveranderd onder blijven.’ **GD** kan naar eigen zeggen niet alleen over ‘verzoening tussen jou en Christus’ preken, omdat Jezus zelf niet alleen preekt over de liefde van Christus, maar ook over de betekenis daarvan in mijn leven. Het begint echter bij Christus: ‘eerst de indicatief en dan de imperatief, om het maar even theologisch te zeggen’, **GD** bespeurt dat dit in veel prediking uit elkaar

wordt getrokken. **GD** zegt zelf altijd met de rechtvaardiging door het offer van Jezus Christus te beginnen of te eindigen.

GC en **GE** hebben meer moeite om de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging op formule te brengen. **GC** zegt dat hij 'worstelt' over de vraag of hij in zijn prediking wel de 'juiste verhouding' brengt tussen 'ethiek of levensheiliging en rechtvaardiging', hij noemt dit het 'spanningsveld' tussen de oproep tot 'levensheiliging' en de 'genadeverkondiging'. Sterk de nadruk leggen op een heilig leven kan wettisch worden, maar je 'heiligingskrukken' wegwerpen omdat je er de berg Sion niet mee opkomt, zoals Kohlbrugge dat zegt, lijkt **GC** ook niet juist vanwege Hebr. 12,14: 'Zonder heiliging zal niemand de Heere zien.' **GC** wil dat mensen 'de vrijheid ervaren van Christus', hij wil ze wijzen naar de Heere Jezus, hij vindt het belangrijk dat er vergeving is, maar hij wil niet dat mensen denken dat ze dan maar 'lekker' verder kunnen met hun leven.

Iets soortgelijks wordt zichtbaar bij **GE**, al noemt **GE** dit zelf geen worsteling. Enerzijds gelooft **GE** dat de relatie met God de Schepper, die verbroken is door de zondeval, is hersteld in Christus Jezus en dat dat verzoening is, en dat je zelf gaat dienen, omdat je gediend bent door Christus. Anderzijds lijkt **GE** een tegenstelling te maken tussen 'het goede wat Christus te bieden heeft' en de 'heiliging'. **GE** heeft het over 'doorschakelen' naar de heiliging als iemand zich een kind van God weet. Zijn voorbeelden voor jongeren bestempelt **GE** zelf als 'een beetje moralistisch', volgens hem kun je dan 'niet direct Christus erin verwerken'. Ondertussen wil **GE** niet dat kinderen het idee krijgen dat ze aan een bepaald ideaalbeeld moeten voldoen waaraan ze nooit kunnen voldoen, waardoor ze de handdoek maar in de ring werpen, want 'dan ben je toch ook niet goed bezig'. Op mijn vraag in hoeverre 'moralistisch' strookt met leven uit dankbaarheid, omdat het mij niet direct als evangelie in de oren klinkt, geeft **GE** aan dat dat klopt, maar dat het soms de enige manier is waarop je vanuit de tekst wat kunt zeggen, omdat het niet 'alleen maar dankbaarheid' is wat de tekst aanreikt, 'het is soms ook echt ellende en verlossing'. Uit de tegenstellingen die **GE** lijkt te schetsen en uit zijn eigen kanttekeningen bij zijn moralistische voorbeelden kun je afleiden dat **GE** worstelt met de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging in het kader van de verzoening waaruit iemand leeft.

Voor de meeste geïnterviewden geldt dat verzoening raakt aan heel het leven. Volgens **GD** vloeit uit de boodschap dat er genade is alles voort. De kern is volgens **GF** de verzoening met God, wat vervolgens uitwerking heeft op het hele leven. **GC** geeft echter aan te worstelen met de juiste verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging, en lijkt daarmee de samenhang tussen die beide

minder te zien. **GE** lijkt rechtvaardiging en heiliging zelfs van elkaar los te koppelen, hoewel **GE** wel zegt dat heiliging helemaal gekoppeld is aan verzoening, omdat iemand 'leeft van verzoening'.

F. De urgentie van prediking

Dat prediking getypeerd kan worden als 'bediening der verzoening' geeft een zekere urgentie aan prediking, blijkt uit verschillende interviews. Verzoening is een realiteit waarin je kunt delen, maar waar je ook buiten kunt staan.

Zonder verzoening en zonder verlossing door het offer van de Heere Jezus Christus zijn we verloren mensen, zegt **GB**, hij probeert altijd 'heel duidelijk de twee wegen te preken'. **GD** ziet de 'tweewegenleer' als de 'volle ernst van het evangelie', dus als de tekst er aanleiding toe geeft, zegt **GD** dat er ook een weg is die doodloopt en dat we daar ook voor kunnen kiezen. Maar Jezus nodigt volgens **GD** meer uit dan dat Hij waarschuwt, dus **GD** benadrukt ook meer 'dat de deur open is'. De religieuzen, de mensen die denken er zelf wel te komen, die worden in de prediking van Jezus afgewezen. **GD** noemt ook nog de sleutels om het Koninkrijk te openen en te sluiten (cf. Matth. 18,18), maar hij ziet dit als iets dat tegen alle gelovigen is gezegd. Als leiding van de gemeente heb je wel de censuur, meent **GD**, waardoor je mensen dicht bij Christus brengt of ook zegt 'dat iemand nu echt verder weg is'.

Evenals **GB** spreekt **GE** over het 'verloren gaan' van mensen als er niets gebeurt, als mensen niet door het geloof Jezus Christus omarmen en daardoor kinderen van God worden. Het zwaarst weegt voor **GE** dan ook dat hij als prediker primair geroepen is om 'zielen voor Christus te winnen', omdat daar een 'eeuwig gewicht' aanhangt. **GF** zegt zelfs dat je in de prediking moet aanzeggen dat je 'verloren bent' – nota bene niet: 'gaat' – als je met de rug naar Jezus toestaat. Prediking is volgens **GF** namelijk 'aanzeggen'. En door de waarheid van het evangelie iemand aan te zeggen, bedienen je volgens **GF** de verzoening, wat **GF** vereenzelvigd met de bediening van de sleutels van het hemelrijk. Het besef dat mensen gered of verloren zijn, geeft voor **GF** gewicht aan zijn werk als prediker.

Voor **GC** geldt dat hij het als een realiteit ziet dat er heel veel mensen zijn die Jezus niet willen volgen, ook binnen de gemeente waar tarwe en onkruid immers samen opgroeien (cf. Matth. 13,24-30). De bokken en de schapen zullen uiteindelijk van elkaar worden gescheiden (Matth. 25,33), zegt **GC**. In zijn prediking ervaart **GC** het zo 'dat mensen soms echt even weer daar geplaatst worden voor het aangezicht van God, en dan eigenlijk vanuit hun hart 'ja' of 'nee' moeten zeggen: er is even geen ontkomen aan.' Volgens **GC** is het 'wel degelijk' nodig om verzoend te worden, hij zegt dit tegen de achtergrond van de discussies over het 'waarom' van het sterven van Jezus en de realiteit van de hel en van het niet allemaal behouden worden. Verzoening is nodig om de kloof naar God te overbruggen, terwijl je zonder verzoening 'tastend en twijfelend door het leven gaat'.

Verzoening is volgens **GA** de werkelijkheid: 'Wat God betreft ben je verzoend.' Maar je kunt je buiten 'Gods werkelijkheid' plaatsen door te zeggen: 'Ja, maar wat mij betreft niet.' Met Jüngel zegt **GA** dat verkondiging 'ook aanzeggen van een situatie' is. De hoorder denkt dat hij in een donker huis zit, maar de prediker nodigt hem uit om het deurtje van het huis te openen, waardoor de hoorder ziet dat hij zich op een prachtig eiland bevindt. Volgens **GA** is dat wat verkondiging doet, verkondiging stelt je in de 'ruimte van Gods handelen'. Hoewel dat de werkelijkheid is, kan de schijnwerkelijkheid waarin je je opsluit volgens **GA** dus jouw werkelijkheid worden als je je buiten Gods werkelijkheid plaatst. **GA** ervaart in prediking als bediening der verzoening dat 'het heil van de gemeente' op het spel staat, want de vraag is of de gemeente iets van het beeld van Christus gaat weerspiegelen of niet. Zoals verzoening tussen mensen op een zeker moment onmogelijk kan worden, denkt **GA** dat er in de verzoening tussen God en mens ook een *point of no return* is, door verharding.

Uit de interviews blijkt de urgentie die gepaard gaat met de bediening der verzoening. Alleen **GG** heeft zich hier niet expliciet over uitgelaten, maar dat kan ook komen door de wijze waarop het interview is verlopen. Meerdere geïnterviewden geven aan dat er veel op het spel staat. Mensen kunnen verloren gaan of zijn verloren als ze niet in Jezus Christus geloven of Hem niet in geloof omarmen. De visie van **GA** lijkt wel af te wijken van de visie van de andere geïnterviewden, zijn visie lijkt massiever te zijn. **GA** noemt ook Christus en zegt ook dat er veel op het spel staat – 'het heil van de gemeente' – maar benadert verzoening als de realiteit waar je je als mens vervolgens buiten kunt plaatsen. In het interview constateerden **GA** en ik dat deze benadering ook weer vragen oproept rond universalisme, particuliere verzoening en de mate waarin God van ons afhankelijk is of niet, maar dat deze vragen buiten het onderzoek vallen.

G. De prediker

In de gesprekken over prediking als ‘bediening der verzoening’ is het onvermijdelijk ook gegaan over de persoon van de prediker. De wijze waarop een geïnterviewde zijn rol als prediker ziet, bepaalt mede hoe hij de bediening van de verzoening taxeert. Daarom ga ik hier in op het ambt van de prediker, de ervaringen van de prediker, de voorbereiding door de prediker en de verantwoordelijkheid van de prediker. Onder de noemer ‘prediker’ wordt ook iets gezegd over de tekst. In de homiletische driehoek heeft de tekst een eigen positie, maar wat uit de interviews naar voren is gekomen over de tekst valt grotendeels samen met de ervaringen en de intenties van de prediker.

Ambt

Wanneer het gaat over het ambt onderscheiden meerdere geïnterviewden het ambt van dienaar van het Woord van het ambt aller gelovigen. Volgens **GA** draagt iedereen bij aan verzoening, of juist niet, maar heeft het ambt van de bediening van het Woord daarin een ‘centrale’ of ‘toerustende’ plek. Die toerusting is nodig om zelf aan verzoening toe te komen. **GB** denkt dat het uitmaakt dat God herders en leraars aanstelt, en dat God ‘heel duidelijk’ is in het aanstellen van de ambten. Vanuit de Schrift denkt **GB** dat het ‘zeker belangrijk’ is dat prediking als bediening der verzoening verbonden is aan het ambt. Een gemeentelid kan weliswaar ook een Schriftgedeelte heel goed voorbereiden, maar het gezag van het ambt – geroepen door God en beroepen door de gemeente – heb je volgens **GB** wel nodig.

Prediking wordt door **GD** getypeerd als ‘bediening van de verzoening’ omdat op dat moment de prediker is aangewezen om mensen de belofte aan te zeggen van de ‘genade die er is in Jezus Christus’. Dat het een ‘bediening’ is, maakt de prediker niet een ‘willekeurig iemand’, want het is iemand die de gemeente heeft aangewezen ‘om dit tegen ons in het bijzonder te zeggen’. De ‘verkiezing van de gemeente’ geeft gezag aan het ambt. De positie van dienaar van het Woord vindt **GD** echter geen ‘speciale positie’, volgens hem komt deze positie in het NT überhaupt niet voor. **GD** ziet dat de kerk een ambt nodig heeft, ‘een predikant, een werker’ die het werk in de gemeente kan doen, maar dit lijkt meer pragmatisch ingegeven. **GE** daarentegen ziet de roeping tot predikant wel als een ‘bijzondere roeping’, omdat je als predikant specifiek bent geroepen om het Woord te verkondigen, terwijl dit voor andere volgelingen van Jezus zo niet geldt.

Tegelijkertijd hebben **GE** en anderen wel oog voor het ambt aller gelovigen. Volgens **GE** zijn alle gelovigen geroepen om Gods Naam bekend te maken en tot zijn eer te leven. Dit zegt ook **GD**: ‘wij zijn allen ambassadeurs van Christus’ (cf. 2 Kor. 5,20), hoewel **GD** daarbij wel opmerkt dat er een

‘gezagsverschil’ bestaat tussen ambtsdragers en anderen in de gemeente. Tijdens het interview met **GD** bleek dat **GD** de woorden in het bevestigingsformulier voor dienaren van het Woord die refereren aan 2 Kor. 5,18 betreft op ‘ons’ gemeente en niet op ‘ons’ dienaren van het Woord. Als dienaar van het Woord ben je volgens **GD** aangewezen om de verzoening te bedienen, tegelijkertijd ziet **GD** het breder, want ook zijn ouderlingen, zijn catecheten en zijn gemeenteleden zeggen anderen of elkaar de genade in Jezus Christus aan. **GB** meent dat het ambt nodig is, maar wil daarmee niet zeggen dat mensen die elkaar tegenkomen en spreken over het geloof elkaar niet op weg kunnen helpen, ‘dat is ook een taak van de gemeenschap der heiligen, de roeping die wij allemaal hebben.’ **GA** noemt de kerk een ‘plek van verzoening’ of een ‘gemeenschap van verzoening’, waarin ook iedereen bijdraagt aan verzoening of juist niet.

Verschillende geïnterviewden zien het ambt van dienaar van het Woord onderscheiden van het ambt aller gelovigen. Dat betekent veelal dat dit ambt een andere status heeft (**GA**, **GB**, **GE**). Voor **GD** geldt echter dat hij wel spreekt van een ‘gezagsverschil’ en van de taak die een dienaar van het Woord heeft, maar dat hij niet van mening is dat het ambt van dienaar van het Woord een andere positie betekent dan het ambt aller gelovigen. Opvallend is dat **GD** als enige aangeeft de bediening der verzoening te zien als iets wat God aan de gemeente heeft gegeven, in plaats van aan dienaren van het Woord.

Ervaringen van de prediker

Met de geïnterviewden zelf gebeurt wat tijdens de prediking en in het preekvoorbereidingsproces. Het preekvoorbereidingsproces wordt later besproken, hier wordt ingegaan op de ervaringen van de prediker, maar het is onvermijdelijk dat hierbij soms al ervaringen uit het preekvoorbereidingsproces worden genoemd, omdat de ervaringen vanuit het geheel van het preekproces niet altijd uitgesplitst kunnen worden.

Prediking waarin het gaat over verzoening en over de Heere Jezus ‘appelleert’ aan het hart van **GC**. Je bent zondaar, je hebt tegenspraak, bekering en correctie nodig, zegt **GC**, en hij vindt het belangrijk dat je dat ook noemt, en niet alleen de bevestigende kant van het evangelie. Als **GD** het hele proces van prediking heeft doorlopen, heeft hem dat inhoudelijk verdiept, maar is het ook zo dat de tekst door hemzelf heen is gegaan: ‘Zo’n preek is ergens altijd een preek voor jezelf.’ **GD** vindt het ‘bevindelijke element’ van prediking – daarmee bedoelt **GD** dat ‘het gaat over jouw relatie met Jezus Christus’ – wezenlijk om vast te houden. Waar **GD** zegt dat de tekst dwars door hem heen moet zijn gegaan, zegt **GB** dat hijzelf dwars door de tekst heen moet. **GA** zegt dat er tussen hem en de tekst altijd iets moet gebeuren.

Dat er iets moet gebeuren tussen tekst en prediker geeft ook **GF** aan. In het preekproces moet de tekst voor hem gaan 'leven', gebeurt dat niet, blijft de tekst 'dicht', wordt het niet 'iets existentieels' dan kan **GF** er ook niet over preken. **GE** geeft woorden aan wat een preek met hem doet op affectief vlak. **GE** ziet wel eens ontroering bij zijn hoorders en geeft aan dat hij soms zelf 'ontroerd' is als hij een preek aan het maken is. Een preek van jaren geleden kan hem, als hij er opnieuw doorheen gaat, nog steeds ontroeren. Maar ontroering is voor **GE** geen voorwaarde voor een 'geslaagde dienst'. Zolang je als prediker je voorwerk maar goed hebt gedaan, kun je wat hem betreft de preekstoel op.

Uit de interviews is niet heel duidelijk naar voren gekomen wat prediking concreet doet met de geïnterviewden. Onmiskenbaar gebeurt er iets, maar wat dat precies is en hoe dat er precies uitziet, wordt minder inzichtelijk.

Vorbereiding door de prediker

Alle geïnterviewden hebben de intentie om recht te doen aan de tekst. Geïnterviewden geven onder meer aan te willen luisteren naar de tekst, te worden verrast door de tekst en zich te laten heersen door de tekst.

Voor **GA** geldt dat exegese en meditatie door elkaar lopen, hierin speelt het gebed ook een rol. **GB** begint met gebed en merkt in het preekvorbereidingsproces dat hij soms wordt weggehaald bij hetgeen hij van te voren zelf in de tekst had gelegd, daarom is het 'proberen te doorgronden' van het Woord door studie ook echt belangrijk voor **GB**. De tekst moet 'ter sprake' komen, vindt **GD**, hij zegt zich 'altijd' te laten 'heersen' door de tekst. Hij probeert de tekst zodanig uit te pluizen dat hij er de 'spanning' in vindt van: 'Christus voor mij en ik voor Christus', want deze spanning zit er volgens **GD** altijd in. **GG** wilt niet iets in de tekst leggen wat hij in de tekst niet ziet, maar hoop wel een 'soort attitude' te ontwikkelen om te zien hoe in dit gedeelte de Bijbel daarover spreekt, 'dat de Heere God zondaren zoekt'.

GE heeft ook iets wat hij altijd op het spoor probeert te komen, namelijk waar Christus in de tekst zit en hoe je vanuit deze tekst mensen bij Christus kunt brengen. Hierbij geeft **GE** aan dat hij bij sommige teksten de 'verkondigende spits' niet kan vinden, maar dat hij een preek dan meestal toch houdt, omdat hij dan al 'een eind op dreef' is met de exegese en omdat het hem aan tijd ontbreekt om dan nog een andere preek te maken. Exegese is voor **GE** 'technisch handwerk' dat je gewoon moet doen. Tijdens de exegese gebeurt er lang niet altijd iets, het schrijven van de preek ervaart **GE** veel meer als

‘gevoelsmatig’. Preekvoorbereiding doet **GE** met plezier, maar het is volgens hem niet altijd ‘zeer hoogdravend’ wat betreft het geestelijke aspect.

Naar de overtuiging van **GF** heeft Woord van God zeggingskracht, ongeacht welk gedeelte het is. Het is de taak van de prediker om dat te onderzoeken en om daarin variatie aan te brengen. Volgens **GF** hoort het bij prediking dat mensen als ze de kerk uitgaan hebben begrepen wat dit gedeelte zegt in de toenmalige context en cultuur en welke lijnen daaruit getrokken kunnen worden ‘voor vandaag voor mij’. In de preekvoorbereiding komen bij **GF** altijd bepaalde vragen naar voren die hem helpen om het gedeelte te openen, te verdiepen en te laten spreken.

‘Zorgvuldige exegese’ is ook voor **GC** heel belangrijk, wat je zegt moet volgens **GC** wel exegetisch kloppen, uit de context komen. Daarom preekt **GC** ‘ook bijna niet over een enkel versje’, en probeert hij een hele perikoop of een heel gedeelte mee te laten kleuren als hij wel een tekst voorleest. Hoewel **GC** voorbereiding belangrijk vindt, merkt **GC** soms onder de preek: ‘nu neemt de Heilige Geest het over’, dat laat zich volgens **GC** niet voorbereiden.

Uit de interviews blijkt dat de geïnterviewden deels dezelfde ervaringen en intenties hebben wat betreft de preekvoorbereiding. Toch zijn er ook verschillen, zo ervaart een geïnterviewde dat exegese en meditatie in elkaar overlopen, terwijl een andere geïnterviewde aangeeft dat het voorbereidingsproces heel ‘technisch’ is, terwijl het schrijven van de preek voor hem vaak meer ‘gevoelsmatig’ is.

Verantwoordelijkheid van de prediker

Verschillende geïnterviewden blijken te reflecteren op hun eigen handelen en op hun eigen verantwoordelijkheid als prediker. Afhankelijkheid van de Geest blijkt eigen verantwoordelijkheid niet uit te sluiten.

GA haalt in dit verband Luther aan die schrijft dat God weliswaar iets goeds kan doen met een matig instrument, maar dat dit natuurlijk niet de bedoeling is. Met een bijl met een verroest blad kan God wel een slag slaan, maar een botte bijl zorgt voor rafelranden. Het is volgens **GA** de verantwoordelijkheid van de prediker om een ‘getrouwe dienaar’ te zijn, zodat God ‘des te meer’ met hem kan werken. God is niet afhankelijk van de prediker, maar Hij heeft zijn werk nu eenmaal op deze wijze vorm willen geven, via de kerk. Zijn verantwoordelijkheid probeert **GA** vorm te geven door het nastreven van integriteit, door zijn werk te laten begeleiden door het gebed, door zichzelf structureel

open te stellen voor kritiek, door veel – ook kritische stemmen – te lezen en door zichzelf te ‘decentreren’. **GE** benadrukt ook de verantwoordelijkheid die de prediker heeft om zichzelf goed voor te bereiden. Hij vindt het onverantwoord om slecht voorbereid de preekstoel op te gaan, want je moet weten waar je het over hebt.

GF zegt dat hij als predikant geroepen is om het Woord van God eerlijk uit te leggen en toe te passen en om zijn uiterste best te doen dat iedereen het kan volgen. Wat voor hem als prediker gewicht geeft, is dat onder de prediking er iets opengaat of iets dichtgaat, dat mensen gered zijn of verloren: ‘ik doe iets met eeuwigheidswaarde.’ Tegelijkertijd ziet **GF** zichzelf niet als de Messias, het hangt niet van hem af, want God werkt door zijn Geest – en **GF** ziet dat gebeuren. Het draait om de eer van God en om zijn werk. **GF** zegt: ‘Ik doe wel mijn uiterste best, ik voel het gewicht, maar ook een stukje ontspanning en blijmoedig christen zijn. Uit de diepe overtuiging: God is goed, Hij is genadig, ik mag zijn kind zijn, en als zijn kind doe ik mijn best, niet als een slaaf.’

Als prediker word je al snel ingedeeld in een bepaald hoekje van het kerkverband, vaak op basis van een aantal uiterlijke kenmerken, merkt **GC**. Een deel van de hoorders gaat dan direct uit, zegt **GC**, hij vindt dat kwalijk, maar vindt het wel zijn verantwoordelijkheid om te proberen in ieder geval nog een brug te slaan naar de mensen, zodat mensen denken dat ‘deze man’ wel probeert zo het Woord van God te brengen dat het aansluit bij hun levens. Maar mensen bekeren kun je als prediker niet, wat **GC** naar eigen zeggen altijd ‘heel ontspannen’ maakt, omdat hij heeft gemerkt dat het dan heel anders kan lopen dan hij van tevoren had gedacht – **GC** heeft dan ook ‘grote verwachtingen van de Heilige Geest’. Dat hoor je ook terug in de woorden van **GD**: ‘Dat is de bediening van de verzoening (...) dat ik er alles aan doe dat de Geest het bij jouw hart neerlegt.’ **GG** ziet de bediening der verzoening als een verantwoordelijkheid die op de achtergrond altijd aanwezig is, zoals hij ook altijd vader is, al is hij zich daar niet altijd van bewust.

De wijze waarop de geïnterviewden hun verantwoordelijkheid als prediker in het geheel van de bediening der verzoening invullen, lijkt redelijk overeen te stemmen. De verantwoordelijkheid om zich in te spannen gaat gepaard met grote verwachtingen van het werk van God die werkt door de Geest. Toch zal in de conclusie (IV.ii) blijken dat hetzelfde zeggen niet altijd hetzelfde bedoelen is.

H. De hoorder

In de interviews is ook aandacht besteed aan de plaats die de hoorder inneemt in prediking als 'bediening der verzoening'. Sommige geïnterviewden bespeuren verscheidenheid onder hun hoorders en geven aan daar rekening mee te houden. Er zijn geïnterviewden die zich hebben uitgelaten over de vraag wat ze verwachten wat er met de hoorder zal gebeuren onder prediking die bediening der verzoening is. Een vervolgvraag is dan of er ook daadwerkelijk iets gebeurt en hoe de prediker dat merkt.

Verscheidenheid

Het is volgens **GA** verbazend dat 'één preek een hele sleutelbos blijkt te kunnen zijn op allerlei sloten', onder meer hermeneutisch vindt hij dat interessant. Woorden worden door de ene mens heel anders gehoord en toegepast op zichzelf dan door een ander. Ondertussen vindt **GA** de verscheidenheid niet zo groot dat er geen overeenkomsten zouden zijn: 'we zijn allemaal mensen natuurlijk.' Door de verscheidenheid is het echter zo dat een preek de een veel kan betekenen terwijl dat voor een ander helemaal niet zo is.

GF wil qua taal aansluiten bij de belevingswereld van de mensen zoals hij die voor zich heeft zitten. Hij is ervan overtuigd dat er 'kracht en dynamiet' in het Woord zit, maar dat je als prediker je uiterste best moet doen om het ook echt dichtbij te laten komen. Zodat zowel degene met 'weinig IQ' als degene met 'enorm veel verstand' het vat. Hij geeft aan zijn 'uiterste best' te moeten doen 'dat het kleinste kind en de oudste oudere het kunnen volgen'. **GF** probeert soms bewust uit zijn 'comfortzone als persoon' te stappen door een preek te schrijven voor mensen die karakterologisch anders in elkaar steken dan hijzelf.

Verwachtingen

De geïnterviewden hebben bepaalde verwachtingen van datgene wat er zal gebeuren met hoorders die zich onder hun prediking bevinden. Overigens spreken sommige geïnterviewden liever van 'hoop' dan van 'verwachting'.

GA verwacht dat iemand onder prediking als 'bediening der verzoening' onder meer met zichzelf verzoend wordt, zodat 'bepaalde blokkades opengaan', de hoorder 'tot nieuwe vrijheid komt (...) tot een nieuwe zelfbeheersing' en ook dat de hoorder van zichzelf durft te geloven dat hij 'kind van God mag zijn', dat dat de identiteit van de hoorder is. Naast verzoening met zichzelf, kan de hoorder ook verzoening met God ervaren. Dat stelt **GA** zich zo voor dat de hoorder de kerk binnenloopt en

‘zoekende’ is of ‘vervreemding’ voelt, niet op zijn plek is, maar dat hij aan het eind van de dienst de kerk verlaat en zich weer verbonden voelt met God.

De verwachting van **GB** is dat de hoorder tot zekerheid van het geloof mag komen als de Geest werkt en als het leven van de hoorder ook werkelijk verandert. Er moet bekering plaatsvinden, ons hart moet worden vernieuwd door Christus, zegt **GB**. Hij verwacht in prediking waarin het over verzoening gaat dat de hoorders ‘door het Woord zelf aangeraakt worden (...) dat ze tot de ontdekking komen dat het ook voor hen is (...) dat ze in de weg van bekering en geloof mogen groeien in de relatie met de Heere Jezus.’ **GB** benadrukt dat hij ‘toe-eigening’ door de hoorder verwacht.

GD hoopt dat zijn hoorders onder prediking die ‘bediening der verzoening’ is ‘de klopp of de stem van God hebben gehoord en gevoeld’. Horen en voelen vindt hij allebei belangrijk, omdat het draait om hoofd en hart. Daarnaast hoopt **GD** dat zijn hoorders iets aan de tekst ontdekken wat ze ‘heerlijk’ vinden en waar ze later nog weer aan vasthouden. ‘Bovenal iets van Gods aanwezigheid, dat is waar het over gaat.’ **GD** hoopt dat mensen ergens in de dienst aangeraakt worden door Christus die tussen de rijen doorloopt om mensen aan te raken.

De verwachting van **GF** is niet uitsluitend positief. Hij verwacht dat onder de bediening der verzoening hetzelfde gebeurt als wat er ook bij Jezus gebeurde, dat het ofwel aantrekt ofwel afstoot. ‘Ik verwacht dus reacties, wat ik vooral hoop (...) en verlang dat mensen erachter komen: dit zegt iets over mij, dit zet mij voor de keus, dit spreekt me aan, het spreekt in mijn hart. En het is niet een poppetje die dit zegt, een dominee, maar daarachter spreekt de levende God. Dat verlang ik.’

Van zijn hoorders heeft **GG** ‘niet zulke hoge verwachtingen’, maar hij hoopt dat zijn hoorders in de prediking horen dat de Heere Jezus bewogen is met zondige mensen en dat Hij voor hen in beweging komt. **GG** hoopt dat zijn hoorders inzien dat ze ‘maar wat aanmodderen’ en dat ze ‘die verzoening telkens weer nodig hebben’. Van God verwacht **GG** dat Hij door de prediking heen werkt, zodat mensen, als de Heilige Geest werkt, zich geliefd weten.

Effect

Met name in het pastoraat zien verschillende geïnterviewden het effect van hun prediking. **GA** zegt: ‘Ik heb dat wel eens gehoord, dat iemand zei dat prediking hem veel gaf, en ook wel dingen veranderde in hoe hij zich relationeel opstelde naar mensen.’ In dit verband zegt **GA** dat het Woord een

‘gemeenschap van verzoening’ schept en dat dat – als het goed is – uitstraalt naar alle aspecten van het leven.

GB geeft aan dat hij wel eens merkt dat mensen geraakt worden door het Woord en dat ze daardoor ook veranderen, ook wat betreft het geloof, hun ‘relatie met Christus’. Er zijn gemeenteleden waarbij **GB** de ‘honger naar het Woord’ ziet toenemen, of gemeenteleden die de diensten structureler gaan bijwonen, of die studieochtenden die **GB** organiseert gaan bezoeken of die actief worden in de gemeente.

In algemenere termen beschrijven **GD**, **GE**, **GF** en **GG** het effect van prediking. **GD** merkt dat mensen ‘dankbaar’ zijn als ze iets horen ‘waar ze iets mee kunnen’. **GE** meent aan de ontroering in de ogen van de hoorders te kunnen zien dat er iets gebeurt ‘op zondag in de dienst’, en hoort ook wel eens wat in reacties op zijn prediking. Overigens heeft hij ook verteld over een zuster wegliep uit een dienst toen het avondmaal werd bediend. Ook dat is een effect van zijn prediking. **GF** krijgt wel eens reacties op preken, soms terwijl hij dat niet had verwacht. En **GF** ziet dat preken soms later nog bij mensen diepe gedachten uitwerken, wat **GF** mooi vindt om te zien.

GG heeft nagenoeg dezelfde ervaring en waardeert dat: ‘mensen ontvangen een preek en gaan daarmee aan de slag. Ik denk dat je als predikant daar alleen maar dankbaar voor kunt zijn.’ Die dankbaarheid komt voort uit het feit dat je het als prediker blijkbaar ‘ergens voor doet’, maar vooral omdat **GG** ziet dat ‘datzelfde Woord waarin wij horen dat Christus bewogen is, ook ons in beweging zet.’ **GG** ziet soms ook dat mensen door prediking ‘bepaalde keuzes’ gaan maken.

In de preekvoorbereiding en tijdens het preekproces krijgt de hoorder aandacht van de geïnterviewden. Zoals **GA** dat ergens zegt over de hoorders in zijn preekvoorbereiding: ‘Ze kijken over mijn schouder mee.’ De geïnterviewden hebben bepaalde verwachtingen of een bepaalde hoop met betrekking tot de hoorder, maar sommige geïnterviewden geven mijns inziens terecht aan dat zij niet weten of dat wat zij verwachten of hopen ook datgene is wat er gebeurt bij de hoorders.

Conclusie interviewdeel

In dit interviewdeel is gebleken hoe predikanten binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland anno 2025 zich uiten over prediking als ‘bediening der verzoening’.

Uit de interviews vallen meerdere categorieën af te leiden om prediking als ‘bediening der verzoening’ te typeren. Die categorieën, besproken in dit hoofdstuk, zijn: A) de typering van prediking door de geïnterviewden; B) bediening der verzoening; C) verzoening; D) de rol van de context; E) de verhouding rechtvaardiging – heiliging; F) de urgentie van prediking; G) de prediker; H) de hoorder. Niet elke categorie raakt direct aan de definitie van dat wat prediking als ‘bediening der verzoening’ is, maar de verschillende categorieën vormen samen wel een breder beeld van wat prediking als ‘bediening der verzoening’ volgens de geïnterviewden is.

Uitsluitend focussen op categorie B – en binnen die categorie focussen op de associatie – zou namelijk tot een reductie en een versmalling hebben geleid die weliswaar in strikte zin antwoord geeft op de vraag wat prediking als ‘bediening der verzoening’ volgens de geïnterviewden is, maar zou tegelijkertijd hebben geleid tot een verlies aan breedte en diepte. Toch wil ik in dit concluderende deel van het hoofdstuk wel de focus leggen op de vraag welke associatie prediking als ‘bediening der verzoening’ bij de geïnterviewden oproept, omdat deze kernnotie wel bepalend is voor het geheel.

Wat mij is opgevallen bij de interviews is dat op de vraag naar de associatie die de geïnterviewden hebben bij prediking als ‘bediening der verzoening’ de antwoorden redelijk eensluidend klinken. Aan de ene kant gaat het over zonde, genade, rechtvaardiging, genade en het offer van Jezus Christus, aan de andere kant over de rol van de geïnterviewde als een ‘schakeltje’ in Gods werk, als degene die de verzoening ‘bij de mensen brengt’, die de verzoening ‘aanzegt’ of als degene die de sleutels van het hemelrijk bedient. Deze antwoorden vallen allemaal binnen dezelfde bandbreedte, met daarbij de kanttekening dat voor **GD** als enige geldt dat hij de ‘bediening der verzoening’ ziet als een functie van alle gelovigen. Doordat het beeld verder redelijk eenduidig lijkt, is het schijnbaar mogelijk om een antwoord te formuleren op de vraag die in dit interviewdeel centraal staat.

In essentie uiten de predikanten die zijn geïnterviewd zich over prediking als ‘bediening der verzoening’ als de taak om ervoor te zorgen dat de verzoening van de hoorders met God tot stand komt, een taak die zij in dienst van God verrichten. In het concluderende deel zal in de theologische waardering echter nader op deze visies worden ingegaan.

IV. Conclusie

Na de conceptuele verheldering van ‘bediening der verzoening’ in hoofdstuk II en het interviewdeel in hoofdstuk III waaruit is gebleken hoe de geïnterviewde predikanten zich uitlaten over prediking als ‘bediening der verzoening’, rest nu nog het antwoord op de hoofdvraag: ‘Hoe zien predikanten die in 2017 in hun eerste gemeente werden bevestigd als predikant binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland prediking als ‘bediening der verzoening’?’

Het concluderende antwoord op de hoofdvraag wordt gegeven in drie stappen. Eerst belicht ik de verschillende visies op prediking als ‘bediening der verzoening’ zoals die naar voren zijn gekomen uit de interviews. Als tweede volgt de theologische waardering van de visies van de geïnterviewden op prediking als ‘bediening der verzoening’ in het licht van 2 Kor. 5. En als derde formuleer ik een aantal leerpunten of aanbevelingen voor de homiletiek. Dit alles vormt de opmaat naar het antwoord op de hoofdvraag.

I. Belichting verschillende visies

Uit de interviews komen verschillende visies naar voren op prediking als ‘bediening der verzoening’. Hier wordt besproken welke verschillende visies op prediking als ‘bediening der verzoening’ uit de interviews naar voren zijn gekomen. Deze visies kun je afleiden vanuit verschillende elementen van de antwoorden die de geïnterviewden hebben gegeven. Vanuit deze verschillende elementen wil ik zoveel mogelijk gemeenschappelijke noemers ontwaren om te komen tot enkele visies op prediking als ‘bediening der verzoening’.

Dat de interviews zijn verlopen via het sluismodel²¹⁰ en dat de geïnterviewden niet vooraf wisten waarover het interview precies zou gaan, betekent per definitie dat de geïnterviewden geen omliggende visie hebben gegeven op prediking als ‘bediening der verzoening’. Toch zijn er elementen van de antwoorden van de geïnterviewden die het mogelijk maken iets te zeggen over een visie op prediking als ‘bediening der verzoening’. Te denken valt aan een benadering van onderop of van bovenaf, de karakterisering van verzoening, ‘bediening der verzoening’ als deel of als geheel, de actualiteit van prediking als ‘bediening der verzoening’, de verwachtingen met betrekking tot de ‘bediening der verzoening’ en de urgentie van prediking als ‘bediening der verzoening’.

Onderop of bovenaf

In het interviewdeel is gebleken dat **GD** prediking als ‘bediening der verzoening’ meer van onderop benadert, terwijl **GA** en **GG** een benadering meer van bovenaf hebben. Bewust gebruik ik het woord ‘meer’, omdat **GD** ook oog heeft voor de rol die God speelt in de verkiezing door de gemeente, en omgekeerd zal ook gelden dat het door God aangewezen zijn voor een taak, niet uitsluit dat ook de gemeente in dat geheel een rol speelt. In zijn benadering, die meer van onderop is, ziet **GD** de ‘bediening der verzoening’ als een functie van de gemeente, waarin de predikant vrijgesteld is om zich hier in het bijzonder mee bezig te houden vanuit het Woord en in het pastoraat. **GA** heeft een benadering meer van bovenaf, maar ziet het als taak van de predikant om de gemeente toe te rusten voor de verzoening, dat impliceert ook een betrekkelijk grote rol voor de gemeente.

In de andere interviews wordt de benaderingswijze niet of in mindere mate aangesneden, al zegt bij **GB** zijn visie op het ambt en op roeping ook wat over de wijze waarop prediking als ‘bediening der verzoening’ wordt benaderd. **GB** zegt dat God ‘heel duidelijk’ is in het aanstellen van de ambten en dat het daarom vanuit de Schrift heel belangrijk is dat de bediening der verzoening verbonden is aan

²¹⁰ Evers, *Kwalitatief*, 87.

het ambt. Ondanks de nuances is het wel mogelijk om te zeggen dat de ‘bediening der verzoening’ ofwel meer van onderop ofwel meer van bovenaf wordt benaderd.

Karakterisering verzoening

In het interviewdeel is gebleken dat de verschillen tussen de geïnterviewden niet groot zijn als het gaat over verzoening. Verzoening wordt volgens de geïnterviewden voornamelijk een relationeel ingekleurd. De meeste geïnterviewden focussen zich in hun antwoorden op de verzoening met God, terwijl de verzoening met je naaste of met jezelf alleen wordt genoemd door **GA**. Zodanig uitgewerkt is de visie van **GD** niet, maar hij benoemt wel dat verzoening meer is dan alleen maar iets ‘tussen jou en Christus’.

Als het gaat over de wijze waarop verzoening tot stand komt, noemen de geïnterviewden de Heere Jezus Christus. In het interviewdeel blijkt dat twee geïnterviewden de dood van de Heere Jezus voor ons noemen en dat twee geïnterviewden zeggen dat er verzoening is ‘in’ Christus. Slechts een van die twee geïnterviewden, **GB**, zegt over de verzoening ‘in’ Christus dat God het is die ons in Christus verzoent. Hiermee sluit **GB**, in tegenstelling tot de andere geïnterviewden, nauw aan op 2 Kor. 5,18.

Deel of geheel

De vraag of ‘bediening der verzoening’ een aanduiding is voor het geheel of voor een deel van prediking blijkt door de geïnterviewden heel verschillend beantwoord te worden. Een complicerende factor is daarbij dat sommige geïnterviewden zichzelf lijken tegen te spreken. Zonder dat ik dit vooraf had voorzien, blijkt de visie op de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging bepalend voor het antwoord op de vraag of ‘bediening der verzoening’ slaat op een deel of op het geheel van prediking. Degenen die de verzoening zien als bron waaruit al het overige ontspringt, blijken degenen te zijn die ‘bediening der verzoening’ uiteindelijk als overkoepelende term voor prediking zien. Zij blijken ook degenen te zijn die minder moeite hebben de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging op formule te brengen. **GF** ziet de verzoening met God als de kern die bepalend is voor heel het leven. **GF** gebruikt ‘kern’ en ‘basis’ als synoniemen van elkaar. In de interviews wordt een subtiel inhoudelijk verschil tussen dit spreken over een ‘kern’ of ‘basis’ enerzijds en het spreken over genade waaruit alles voortvloeit, of de verwijzing naar HC 64 anderzijds, zichtbaar. **GF** zegt dat de vragen waar je tegenaan loopt in het leven je altijd weer bij de bediening der verzoening brengen. Of je verzoend bent, heeft volgens **GF** invloed op heel je leven, maar terugkomen bij de bediening der verzoening is iets anders dan leven uit de verzoening.

Verbonden aan de vraag of ‘bediening der verzoening’ slaat op een deel of op het geheel van prediking is de vraag of de ‘bediening der verzoening’ vereenzelvigd kan worden met de ‘bediening van de sleutels van het hemelrijk’. Twee geïnterviewden (**GD**, **GF**) begonnen uit zichzelf over deze ‘sleutelmacht’. Dat zijn allebei geïnterviewden die de heiliging zien als onderdeel van de verzoening. Het is echter lastig om dit te taxeren, het kan namelijk toeval zijn dat deze geïnterviewden hierover beginnen. De andere geïnterviewden (**GA**, **GG**) die zich op dezelfde wijze uitlaten over de heiliging en over de positie van Jezus Christus als **GD** en **GF** zijn niet over de sleutelmacht begonnen. Hoe zij de verhouding tussen de sleutelmacht en prediking als ‘bediening der verzoening’ zien, is dan ook niet bekend. Evenmin heb ik gevraagd hoe **GB**, **GC** en **GE** de verhouding tussen de ‘bediening der verzoening’ en de ‘bediening van de sleutels van het hemelrijk’ zien. Wel is duidelijk dat tenminste twee geïnterviewden de ‘bediening der verzoening’ en de ‘bediening van de sleutels van het hemelrijk’ met elkaar vereenzelvigen. Hiermee bevinden zij zich in lijn met Hoekstra²¹¹ en Kremer.²¹²

Actualiteit

Uit de interviews blijkt dat de geïnterviewden ‘bediening der verzoening’ een geëigende typering voor (een deel van) prediking vinden. Meerdere geïnterviewden laten in de interviews blijken te zoeken naar manieren om de ‘bediening der verzoening’ in hun eigen tijd en context gestalte te geven. **GA** stelt in algemene bewoordingen dat zijn woordkeuze afhangt van zijn context. **GC** zoekt aansluiting bij de vragen waar mensen vandaag mee zitten. **GD** ziet prediking als ‘bediening der verzoening’, maar probeert woorden als ‘verzoening’ of ‘genade’ uit te leggen, omdat mensen hun eigen interpretatie daarvan hebben.

Verschillende geïnterviewden vinden dat mensen vandaag de dag inhoudelijk wezenlijk niet iets anders nodig hebben dan mensen van bijvoorbeeld honderd jaar geleden, maar dat je als prediker wel moet zoeken naar de manier waarop je dicht bij mensen kunt komen. Het valt op dat **GC** hier heel bewust mee bezig is. Hij geeft aan dat hij rekening wil houden met de cultuur en context waarin hij werkt, terwijl hij er tegelijkertijd van overtuigd is dat mensen ten diepste hetzelfde zijn. Hij wil aansluiten bij de vragen van de mensen die hij voor zich heeft, ze hoeven wat hem betreft niet de vraag naar een ‘rechtvaardig [sic] God’ te leren stellen. Mensen leven volgens **GC** in ‘heel verschillende werelden’ en brengen dingen anders onder woorden, maar alle mensen zijn volgens **GC** zondaren die ‘vergeving van de Heere Jezus nodig hebben’. In een context waarin het kruis van Jezus wordt gezien als overwinning op de dood en niet als sterven voor mijn zonden, en waarin wordt getwijfeld aan de realiteit van de

²¹¹ Hoekstra, *Gereformeerde*, 45.

²¹² Kremer, *Priesterlijke*, 419.

hel en waarin vraagtekens worden geplaatst bij de gedachte dat niet iedereen behouden zal worden, merkt **GC** dat hij dit weer meer is gaan benoemen. **GC** ziet ook in de missionaire praktijk dat mensen wel degelijk op zoek zijn naar verzoening met God.

Verwachtingen

Onder prediking als 'bediening der verzoening' zal er iets gebeuren bij de hoorders, verwachten de geïnterviewden. De geïnterviewden kleuren hun verwachtingen of hun hoop verschillend in. Ondanks die schakeringen is het mogelijk om twee kernwoorden te noemen die verschillende geïnterviewden wat betreft de verwachtingen inhoudelijk met elkaar verbinden.

Het eerste kernwoord is 'zekerheid'. **GA** verwacht onder meer dat onder prediking als 'bediening der verzoening' de hoorder van zichzelf durft te geloven dat hij 'kind van God mag zijn'. **GB** heeft het over de 'zekerheid van het geloof' die de Geest werkt wanneer hoorders onder prediking tot de ontdekking komen 'dat het ook voor hen is'. En toch verschilt de 'zekerheid' waarover **GA** spreekt van de zekerheid waarover **GB** spreekt, omdat **GA** denkt dat verzoening de werkelijkheid is. De hoorder moet dat alleen nog ontdekken door de verkondiging waarin die werkelijkheid hem wordt aangezegd. **GB** ziet dit heel anders, hij noemt bijvoorbeeld Christus: 'de enige Weg waardoor mensen zalig worden' en zegt dat wij 'verloren zijn' als wij de Heere Jezus niet kennen. De 'zekerheid' van **GB** gaat over de toe-eigening van het heil, maar dat is niet wat **GA** bedoelt als hij zet dat de hoorder van zichzelf durft te geloven 'kind van God' te mogen zijn.

Het tweede kernwoord is 'Godsontmoeting'. **GD**, **GF** en **GG** doen uitingen in die richting. **GD** en **GF** doen dat het duidelijkst, door het te hebben over de 'stem' of het 'spreken' van God tijdens de dienst of door verkondiging. De 'Godsontmoeting' zie ik bij **GG** in zijn verwachting dat God door de prediking heen werkt, zodat mensen zich door het werk van de Heilige Geest geliefd weten. De 'Godsontmoeting' heeft volgens **GD** te maken met 'aangeraakt' worden door God, in de verkondiging hoor je dat er 'genade' is en dat je vanuit die genade 'geliefd' bent. **GG** gebruikt eveneens het woord 'geliefd', hij hoopt dat de hoorder zich 'geliefd' weet 'om Jezus' wil'. De ontmoeting met God is in deze drie interviews niet de ontmoeting met God als Rechter (cf. 2 Kor. 5,11), terwijl volgens Bohren juist de vrees voor de komende Rechter de missionaire impuls voor prediking zou moeten zijn.²¹³

²¹³ Bohren, *Predigtlehre*, 264.

Urgentie

Tegen de achtergrond van de exegese van 2 Kor. 5,11.20 verdient ook de urgentie van prediking als 'bediening der verzoening' zoals verwoord door de geïnterviewden aandacht. Meerdere geïnterviewden gebruiken woorden als 'verloren gaan' of 'verloren zijn' als de hoorders niet geloven in Jezus Christus of Hem niet in geloof omarmen. Dat is 'de volle ernst van het evangelie', het 'gewicht' van het werk als prediker of zelfs het 'eeuwig gewicht' dat hangt aan de 'primaire roeping' van de prediker om 'zielen voor Christus te winnen'. Hoe dit uitwerking vindt in de praktijk zou een interessante vervolgvraag zijn, maar initieel bezigen de meeste geïnterviewden vergelijkbare taal.

Zoals eerder aangegeven lijkt de visie van **GA** echter af te wijken van de andere weergegeven visies. Waar **GF** zegt dat je 'verloren bent' als je met je rug naar Jezus toestaat, zegt **GA** dat verzoening de werkelijkheid 'is'. Je kunt je vervolgens wel buiten die werkelijkheid plaatsen, waardoor dat jouw werkelijkheid wordt. Toch lijken de zorgen van **GA** meer te liggen op het vlak van de heiliging, want met het 'heil van de gemeente' dat volgens **GA** 'op het spel staat', bedoelt hij dat het de vraag is of de gemeente iets van het beeld van Christus gaat weerspiegelen of niet. Over 'verloren zijn' buiten de verzoening in Christus laat **GA** zich niet uit.

Resumé

Wat alle geïnterviewden delen is dat zij de 'bediening der verzoening' zien als een taak van God die zij uitoefenen om ervoor te zorgen dat de verzoening met God tot stand komt, zodat het goed zit in de relatie tussen God en mens. Vervolgens verschillen de geïnterviewden in hun benaderingswijze, die is ofwel meer van bovenaf ofwel meer van onderop. De geïnterviewden verschillen ook in hun visie op de 'bediening der verzoening', ze zien het ofwel als deel ofwel als geheel van de prediking. Een derde punt van verschil is de mate van urgentie die doorklinkt in het spreken van de geïnterviewden over prediking als 'bediening der verzoening'. In de volgende paragraaf worden de visies van de geïnterviewden theologisch gewaardeerd.

II. Theologische waardering verschillende visies

Hetzelfde zeggen is niet per se hetzelfde bedoelen. De geïnterviewden hebben zich op een wijze uitgelaten over prediking als ‘bediening der verzoening’ die redelijk eensluidend klinkt en die op onderdelen lijkt op het spreken van Paulus in 2 Kor. 5. Een benadering van onderop of een gebrek aan urgentie door verzoening te bestempelen als ‘de werkelijkheid’ stemmen evident niet overeen met 2 Kor. 5. In een interview wordt echter ook gesproken over ‘verzoening met God in Christus’, en andere geïnterviewden noemen het ‘offer’ of de ‘dood’ van Jezus Christus waardoor er verzoening is. Ook voelen meerdere geïnterviewden het gewicht van prediking als ‘bediening der verzoening’, omdat buiten Jezus Christus mensen verloren zijn of gaan. Ondanks ogenschijnlijke overeenkomsten, moet worden aangetekend dat de geïnterviewden zich bedienen van de taal die ze machtig zijn. En die taal komt uit *formal theology* van hun theologische vorming en uit de *normative theology* van Schrift en belijdenis.²¹⁴ Er klinken wel woorden en termen die bekend zijn vanuit de *formal* en *normative theology*, maar de uitwerking hiervan in de *espoused theology* blijkt soms een andere. In deze paragraaf wordt een theologische waardering gegeven van de visies van de geïnterviewden in het licht van 2 Kor. 5. Waarin verschillen deze visies van of stemmen zij overeen met datgene wat in 2 Kor. 5,18 wordt bedoeld met τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς?

Deze theologische belichting gebeurt via een aantal vragen. De eerste vraag is hoe Christus present is in het spreken van de geïnterviewden over ‘bediening der verzoening’ en hoe zich dit verhoudt tot de wijze waarop Christus ter sprake komt in 2 Kor. 5. De tweede vraag is of ‘bediening der verzoening’ in de interviews het werk van God is, zoals dat in 2 Kor. 5 het geval is. De derde vraag is wat het ‘zelfverstaan’ van de geïnterviewden is²¹⁵ en of dit overeenstemt met de wijze waarop daarover wordt gesproken in 2 Kor. 5. De vierde vraag is wat het zegt dat sommige geïnterviewden een verschil maken tussen rechtvaardiging en heiliging, terwijl 2 Kor. 5 spreekt over verzoening als ‘nieuwe werkelijkheid’, maar wel ‘in Christus’. De vijfde vraag is de vraag hoe het spreken van **GA** over verzoening als werkelijkheid zich verhoudt tot de urgentie en de bewogenheid die spreekt uit 2 Kor. 5,10.11.14.20; 6,2.

Hoe Christus present is

In een deel van de interviews is Christus niet present op de wijze waarop Hij volgens 2 Kor. 5 present is in de bediening der verzoening. De geïnterviewden geven aan dat verzoening tot stand komt door

²¹⁴ Cameron, *Talking*, 54.

²¹⁵ Anders gezegd: ‘Wie ben ik als ik preek?’ Cf. Beute, J.M., *Wie ben ik als ik preek? Bronnen en herbronning van het homiletisch zelfbeeld* (Zoetermeer: Boekencentrum Academic, 2016).

Jezus Christus, wat aansluit bij 2 Kor. 5,18, en vullen verzoening relationeel in, er is weer een verbinding tussen God en mens door Jezus Christus. Vijf van de zeven geïnterviewden komen echter niet verder dan dit punt. Hoe Christus in het geheel van de bediening der verzoening present is, wordt veelal niet uitgewerkt. Dat is ook het geval in het *Handboek apostolische homiletiek*, waar over de bediening der verzoening slechts wordt geschreven dat het verzoenend werk van Christus nu in opdracht van God moet worden verkondigd²¹⁶ en dat prediking als ‘bediening der verzoening’ de kloof met God kan overbruggen.²¹⁷ Terwijl Paulus in 2 Kor. 5 τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς voortdurend verbindt aan Christus.

Paulus is een πρεσβεύς namens Christus (2 Kor. 5,20) en het afwijzen van Paulus is niets minder dan het afwijzen van Christus zelf. In 2 Kor. 5,18 staat τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς binnen het bredere kader van Gods handelen, zoals in de exegese is gebleken. En ook al eerder, in 2 Kor. 5,14, blijkt hoe nauw wat Paulus doet verbonden is met Christus, het is de liefde die van Christus uitgaat waardoor Paulus wordt gedrongen.

Van Ekris en Trimp schrijven hoe Christus in het geheel van de bediening der verzoening present is. Van Ekris schrijft dat God door de prediking ‘verzoenende woorden’ doet uitgaan en dat mensen door de preek in Gods werkelijkheid worden getrokken, een werkelijkheid die wordt bepaald door de kruisdood en opstanding van Jezus Christus.²¹⁸ Bij Van Ekris zie je dat prediking als ‘bediening der verzoening’ een gebeuren is dat heel het leven raakt. En dat prediking dan ook niets minder is dan de ‘ontmoeting met Jezus Christus’.²¹⁹ Trimp ziet een eenheid van het werk van God in Christus en in de gezanten van Christus, door de Geest. In zijn Woord – en in de ambtelijke bediening van dit Woord – is Christus nabij.²²⁰ Zowel Trimp als Van Ekris benaderen prediking en de bediening der verzoening theologisch en christologisch, wat nauw aansluit bij 2 Kor. 5.

Deze theologische en christologische benadering van ‘bediening der verzoening’ tref je in de meeste interviews zo niet aan. Op de theologische benadering zal in het vervolg worden ingegaan, maar wat betreft de christologie zie je het duidelijkst bij **GD** dat hij wel ziet hoe Christus fungeert in de bediening der verzoening als **GD** uitspreekt dat hij verwacht dat Christus tussen de rijen doorloopt en mensen aanraakt als hij bezig is met de bediening der verzoening. Tegelijkertijd is het **GD** die vindt dat niet

²¹⁶ Van Kooten, *Handboek 1*, 30.

²¹⁷ Van Kooten, *Handboek 2*, 1534.

²¹⁸ Van Ekris, *Dialogoog*, 242, 278.

²¹⁹ Van Ekris, *Dialogoog*, 281.

²²⁰ Trimp, *Volmacht*, 38, 39.

alleen ambtsdragers, maar ook gemeenteleden ‘ambassadeurs’ van Christus zijn (cf. 2 Kor. 5,20). **GG** hoopt dat zijn hoorders in de prediking horen dat Christus bewogen is met en in beweging komt voor zondige mensen en dat de hoorders erin horen dat Christus zo naar hen toekomt.

GC en **GE** willen mensen bij Christus brengen, wat op zichzelf een nobel streven is, maar de beweging van Christus naar de mensen (2 Kor. 5,14.20) en de beweging van God uit (2 Kor. 5,18-20) hoor je in hun woorden niet heel precies terug. Dat valt ook terug te horen als **GE** zegt dat hij in ‘moralistische voorbeelden’ niet altijd Christus verwerkt, wat volgens **GE** ook niet nodig is, en als hij zegt dat hij altijd op het spoor probeert te komen waar Christus in de tekst zit – een ‘verkondigende spits’ die **GE** overigens niet altijd kan vinden, wat hem niet weerhoudt om de preek dan wel te houden. Blijkbaar ‘moet’ je als prediker iets met Christus en je ‘moet’ als prediker de mensen bij Christus brengen, maar wat Christus zelf doet, daar is geen of onvoldoende oog voor.

In de interviews is Christus vaak de afwezige als het gaat om het geheel van de bediening der verzoening. Christus wordt wel genoemd als het gaat over het tot stand komen van verzoening en bijvoorbeeld ook als het gaat over zijn regering van de kerk door zijn Woord en zijn Geest. En toch wordt vaak niet duidelijk hoe Christus fungeert in het geheel van prediking als ‘bediening der verzoening’.

Werk van God

In 2 Kor. 5 is τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς het werk van God. Hier wordt de vraag besproken of dat in de interviews ook zo is. Voor sommige geïnterviewden geldt dit wel, voor andere geïnterviewden niet.

In het exegetische deel is gebleken dat ‘verzoening’ tussen God en mens altijd een beweging van God uit is en dat ‘verzoening’ niet alleen gaat over genoegdoening, maar ook over het deeldeligen aan de gemeenschap met God. De verzoening vanuit God in Christus vormt niet alleen de basis voor de door God ingesteld bediening van die verzoening door Paulus, maar in die bediening handelt God zelf. De verzoening door Christus en de verkondiging door Paulus hangen samen, God handelt verzoenend in Christus en in het woord van de verzoening dat Hij door de bediening der verzoening doet uitgaan. Paulus als πρεσβεύς is de officiële representant van zijn zender, als πρεσβεύς van Christus smeekt God zelf door de woorden van Paulus. Het werk van Paulus is een διακονία geïncorporeerd in Gods handelen waarin God bezig is de wereld met zichzelf te verzoenen. De bediening der verzoening is werk van God dat Hij bemiddelt door degenen die het woord van de verzoening in zich hebben geplaatst gekregen (2 Kor. 5,19).

Uit 2 Kor. 5 blijkt duidelijk dat God zelf aan het werk is in de bediening der verzoening en hoe het woord van de verzoening wel onderscheiden, maar niet gescheiden kan worden van de verzoening in Christus. Boer, Van Ekris en Trimp delen dit perspectief op Gods handelen. Boer schrijft dat de ‘dienaren der verzoening’ in Gods tegenwoordigheid verkeren en dat in het ‘gebeuren van de verzoening’ de prediking en de bediening der verzoening een wezenlijke plaats heeft gekregen, dat God zelf hier in beweging is. in de prediking is het volgens Boer God zelf die roept, vermaant en bidt.²²¹ Van Ekris stelt dat God in de preek naar ons toekomt, dat Hij het is die in de preek verzoenende woorden doet uitgaan en dat je door de preek in Gods werkelijkheid wordt getrokken.²²² Volgens Trimp is God present in de apostolische dienst en bestaat er een eenheid van het werk Gods in Christus en in de gezanten van Christus.²²³ In sommige interviews ontbreekt dit perspectief.

Voor meerdere geïnterviewden geldt dat zij prediking als ‘bediening der verzoening’ vooral zien als iets waardoor de relatie tussen God en mens moet worden hersteld. Daarbij wordt gezegd dat verzoening van God uitgaat en merkt **GB** bijvoorbeeld op dat God ‘heel duidelijk’ is in het aanstellen van de ambten. Welke rol God precies speelt binnen het geheel van de bediening der verzoening wordt uit deze interviews echter niet duidelijk. Het zou kunnen dat dit komt omdat een visie hierop ontbreekt.

Het beeld is echter diffuus, want voor **GC**, **GD** en **GF** geldt dat zij niet op de wijze van 2 Kor. 5 schetsen hoe het geheel van de bediening der verzoening geïncorporeerd is in Gods handelen. En toch spreekt **GD** over Christus die de rijen doorgaat en hoopt **GD** dat zijn hoorders onder prediking die bediening der verzoening is ‘de klopp of de stem van God hebben gehoord en gevoeld.’ En **GF** zegt op een zeker moment: ‘als God je zo tegemoetkomt’, en dat hij verlangt dat de hoorder erachter komt dat niet de dominee spreekt, maar de levende God. Daarnaast geeft **GF** aan dat het niet van hem afhangt, omdat hij voor zijn ogen ziet gebeuren hoe God werkt door zijn Geest. En dat is dan ook weer de ervaring van **GC**.

GA noemt prediking ‘de verkondiging van het Woord van God met het oog op het werk van God in de hoorders’, en heeft daarmee duidelijk wel oog voor prediking als theologisch gebeuren. De preek kan mensen weer één maken met God. **GA** ziet zichzelf in de bediening der verzoening als een ‘schakeltje in Gods werk’, en als ‘instrument’ van God, waaruit blijkt dat **GA** oog heeft voor Gods handelen waarin

²²¹ Boer, *Prediking*, 26, 46, 50, 51.

²²² Van Ekris, *Dialogo*, 242-244.

²²³ Trimp, *Volmacht*, 37-41.

zijn bediening is opgenomen: 'Gods missie waarvoor Hij jou inschakelt.' **GG** antwoordt desgevraagd dat je 'geroepen wordt tot die bediening, dat je jezelf het niet aanmeet.' Hierbij moet worden aangetekend dat **GG** hier weliswaar zelf niet zo over begon, maar dat **GG** wel degene is die zegt dat hij hoopt dat mensen in de prediking horen dat Christus voor hen in beweging komt en dat hij hoopt dat God door de prediking heen werkt.

In sommige interviews wordt prediking als 'bediening der verzoening' ingevuld als het spreken over het zijn van een 'kind van God', 'twee wegen', 'drie stukken' of als een 'stuk van het werk'. Hiermee wordt prediking als 'bediening der verzoening' geïsoleerd tot een deel van het geheel of tot een oproep tot bekering. In 2 Kor. 5 is verzoening echter een gebeuren, zoals ook Boer schrijft.²²⁴ Prediking is een gebeuren, omdat God zelf daarin op een of andere manier aanwezig is,²²⁵ maar het lijkt erop dat niet alle geïnterviewden dit zo zien.

Uit de vergelijking van de interviews met 2 Kor. 5 blijkt dat de meeste geïnterviewden niet zo duidelijk de bediening der verzoening geïncorporeerd zien in het geheel van Gods ene handelen zoals dat in 2 Kor. 5 zichtbaar wordt. Woorden wijzen soms wel die richting in, maar **GA** is de enige die deze verbinding duidelijk maakt – en in mindere mate ook **GG**. Daarmee komt de vraag op of de geïnterviewden voldoende zicht hebben op prediking als gebeuren.

Zelfverstaan

Hier wordt het 'zelfverstaan' van de geïnterviewden vergeleken met het 'zelfverstaan' van Paulus in 2 Kor. 5. Paulus heeft zijn διακονία van God ontvangen, is een πρεσβεύς van Christus en heel zijn bestaan is doortrokken van τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς. Wat is het 'zelfverstaan' van de geïnterviewden als het gaat om hun rol en positie?

Hoewel verschillende geïnterviewden het ambt van dienaar van het Woord ten opzichte van het ambt aller gelovigen een onderscheiden positie toekennen in de 'bediening der verzoening', ziet **GD** dit niet zo. 'Bediening' wordt door **GD** voornamelijk pragmatisch ingevuld, hij ziet uit praktisch oogpunt de noodzaak in van iemand die tijd, geld en scholing heeft gekregen om te zoeken naar een zuivere bediening van het Woord. Volgens **GD** is de positie van dienaar van het Woord geen 'speciale positie' en komt deze positie in het NT ook niet voor. **GD** ziet de 'bediening der verzoening' als een functie van de gemeente. Dit is ook de positie van Paas.²²⁶

²²⁴ Boer, *Prediking*, 45, 46.

²²⁵ Immink, *Over God*, 16, 32.

²²⁶ Paas, *Vrede*, 380.

Deze visie wijkt af van wat Paulus schrijft in 2 Kor. 5. Paulus noemt zichzelf πρεσβεύς (2 Kor. 5,20), hij vervult een speciale opdracht waartoe hij door Christus is aangesteld en spreekt juist niet over de gemeente als geheel. In het exegetische deel heb ik al geschreven dat het werk van Paulus is geïncorporeerd in Gods handelen, dat Paulus daarom ook het woord διακονία gebruikt en dat heel het bestaan van Paulus doortrokken is van de dienst der verzoening. Paulus heeft zichzelf deze bediening niet aangemeten, maar heeft deze bediening ook niet van de gemeente ontvangen. Voor zijn verdediging is het belangrijk dat Paulus kan terugvallen op het feit dat God zelf hem deze bediening heeft toevertrouwd (2 Kor. 5,19).

Nieuwe werkelijkheid

GC zegt dat je ‘een keer’ door de vraag heen moet waarop je eigenlijk baseert dat je een kind van God bent. **GE** zegt dat hij in zijn huidige gemeente wat onbevangener kan ‘doorschakelen’ naar de heiliging, omdat veel mensen in zijn gemeente zich een kind van God weten en ervaren. De vraag is hoe dit zich verhoudt tot de nieuwe werkelijkheid waarover Paulus spreekt in 2 Kor. 5.

In 2 Kor. 5,17 zegt Paulus dat wie ‘in Christus’ is een nieuwe schepping is. De verzoening met God zorgt voor een nieuwe werkelijkheid, bepalend voor die werkelijkheid is wie men is ‘in Christus’ (2 Kor. 5,21). Door Jezus Christus heeft God ons met zichzelf verzoend (2 Kor. 5,18) en tegelijkertijd is de verzoening van God in Christus met de wereld een gebeuren met een open einde (2 Kor. 5,19). Dit sluit het massieve spreken van **GA** over verzoening als Gods werkelijkheid, waar je je uiteindelijk wel buiten kunt plaatsen door de schijnwerkelijkheid tot jouw werkelijkheid te maken, uit. Dit sluit ook de gedachte uit dat je ‘een keer’ door de vraag moet of je een kind van God bent of dat je zou kunnen ‘doorschakelen’ naar de heiliging. **GC** en **GE** zijn overigens ook precies de geïnterviewden die het meeste moeite hebben om de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging te duiden.

Sommige geïnterviewden blijken verzoening en de bediening der verzoening anders te wegen dan Paulus. Waar verzoening bij Paulus gerealiseerd is in Christus en gerealiseerd wordt in de bediening der verzoening, lijkt verzoening bij sommige geïnterviewden eenmalig te zijn, waarop je vervolgens ook niet meer terug hoeft te komen.

Urgentie

Volgens **GA** is verzoening de werkelijkheid, ‘Gods werkelijkheid’, waar je je wel buiten kunt plaatsen. **GA** gebruikt het beeld van de hoorder die in een donker huis zit en op uitnodiging van de prediker het

deurtje opendoet om vervolgens te ontdekken dat hij zich op een prachtig eiland bevindt, terwijl hij dacht dat zijn werkelijkheid dat donkere huis was. Deze benadering wijkt echter af van de gelaagdheid in het spreken over ‘verzoening’ zoals die zichtbaar wordt in 2 Kor. 5,18-21. De taal in 2 Kor. 5,20 is indringend en bewogen, dat past niet bij het spreken over verzoening als ‘de werkelijkheid’.

De verzoening van God met de wereld in 2 Kor. 5,19 is een proces waarin deze verzoening gestalte krijgt waar mensen daadwerkelijk gehoorzamen aan de passieve imperatief zich met God te laten verzoenen (2 Kor. 5,20), zoals eerder in het exegetische deel naar voren is gekomen. Dat vraagt in het heden waar dat woord klinkt om een reactie (2 Kor. 6,2). Ook uit 2 Kor. 5,11 spreekt een urgentie die niet past bij verzoening als werkelijkheid. Het oordeel (cf. 2 Kor. 5,10) raakt Paulus werkelijk, er gaat een dreiging vanuit, wat ook zichtbaar wordt in Hand. 5,5.11 rond de dood van Ananias en Saffira die sterven omdat zij tegen de Heilige Geest en God hebben gelogen.

De benadering van **GA** doet denken aan de waarschuwing van Berkhof in *Crisis der middenorthodoxie*. Berkhof schrijft dat door het accent van Karl Barth op de overmacht van Gods heilshandelen ‘de prediking dreigt te verschrallen tot de aanzegging van eeuwig heil, dat in Christus a.h.w. vanzelfsprekend daar is en ons niet meer voor een beslissing stelt.’²²⁷ Bij de ‘mindere goden’ na Barth is zijn theologie volgens Berkhof ‘vervlakt en versimpeld’, waardoor de tendensen die Berkhof reeds bespeurt in de theologie van Barth verder zijn ontwikkeld.²²⁸ De prediking van de middenorthodoxie van zijn dagen is volgens Berkhof geen ‘gebeuren’ meer, in deze prediking zit geen ‘geweld’ meer, prediking is niet meer het waagstuk wat het zou moeten zijn als gebeuren.²²⁹ Het onderscheid tussen evangelie en wet is volgens Berkhof niet meer duidelijk.²³⁰ De tendens die Berkhof waarneemt, lijkt door te spelen in de visie van **GA**.

Resumé

Op enkele punten blijken de geïnterviewden wel degelijk af te wijken van 2 Kor. 5, hoewel de woorden soms overeen lijken te komen. De belangrijkste punten zijn de wijze waarop Christus present is in prediking als ‘bediening der verzoening’ en het spreken over prediking als gebeuren waarin God werkzaam is. Vanuit de uitkomsten van de interviews, met name waar deze uitkomsten verschillen van 2 Kor. 5, zullen in de volgende paragraaf aanbevelingen worden gedaan.

²²⁷ Berkhof, H., *Crisis der middenorthodoxie* (Nijkerk: G.F. Callenbach N.V.), 37, 38.

²²⁸ Berkhof, *Crisis*, 37.

²²⁹ Berkhof, *Crisis*, 22, 24, 25.

²³⁰ Berkhof, *Crisis*, 40.

III. Leerpunten voor de homiletiek

De uitkomsten van de interviews en de vergelijking van deze uitkomsten met 2 Kor. 5 leveren een aantal leerpunten of aanbevelingen op voor de homiletiek. De leerpunten raken aan het onderwijs en aan het onderzoek. Deze punten zijn: aandacht voor de wijze waarop Christus fungeert, aandacht voor de preek als gebeuren, aandacht voor het zelfverstaan van de prediker, aandacht voor de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging en de rol van taal. Ten slotte volgt nog een notie met het oog op verder onderzoek.

De wijze waarop Christus present is

Uit de theologische waardering van de interviews blijkt dat niet alle geïnterviewden oog hebben voor de wijze waarop Christus present is in het geheel van prediking als ‘bediening der verzoening’. Christus wordt wel gezien als zoenmiddel, maar Hij is niet werkzaam aanwezig in het geheel van de bediening der verzoening.

In het onderwijs zou daarom meer aandacht moeten worden besteed aan de christologie. En dan niet alleen rond de toepassing van de preek, maar op een fundamenteeler niveau. Op welke wijze is volgens de studenten Christus aanwezig in hun prediking, en als zij straks worden ingeschakeld voor de bediening der verzoening? Hierover zou het ook moeten gaan in de bespreking van de preken die studenten aanleveren. Het is goed om aandacht te hebben voor prediking als ambacht, en het proces van tekst tot preek, maar ook om het te hebben over de laag die eronder ligt. In de literatuur die studenten moeten lezen wordt hier ook aandacht aan besteed, in de praktijk beklijft dit echter onvoldoende. En dan dreigt prediking te vervallen tot kretologie – de geijkte toepassingen worden gemaakt en de vertrouwde woorden klinken, maar Christus als levende Heere is in het geheel afwezig.

GF haalt in zijn interview Grote Verzoendag aan. Deze dag is apart gezet voor de verzoening en staat tegelijkertijd middenin het leven van alledag. Dat is een notie die prediking als ‘bediening der verzoening’ zou moeten stempelen, maar dan wel vanuit de Grote Verzoendag die eens en voorgoed heeft plaatsgevonden op Golgotha. Zoals David Kelsey laat zien in *Eccentric existence: A theological anthropology* raakt verzoening ‘in Christus’ voortdurend aan heel het leven *coram Deo*, een leven dat – als herschapen leven – weer ‘leven op geleende adem’²³¹ is zoals God het heeft bedoeld, en dat bloeit door de dood van een Ander.²³² De verzoening in Christus betekent niet alleen dat in de toekomst

²³¹ Kelsey, D.H., *Eccentric existence: A theological anthropology* (Louisville: Westminster John Knox Press, 2009), 309, 310.

²³² Kelsey, *Eccentric*, 694-703.

alles wordt rechtgezet, maar heeft effect in het heden, onder meer door intermenselijke verzoening.²³³ Buiten Christus en de Geest is verzoening met de vervreemde medemens niet werkelijk mogelijk, omdat verzoening met de naaste niet kan worden ontkoppeld van liefde tot God. En liefde tot God zonder verzoening met de naaste is evenmin mogelijk, zoals blijkt uit de Bergrede.²³⁴ Homiletisch onderwijs moet uitgaan van de werkelijkheid 'in Christus' die heel het bestaan raakt, en daarvoor is reflectie nodig op de wijze waarop Christus fungeert in het geheel van de bediening der verzoening.

Dit heeft ook te maken met de vraag wat het is om te leven uit de belofte. Met God verzoend breekt er een nieuwe werkelijkheid door, dat blijkt uit 2 Kor. 5. En toch is de verzoening een voortgaand gebeuren (2 Kor. 5,19). Uit 'doorschakelen naar de heiliging' of de opvatting dat je 'een keer' door de vraag heen moet of je wel een kind van God bent, spreekt dit besef niet. Hoewel ook hier aandacht aan wordt besteed in de opleiding, blijkt dat dit niet altijd wordt geïnternaliseerd. De praktijk wijst uit dat de *espoused theology* op dit punt verschilt van de *formal theology* vanuit de opleiding.²³⁵ Hoe breed dit leeft, zou verder onderzocht moeten worden, en internaliseren zal zich niet laten afdwingen, maar fundamentele bezinning blijkt nodig.

Aandacht voor de preek als gebeuren

Uit de meeste interviews blijkt dat de geïnterviewden niet zo duidelijk de bediening der verzoening geïncorporeerd zien in het ene handelen van God. Marinus Beute schrijft in zijn dissertatie *Wie ben ik als ik preek? Bronnen en herbronning van het homiletisch zelfbeeld* dat waar predikers fouten maken, dit op de een of andere manier te maken heeft met het buiten beeld raken van God en Gods handelen. Volgens Beute mag de prediker zijn zelfbeeld laten bepalen door het handelen van God, het krachtenveld van de Geest waarin hij is opgenomen.²³⁶

Beute schrijft dat Paulus zich in de bediening der verzoening dienstbaar weet aan het evangelie waarmee God mensen aan zich verbindt.²³⁷ God handelt, dat is de kern. De vraag die daarom in de homiletiek moet worden gesteld is: wat doe ik als ik preek? Zoals de vraag moet worden gesteld hoe Christus fungeert in het geheel van de prediking, moet ook bezinning plaatsvinden op het eigen handelen in het licht van Gods handelen en daarmee van Gods hart. Nota bene God zelf 'smeekt' door

²³³ Kelsey, *Eccentric*, 874-882.

²³⁴ Kelsey, *Eccentric*, 847-863.

²³⁵ Cameron, *Talking*, 54.

²³⁶ Beute, *Wie*, 177.

²³⁷ Beute, *Wie*, 133.

de gezanten van Christus (2 Kor. 5,20), Hij is bewogen. En Hij zegt tegen de gemeente dat het ‘heden’ de tijd van het welbehagen en ‘heden’ de dag van het heil is (2 Kor. 6,2).

Aandacht voor het zelfverstaan van de prediker

In het onderwijs moet niet alleen aandacht worden besteed aan de vraag wat de prediker doet, maar ook aan de vraag wie de prediker is. Die vragen zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden, omdat Paulus zelf hier in 2 Kor. 5 ook aandacht voor heeft. Het handelen van Paulus maakt deel uit van Gods handelen, maar het is wel degelijk Paulus die handelt.

In een egalitaire cultuur staat de positie van het ambt en van de prediker onder druk. De tijd dat mensen opkeken tegen hun predikant en veel van hem aannamen, is in de meeste plaatsen wel voorbij. Dat heeft echter niet louter positieve effecten, omdat het zicht op de wijze waarop God handelt door de dienst van bepaalde mensen – onderscheiden van de dienst van alle gelovigen – hiermee kan vertroebelen. Uit tenminste een van de interviews is gebleken hoe dit ook in het zelfverstaan van een predikant het geval kan zijn.

Het is dan ook belangrijk om in de opleiding aandacht te hebben voor het zelfverstaan van toekomstige predikanten. Niet om te ‘domineren’, maar wel om te dienen. Want God werkt nu eenmaal door de dienst van mensen die Hij roept. Als dat Gods *modus operandi* is, past het de kerk niet daaraan te tornen. Een juist zelfverstaan²³⁸ geeft recht van spreken in een ‘mondige gemeente’ – in Korinthe was op dat vlak ook het nodige aan de hand.

Aandacht voor verhouding rechtvaardiging en heiliging

De verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging blijkt in sommige interviews onduidelijkheid op te roepen. Rechtvaardiging en heiliging worden van elkaar gescheiden of zelfs tegen elkaar uitgespeeld, bijvoorbeeld door te zeggen dat het niet alleen maar verlossing of dankbaarheid is, maar ook ellende. En in die ellende is Christus vervolgens afwezig. Of een geïnterviewde richt zich juist sterk op de heiliging – het gelijkvormig worden aan Christus – en verliest daarbij de rechtvaardiging uit het oog. Deze kijk op rechtvaardiging en heiliging heeft ook gevolgen voor de bediening der verzoening. Het evangelie is namelijk geen moralistisch verhaal waarin Christus afwezig is. Evenmin gaat het enkel om het gelijkvormig worden aan Christus. Als de hoorder niet in de gaten heeft dat hij ook buiten Christus kan zijn, staat het heil van de hoorder op het spel. De TUA heeft ‘heiliging’ als roulerend thema opgenomen in het curriculum, de interviews onderstrepen het belang hiervan.

²³⁸ Of een ‘krachtig ambtsbewustzijn’, zoals Hoekstra, *Gereformeerde*, 183 dat noemt.

De rol van taal

De theologische waardering van de visies van de geïnterviewden begon ik met de stelling dat hetzelfde zeggen niet per se hetzelfde bedoelen is. De geïnterviewden lijken grotendeels met elkaar en met 2 Kor. 5 overeen te stemmen, door onder meer te spreken over Christus in wie verzoening tot stand komt en door te zeggen dat verzoening van God uitgaat. De theologische waardering heeft echter uitgewezen dat onder de oppervlakte wel degelijk grote verschillen aan te wijzen zijn. Dit laat zien hoe relevant het is om in het onderzoek door te vragen op termen die worden gebezigd en om in het onderwijs niet te snel te veronderstellen dat termen algemeen bekend zijn.

Verder onderzoek

In zijn interview geeft **GG** aan dat hij alleen maar kan zeggen wat hij ‘hoopt’ dat er zal gebeuren en **GC** spreekt op een zeker moment over wat hij ‘probeert’ te doen. Dit illustreert wat gedurende het onderzoek mij steeds duidelijker werd, namelijk dat onderzoek doen naar de *espoused theology* boeiend is, hoewel taal uit de *formal* en *normative theology* de *espoused theology* kan versluieren, maar dat het goed zou zijn om ook onderzoek te doen naar de *operant theology*.²³⁹ Als prediking als ‘bediening der verzoening’ werkelijk vitaal is, zou dat moeten blijken uit de praktijk.

De geïnterviewden hebben duidelijke intenties in hun omgang met de Schrift, hebben bepaalde verwachtingen van dat wat er zal gebeuren met de hoorders en geven veelal aan te weten wat er op het spel staat. Maar wat wordt hiervan zichtbaar als hun preken worden geanalyseerd? En wat ervaren hun hoorders onder prediking die ‘bediening der verzoening’ is? Komt dit overeen met de verwachtingen van de predikers of totaal niet? En hoe bewust zijn de hoorders bezig met verzoening?

²³⁹ Cameron, *Talking*, 54.

IV. Conclusie – Antwoord op de hoofdvraag

Aan het begin van dit onderzoek heb ik de vraag gesteld: ‘Hoe zien predikanten die in 2017 in hun eerste gemeente werden bevestigd als predikant binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland prediking als ‘bediening der verzoening’?’ Via een conceptuele verheldering van het begrip ‘bediening der verzoening’, een interviewdeel en een theologische waardering van de uitkomsten van de interviews in het licht van de conceptuele verheldering kom ik nu tot het antwoord op deze hoofdvraag.

Uit de conceptuele verheldering van het begrip ‘bediening der verzoening’ in de context van 2 Kor. 5 kom ik tot mijn definitie van ‘bediening der verzoening’: “De ‘bediening der verzoening’ is de dienst waarin God mensen aanstelt, om via hen de verzoening die er is in en door Christus, door middel van het woord van de verzoening dat zij spreken, waarin zij een passieve imperatief tot verzoening doen uitgaan, te bewerkstelligen in de mens.”

Uit de interviews blijkt dat de meeste geïnterviewde predikanten die in 2017 in hun eerste gemeente werden bevestigd als predikant binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland prediking als ‘bediening der verzoening’ zien als de taak om ervoor te zorgen dat de verzoening van de hoorders met God tot stand komt, een taak die zij in dienst van en namens God verrichten.

Uit de theologische waardering van de interviews is echter gebleken hoe taal uit de *formal* en *normative theology* de werkelijkheid van de *espoused theology* kan versluieren. Het was verrassend om te zien hoe onder aanvankelijk klassiek klinkende taal, een andere visie op prediking schuil kan gaan, en dat fundamentele bezinning op prediking noodzakelijk blijkt.

Het meest in het oog springend is een visie op prediking als ‘bediening der verzoening’ waarin niet werkelijk meer iets op het spel lijkt te staan, omdat verzoening de werkelijkheid zou zijn waarvoor alleen nog maar de ogen moeten worden geopend. Dat is ten opzichte van de *normative theology*, zoals die mede terug te vinden is in 2 Kor. 5, een grote verschuiving. Niet minder divergerend is echter prediking waarin ruimte is voor moralisme, prediking waarin Christus afwezig is. Dat dit onder de oppervlakte zou kunnen spelen, had ik wel verwacht. Dat een geïnterviewde dit zelf echter zou zeggen, had ik niet verwacht. Bij de huidige discussies over de ‘hete hangijzers’ binnen de CGK was mijn verwachting dat op een dieper niveau de verschillen niet zo groot zouden blijken. Dit onderzoek laat

zien dat deze vooronderstelling niet juist is. De recent verschenen boeken van Reinier Sonneveld²⁴⁰ en Stefan Paas²⁴¹ die de traditionele gereformeerde visie op de hel en het christelijk geloof onder kritiek plaatsen, geven uiting aan stemmen die blijkbaar ook opgaan onder predikanten binnen de CGK. De discussies over de ‘hete hangijzers’ richten zich voornamelijk op de ethiek, hoewel daarbij de vraag naar de hermeneutiek wel wordt aangehaald, maar niet besproken, terwijl de dogmatiek niet wordt besproken. De kerken kunnen zich dat echter niet veroorloven, omdat een andere dogmatische onderstroom onvermijdelijk zal leiden tot verdere en diepere vervreemding, en omdat een andere dogmatiek zal doorwerken in de geloofspraktijk van de gemeente.

Wat ook opvalt, is dat de geïnterviewde predikanten zich over prediking als ‘bediening der verzoening’ vooral uitlaten over ‘preken’ en minder of niet over prediking als gebeuren. Hiermee wijken deze visies meer af van 2 Kor. 5 dan dat ik had verwacht. Het gaat wel over Christus en over God, maar hoe Christus present is of hoe de predikanten zijn geïncorporeerd in Gods eigen handelen, blijft vaak onduidelijk. Ook dit punt raakt aan de theologische onderstroom die tussen de geïnterviewde predikanten verschilt, en die ook verschilt van de *normative* en *formal theology*. Taal zegt blijkbaar niet alles. Dit levert het inzicht op dat in het onderwijs nadrukkelijker moet worden stilgestaan bij de bezinning op prediking als gebeuren.

²⁴⁰ Sonneveld, R., *Het einde van de hel: Waarom niemand wordt afgeschreven* (Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2025).

²⁴¹ Paas, S., *De weg van vrede: Een rondleiding door het christelijk geloof* (Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2025).

Samenvatting

In deze scriptie is onderzoek gedaan naar de visie op prediking als ‘bediening der verzoening’ van predikanten die in 2017 voor het eerst bevestigd zijn als predikant binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland (CGK). In het inleidende deel is verkend hoe in de homiletiek wordt gesproken over dit onderwerp. Hierbij is ook de kritiek van Stefan Paas op het ‘piëtistisch heilsdrama’ en zijn visie op bediening der verzoening als functie van de gemeente meegenomen.

In hoofdstuk II is het spreken van Paulus over τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς (2 Kor. 5,18) onderzocht in de context van 2 Kor. 5. Paulus schrijft over de ‘bediening der verzoening’ in een context waarin hij zich moet verdedigen tegen valse aanklachten die zijn positie en autoriteit in twijfel trekken. Uit 2 Kor. 5 blijkt dat de bediening van Paulus geïncorporeerd is in het handelen van God. Het draait niet om Paulus, maar om God die bij monde van Paulus mensen bewogen oproept zich met God te laten verzoenen. De ‘bediening der verzoening’ is dan ook onmisbaar en onopgeefbaar. Gods verzoening in Christus met de wereld is niet afgerond, ook in het heden spreekt Hij zijn passieve imperatief: ‘Laat u met God verzoenen!’

In hoofdstuk III is gebleken hoe predikanten die in 2017 voor het eerst werden bevestigd binnen de CGK zich uiten over prediking als ‘bediening der verzoening’. Dit aan de hand van de individuele interviews die met deze predikanten zijn afgenomen. Uit de interviews zijn meerdere categorieën afgeleid om prediking als ‘bediening der verzoening’ te typeren. Deze categorieën zijn: A) de typering van prediking door de geïnterviewden; B) bediening der verzoening; C) verzoening; D) de rol van de context; E) de verhouding rechtvaardiging – heiliging; F) de urgentie van prediking; G) de prediker; H) de hoorder.

De uitkomsten van de interviews blijken bij de theologische waardering in hoofdstuk IV niet altijd overeen te stemmen met de *formal theology* en de *normative theology*. Grote verschilpunten zijn de visie op rechtvaardiging en heiliging, de plaats die Christus inneemt in de ‘bediening der verzoening’ en de wijze waarop de predikanten hun eigen handelen al dan niet geïncorporeerd zien in Gods handelen.

In het onderwijs moet meer aandacht zijn voor de wijze waarop Christus present is, voor prediking als gebeuren, voor het zelfverstaan van de prediker, voor de verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging en voor de rol van taal. Verder onderzoek zou moeten uitwijzen hoe predikanten in de praktijk prediking als ‘bediening der verzoening’ vormgeven en hoe hun hoorders dit ervaren.

Literatuurlijst

- Baars, A. e.a., 'Verklaring van gevoelens'. <https://www.cgberaad.nl/verklaring-van-gevoelen/> [25-09-2024].
- Barclay, J.M.G., 'Believers and the "Last Judgment" in Paul. Rethinking Grace and Recompense', in: H.J. Eckstein, C. Landmesser, H. Lichtenberger (eds.), *Eschatologie-Eschatology. The Sixth Durham-Tübingen Research Symposium. Eschatology in Old Testament, Ancient Judaism and Early Christianity (Tübingen, September, 2009)*, WUNT 272. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, 195-208.
- Barclay, John M.G., *Paul & the Power of Grace*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2020.
- Berkhof, H., *Crisis der middenorthodoxie*. Nijkerk: G.F. Callenbach N.V.
- Beute, Johannes M., *Wie ben ik als ik preek? Bronnen en herbronning van het homiletisch zelfbeeld*. Zoetermeer: Boekencentrum Academic, 2016.
- Boer, G., *De prediking van de verzoening*. Woerden: Zuijderduijn, 1968.
- Bohren, Rudolf, *Predigtlehre*. München: Chr. Kaiser Verlag, 1972².
- Bryman, Alan, *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press, 2016⁵.
- Buijs, P.D.J., e.a., 'Brief ter voorbereiding convent 20-04-24'.
- Burger, Hans, 'Theologie: een hermeneutisch model' in Ad de Bruijne & Hans Burger (red.), *Gereformeerde hermeneutiek vandaag: Theologische perspectieven*. Barneveld: De Vuurbaak, 2017, 263-282.
- Cameron, Helen e.a., *Talking about God in practice: Theological action research and practical theology*. London: SCM Press, 2010.
- Christelijke Gereformeerde Kerken, "Formulier bevestiging dienaars SV klassiek", <https://cgk.nl/wp-content/uploads/2023/07/formulier-bevestiging-dienaars-SV-klassiek.pdf> [6 december 2024].
- Christelijke Gereformeerde Kerken, "Formulier bevestiging dienaars SV 1970", <https://cgk.nl/wp-content/uploads/2023/07/formulier-bevestiging-dienaars-SV-1970.pdf> [6 december 2024].
- Christelijke Gereformeerde Kerken, "Formulier bevestiging dienaars SV 2017", <https://cgk.nl/wp-content/uploads/2023/07/formulier-bevestiging-dienaars-SV-2017-.pdf> [6 december 2024].
- Christelijke Gereformeerde Kerken, "Liturgische formulieren", <https://cgk.nl/besluiten-en-regelingen/liturgische-formulieren/> [6 december 2024].
- Dingemans, G.D.J., *Als hoorder onder de hoorders: Een hermeneutische homiletiek: Handboek praktische theologie*. Kampen: Uitgeverij Kok, 1995.
- Downing, F.G., "Incongruous Conciliation: A Constructive Critique of John Barclay's *Paul and the Gift*" *JSNT* 3 (2019) 384-402.
- Ekris, Kees van, *Dialoog, dans en duel*. Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2022.

- Evers, Jeanine, *Kwalitatieve analyse: Kunst én kunde*. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers, 2015.
- Evers, Jeanine, *Kwalitatief interviewen: kunst én kunde*. Amsterdam: Boom uitgevers, 2023³.
- Furnish, Victor Paul, *II Corinthians* The Anchor Bible. New York: Doubleday & Company, Inc., 1984.
- Green, Gene L., 'Achaia' in J.B. Green & L.M. McDonald, *The World of the New Testament. Cultural, Social, and Historical Contexts*. Grand Rapids: Baker Academic, 2013, 544-556.
- Grözinger, Albrecht, *Homiletik: Lehrbuch praktische Theologie: Band 2*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2008.
- Generale Synode Nederlandse Hervormde Kerk, *De tussenmuur weggebroken: herderlijke brief van de Generale Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk over de prediking van de Verzoening*. 's-Gravenhage: Boekencentrum, 1967.
- Hafemann, Scott J., *2 Corinthians* The NIV application commentary. Grand Rapids: Zondervan, 2000.
- Harris, Murray J., *The second epistle to the Corinthians: A commentary on the Greek text* The New International Greek Testament Commentary. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2005.
- Hoekstra, T., *Gereformeerde homiletiek*. Wageningen: Gebr. Zeumer & Keuning's uitgeversmaatschappij.
- Huijgen, Arnold, *Lezen en laten lezen : Gelovig omgaan met de Bijbel*. Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2019.
- Immink, Gerrit, *Over God gesproken: Preken in theorie en praktijk*. Utrecht: Uitgeverij Boekencentrum, 2018.
- Kelsey, David H., *Eccentric existence: A theological anthropology*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2009.
- Kieviet, J.M.J., 'Volhard als kerk en als christen in leer apostelen', *Reformatorisch Dagblad*, 18-09-2024.
- Kittel, Gerhard, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* Banden 1-3. Stuttgart: W. Kohlhammer GmbH, 1938.
- Kooten, R. van (red.), *Handboek apostolische homiletiek: Uitleggende prediking van de tekst: Band 1: Bezinnend deel*. Apeldoorn, Labarum Academic, 2023.
- Kooten, R. van, (red.), *Handboek apostolische homiletiek: Uitleggende prediking van de tekst: Band 2: Praktisch deel*. Apeldoorn, Labarum Academic, 2023.
- Kremer, W., in D.H.J. Folkers en J. Westerink (red.), *Priesterlijke prediking: Verzameld werk van prof. W. Kremer (1896-1985): Deel I: Geschriften*. Kampen: Brevier uitgeverij, 2019.
- Matera, Frank J., *II Corinthians: A commentary* The New Testament Library. Louisville: Westminster John Knox Press, 2003.

- Murre, Johan, *Lexicon Bijbels Grieks. Alle Griekse woorden in Septuaginta en Nieuwe Testament: betekenissen, grammaticale vormen en de Hebreeuwse en Aramese equivalenten. Met een alfabetische woordenlijst Hebreeuws/Aramese - Grieks* 2 delen. Vught: Uitgeverij Skandalon, 2016³.
- Nestle, Eberhard & Kurt Aland, *Novum Testamentum Graece*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012²⁸.
- Nymann, Ludvig, "New Perspectives on the Old Covenant: 2 Corinthians 3 and *Paul within Judaism*" *Neotestamentica* 2 (2020) 351-371.
- Paas, Stefan, *Vrede op aarde: Over heil en redding in deze tijd*. Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers, 2023.
- Pop, F.J., *Bijbelse woorden en hun geheim*. 's-Gravenhage: Boekencentrum N.V., 1964.
- Schmeller, Thomas, *Der zweite Brief an die Korinther: Teilband 1: 2Kor 1,1-7,4* Evangelisch-Katholischer Kommentar zum neuen Testament. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlagsgesellschaft mbH, 2010.
- Seifrid, Mark A., *The second letter to the Corinthians* The Pillar New Testament Commentary. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2014.
- Stolk, Maarten, 'Houvast in een kerk die kraakt en piept', *Reformatorisch Dagblad*, 19-11-2022.
- Stuhlmacher, Peter, *Biblical theology of the New Testament: Translated and edited by Daniel P. Bailey*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2018.
- Trimp, C., *De volmacht tot bediening der verzoening: Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in de diaconiologische vakken aan de theologische hogeschool van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Kampen op 13 april 1970*. Groningen: Uitgeverij De Vuurbaak, 1970.
- Versluis, A., 'Verootmoediging en gesprek zijn de enige weg vooruit', *De Wekker*, 14-10-2022.
- Versteeg, J.P., *Bijbelwoorden op de man af*. Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, 1987.
- Verster, Pieter, "Abode in heaven. Paul and life after death in 2 Corinthians 5: 1-10" *Missionalia* 1 (2016) 19-33.
- Wanke, Roger M., 'Creation and Reconciliation in 2 Corinthians 5: Impulses from Paul and Luther' in E.M. Becker & K. Mtata, *Pauline Hermeneutics. Exploring the "Power of the Gospel"*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt GmbH, 2017, 73-84.
- Zwiep, Arie, *Tussen tekst en lezer: Een historische inleiding in de bijbelse hermeneutiek: Deel II: Van moderniteit naar postmoderniteit*. Amsterdam: VU University Press, 2013.

Bijlage 1 – Eerste opzet interviews

Interviewdeel: hoe zien predikanten binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland anno 2025 prediking als bediening der verzoening?

- a. Hoe karakteriseren de geïnterviewden in eerste instantie prediking?
 - i. Hoe komen zij tot deze primaire karakterisering?
- b. ‘Prediking als bediening der verzoening’, wat roept dat op bij de geïnterviewden?
- c. Wat is volgens de geïnterviewden ‘prediking als bediening der verzoening’?
 - i. Welke definitie geven zij?
 - ii. Is in de ogen van de geïnterviewden ‘bediening der verzoening’ vandaag de dag iets anders dan in de tijd van Paulus?
 - iii. Is elke prediking bediening der verzoening, of is bediening der verzoening (g)een onderdeel van prediking?
- d. Is (c) een relevante notie voor de praktijk van de geïnterviewden?
 - i. Zo ja, welke rol speelt deze notie in de praktijk?
 - 1. Welke rol speelt hierin het bevestigingsformulier?
 - 2. Hoe proberen de geïnterviewden prediking als bediening der verzoening vorm te geven? En kunnen de geïnterviewden hiervan voorbeelden geven?
 - a. Worden er bepaalde bewuste keuzes gemaakt tijdens de preekvoorbereiding, die te herleiden zijn op de visie op prediking als bediening der verzoening?
 - b. Welke wijze van communicatie wordt ingezet?
 - c. Wat is de aanspraak van de gemeente?
 - d. Welke taal bezigt de prediker?
 - e. Welke rol speelt de hoorder?
 - f. Welke rol speelt de context? (Bij e. en f. is de achterliggende vraag of hoorder en context invloed hebben op wat prediking als bediening der verzoening in de 21^e eeuw is. En of dit door de tijd heen bij de geïnterviewden ook veranderingen in hun visie of praktijk hebben opgeleverd.)
 - 3. Wat verwachten de geïnterviewden dat er met de hoorder zal gebeuren onder/door/na(?) dergelijke prediking?

4. Wat gebeurt er met de geïnterviewden tijdens het preekproces en tijdens en na verkondiging die 'bediening der verzoening' is?
- ii. Zo nee, wat maakt het geen relevantie notie voor de preekpraktijk van de geïnterviewden?
 1. Hoe lezen zij de zinsnede over 'bediening der verzoening' in het bevestigingsformulier?
 2. Zijn de geïnterviewden door de loop der jaren anders gaan kijken naar prediking (als bediening der verzoening)?
 3. Wat is prediking voor de geïnterviewden dan wel?
- e. Welk beeld of welke beelden rijzen er over prediking als bediening der verzoening aan de hand van de gehouden interviews?

Bijlage 2 – Verklaring van instemming

Verklaring van instemming

Ondergetekende geïnterviewde verklaart zich bereid mee te werken aan een interview over zijn visie op prediking en verklaart dat zijn antwoorden geparafraseerd mogen worden aangehaald in deze masterscriptie en integraal en geanonimiseerd mogen worden opgenomen in de bijlage van deze scriptie.

Ondergetekende geïnterviewde is bereid om via Microsoft Teams of Google Meet geïnterviewd te worden en geeft toestemming om de audio van deze interviews op te nemen op twee elektronische drager en op deze dragers op te slaan. Ondergetekende weet dat dit uitsluit dat audio wordt opgeslagen in de cloud.

Ondergetekende geïnterviewde stemt in met en weet dat de koppeling van zijn naam aan het gehouden interview slechts analoog zal geschieden en dat deze koppeling – desgevraagd – inzichtelijk zal zijn voor de examencommissie en dat een afschrift van deze analoge koppeling gedurende wettelijk verplichte bewaartermijn afgesloten zal worden bewaard in het archief van de Theologische Universiteit Apeldoorn, uitsluitend ten behoeve van een eventueel inspectiebezoek.

Ondergetekende interviewer verklaart overeenkomstig de hier opgetekende afspraken te zullen handelen.

Handtekening geïnterviewde:

Handtekening interviewer:

Datum:

Bijlage 3 – Interviews

Gebruikte afkortingen

H.J. Ymker: **HJY**

Geïnterviewde A: **GA**

Geïnterviewde B: **GB**

Geïnterviewde C: **GC**

Geïnterviewde D: **GD**

Geïnterviewde E: **GE**

Geïnterviewde F: **GF**

Geïnterviewde G: **GG**

Interview A

HJY Prediking, wat is dat eigenlijk? Hoe zou je dat zelf typeren? Wat is het wezen van wat prediking is?

GA Op verschillende momenten kom ik zelf ook wel weer terug bij die vraag. Dat ik er zelf concreet over nadenk, wat ben ik nou eigenlijk aan het doen? En wat is dit eigenlijk, mijn hoofdtaak? Ja, de verkondiging van het Woord van God met het oog op het werk van God in de hoorders. En dat is een rechtvaardigend, heiligend werk, je hebt allerlei aspecten. Soms wil God mensen troosten, vermanen, stichten, bemoedigen. En daar probeer je dienstbaar aan te zijn. Dat je daar Gods gereedschap in bent.

HJY En dus in alle verscheidenheid die daarbij komt kijken?

GA Ja, want je laat je iets aanreiken vanuit de Bijbel. En dat is elke keer weer anders, in allerlei aspecten. Dat is heel divers.

HJY Er zitten diverse aspecten aan het werk van God, wat beoogt God te bereiken door de prediking?

GA Voor mezelf heb ik daarin op een gegeven moment vastgesteld of geconstateerd, wat Paulus ook zegt in de Galatenbrief, dat hij werkt 'opdat Christus gestalte in u krijgt' [naar Gal. 4,19, HJY]. Dat is het doel van prediking, denk ik. Dat de gemeente op Christus gaat lijken, Hem leert navolgen, het beeld van Christus gaat weerspiegelen.

HJY En op wat voor manier probeer je dat zelf dan gestalte te geven, dat de gemeente op Christus gaat lijken?

GA Ik denk dat dat al in het Woord ligt, dat het Woord van God dat zelf ook wil. Het Woord is er daar al op gericht. Het zijn Schriften die van Hem getuigen, die rondom Hem staan, en die op Hem gericht zijn. Dus je moet de kracht van dat Woord dat erin zit, richten op de hoorders. Die kracht zit al in het Woord, die hoeft ik er niet in te stoppen. Het Woord wil dat, er zit een dynamiek in, maar die moet nog wel op een bepaald punt gericht worden. Je kunt ook over-mikken, of ernaast. Met die kracht van het Woord. Of je kunt zelf het niet goed zien, hoe die kracht daarin zit, wat de Geest wil met een gedeelte. Dus daar moet je zelf ook eerst heel nauwkeurig naar luisteren.

HJY En hoe is het om dat te doen? Gaat dat altijd op een bepaalde manier in de preekvoorbereiding, of is het heel wisselend hoe dat lukt, dat luisteren?

GA Het is wel wisselend. Maar er zit natuurlijk aan de ene kant een technische kant aan, een ambachtelijke kant, van de exegese. En daarnaast een meditatief aspect. Dat loopt bij mij wel dwars door elkaar heen, hoor. Het overdenken, en in het overdenken, in het tot je laten komen van een bepaald gedeelte, daar zoek ik altijd naar het moment dat er iets gebeurt tussen mij en de tekst. Aan het begin heb ik dat vaak nog niet. Ik heb wel een soort vermoeden, deze tekst moet het zijn, en ik denk dat het hier en hier zit wat deze tekst brengt. Maar dat moet dan ook nog wel echt gebeuren tussen mij en de tekst. Soms begin ik ook aan een tekst van, ik weet nog niet waar het zit. Maar dat kan dan ook heel verrassend zijn.

HJY Ja, precies.

GA Ja, dus een technische fase inderdaad, maar ook een heel meditatieve fase. En het gebed waarin je het voor God neerlegt. En ook de fase van de vormgeving natuurlijk, dat je het goed, logisch, geordend... de lijnen aanbrengt, dat is meer de laatste fase, denk ik.

HJY Ja, dus eerst zelf beginnen, als hoorder het Woord horen, voordat je het richting de hoorder in de gemeente kunt brengen.

GA Ja, zeker!

HJY En als ik nou zeg: 'bediening der verzoening'. Wat roept dat bij jou op? Die term: bediening der verzoening.

GA Bediening, dat woord gebruik ik zelf niet dagelijks. Dus dat roept al een stukje afstand op. Maar ik snap wel wat ermee bedoeld wordt: de dienst van de verzoening, het bijdragen aan de verzoening, het een schakeltje zijn in Gods werk van verzoening. En die verzoening, dat roept bij mij op: drieledig. De mens met God, die keer op keer weer van God verwijderd raakt, vervreemd, vijandig, afstandelijk, ikzelf ook. En het Woord heeft daar echt een functie in, om de hoorder weer terug te brengen naar God. Om terug te roepen, terug te duwen, terug te trekken naar God, de verzoening met Hem. Maar ook wel het parenetische, dus dat je ook blootlegt welke rol je daar zelf in hebt als hoorder, en wat je te doen staat om zelf ook bij te dragen aan verzoening met je naasten. Te voorkomen dat er vijandschap ontstaat. Dus parenese rondom de liefde. En het derde wat mij zo te binnen schiet is verzoening met jezelf. Tot jezelf komen, dat hangt heel nauw samen met de verzoening met God. Echt heel nauw. Dat doet het Woord ook. Het Woord helpt ook enorm om weer met jezelf te leven.

HJY Het Woord helpt je enorm om met jezelf te leven, je zegt ook dat dit nauw verbonden is met God. Waarin verschilt dat van zelfhulp: helpen met jezelf te leven?

GA Nou ja, precies dat dus. Zelfhulp is dat je jezelf moet helpen met jezelf te leven, en in dit geval is het: het Woord helpt jou om met jezelf te leven. Dus het is geen zelfhulp, maar hulp vanuit de andere kant, vanuit de Schriften, die mij beter kennen dan ik mijzelf ken, Psalm 139. En die dus ook veel duidelijker de vinger op de zere plek leggen dan ik ooit vanuit mijzelf zou kunnen. Maar het helpt wel. Het is reddend. Er zit kracht in. Het woord 'hulp' komt overeen, maar in het woord 'zelf' zit het verschil.

HJY Ja, precies. En wat verwacht je dat de hoorder zal merken onder zulke prediking? Dus dat iemand met zichzelf verzoend wordt, kun je daar handen en voeten aan geven, hoe je dat voor je ziet?

GA Dat bepaalde blokkades opengaan. Dat je tot nieuwe vrijheid komt, dat kramp ontkramp, dat je tot een nieuwe zelfbeheersing kunt komen, en minder een slaaf bent van zonde. Maar ook dat je van jezelf durft te geloven dat je kind van God mag zijn, en dat dat je identiteit is, dat je niet waardeloos bent. Die dingen. Daar is vandaag de dag ook wel veel aandacht voor, ik denk dat het ook relevant dat het ook meedoet. Dat je jezelf leert kennen. Dat soort dingen.

HJY Je had het over 'driedledige verzoening', ook de mens met God. Als ik daar op inzoom, de verzoening van de mens met God. Wat gebeurt er dan in de prediking als dat bediening der verzoening is? De bediening der verzoening draagt bij aan verzoening, op wat voor manier komt die verzoening van de mens met God dan tot stand?

GA Misschien heb je dat zelf ook wel eens ervaren. Dat je een kerkdienst binnenloopt om vijf voor tien, en dat je het allemaal even niet meer weet – even platgezegd, platgeslagen. Of dat je niet eens zozeer zoekende bent, maar dat je afstand voelt, vervreemding voelt. Dat je niet bent waar je zijn moet. En dat je aan het eind van de dienst de kerk verlaat, en dat je je weer verbonden voelt met God. En dat je weer goede moed hebt geput. Maar vooral die verbondenheid. Ik denk dat je een analogie kunt zien met de relatie tussen mensen. Je kunt bijvoorbeeld als man en vrouw in een huis leven, en je toch niet verbonden voelen met elkaar. En als je een goed gesprek hebt, dat dat weer tot stand komt. Van: nu snappen we elkaar weer, nu zijn we weer één. Dat kan een preek ook doen tussen een mens en God. De mens weer één maken met God. Dat hij weer helder heeft waar hij zelf verkeerd zat, en zich ook weer voorneemt om voortaan van harte God en de naaste te dienen, zoals het avondmaalsformulier zegt. Een soort catharsis ofzo, innerlijke reiniging, dat dat plaatsvindt. En woorden zijn daar heel instrumenteel in – de woorden van de preek – omdat woorden jou kunnen ontsleutelen waar het op slot zit, en dat open kunnen leggen.

HJY En als ik het zo hoor, dan kunnen dat dus heel verschillende soorten woorden zijn? Dus dat de ene hoorder iets anders nodig heeft dan de ander? Of zie ik dat verkeerd?

GA Ja, dat is sowieso verbazend, vind ik. Dat één preek een hele sleutelbos blijkt te kunnen zijn op allerlei sloten, terwijl het maar één preek is. Dat is hermeneutisch ook heel interessant natuurlijk, hoe verstaan mensen woorden? Die worden door de een heel anders gehoord en meegenomen, en toegepast op zichzelf, dan door een ander. Terwijl er ook wel weer overeenkomsten in zitten hoor, we zijn allemaal mensen natuurlijk. En we zijn in die zin allemaal hetzelfde.

HJY Ja, maar dan wel, iedereen heeft wel zijn eigen leven natuurlijk, zijn eigen verhouding ten opzichte van God. Deel van de gemeente en toch ook weer niet helemaal daarin opgegaan.

GA Nee, je bent een individu.

HJY En je hebt het bevestigingsformulier voor dienaren van het Woord. Ik weet even niet met welke versie jij in 2017 bent bevestigd, maar in alle versies staat iets over 'bediening der verzoening'. Je zei net dat je het woord 'bediening' niet op dagelijkse basis gebruikt, maar blijkbaar heeft de kerk het toch belangrijk gevonden om dat op te nemen bij de bevestiging van predikanten, dienaren van het Woord. Kun je dat meemaken, dat zo de taak van een dienaar van het Woord ook gekarakteriseerd wordt?

GA Ja, ik vind dat ook heel mooi. Dat komt natuurlijk uit 2 Korinthe 5, en dat is ook heel centraal. Ik denk dat dat een ontzettend wezenlijke typering is van de verkondiging. Ik begon natuurlijk door te zeggen: verkondiging van het Woord van God met het oog op de Christusgelijkvormigheid, maar dat is ook weer een andere manier om hetzelfde te zeggen. Voor zover je op Christus lijkt en met Hem gelijkvormig bent, deel je ook in die verzoening. Christus was en is één met God. En dat je weer één wordt met God, dat doet de prediking ook.

HJY En is het daarmee een typering van prediking, een onderdeel, of valt heel de prediking samen met de bediening der verzoening? Daar wordt nogal eens verschillend tegenaan gekeken, hoe zou jij dat zeggen?

GA Als parapluterm voor het geheel, bedoel je?

HJY Ja.

GA Ik denk dat dat wel kan. Kijk, als je een keer een preek hebt over Genesis 1 of over Hooglied, of over Prediker ofzo, dan heb je natuurlijk even wat meer woorden nodig om uit te leggen: waarom is dit dan ook een vorm van bediening der verzoening? Uiteindelijk gaat alles erom dat de hoorder verdiept en verankerd, of hersteld wordt in de relatie met God. Dat is waar het allemaal om gaat. Dus ik kan me er wel goed in vinden dat dat dé overkoepelende term is.

HJY Dus in essentie komt elke preek wel daar op neer, dat je verbonden raakt aan God, in alle schakeringen die prediking heeft?

GA Ja. Of opnieuw, of voor het eerst, of verdiept.

HJY En dan hoeft het woord 'verzoening' dus niet eens te vallen, en dan kan het toch bediening der verzoening zijn?

GA Ja, zeker. Verzoening is herstel van relatie. En relatie is verbondenheid.

HJY Je zei net dat de mens wordt verzoend met God, en dat je een analogie ziet met een huwelijk, bijvoorbeeld, dat verstoord is geraakt, waarin het contact hervonden moet worden. Als er analogie is, dan hoeft dat natuurlijk niet te zeggen dat dat volledig opgaat. Zit er ook nog verschil tussen verzoening tussen mensen onderling en tussen verzoening met God?

GA Er zit aan de ene kant natuurlijk een heel enorm verschil in, omdat de twee betrokken partijen – om het maar even zo te noemen – een wereld van verschil zijn: ‘mijn gedachten zijn niet uw gedachten’ [Jes. 55,8; HJY], ‘God is in de hemel, u bent op de aarde’ [Pred. 5,1; HJY], de heiligheid van God, twee mensen zijn niet heilig, dat maakt heel veel verschil. Maar de overeenkomsten zijn ook heel sterk. En die worden ook keer op keer getrokken in de Bijbel. Efeze 4: ‘Vergeef elkaar zoals God u in Christus vergeven heeft’ [Ef. 4,32; HJY], het Onze Vader: ‘vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren’ [Matth. 6,12; HJY], dus die analogieën worden keer op keer wel verankerd, bevestigd en getrokken.

HJY Dus als je bij dat tweede aspect van verzoening komt, tussen mensen onderling, dan komt dat ook voort uit het eerste, hoor ik je eigenlijk zeggen. Dus: ‘zoals ook wij vergeven onze schuldenaren’, dat kun je niet loskoppelen van: ‘vergeef ons onze schulden.’ Of werkt het precies andersom?

GA Het is heel nauw verbonden. Net als het eerste, grote gebod en het tweede daaraan gelijk [Matth. 22,37-40; HJY]. Net zo nauw is dit ook verbonden, denk ik. Maar als je vraagt: ‘kunnen mensen zich met elkaar verzoenen, zonder dat ze met God verzoend zijn?’ Ja, wellicht. Ik prijs hen gelukkig als dat lukt. Maar als je zelf mag leven vanuit de verzoening met God, dan zet dat zoveel in werking in je leven, dan maakt dat je ootmoedig, klein, schuld bewust, liefdevol. Dan krijg je van: als Christus in je woont, dan kan het niet anders of je gaat zelf ook goede werken doen, zoals de Catechismus zegt [HC 64; HJY].

HJY En is dat ook merkbaar in de praktijk van de gemeente?

GA Dat is wel eens merkbaar, ja. Dat zijn mooie momenten als je dat in het pastoraat terug hoort. Ik heb dat wel eens gehoord, dat iemand zei dat prediking hem veel gaf, en ook wel dingen veranderde in hoe hij zich relationeel opstelde naar mensen.

HJY En dat wist hij ook concreet te linken aan preken die jij had gehouden?

GA Dat is wel eens gebeurd, ja.

HJY Dat lijkt dan ook een bepaalde wisselwerking, waarin de bediening der verzoening wellicht breder is dan de prediking?

GA Ja, de kerk is een plek van verzoening. Een gemeenschap van verzoening. Het avondmaal is verzoening met God die daar bediend wordt, maar ook: je zit daar samen aan tafel, en *censura morum* natuurlijk, maar ook de voorbereiding, je kunt niet met ruzie met iemand daar aan tafel zitten. Dus het Woord schept een eenheid, een gemeenschap van verzoening, en als het goed is, straalt dat uit naar alle aspecten van het leven.

HJY En dat Woord stelt de gemeente dus ook weer onder kritiek, door te laten zien waar verzoening nodig is met God, de naaste of zichzelf?

GA Ja, het onthult, het stelt onder kritiek, het spoort aan. Het is heel sterk gericht op herstel van eenheid, heelheid en verzoening. Heling, heil.

HJY En als dat niet plaatsvindt, wat gebeurt er dan?

GA Als dat niet plaatsvindt... Dat kan natuurlijk allerlei redenen hebben. Het kan zijn koppigheid of verharding, of ongehoorzaamheid bij de hoorder – als het Woord wel binnenkomt, maar je denkt toch, ik doe er niets mee. Het kan ook zijn dat het Woord niet goed bediend wordt. Dat ik het op zo’n manier uitleg dat ik de kracht eraan ontnem, dat ik de angel eruit haal, dat ik het te lief maak, of juist te steil maak of wat dan ook. Maar het kan ook zijn, er zijn ook dingen in het leven die onverzoenbaar zijn, en die onherstelbaar zijn. Waar je tegen grenzen aanloopt in dit gebroken bestaan. Die probeer ik ook wel te benoemen om mensen ook niet in een soort maakbaarheidsgedachte vast te laten lopen.

HJY Kun je daar voorbeelden van noemen?

GA Echtscheiding bijvoorbeeld. Dat is heel vaak in dit leven niet meer te herstellen. En dan kan ik wel preken van: je moet altijd proberen het goed te maken, maar dat zou niet goed zijn. Dan doe je geen recht aan de tijd. Prediker 3 vind ik daar heel belangrijk in, dat er voor alles een bestemde tijd is. Je moet dus ook de tijd verstaan. En dan is er een tijd geweest waarin herstel mogelijk was, maar de tijd kan aanbreken dat dat niet meer mogelijk is. Zoals de Heere Jezus zegt in de Bergrede: verzoen je zolang je nog onderweg bent, en als je niet meer onderweg bent, kan het moment voorbij zijn [Matth. 5,25; HJY]. Daarin hoor je dat ook terug. Dan kom je dus in een nieuwe situatie.

HJY En dan komt het in dit leven dus nooit meer goed?

GA Dat kan, ja.

HJY En daar houd je blijkbaar ook rekening mee in je preekvoorbereiding, dat je dat ook bewust adresseert als het gaat over verzoening.

GA Ja.

HJY Werkt dat ook zo als het gaat over verzoening tussen God en mens? Kan dat ook op een gegeven moment niet meer goedkomen?

GA Dan heb je het misschien over de zonde tegen de Geest?

HJY Nou, ik bedoelde niet eens heel concreet iets, ik dacht gewoon vanuit de analogie.

GA Ja, nou ja, ergens wel natuurlijk. De verharding, daar zit ook een *point of no return* in. Bij Saul zie je dat [1 Sam. 16,14; HJY], de zonde tegen de Heilige Geest [Matth. 12,31.32; HJY], Judas die zich verhing [Matth. 27,3-5; HJY], maar daarnaast staat gelukkig ook David met Psalm 51, maar toch de man naar Gods hart [1 Sam. 13,14; HJY], en Petrus die Jezus verloochende [Joh. 18,15-27; HJY], maar in genade werd verzoend [Joh. 21,15-19; HJY]. Maar er bestaat denk ik wel een *point of no return* in je relatie tot God.

HJY Ervaar je daar zelf ook iets van als je de verzoening bedient in de gemeente, dat daar wat dat betreft ook wel iets op het spel staat?

GA Zeker! Wat staat er op het spel? Het heil van de gemeente staat op het spel. Laat de gemeente zich meenemen en herscheppen door het Woord? Laat de gemeente zich genezen door het Woord? Of niet, en houdt men de boot af? Of breng ik het op zo'n slechte manier dat het geen kracht kan doen? Dat staat echt wel op het spel: gaat de gemeente iets van het beeld van Christus weerspiegelen of niet? Dat is wel spannend, ja. Het verschilt ook per gedeelte natuurlijk, elk gedeelte werkt weer aan een ander aspect ervan. Sommige gedeelten zijn heel acuut, andere meer van lange adem, maar dat staat wel steeds op het spel.

HJY Je hebt nu al een aantal keren gezegd: 'of breng ik het op zo'n manier', of: 'doe ik iets verkeerd in de prediking?' Dus je ziet ook jezelf als prediker daar voortdurend bij betrokken? Dat het niet alleen maar de verantwoordelijkheid is van de hoorder, hoe die met het Woord omgaat?

GA Nee, dat is zeker ook mijn verantwoordelijkheid. Gisteren las ik van Luther de vergelijking: God kan iets goeds doen met een matig instrument, bijvoorbeeld een bijl met een verroest blad. Daar kan Hij wel een slag mee slaan, maar met een verroest bijlblad zal dat geen rechte slag zijn, dat zal rafelig zijn. Ik ben dat bijlblad. Ik kan verroest zijn, en ik kan zelfs bot zijn. En dan ben ik een botte bijl in Gods hand. Ik moet scherp zijn, dan kan God des te meer met mij werken. Hij is niet afhankelijk van mij – in die zin dat Hij zonder mij niets zou kunnen, helemaal niet – maar dit is de manier waarop Hij het heeft willen vormgeven, via de kerk. En waarin je dus ook kunt falen of een getrouwe dienaar kunt zijn. Daar heb je zeker een verantwoordelijkheid in.

HJY En hoe verhoud je je tot die verantwoordelijkheid? Hoe probeer je dat vorm te geven, dat je je daar rekenschap van moet geven?

GA Door je verantwoordelijkheid te nemen. Door integriteit na te streven, het gebed je werk te laten begeleiden, door je structureel open te stellen voor kritiek, door jezelf ook te 'decentreren' – daarmee bedoel ik dat je ook zorgt voor andere mensen om je heen in de kerk die ook een plek hebben, dat je het niet alleen doet – door veel te lezen, zowel uit de gemeenschap der heiligen, de kerk, als uit seculiere hoek, waar ongeloof is, en waar ook een heel scherpe blik is voor het falen van de kerk en het tekort van de kerk, en om je daaraan bloot te stellen. Dus door je eigen tegenspraak te organiseren, zoals wel wordt gezegd. Dat soort strategieën.

HJY En als je dat hebt gedaan, dan gaat het goed?

GA Nou ja, dat heb je natuurlijk niet in de hand. Het is ook wel echt Gods genade of een preek lukt of niet, en of het overkomt of niet, of het iets doet of niet. Daarom vind ik het votum altijd heel belangrijk aan het begin van de dienst. Maar ik merk wel dat de belofte waar is: God wil de nederigen genadig zijn [1 Petr. 5,5; HJY]. Nederigheid en ootmoed zijn naast integriteit ook heel belangrijk. Het is mijn ervaring dat je dan ook wel merkt dat er dan ook een bepaalde zegen op mag rusten en dat het ook vreugde geeft om zo te mogen werken. Terwijl ik denk, als je heel hoogmoedig dit doet, dan zul je ook die vreugde gaan verliezen.

HJY Heeft die nederigheid er dan ook mee te maken dat het een 'bediening' of een 'dienst' is?

GA Die link had ik zelf nog niet zo gelegd, maar ik denk dat dat zeker waar is. Het is 'maar' een dienst. De Heere Jezus zegt het ook in de gelijkenis: 'goed gedaan, trouwe dienstknecht' [Matth. 25,21; HJY]. Je blijft een 'onnutte dienstknecht' [Luk. 17,10; HJY], zoals ergens staat. Het is niet mijn project waarmee ik aan het werk ben, maar Gods missie waarvoor Hij jou inschakelt.

HJY Specifiek jou als persoon, zo is het dan ook wel weer?

GA Ja, echt geen rol ofzo, die ik moet invullen, maar ik als persoon.

HJY Ja, dus het maakt wel verschil of jij het bent of een willekeurig ander iemand uit de gemeente, die niet de dienaar van het Woord is? Ik bedoel te zeggen, dat je dienaar van het Woord bent, betekent dat je op een bepaalde manier toch anders bent dan anderen, als het gaat over die bediening van de verzoening. Of niet?

GA Dus het ambt, welk verschil dat maakt?

HJY Ja.

GA Ten opzichte van het spreken van een stichtelijk woord naar artikel 3 [KO; HJY] bijvoorbeeld?

HJY Eigenlijk bedoelde ik, zijn de dienaren van het Woord nodig voor de bediening der verzoening, of is dat breder dan alleen maar het ambt?

GA Ja, dat is breder dan het ambt. Je hebt allerlei diensten aan de verzoening. De koster draagt daar ook aan bij in hoe hij omgaat met gemeenteleden. Of dat hij zijn eigen toko aan het bewaken is, en niemand mag de koelkast opendoen, want weet ik veel wat... Iedereen draagt er aan bij, of niet, maar het ambt van de bediening van het Woord heeft daar een hele centrale plek in, een toerustende plek ook.

HJY En als je mensen toerust, hebben ze die toerusting nodig om zelf aan die verzoening toe te komen? Vanuit die drie lagen van verzoening die je net al noemde?

GA Ja.

HJY En als het gaat over verzoening met jezelf, in allerlei facetten die daarbij komen kijken, heeft dat volgens jou te maken met je verhouding ten opzichte van God, waardoor je in vrijheid wordt gezet. Wat voor rol speelt de hoorder überhaupt als jij je preek voorbereidt? Hoe zie je de mensen voor je, als het aankomt op dat aspect van verzoening?

GA Bij het schrijven van een preek, bij allerlei passages, komen bij mij wel bepaalde hoorders voor de geest, vaak. Omdat ik ze ken vanuit het pastoraat en weet hoe dit of dat een issue is in hun leven. Ze kijken over mijn schouder mee.

HJY En je context waarin je predikant bent, maakt dat denk je nog uit voor de manier waarop je over verzoening spreekt? Of niet?

GA Het maakt uit of je in een oorlogsgebied zou staan, dan is dat natuurlijk structureel de subtekst in zo'n preek. Dat is nu hier niet. Maar wel de polarisatie van Nederland, dat is wel iets dat ergens ook meedoet. En stel dat je in je gemeente een groot conflict hebt, sluimerend of net voorbij, dat stuurt absoluut in hoe je je woorden kiest.

HJY Heb je dat zelf ook gemerkt, zit er verschil tussen je eerste en je tweede gemeente als het gaat over verzoening en mensen in de relatie met God herstellen? Of is dat redelijk hetzelfde?

GA De gemeente waar ik nu ben is veel groter. Wat ik daar makkelijk aan vind, is dat je iets meer afstand hebt. In een kleine gemeente kunnen mensen al heel snel denken, hij heeft het over mij. En hier is dat minder, omdat het zo velen kunnen zijn die ik in gedachte zou kunnen hebben.

HJY En had je het dan ook wel eens over die mensen dan?

GA Nee, soms wel. Maar het is natuurlijk niet de bedoeling om tussen de regels door iemand even een-op-een aan te spreken. Maar om een voorbeeld te noemen – een beetje een dom voorbeeld hoor – maar stel je wilt vliegvakanties aan de kaak stellen. In een kleine gemeente is er net één persoon op vliegvakantie geweest, terwijl hier dat er tien per jaar zijn, ofzo. Dat maakt het wel makkelijker ergens.

HJY Ik heb het net al wat gehad over wat je verwacht dat er gebeurt met de hoorder in prediking waarin verzoening centraal komt te staan. En je zei dat je verwacht dat het dan niet alleen goed zit tussen jou en God, maar dat het niet anders kan of je verzoent je ook met de naaste. Daar zit een bepaalde dynamiek in, want je zegt dat mensen soms opnieuw bij God moeten terugkomen, of voor het eerst bij God moeten komen. Heb je nog meer verwachtingen als het aankomt op prediking, wat er kan gebeuren?

GA Ik denk dat 'bediening der verzoening' de overkoepelende term is waaraan al het andere wel valt te relateren: bekering, rechtvaardiging, heiliging.

HJY Word je zelf in de voorbereiding ook wel eens verrast, dat je denkt: dat aspect van verzoening was inderdaad bij mij ook buiten beeld geraakt, en het komt door de tekst opeens weer naar voren?

GA Buiten beeld geraakt is misschien iets te groot, maar wel dat je verrast wordt door een gedeelte. En ook hoe het jezelf helpt. Ik heb ook wel eens gehad dat ik zelf heel veel aan bepaalde preken van mijzelf heb gehad, in de voorbereiding en ook bij het houden, en dat anderen dat helemaal niet zo hadden. Dat kan ook naast elkaar bestaan.

HJY Maar dan was het voor jezelf een 'goede preek' zeg maar.

GA Ja.

HJY Want een preek doet niet altijd met iedereen hetzelfde, dat zei je net zelf ook al. Soms ben je dan als prediker blijkbaar degene die die preek nodig had.

GA Ja, dat komt voor, ja.

HJY Dat is ook wel weer een mooie ervaring, lijkt me. Ik heb inmiddels al heel wat dingen gehoord over verzoening en over prediking. Had je zelf nog tijdens het gesprek iets waarvan je dacht: nu ik er zo over nadenk, wat prediking is, dan zou ik toch nog dit willen aanvullen op wat ik in het begin zei?

GA Eén ding misschien nog, Jüngel schrijft ook over homiletiek. En wat ik wel altijd wel mooi heb gevonden is dat hij zegt: 'het is ook aanzegging van een situatie.' Verkondiging is ook aanzeggen van een situatie. En ik heb daar het beeld bij gevormd van, de hoorder zit in een donker huis, maar je zegt aan van: 'Joh, je denkt dat dat huis alles is, maar doe dat deurtje maar eens open en ontdek dat je je eigenlijk op een prachtig eiland bevindt.' Dat is ook wat verkondiging doet. Je kijkt om je heen en je ziet zonde, dood, verderf, polarisatie, haat, nijd, maar

open je ogen en zie de werkelijkheid van het geloof en het Koninkrijk van God! Wat er is! Die situatie, eigen je die ook toe. Dat je in de ruimte van Gods handelen gesteld bent.

HJY En dat is dus de werkelijkheid die je aan mag zeggen, en tegelijkertijd zeg je: 'ze zitten nog wel binnen met de luiken dicht.' Dus de luiken moeten nog wel opengaan. En als die luiken nou niet opengaan, wat doet dat met de werkelijkheid waarin je leeft?

GA Nou ja, dan sluit je jezelf ervoor af. Dan plaats je jezelf erbuiten, buiten die verzoening. Dan laat je je niet verzoenen. Want het is een bede en een uitnodiging: 'Laat je met God verzoenen!' [2 Kor. 5,20; HJY], maar als je dat niet doet, dan blijf je in je gevangenis zitten.

HJY En dan is dat uiteindelijk ook de werkelijkheid van je bestaan?

GA Ja.

HJY En niet een schijnwerkelijkheid? Dat de echte wereld wel is dat je verzoend bent, maar je hebt het nog niet in de gaten?

GA Dan heb je het over de verhouding van objectief en subjectief en zo, dat is alleen al filosofisch ingewikkeld, maar je sluit je dan op in je eigen schijnwerkelijkheid, waardoor dat jouw werkelijkheid wordt. Terwijl dat van Godswege niet hoeft. Wat God betreft ben je verzoend. Maar als jij zegt: 'Ja, maar wat mij betreft niet.' Dan plaats je je buiten Gods werkelijkheid.

HJY Dat roept weer allerlei interessante vragen op die buiten het onderwerp vallen...

GA Ja, universalisme, particuliere verzoening en allemaal dat soort zaken.

HJY En de mate waarin God van ons afhankelijk is of niet, maar dan raak je weer aan zo ongeveer de meest ingewikkelde zaken in de systematische theologie om te bespreken. Maar voor nu houd ik even vast dat je zegt dat je wat God betreft verzoend bent, maar als je je daarvoor afsluit, is dat niet jouw werkelijkheid. Zo heb ik het goed gehoord, toch?

GA Ja.

Interview B

HJY Als je een karakterisering of typering van prediking zou geven, wat zeg je dan?

GB Dan begin je meteen met een lastige vraag. Ik denk dat ik zou zeggen: prediking is het Woord van God verkondigen aan mensen, aan gemeenteleden, die dat Woord zo hard nodig hebben. Het is uitleg geven aan wat God ons in zijn Woord, de Bijbel, geopenbaard heeft. En dat mag je doorgeven.

HJY En waarom hebben die mensen dat Woord dan zo hard nodig?

GB Wij hebben dat Woord zo hard nodig, omdat als wij leven naar ons eigen woord en naar onze eigen gedachten, onze eigen wil, dan zijn wij verloren mensen. En in het Woord wordt ons Christus geopenbaard, de weg van verlossing en redding, en van genade. En als wij daar niet bekend mee zijn, en als wij de Heere Jezus niet leren kennen, dan zijn wij verloren.

HJY Ja, dus in die zin hebben ze het hard nodig, want zonder kun je ook niet.

GB Nee, zonder kun je niet.

HJY En als je zegt: 'Gods openbaring wordt uitgelegd in de prediking', wat bedoel je dan met 'uitleggen'?

GB Toen ik het zei, toen merkte ik dat ik het woord gebruikte. Uitleggen is meer van: je mag Gods Woord naar de mensen brengen. En als je Gods Woord naar de mensen brengt, dan doe je dat vanuit een vertaling. Mensen hebben vragen bij wat er in de Bijbel staat. En daar mag je woorden bij geven. Dat bedoel ik met uitleg, zo van: je mag Gods Woord verkondigen, je mag de mensen aanspreken, je mag ze vermanen, vertroosten, dat hele scala aan wat je met Gods Woord mag doen. Maar daar moet je wel woorden aan geven. En je moet er wel woorden aan geven om dingen te verhelderen, om het ook naar het hart van de mensen te brengen. En dat ook te proberen toe te passen op het leven. En daar gebruik ik dan het woord 'uitleg' voor.

HJY Je zegt dat er een heel scala is aan wat prediking doet, ben je daar ook bewust mee bezig, met de verschillende functies van prediking? Of is dat meer impliciet?

GB Ik ben daarmee bezig, maar het moet wel vanuit de tekst opkomen. Als ik een gedeelte beprek waar de vermaning op dat moment niet inzit, ga ik daar niet een vermaning bij zoeken of inleggen. Dat vind ik geen recht doen aan de tekst. Ik probeer de tekst te laten spreken, en dan heb je natuurlijk als je de Schrift pakt – neem bijvoorbeeld de Psalmen, dan heb je meerdere dingen die naar voren komen, zowel de vermaning als de vertroosting, die in één Psalm naar voren kunnen komen.

HJY Dus je moet de tekst laten staan, het moet uit de tekst opkomen, weet je van tevoren dan al wel een beetje welke richting het op zal gaan?

GB Nee. Soms is het heel verrassend dat als je met de voorbereiding bezig bent, dan heb je soms het idee van: het zal die kant wel opgaan. Maar dat je dan toch ergens anders uitkomt, omdat de tekst je daarin meeneemt.

HJY En wat gebeurt er dan in zo'n preekproces? Dat je blijkbaar ergens anders uitkomt dan je van tevoren had verwacht?

GB Vaak verwondering, maar ook, ik zeg wel eens dat ik ook voor mezelf preek. Juist op die momenten word je ook heel erg zelf bepaald bij wie je ze zelf bent. Hoe de tekst naar jou toegekomen is, hoe je Gods Woord ontvangen hebt, en hoe je ook aan het begin met je eigen gedachten bevooroordeeld bent geweest, of gedacht hebt: die geschiedenis ken ik wel, het zal daar wel uitkomen, want je hebt het al zo vaak gehoord. Maar dat het werk van de Geest toch anders werkt.

HJY En hoe is het om dat te merken? Is dat dan die verwondering, dat de Geest dan anders werkt?

GB Ik vind het vaak heel mooi dat dat gebeurt, omdat je dan echt merkt dat je ook zelf dwars door de tekst heen bent geweest, en moest, om wat je er zelf van tevoren had ingelegd, om daar bij weggehaald te worden.

HJY Hoe gaat dat in de preekvoorbereiding? Er moet iets weggehaald worden, en je moet zelf ook wat hebben gehoord, eerlijkheidshalve, lukt dat altijd?

GB Nee, daar moet ik ook eerlijk in zijn. Ik heb meestal dat ik 's maandags begin met het werk. Dan wordt het gekneet en het is een heel proces de hele week door, maar ik heb soms wel dat ik al een halve week met een tekst bezig ben geweest, en dat ik er gewoon niet uitkom. En dan heb ik soms ook dat ik een tekst aan de kant moet leggen, omdat het op dat moment niet... En dan komt er wat anders op je pad, en dan kom je erachter: dit moest het zijn.

HJY Dus dan schuif je soms ineens het toch maar aan de kant van: dit wordt het niet. Dan ga je niet doormodderen: nu ik er toch al mee bezig ben...

GB Nee, want als ik door blijf modderen dan word ik zelf zenuwachtig en er moet 's zondags wel een preek komen. En soms heb je ook dat je duidelijk wordt gemaakt: dit is het niet. Dat je alleen maar tegen dichte deuren aanloopt.

HJY En hoe kom je dan opeens bij zo'n andere tekst?

GB Als ik doordeweeks met de preekvoorbereiding bezig ben, heb ik ook mijn eigen Bijbellezing, je hebt het meditatieve wat je leest. En soms kom je met je eigen Bijbellezing opeens bij een tekst die je aanspreekt, en die

begint te spreken. Ik probeer altijd wel een paar weken van tevoren te plannen wanneer ik ergens over wil preken, maar heel af en toe komt er en dan een tekst tussendoor die ik tussendoor schuif, omdat die tekst mij pakt, omdat ik mij persoonlijk aangesproken voel, maar soms ook omdat het een tekst is waarvan je hebt: dit is wat de gemeente op dit moment nodig heeft.

HJY De gemeente merkt dat dus ook wel, dat ze opeens merken dat de serie niet verder gaat op die zondag.

GB Ik heb dat wel eens met catechismuspreken, ik ben nu met de NGB bezig, dat vind ik zelf heel mooi, maar ik vind het wel pittig. En soms als ik er niet uitkom dan sla ik gewoon eens een of twee weken over. En dan hebben ze wel in de gaten van: hij onderbreekt weer even. En soms vinden ze dat ook wel mooi, want ze vinden het zelf ook wel eens zwaar om week in week uit de belijdenisgeschriften te hebben. Dan vinden ze het soms een verademing. Maar soms merken ze het dus wel.

HJY We laten dit verder rusten. Als ik zeg: 'bediening der verzoening', wat roept dat op?

GB Dat je de verzoening mag preken, mag leren, bij de mensen mag brengen. De verzoening is natuurlijk een belangrijk onderdeel van je prediking. Het moet Christusprediking zijn, Hij is enige Weg waardoor mensen zalig worden. Daar ben ik me wel heel erg van bewust, dat Christus in het midden moet staan. Toen ik net begon als predikant had ik dat wat minder. Met name doordat je eigenlijk nog zo bezig bent met: als de preek maar af is, als de preek maar goed in elkaar zit volgens alle lijstjes en exegetische lijnen en de hermeneutische afspraken die er liggen, als dat er allemaal in zit, zal het wel goed zijn. En ik heb een keer een studie tussendoor gehad, waarin juist ook die christocentrische prediking centraal stond, en toen heb ik wel gemerkt: ik moet mij minder laten afleiden door alle 'regeltjes' die wij vanuit de TUA [Theologische Universiteit Apeldoorn; HJY] hebben meegekregen, en natuurlijk let je daarop, en neem je die mee, maar dat mag niet ten koste gaan van de Heere Jezus Christus die je de mensen voorhoudt.

HJY En wat maakt het dat je daar eerst wel heel erg aan vastzat, aan die 'regeltjes'?

GB Dat is met name een stukje perfectionisme. Zo van: zo heb je het geleerd, zo moet het. In het begin kreeg ik ook wel eens de opmerking, en dat kreeg ik tijdens de studie ook wel eens: 'jouw preken zitten wel heel erg vol.' Omdat ik toen in het begin ook wel had van: dit is interessant, dit is mooi, dit vinden de mensen ook vast mooi. Maar je raakt de mensen op een gegeven moment kwijt, en niet alles wat ik interessant vind, of ontdekt heb – ook vanuit de grondtekst bijvoorbeeld, dat je net een soort woordstudie hebt gehad: dit zullen ze... En ik merk hier dat ik veel eenvoudige mensen in de kerk heb. Die zitten helemaal niet te wachten op theologische hoogstandjes. Die willen Christusprediking, die willen naar het hart aangesproken worden. En dat is ook weer een proces waar je doorheen moet als beginnend predikant.

HJY Is dat dan ook de wisselwerking geweest met de gemeente in het pastoraat en op de andere momenten dat je ze tegenkomt? Dat je dat merkt?

GB Ja, je ontdekt dat heel veel door de omgang met de mensen. Als je naar de gemeente waar ik nu sta kijkt, is dat een gemeente waar niet veel kader in zit. Maar het zijn heel hardwerkende mensen. Als ik zou vragen of iemand binnenkort een avond zou willen openen dan krijg ik niemand. Maar als ik zeg dat ik morgen een schutting in de tuin moet hebben dan heb ik er zo een paar staan die een schutting neerzetten, bij wijze van spreken. Je merkt gewoon dat ze zoiets hebben van: zeg maar gewoon waar het op staat, geen omhaal van woorden, gewoon duidelijk, en die theologische hoogstandjes dat hoeft niet. Een enkeling vindt het wel mooi en ik laat het ook niet weg, in die zin dat ik helemaal geen woorden meer uitleg of betekenissen geef, maar ik probeer ook heel veel vanuit de pastorale praktijk te preken. Dus vanuit wat ik daar tegenkom. Hetzelfde met de catechese. De vragen die op de catechisaties worden gesteld, die wil ik nog wel eens beantwoorden in de preek. Zodat je echt naar het hart van de gemeente preekt.

HJY Ja, dat is bij catechese wellicht ook wat geschikter dan bij het pastoraat.

GB Ja, bij pastoraat moet je natuurlijk altijd oppassen dat een situatie niet zo duidelijk wordt, dat iedereen weet van: dat gaat over die. Om een voorbeeld te geven, in mijn gemeente heb ik een jongere die na corona met psychische nood zit. En ik probeer dat ook altijd aan te halen, de zorg voor mensen die in psychische nood zitten. En ik was daar laatst en toen hoorde ik van zijn ouders: 'Gelukkig, u haalt het ook regelmatig aan in het gebed. Niet specifiek namen noemen, maar wel dat wij weten dat u aan ons denkt.' Dat vind ik belangrijk, ook in prediking.

HJY Kun je dan zeggen dat de context waarin je predikant bent ook erg bepalend is?

GB Dat vind ik wel, ja. Als ik ergens anders preek, in een totaal andere setting, dan merk ik wel eens dat de dingen die bij ons in de gemeente goed landen, niet zomaar met enthousiasme worden onthaald. Niet dat men het meteen slecht vindt, maar je krijgt soms heel andere reacties op een preek. Omdat weer heel andere dingen opvallen.

HJY Heb je daar nog een recent voorbeeld van, die nog vers in het geheugen ligt?

GB Ik heb een preken serie over Hooglied gehouden. En hier kreeg ik juist de praktische reactie, over de relatie tussen man en vrouw, terwijl ik laatst een van die preken heb gehouden in een andere gemeente, en daar ging

men veel meer in op het theologische gedeelte van Hooglied. Dat zul je hier niet snel merken. Hier is het meer: wat betekent dat voor mij voor de praktijk van vandaag de dag?

HJY En als je dat vergelijkt met hoe je als kandidaat was dan zat je toen misschien ook meer aan die theologische kant?

GB Ja, dan had ik aan het begin veel meer uit willen leggen van – niet dat ik dat nu niet doe hoor – maar dan was ik veel meer blijven hangen in alle theologische aspecten, alle theologische lijnen, zonder ook de vraag wat dat betekent voor ons vandaag de dag, in de context waarin wij zitten.

HJY En als je het nu hebt over prediking als bediening der verzoening, je zei net al dat verzoening dan bij de mensen wordt gebracht door de prediking, hoe klinkt dat dan in jouw gemeente als jij als predikant dat doet? Of hoe probeer je het in ieder geval te doen?

GB Ik probeer altijd heel duidelijk de twee wegen te preken. En duidelijk voor te houden – zonder de termen misschien te gebruiken – de ellende, verlossing en dankbaarheid. Dat vind heel belangrijk, dat we weten wie we als mens zijn, als gevallen mens zijn, de zondige staat waarin we verkeren. En dat we zonder verzoening en zonder verlossing door het offer van de Heere Jezus Christus verloren mensen zijn. En dan ook de blijdschap en de vreugde en de genade duidelijk maken en verkondigen die dat mag geven, en wat dat betekent voor je als christen in het dagelijks leven. En dat geloof niet is, blijven steken in hoe ellendig ik ben, maar dat als je mag leven vanuit de verzoening, vanuit de verlossing van de Heere Jezus Christus, dat je leven ook werkelijk verandert – althans, je leven moet veranderen – en dat als Christus je hart vernieuwt, en de Geest gaat werken, je dat ook mag gaan merken en dat dat vreugde geeft.

HJY En hoe merk je dan ‘verzoening’?

GB Ik denk dat als ik dat hier zou uitleggen dat ook meer is in de lijn van de relatie die je met de Heere Jezus Christus hebt. Je mag op een gegeven moment komen tot een stuk geloofszekerheid. Dat je ook, daar heb ik het laatst in de preek nog over gehad – in een serie over Titus – dat als je leven ook werkelijk verandert, en de Geest in je werkt, dat ook zekerheid geeft aan je geloof. Als je je goede werken niet meer doet om een plek in de hemel te verdienen, of om er zelf goed op te staan, maar als je je goede werken doet uit dankbaarheid dan mag je ook ervaren dat Christus ook in je werkt, en dan mag je een stukje geloofszekerheid ontvangen.

HJY Je had het net over de relatie met Christus en daarvoor had je het ook al over onze gevallen staat, wat voor rol speelt verzoening daarin?

GB Dat er bekering plaats moet vinden. Dat ons hart vernieuwd moet worden, en dat dat niet iets is wat wij zelf doen, of wat wij door allerlei inspanning of door naar de kerk gaan of veel bidden bereiken, maar dat ons hart door Christus vernieuwd moet worden. Wij moeten ons bekeren – dat is ook altijd het lastige om aan jongeren uit te leggen – wij moeten ons bekeren, maar God moet ons eerst bekeren. Anders bekeren wij ons niet.

HJY Dan lijkt het dat je een kringetje krijgt.

GB Een kringetje, maar zo is het ten diepste wel. Als het aan onze wil ligt, onze inzet, onze inspanning, dan bekeren wij ons niet. Wij moeten bekeerd worden om ons te bekeren.

HJY Dan kun je dus zeggen dat het van begin tot eind Gods werk is?

GB Het is Gods werk, ja.

HJY En werkt dat ook zo bij verzoening?

GB Ja, het is God die ons verzoent, in zijn Zoon de Heere Jezus Christus. Dat doen wij niet zelf.

HJY Ik weet even niet met welk formulier je bent bevestigd, maar in alle formulieren komt wel ergens voor dat God de bediening van de verzoening heeft ingesteld, als het gaat over bevestiging van een dienaar van het Woord. Ben je daar zelf ook bewust mee bezig? Dat God die bediening heeft ingesteld en dat dat wordt gekoppeld aan het ambt? Of speelt dat niet zozeer een expliciete rol in het dagelijks leven?

GB Dat ik heel expliciet iedere keer terugdenk aan wat er in het formulier stond, nee. Maar wel de plaats van de verzoening, daar ben je wel bewust mee bezig. Omdat er natuurlijk wel heel veel van afhangt, het heeft eeuwigheidswaarde, het is eeuwig leven of eeuwig verloren gaan. Als er geen verzoening plaatsvindt, als we niet verzoend worden, dan kun je heel veel mooie preken houden, over allerlei mooie dingen die er in de Bijbel staan, maar dan worden het verhalen op zich. En als de verzoening niet gepreekt wordt dan zou dat onbarmhartig zijn.

HJY Verzoening moet dan gepreekt worden, zeg je, maar zou je de prediking ook kunnen missen?

GB Ik denk niet dat je de prediking kunt missen. Net zo min als dat wij Bijbellezen kunnen missen, is het toch ons geestelijk voedsel. En wij mensen denken vaak dat wij de preken wel kunnen missen. Ik hoor dan ook wel van gemeenteleden die na corona van twee naar een keer naar de kerk gaan – of soms helemaal niet meer gaan – dat ze zeggen: ‘Die kerkdiensten kan ik wel missen, want ik geloof wel, dat kan ik zelf wel. En ik lees af en toe wel Bijbel.’ En je merkt gewoon: dat kunnen wij niet op onszelf. Wij hebben het nodig om gevoed te worden door Woord en Geest, en dat dat Woord ook uitgelegd moet worden. Ik zou niet zonder de prediking kunnen en ik ben ook van mening dat mensen niet zonder de prediking kunnen.

HJY Je zegt dat je die uitleg ook nodig hebt om het ook vol te houden, om niet 'achterop' te raken, zoals de Bijbel dat zegt [Hebr. 12,15; HJY], maakt het daarvoor nog uit dat je dat doet als dienaar van het Woord of maakt dat minder verschil? Zou je ook kunnen zeggen dat je in ieder geval de gemeenschap nodig hebt waar verzoening plaatsvindt?

GB Maar het maakt ook uit dat God herders en leraars aanstelt. En God is heel duidelijk in het aanstellen van de ambten. Dus vanuit de Schrift alleen al denk ik dat dat zeker belangrijk is dat het aan het ambt verbonden is. En dan wil ik niet zeggen dat als mensen elkaar tegenkomen en ze spreken over het geloof dat men elkaar niet dingen kan uitleggen of op weg helpen, maar dat is ook een taak van de gemeenschap der heiligen, de roeping die wij allemaal hebben. De Schrift geeft duidelijk ambten mee, waar de verkondiging van het Woord ook onder valt.

HJY En waar zit dan het verschil tussen dat je het ambt het om het Woord te verkondigen en de gemeenschap der heiligen die bezig is met het Woord? Wat is daarin het springende punt?

GB Het springende punt is de voorbereiding, door de studie die er van het Woord gemaakt is, die echt nodig is, vind ik, om het Woord te verkondigen. Ik denk dat dat het speerpunt is. Het is niet maar een beetje over het geloof vertellen of een verhaaltje vertellen uit de Bijbel. Het is ook het Woord naar het hart brengen, dat Woord proberen te doorgronden, er zelf ook helemaal doorheengaan om ook bij de waarheid te blijven. Ik heb natuurlijk ook de opdracht als predikant om te waken voor dwaalleer en voor allerlei uitwassen. Daar heb je die voorbereiding en de studie en alles wat er omheen valt ook echt nodig.

HJY Dus alleen het Woord openen omdat je ertoe geroepen bent als ambtsdrager is niet voldoende, want je hebt die voorbereiding nodig en aan de andere kant, als je het alleen heel goed zou voorbereiden, ben je er ook nog niet. Want een gemeentelid zou in principe toch ook heel goed een gedeelte kunnen voorbereiden?

GB Ja, ik zeg altijd dat preken een heel proces is. Het begint met gebed, met tekstkeuze, met: 'Heere, wat wilt U dat ik de gemeente verkondig? Welke boodschap wilt U aan het hart van deze kudde leggen?' Daar ben je mee bezig. Je hebt het proces van zelf je Bijbel lezen, vragen stellen, enzovoorts. Dat is een belangrijk proces. Want een gemeentelid kan zich ook heel goed voorbereiden, maar ik denk dat we het ambt wel nodig hebben, je hebt ook een bepaald gezag gekregen, een bepaalde autoriteit gekregen, namens de kerkenraad, namens de gemeente, die ook van jou verwacht dat je – om het even eenvoudig te zeggen – je werk ook doet. En je bent daarvoor geroepen, om niet alleen maar wat voor te bereiden, maar om ze door de Bijbel mee te nemen, om dat hele proces te doen.

HJY En dat geroepen is... Door de gemeente ook, of?

GB Zeker, je bent geroepen door God om predikant te worden, om in het ambt te staan. Maar de gemeente heeft ook een beroep op je uitgebracht, ook met een bepaalde verwachting. Ik heb een gemeentelid die als ik 'lekker' in de preek zit en echt vanuit mijn hart kan spreken, dat ze zegt: 'Je stond weer even op je stukje heilige grond.' Dat dan gemerkt wordt dat ik niet alleen maar wat zeg of uitleg, maar dat ik ook vanuit mijn hart het meeleef, het mee wil geven, het aan het hart wil leggen. Dat vind ik belangrijk.

HJY Zou je ook durven zeggen dat op zulke momenten mensen God zelf horen spreken door je verkondiging?

GB Ik vind dat altijd lastig. Ik bid altijd of we Gods stem mogen verstaan in de prediking, niet de stem van de dominee, maar dat Gods stem gehoord mag worden en dat God het hart aanraakt. Ik zie mijzelf daarin als slechts een gebrekkig instrument dat God wil gebruiken om dat Woord te verkondigen. Met alle lek en gebrek.

HJY Ja, maar wel een instrument dus?

GB Een instrument, ja. Het is niet iets van: ik ben de dominee, ik doe het. Nee. Als God mij iedere keer helpt en de kracht geeft, en de energie ook geeft, om dit werk te doen, dan krijg ik aan het eind van de week die twee preken klaar.

HJY En als je de preek voorbereidt, je zegt dat dat een heel proces is, waarin je ook allerlei keuzes moet maken. Je hebt al iets gezegd hoe je rekening houdt met de gemeente, de achtergrond, dat mensen vaak wat meer praktisch zijn ingesteld. Maak je nog andere keuzes in je preekvoorbereiding als je in de prediking de verzoening centraal wilt stellen, bijvoorbeeld als het gaat om je communicatie richting de gemeente?

GB Ik houd er rekening mee dat er jongeren en ouderen zitten, dat ik gemeenteleden heb zitten, en elke dienst ook wel gasten, waarvan een deel 'vaste gasten' die je na verloop van tijd een beetje leert kennen, maar je kunt ook mensen hebben die zoekende zijn, of die niet geloven. Daar probeer ik altijd rekening mee te houden.

HJY Doe je dan iets met taal of leg je dingen extra uit? Waar moet ik dan aan denken?

GB Met name aan taal. Ik ben niet van wollig taalgebruik, het moet helder zijn, duidelijk. En ook met voorbeelden probeer ik aan te sluiten op de leefwereld vandaag de dag. Ik benoem het soms ook wel, ik stel ook wel vragen in de dienst. Zo van: 'Misschien zit je hier wel, maar geloof je helemaal niet dat God bestaat, of kom je alleen uit nieuwsgierigheid.'

HJY En hoe weet je met welke vragen mensen die niet geloven zitten? Want zelf ben je natuurlijk supergelovig...

GB Het zijn ook de vragen die je in het dagelijks leven tegenkomt. Van mensen uit het dorp, of van dingen die je leest, of van mensen vandaag de dag. De dingen die vandaag de dag spelen, probeer ik wel zo te filteren dat je er ook de vragen uit meekrijgt. Ik probeer ook altijd in de voorbereiding bewust te zijn van: de vragen die ik heb, hoeven niet altijd de vragen te zijn die gemeenteleden ook hebben.

HJY En lees je dan ook nog bepaalde dingen of kijk je bepaalde programma's om de vragen van vandaag te duiden?

GB Ik probeer te lezen, de tijd is niet altijd zo... Ik kijk niet veel programma's. Ik luister veel meer radioprogramma's en actualiteiten, omdat dat makkelijk in de auto gaat. En soms op de achtergrond aanzetten, werkt bij mij beter dan een programma gaan kijken. Want dan ben ik weer heel veel tijd kwijt.

HJY En speelt dat dan ook een rol in de preekvoorbereiding, deze dingen die je hoort? Of komt dat minder aan de oppervlakte?

GB Ze liggen er niet dik bovenop. Maar ik probeer als het van toepassing is, en behulpzaam aan de preek, het mee te nemen.

HJY Je staat nu in deze gemeente. Maar stel je voor dat je terug zou kunnen in de tijd en honderd jaar geleden predikant zou zijn in de CGK, zou je dan wellicht in je prediking andere accenten zetten dan nu? Of is de boodschap eigenlijk wel hetzelfde. Het is misschien een wat onmogelijke vraag.

GB Dat is lastig. Misschien kan ik het zo uitleggen. Ik kom zelf uit een heel ander soort gemeente dan waar ik nu sta. Ik ben geboren en getogen in een gemeente waar men een heel andere liturgie had – hier zingen we alleen Oude Berijming – en de context waarin ik werk, heeft mij wel veranderd. In die zin dat ik ook andere dingen heb geleerd en heb gehoord. Een bepaalde diepgang die in het verleden waarin ik ben opgegroeid anders was, die ik nu wel meer waardeer en meer kan toepassen in mijn preek.

HJY Dus je leert ook van de hoorders, hoor ik je zeggen?

GB Ja, zeker! Ik heb hier een oudere broeder in de gemeente, die heb ik nog twee termijnen mogen meemaken als ambtsdrager, waarvan ik heel veel heb geleerd. In de gesprekken, in hoe mensen denken, hoe dingen leven, dat had ik echt wel nodig.

HJY En als je dan terug zou komen in je oude gemeente?

GB Dan zou ik toch preken zoals ik nu preek in mijn huidige gemeente, omdat ik die accenten heb gemist in mijn opvoeding – terwijl ik wel een hele mooie tijd heb gehad. Ik denk dat ik iets meer aandacht zou hebben voor – stel je hebt het over de verzoening – dat we verlost moeten worden. En dat we zondig zijn. Als kind heb ik dat ook wel gehoord, maar dan ging het sneller over hoe we vandaag de dag moeten leven. Er is een deel van de Bijbel voor mij opengegaan in het werk en in de studie dat misschien meer onderbelicht was.

HJY Je zegt dat het eerder meer ging over hoe je moest leven, terwijl het andere toch ook nodig is. Maar je zegt zelf ook wel tegen de gemeente waar jij nu staat hoe zij moeten leven, zei je net. Het leven is niet buiten beeld.

GB Nee, ik probeer altijd heel duidelijk te zijn. Ik zeg altijd dat je de hele Schrift moet preken. En daar moet je ook eerlijk in zijn. De hele Schrift preken is lastig, maar hoe meer je je daar bewust van bent, en daar rekening mee houdt in je tekstkeuzes, voorkomt dat eenzijdigheid of preken met oogkleppen op. En ook als de tekst dan moeilijk is, dan leg ik die misschien een keer aan de kant, maar hij komt altijd een keer terug, van: nu is het wel tijd om hem te bepreken.

HJY En als je zo preekt, dus je probeert de breedte van de Schrift centraal te stellen, en je zegt: waar je ook zou preken, het moet ook gaan over verzoening, wat verwacht je dan dat er zal gebeuren bij je hoorders, als je op zo'n manier de preek voorbereidt en als je op zo'n manier preekt?

GB Ten eerste dat ze door het Woord zelf aangeraakt worden. En dat ze tot de ontdekking komen dat het ook voor hen is. En dat daar bekering bij hoort, dat ze in de weg van bekering en geloof mogen groeien in de relatie met de Heere Jezus Christus. Ik ben er wel bewust van dat dat in elke context weer anders is. Dat zal in een stadsgemeente misschien heel anders vallen dan in een plattelandsgemeente. Maar toch, we hebben allemaal die weg te gaan. En wat verwacht ik van mijn gemeente? Dat ze het zich ook toe-eigenen. Dat ze tot de ontdekking mogen komen dat het Woord niet maar over hen heen gestort wordt, maar dat het ook werkzaam wordt in hun leven.

HJY En toe-eigenen, hoe komt dat dan tot stand?

GB Dat mag het werk van de Geest zijn, die het ook in het hart wil leggen. En het Woord dat er in het hart gezaaid wordt ook mag laten groeien en bloeien. En ook de bewustwording mag geven dat het Woord ook voor de hoorder is.

HJY Heb je dat ook wel gezien de afgelopen jaren dat je deze gemeente dient?

GB Je merkt dat wel eens. Dat mensen geraakt worden door het Woord en dat ze daardoor ook veranderen en ook veel bewuster leven in hun geloof, in een relatie met Christus. En dat je mensen zo op ziet bloeien.

HJY En dat zie je dan wel echt gebeuren gedurende de jaren dat jij deze gemeente dient? Dus dan zou je ook kunnen zeggen dat het vrucht is op jouw prediking? Ik weet niet hoe het voelt om dat te zeggen, maar...

GB Je zegt dat niet graag over jezelf ofzo. Maar ik heb gemeenteleden waar ik in de laatste jaren de honger naar het Woord zie toenemen. En ook mensen die van één keer naar twee keer de diensten bezoeken gaan. Die ineens studieochtenden die ik hier houd gaan bezoeken. Die actief worden in de gemeente, terwijl ze altijd aan de rand hebben geleefd en dat zelf ook wel zeggen, dat het anders voor hen is geworden.

HJY En had je verwacht dat zulke dingen zouden gebeuren?

GB Eigenlijk heb ik daar van tevoren nooit zo bij stilgestaan. Het is juist – daar komt dat woord ‘verwondering’ weer – je raakt er verwonderd over, dat God jou daarvoor wil gebruiken, en dat je dat hebt mogen doen. Dat je in dat geheel een schakel mocht zijn.

HJY Een schakel in het werk van God.

GB Ja.

HJY Ik heb voor de rest niet veel vragen meer over, maar ik weet niet of jij tijdens ons gesprek nog iets had waarvan jij dacht: als ik nu terugkijk naar die eerste vraag wat prediking is, zou ik daar nu graag nog wat aan toevoegen of er iets anders over willen zeggen.

GB Nee. Ik merk dat tijdens zo’n gesprek steeds meer dingen binnenvallen over wat ik doe en wat ik belangrijk vind. Maar dat is ook wel hoe dat werkt bij zo’n soort interview, natuurlijk.

Interview C

HJY Als je zou zeggen: prediking, dat is... Hoe zou je het typeren, wat is voor jou prediking?

GC Dat is een mooie vraag, ik zou zeggen dat is de Bijbel uitleggen en daarbij antwoord proberen te geven op vragen die mensen vandaag hebben.

HJY En wat voor vragen hebben mensen vandaag? Waar zitten ze mee?

GC Heel verschillend. Ik denk dat er veel vragen zijn rondom bijvoorbeeld het lijden, de almacht van God, het bestaan van God, Jezus als de enige Weg, waarom je een kerk nodig hebt om Jezus te volgen. Zo heb je best wel wat vragen. Maar dat zijn best wel algemene vragen, je hebt nog veel meer vragen.

HJY En hoe kom je die vragen op het spoor als prediker?

GC In gesprekken met jongeren en met ouderen in de gemeente. Ik vind het belangrijk om veel contact te hebben in de gemeente. En ook gewoon, ik lees ook gewoon veel kranten en online dingen, bijvoorbeeld ook juist de dingen die juist meer richting vrijzinnigheid schuren, de onderwerpen die daar geagendeerd worden. Hoe reageren mensen daarop? Ik ga bijvoorbeeld ook gewoon in op actuele vragen. Bijvoorbeeld over verzoening, als die vragen spelen ga ik daar in de preek ook op in. Of zo'n boekje als *De meeste mensen deugen* komt dan uit, en dan zie ik dat heel veel mensen dat boek lezen, ook in de kerk, dus daar ga ik dan op in, op die vraag of mensen deugen. Feitelijk ben je dan gewoon met de Catechismus bezig, zeg maar, maar dat woord gebruik ik dan vaak niet.

HJY Dus je geeft er eigenlijk een iets andere vlag aan – *rebranding* van de Catechismus zeg maar?

GC Ja, je hebt eigenlijk de oude vraag: is de mens geneigd tot alle kwaad? Maar op het moment dat je bij sommige mensen de Catechismus gaat voorlezen, schieten mensen in een bepaalde kramp. Maar als je begint van: er is een bepaald boek uitgekomen en iemand stelt dat de meeste mensen deugen, is dat zo? Dan zeg je: enerzijds wel, anderzijds niet. Dan denken mensen: hé, daar ga ik naar luisteren. Maar *the end of the day* heb je gewoon het catechismusverhaal verteld.

HJY Terwijl als je zou aankomen met: 'de Catechismus zegt', dan zijn ze bij die eerste woorden al afgehaakt?

GC Niet in de breedte. Er zijn natuurlijk überhaupt gelukkig gemeenten waar je gewoon de Catechismus kunt bespreken, maar er zijn ook heel veel gemeenten waar ze dat niet meer doen. En waar ze het gevoel hebben: dat gaat niet meer over ons, dat is van vroeger.

HJY Dus dan houd je eigenlijk rekening met de context, hoor ik je zeggen?

GC Ik houd heel sterk rekening met de context, dat probeer ik. Of ik daarin slaag, moet een ander maar beoordelen, maar ik probeer het wel.

HJY Wellicht zijn er indicaties waaraan je dat zelf merkt? Ik bedoel als je zo'n boek als *De meeste mensen deugen* ter sprake brengt, en mensen lezen dat, krijg daar reacties op?

GC Ja, ik krijg allemaal tips. Dan komen ze na de dienst naar je toe en dan zeggen ze dat er op YouTube een bepaald programma is dat ook gehakt maakt van het boek, zeg maar. Of waar daar ook op wordt ingegaan. Zo van: 'dat zou jij ook moeten kijken.' Dus ja, je krijgt er heel leuke gesprekken op.

HJY Dan merk je dus wel dat het weerklank vindt bij je hoorders?

GC Ja, maar ik probeer dus wel te kijken bij welke gemeente ik dat doe. Als je in een meer behoudende gemeente komt, heb je natuurlijk kans dat een deel van de mensen het boek helemaal niet kent. Dus dan zou ik dat minder snel doen. Maar een beetje middengemeentes, of iets meer naar links, dan zie je gewoon echt dat er gewoon – als je het zou vragen zeg maar wie het boek heeft gelezen, gaan er echt verschillende handen de lucht in.

HJY Maar op zo'n manier probeer je dus aan te sluiten bij je tijd en de vragen van mensen te beantwoorden?

GC Ja.

HJY Ga je in prediking echt met name op de vragen die mensen stellen? Of probeer je ook wel eens juist mensen andere vragen te laten stellen? Hoe zit dat?

GC Ik geloof daar niet zo heel hard in. Ik heb natuurlijk heel vaak gehoord dat het gebrek aan geestelijk leven is dat mensen de vraag van Maarten Luther niet meer stellen: 'Hoe krijg ik een rechtvaardig [sic] God?' Maar dan denk ik, Maarten Luther stelde die vraag in een bepaalde context. Maar goed, ik ben natuurlijk de missioloog in feite. Maarten Luther leefde in een tijd van grote heilonzekerheid, aan het eind van de middeleeuwen, toen mensen bang waren voor God en mensen dus heel veel dingen probeerden om God tevreden te krijgen. En dat is eigenlijk de vraag die Maarten Luther stelde vanuit zijn context. Dus ik vind zo'n opmerking gewoon niet echt passend. Zoeken mensen geen verzoening met God meer? Dat denk ik wel, zeker nieuwkomers, die stellen die vraag wel. En ik geef ook wel aan in de preek: het is ook wel belangrijk dat je daar een keer doorheen gaat. Dus die vanzelfsprekendheid: ik ben een kind van God – maar waarom eigenlijk dan? Waar baseer je dat op? Dus die vraag ga ik wel doorheen, maar om nu gewoon te zeggen dat mensen dezelfde vraag moeten stellen als Maarten Luther, nee. Mensen hebben misschien gewoon andere vragen. Volgens mij gaat het er juist over: hoe breng je de mensen bij de Heere Jezus? En dan moet je vanuit hun vragen beginnen, denk ik.

HJY Dus je zegt dat ze niet meer precies met de vraag van Luther zitten...

GC Als een voorbeeld.

HJY Ja, precies. Maar je zegt ook wel weer dat mensen – nieuwkomers – wel zoeken naar verzoening met God. Hoe bedoel je dat dan? Wat zoeken ze dan?

GC Niet iedereen die voor het eerst in de kerk komt, maar er zijn wel mensen die hebben echt wel – en daar zie je volgens mij de laatste jaren ook echt wel een kentering in, dat er veel meer ruimte is voor religiositeit. Dat zie je ook met jongeren hè? Toen ik veertien, vijftien was, werd ik echt uitgelachen omdat ik naar de kerk ging. Nu vragen ze aan mijn dochter op de sport: 'Hoe doe je dat, christen worden?' Om een voorbeeld te geven. Ik zeg niet dat jongeren massaal weer christen worden, maar er is veel meer openheid voor religiositeit, je bent niet meer gek als je gelooft. – Dus ik zie wel dat mensen op zoek zijn naar God, niet zozeer misschien naar het woord 'verzoening', maar wel naar God.

HJY Maar zelf gebruikte je daar eerst wel het woord 'verzoening' voor, hoe kwam je dan bij dat woord, als mensen er zelf niet bewust naar op zoek zijn?

GC Nou, ik zie dat toch wel als belangrijk. De laatste jaren zijn er wat boeken en artikelen verschenen over die discussie: gaat het in de Bijbel wel over dat Jezus voor mijn zonden stierf, of is het kruis van Jezus meer een overwinning over de dood? Is er wel een hel, of wordt niet iedereen behouden? Die discussies spelen, en ik vind het wel op mijn pad om mensen daar onderwijs in te geven, om ze daarin mee te nemen. Van: wel degelijk is het nodig om verzoend te worden. En ik kom ook mensen tegen die hebben echt een slecht verleden hè? Die hebben echt wel zondebesef.

HJY Ook wel van buiten de kerk? Het is niet zo dat het alleen kerkmensen zijn die die vragen nog hebben?

GC Als ik mensen tegenkom die geen contact meer hebben met hun kinderen, of met hun halve familie, er is zoveel gebrokenheid in deze samenleving. Woorden als 'schuld' bestaan zeker nog wel. Ik geloof er niet heel hard in dat je dat niet meer kan zeggen, eigenlijk.

HJY Je zegt dat mensen het wel degelijk nodig hebben om verzoend te worden, als ik dan zeg: prediking als bediening der verzoening – wat roept dat dan bij jou op? Want dat staat natuurlijk in het bevestigingsformulier...

GC Ja, een mooie formulering, en het verwijst naar 2 Korinthe 5. En ik zie dat wel zeker ook als mijn roeping om te preken, zeg maar. Kijk, je wilt mensen ook troosten met het evangelie, je wilt mensen ook richtingen geven hoe ze moeten leven, maar ik vind het zeker een heel belangrijk onderdeel dat mensen weten dat ze op grond van het bloed van de Heere Jezus ook zelf vergeven zijn. *In the end of the day* ben ik toch een reformatorische jongen, zeg maar. Dat vind ik heel belangrijk, maar ik zou misschien niet dat woord gebruiken in de kerk: 'bediening der verzoening'. Als ik dat in een missionaire gemeente zou zeggen, zouden denk ik heel veel mensen niet weten waar ik het over heb.

HJY Nee, dus je zou je eigen roeping wel zo omschrijven, maar je zou het op een andere manier vormgeven, zonder die term te gebruiken, dan dat mensen de term moeten horen en dan weten: oh ja, dat is hij aan het doen?

GC Ja, die term zegt veel mensen niets. Maar ik denk ook, als ik in een middengemeente die term zou droppen, zouden heel veel mensen het ook niet meer weten.

HJY Dus moet het meer ervaren worden dan genoemd, wellicht?

GC Meer hedendaagse woorden misschien ook.

HJY En wat voor woorden gebruik je daar dan voor?

GC Dat je meer zegt van: in het evangelie gaat het er ook over hoe ik een kind van God word, hoe mijn zonden zijn vergeven, en God gebruikt daar ook de Bijbel en de preek voor. Als ik zou zeggen tegen de gemeente dat ik nu bezig ben met de 'bediening der verzoening', ja... Dat is meer theologentaal.

HJY *Show, don't tell?*

GC Ja, ik ben meer van: probeer andere woorden te gebruiken, die mensen begrijpen. Kom jij wel eens iemand tegen die dat woord gebruikt? Buiten de theologieopleiding of kerkenraad om?

HJY Nee. Maar je merkt tegelijkertijd dus wel dat mensen verzoening nodig hebben met God, en ook onderling zei je – dat mensen bijvoorbeeld schuld hebben richting de naaste. Dus op die manier probeer je het wel te adresseren, dat ze dat nodig hebben?

GC Ik ben zelf de laatste jaren bewust weer vaker gaan noemen in de preek dat de Heere Jezus voor onze zonden is gestorven, nadat die discussie er is geweest. Volgens mij is dat juist heel belangrijk. Ik vind sowieso belangrijk om de Heere Jezus – het liefst echt in elke preek – ter sprake te brengen, op een bepaalde manier dat te verbinden met het thema.

HJY En je zegt: 'op een bepaalde manier' en net zei je ook dat verzoening een 'belangrijk onderdeel' is van prediking – maar dan zeg je ook dat het niet het geheel is van prediking – op wat voor manieren komt de Heere Jezus ter sprake door je prediking heen? Als je zo even wat verschillende aspecten zou noemen?

GC Ik ben eigenlijk al die jaren dat ik preek al aan het nadenken – en daar worstel ik nog steeds mee – of ik wel de juiste verhouding breng tussen ethiek of levensheiliging en rechtvaardiging. Je ziet sommige predikers die heel sterk de nadruk leggen op een heilig leven, waardoor het best wat wettisch kan worden. En je hebt altijd, de *Waarheidsvriend* had laatst weer zo'n Kohlbruggevariant: 'Werp je heiligingskrukken maar weg, je komt er de berg Sion niet mee op.' Ja en nee, zeg ik dan. 'Zonder heiliging zal niemand de Heere zien', staat er in Hebreeën [Hebr. 12,14; HJY]. Dus de verhouding tussen mensen oproepen om de Heere Jezus te volgen, levensheiliging, en aan de andere kant ook de genadeverkondiging, dat we wel op Hem leunen en niet op eigen kracht, dat vind ik altijd weer een spanningsveld. Dus zeker als ik bijvoorbeeld – misschien heb ik het afgelopen zondag onvoldoende gedaan – maar ik heb het nu over opvoeding gehad, dan probeer ik aan het eind van de preek toch ook wel te zeggen – ook wel voor mensen die bijvoorbeeld kinderen hebben die niet meer naar de kerk gaan, of het gevoel hebben dat ze gefaald hebben – dat ik toch wel wijs naar de Heere Jezus, dat er vergeving is en dat Hij ook de gebeden wel gehoord heeft. Dat het niet alleen is van: je moet dit doen en je moet dat doen en je moet zus doen, en ga naar huis en maak het waar! Nee, dan vind ik ook wel belangrijk dat er vergeving is. Ik wil mensen niet naar huis sturen van: de Heere Jezus is voor jou gestorven, Halleluja, *praise the Lord* en ga nu maar lekker verder met je leven. Dat wil ik niet. Maar aan de andere kant wil ik ook niet van: je moet dit en je moet dat. Dat mensen denken van: help, en dan niet de vrijheid ervaren van Christus. Dat wil ik ook niet. Dus dat vind ik een spanningsveld.

HJY Hoe je dat ook goed woorden geeft? Hoe je rechtvaardiging en heiliging bij mensen over het voetlicht brengt?

GC Ja. En daarin vind ik ook wel fijn dat als je een wat praktisch onderwerp hebt, dat je dan de vertaalslag maakt naar wat de Heere Jezus heeft gedaan voor ons, dat we daarin kunnen rusten.

HJY Nog even over die verzoening, je begon daar net zelf al over aan het begin dat er actuele vragen spelen rond verzoening bij mensen die je tegenkomt in de kerk. Je had het net al over schuld en zo, maar zou je nog wat meer kunnen zeggen over hoe jij dat merkt als predikant?

GC Nou, laat ik eerst zeggen dat ik dat niet bij iedereen merk, hoor. Er zijn natuurlijk ook heel veel mensen die daar helemaal niet zo zeer mee bezig zijn. Sommigen waarbij je echt merkt: die zijn een kind van God, maar soms ook dat je denkt: hoe diep zit dat bij jou? Daar kun je geen oordeel over geven, maar... Dit is natuurlijk die discussie, ik noemde het even op, omdat naar voren komt dat wordt gezegd dat schuld en vergeving geen thema meer zijn. Maar dan zeg ik dat het best nog wel een thema is. En je kunt het misschien in een preek niet altijd meer overal 'klassiek' brengen, dat je eerst aan je zonde ontdekt moet worden – wat denk ik wel gewoon waar is, maar wat dan niet meer landt, op heel veel plekken. Dus je zult volgens mij veel concreter daarover moeten spreken, over schuld en verzoening.

HJY Je zegt dus dat je het niet meer op dezelfde manier kunt brengen, maar dat het wel waar is dat mensen daaraan ontdekt moeten worden. Zeg je dan: in de kern is het niet echt anders dan vroeger, maar je vertolkt het anders?

GC Mensen zijn denk ik altijd ergens ten diepste hetzelfde. Tegelijkertijd leven mensen in een heel andere cultuur en context. Of jij nu met een moslim spreekt, die meer in een schuldcultuur leeft, of een reformatische christen of een seculiere christen, dat zijn drie heel verschillende werelden waar mensen in zitten. Zij brengen dingen anders onder woorden, dus je zult inderdaad moeten zoeken: hoe sluit ik bij deze persoon aan? Maar ik denk voor alle drie dat het zondaren zijn en dat ze allemaal vergeving van de Heere Jezus nodig hebben. Dat geloof ik honderd procent.

HJY En als je nou daarmee bezig bent, je zei net dat je het als je roeping ziet, ook wat 2 Korinthe 5 zegt over de bediening der verzoening, al zul je het zo niet tegen de gemeente zeggen, maar als je daarmee bezig bent in de gemeente, wat verwacht je dat er gebeurt bij je hoorders, onder zulke prediking? Dus je ziet het als jouw roeping de verzoening te bedienen, wat verwacht je dan wat er gebeurt met jouw hoorders als ze onder die prediking verkeren?

GC Het maximale wat ik zelf kan doen, is dat ze begrijpen waar het over gaat. Dat het aansluit bij hun leefwereld. Toen ik begon te preken – dat merk je als student misschien ook wel – dan heb je heel snel dat je in een gemeente komt en op basis van een aantal uiterlijke kenmerken – of je een of twee handen opsteekt bij de groet, of wat voor kleur stropdas je omhebt – word je ingedeeld in een hoekje van het kerkverband. En dan gaat een deel van de mensen gelijk uit, want die is toch te links of te rechts. Dat vind ik heel kwalijk. Wat ik vind, is dat ik in ieder geval moet proberen die brug te slaan naar de mensen. Dat mensen het idee hebben van: deze man probeert het Woord van God wel te brengen zodat het aansluit bij mijn leven. Dat is volgens mij wat ik kan doen, voor de rest heb ik hele grote verwachtingen van de Heilige Geest. Want mensen bekeren – dat klinkt heel reformatisch, maar volgens mij is het wel waar – dat is gewoon een werk van de Heilige Geest. En dat maakt mij ook als missionair predikant altijd wel heel ontspannen. Waar ik heel hard aan ga trekken, daar gebeurt niks. En dan komt er zomaar iemand binnengelopen met wie ik niet bezig ben geweest, en die heeft wel interesse zeg maar. Ik bid daarom altijd elke zondag om de komst van de Heilige Geest. En als ik denk: met deze opmerking zal

ik die persoon wel in beweging krijgen, daar ben ik al jaren geleden mee gestopt, om zo te denken. Want zo dacht ik vroeger. Ik probeer aan te sluiten, ik probeer mensen op te roepen naar de Heere Jezus te gaan, ik roep ze op tot geloof, dat doe ik regelmatig expliciet – soms echt wel heel expliciet, dan mogen ze me ook maar een evangelist vinden, zeg maar. Maar ik ben me ervan bewust: zonder dat de Heilige Geest aan de slag is, gebeurt er niks.

HJY En dat verschil dat er in zit in de mate waarin je mensen oproept, is dat net hoe je pet staat? Of komt dat door iets anders dat daar verschil in zit?

GC Dat heeft soms ook wel weer met het type gemeente te maken. Als ik in een reformatische gemeente preek, en ik heb het idee dat daar gewoon een deel van de mensen aan de voorkant niet echt geïnteresseerd is om naar mij te luisteren, dat ze daar zitten omdat ze daar elke zondag zitten, daar kan ik soms wel echt wel hebben dat ik denk: nu ga ik... Dus dat speelt soms een rol. Maar ik bereid dat nooit zozeer voor, hoor. Soms durf ik wel te zeggen: nu neemt de Heilige Geest het over, vroeger zei men dan: 'dan wordt er beslag gelegd.' En dat gebeurt soms ook wel. En ik denk ook dat ik dat niet elke zondag moet doen, want dan werkt het niet meer. Maar dat mensen soms echt even weer daar geplaatst worden voor het aangezicht van God, en dan eigenlijk vanuit hun hart 'ja' of 'nee' moeten zeggen: er is even geen ontkomen aan. Dus dat doe ik ook wel, ja. Maar bereid ik dat zo voor? Nee. Ik lees nooit een preek voor ofzo. Soms wordt een preek daar opeens mooier van, soms denk ik achteraf: nee, dit was het niet, of dit heb ik vergeten te zeggen. Maar ik kan niet voorlezen of uit mijn hoofd leren, dat gaat hem niet worden.

HJY Hoe bereid je het dan wel voor?

GC Gewoon over het algemeen steekwoorden, soms schrijf ik nog wel uit, soms gewoon met *bullets*, dan volg ik die een beetje. Ik ben soms ook gewoon de draad kwijt, dat geef ik eerlijk toe. Dan kijk ik weer even naar de tekst en dan denk ik: dan ga ik daar weer verder.

HJY En de hoorder moet soms dus ook echt 'ja' of 'nee' zeggen, dat merk je zelf heel sterk op zo'n moment, zeg je. Dus onder prediking kan ook dat gebeuren? Je verwachting is niet per se alleen maar dat ze 'ja' gaan zeggen?

GC De werkelijkheid van deze wereld waarin we zitten, is dat er heel veel mensen Jezus niet willen volgen, dat klopt. En in de gemeente, Jezus zegt zelf ook in die gelijkenis dat het tarwe opgroeit met het onkruid [Matth. 13,24-30; HJY]. In de gemeenten waar ik kom, waar ik avondmaal bedien, gaat iedereen aan het avondmaal, het oordeel is ook niet aan mij, maar ik weet dat er ook mensen zullen zijn die niet de Heere Jezus kennen.

HJY Kun je zoiets als prediker ook wel eens merken? Die verschillende houdingen in de gemeente en die krachten die daar wellicht bij vrijkomen als je ergens preekt?

GC Kijk, je moet heel voorzichtig zijn. Met sommige mensen heb je een soort geestelijke herkenning als je een gesprek hebt. Dan praat je over God en dan merk je: dat is voor ons hetzelfde. Kijk, zo'n missionaire gemeente waar ik nu werk, daar hebben mensen zulke verschillende geestelijke achtergronden. Dus die komen bij een opening met een boekje aan waarvan ik denk: oh, help, hoe kun je nou zo'n boekje lezen als christen? Dat is toch zo vaag-theologisch? Maar dan staan ze helemaal in vuur en vlam, en dan denk ik: laat maar gaan, helemaal prima, zij worden daardoor geraakt en dat leidt ergens toe. Maar je ziet denk ik in elke gemeente dat er een bepaalde kern is die heel betrokken is, ongeveer twintig procent van de gemeente, dan heb je een hele categorie meeleven en dan heb je een rand. Maar wie dan wel bij God hoort, dat hoeft ik niet te bepalen.

HJY En hoe is het om dat wel te merken, dat er zoveel verschil in de gemeente zit?

GC Op een gegeven moment heb je dan toch zoiets van: dit is wat het is. In de missiologie gaat het vaak over 'denken vanuit de bron'. Je kunt een wei hebben met een hek eromheen, op die manier houd je de koeien binnen. Dat is een beetje hoe een traditionele gemeente functioneert, met een hele grote slotgracht naar de wereld, zeg ik maar. Maar in de missionaire praktijk heb je veel meer dat je denkt – als je mij vraagt hoeveel mensen ik in mijn gemeente heb dan weet ik dat ook niet. Ik weet niet hoe te tellen, wij hebben wel een papieren ledenlijst, maar dat zegt niks over de mensen die elke zondag komen. Daar heeft het maar beperkte raakvlakken mee. Dus je probeert veel meer vanuit de bron te werken. Dat je mensen probeert een stapje dichterbij de bron te krijgen. Dus als iemand meelevend is, maar niet actief dan probeer je te kijken hoe je diegene meer naar de kern van de gemeente toe kunt laten bewegen, dus ook naar de Heere Jezus toe.

HJY Dus je let heel erg op de beweging van het schaap, bronbewaking in plaats van grensbewaking?

GC Ja, wat is dan binnen en wat is dan buiten? Dat wordt op een gegeven moment heel ingewikkeld. En uiteindelijk kan alleen God ons hart beoordelen. En weet je, in de missionaire praktijk heb je ook heel veel kwetsbare mensen. Die hebben zoveel meegemaakt, die zijn beschadigd door allerlei dingen die in hun leven gebeurd zijn. Ja, kun je die dan de norm opleggen: als je echt bekeerd bent, kom je elke zondag naar de kerk of dan doe je dit, weet je wel? Bij sommige mensen is het gewoon dat ze soms even niet bij God kunnen en soms kunnen ze even wel bij God. Die mensen kom je ook in 'gewone' gemeenten tegen. Je kunt zo beschadigd zijn door wat er in de kerk gebeurt, of door wat er in je gezin of in je eigen leven gebeurd is, mensen hebben soms psychische problematiek waarmee zij worstelen. Je kunt niet op iedereen een plaatje leggen van: nou, als je echt

bekeerd bent, dan kom je twee keer en dan doe je zoveel vrijwilligerswerk, of dan uit je dat op die manier. Dus het hele denken van, moet ik ergens een oordeel over hebben? Dat is heel lastig.

HJY Heb je dat altijd al lastig gevonden of is dat door de context waarin je werkt?

GC Nee, vroeger had ik daar geen last van. En daarom ben ik ook wel blij dat ik op oudere leeftijd predikant ben geworden, want ik heb een vrij zwart-wit karakter van mijzelf. En ook mijn reformatorische opvoeding in mijn gezin had dat zwart-witte ook wel heel erg. Bij ons wisten ze altijd wel heel goed wat de echte kerk was en wat schijn was, wat de valse kerk was. En als je bekeerd was gebeurde dit en dat. Ik ben heel blij met mijn opvoeding hè, trouwens. Ik ben daar heel dankbaar voor. Maar er is een enkel punt dat dan net verkeerd inwerkt op mijn karakter. Ik weet nog dat een Pinkstervoorganger ooit tegen mij zei: 'Je hebt de reformatorische hoek, en dan heb je het hekje van: dit is de waarheid en dit is fout. Ergens moet je zeggen dat iets echt niet meer kan. En wat met jouw leven gebeurd is, jij hebt dat hekje een meter verder verplaatst, maar je denkt nog steeds hetzelfde. Je hebt nog steeds die manier van denken.' Daar heb ik heel lang over nagedacht, en soms wil ik ook niet anders. Sommige dingen, bijvoorbeeld als iemand zegt dat Jezus niet voor onze zonden gestorven is, omdat dat on-Bijbels zou zijn, daar haak ik op af. Want daar sta ik echt voor. Op heel veel punten denk ik: wees ook maar wat ootmoediger, je hoeft niet meer alles precies te weten.

HJY Maar als het dus gaat over de Heere Jezus die voor onze zonden gestorven is, dan heb je blijkbaar toch...

GC Dat is de kern voor mijn gevoel.

HJY En waarom is dat de kern?

GC Ik denk dat dat de kern is, want anders moet je zelf de kloof naar God overbruggen. Dus zonder dat Jezus voor onze zonden gestorven is, dat is het fundament van ons geloof, het fundament van ons behoud, de reden dat wij kind van God kunnen zijn, dus als je dat weghaalt dan tast je uiteindelijk of in onzekerheid rond of je krijgt een dermate vaag godsbeeld dat je helemaal niet verzoend hoeft te worden, en dan zie je dat je tastend en twijfelend door het leven gaat. Gewoon een heel andere manier van geloofsbeleving. Dan ben je het evangelicaal-gereformeerde wel kwijt.

HJY Merk je dat zelf ook als je bezig bent met prediking, dat het je als prediker op die manier zelf ook weer iets doet, als het gaat over verzoening en de Heere Jezus?

GC Ja, ik merk dat dat aan mijn hart appelleert. Ik ben dat de laatste jaren ook weer bewuster gaan doen, omdat je heel *slowly* merkt dat er toch in de breedte van de EO-achterban, en ook in de ND-achterban komt dat al een beetje, de nadruk komt te liggen op de bevestigende kant van het evangelie: God zorgt voor jou, God laat je niet in de steek. En dat is waar, maar dat jij ook zondaar bent en dat je tegenspraak nodig hebt, dat je bekering nodig hebt, correctie nodig hebt, die kant verdwijnt. Als jij bijvoorbeeld in een linkse CGK of een NGK, of in de evangelische wereld een grote spreker wilt worden, moet je je vooral daar in specialiseren vandaag de dag. Want dat vinden mensen mooi om te horen. Maar dat is niet het hele evangelie. Uiteindelijk moet je – als je Mattheüs 25 leest, zijn het toch bokken en schapen zeg maar [Matth. 25,33; HJY]. Zijn er toch mensen die er ook buiten staan en dat is de werkelijkheid van deze wereld.

HJY En als je dat benoemt in een 'linkse' CGK, hoe reageren mensen daarop?

GC Ik probeer te voorkomen – tenminste, in een gesprek wil ik dat wel eens doen – maar ik probeer te voorkomen om in de preek dat al te polariserend neer te zetten, zo van: je hebt altijd van die mensen die alleen maar dat zeggen. Ik probeer zelf wel de andere kant erin te brengen. En dan gebeurt het best wel eens dat mensen tegen mij zeggen dat ze dat fijn vinden, omdat het evangelie ook tegen onze haren instrijkt, en dat heb ik dan weer een keer benoemd. En als je dan inderdaad wel eens in samenwerkingsgemeenten preekt, dan heb je echt niet een reformatorische thema en verdeling gedaan, maar dan heb je toch dingen benoemd vanuit de vragen die mensen hebben, en dan gebeurt het dat mensen toch naar je toekomen – ouderen – en dat ze zeggen dat ze het fijn vinden dat ze dit toch nog eens mogen horen, dat dat ook weer een keer benoemd wordt in de preek. Ik probeer het dus niet polariserend neer te zetten, maar gewoon: laat het maar uit de Schrift opkomen. Er zijn genoeg gedeeltes... Als je de lijdens tijd ingaat, vragen Jakobus en Johannes om aan de linker- en de rechterhand van Jezus te zitten in zijn Koninkrijk [Mark. 10,37; HJY], ze willen de zilveren en bronzen medaille hebben. Zo zijn er genoeg gedeeltes in de Schrift die je kunt lezen. Zo'n preek landt niet altijd, maar aan de andere kant herkennen mensen dat wel in hun omgeving, en ik denk ook wel in hun eigen hart: ik wil ook wel graag haantje-de-voorst zijn. Dus er zijn genoeg thema's waarin je naar voren kunt brengen dat je ook moet sterven aan jezelf.

HJY En je zegt dat je dat vanuit het Woord doet en niet vanuit de polarisatie...

GC Nee, dat is C-Vandaag, daar schrijf je een artikeltje tegen iemand. Of het RD ook, iemand schrijft een artikel en daar reageert dan weer een ander op. Maar dat is volgens mij niet een preek. Ik heb zelf het idee dat dat vroeger meer kon dan nu.

HJY Je bent, zou ik dan zeggen, ook dienaar van het Woord, niet bezig met steken. Ik heb al best wat dingen gehoord, maar de eerste vraag was wat prediking is. Zijn er tijdens ons gesprek nog dingen losgekomen bij jezelf die je nog graag ter aanvulling op het eerste zou zeggen?

GC Laat ik het zo zeggen, wat niet aan de orde gekomen is, bij mij ligt heel erg de nadruk op de vraag wie ik voor me heb, maar ik ben wel voor een zorgvuldige exegese. Daar hebben we het nu niet over gehad, maar ik kan er heel slecht tegen als een tekst zomaar uit zijn verband wordt gerukt. Een voorbeeld: als de Heere Jezus wordt gedoopt, komt er een stem uit de hemel en zegt de Vader tegen de Heere Jezus: 'U bent mijn geliefde Zoon, in wie Ik mijn welbehagen heb!' [Mark. 1,11; HJY]. Dan hoor je wel eens in preken dat wordt gezegd: 'Dat zegt God ook tegen jou!' Daar kan ik helemaal niet tegen, daar krijg ik jeuk van. Dat zegt God helemaal niet tegen een mens, dat zegt God tegen zijn Zoon hier in deze tekst. Laat wat je zegt wel uit de context komen. Als iemand anders dit leest, moet hij niet denken: exegese is niet meer belangrijk of zo. Die vind ik wezenlijk wel heel belangrijk. Dus wat jij zegt over het Woord, dat moet exegetisch ook kloppen. Dat vind ik heel belangrijk. Ik preek zelf ook bijna niet over een enkel versje. Natuurlijk lees ik nog wel eens een tekst voor, maar ik probeer toch een hele perikoop of soms het hele gedeelte wel daarin mee te laten kleuren. Dat dus.

HJY En dat als waarborg dat de tekst niet gaat loszingen van de context als je preekt.

GC Nee, want je moet voorkomen dat jij een bepaalde mening hebt of een bepaald thema wilt bepreken, en dat je denkt: nou dit vers trek ik uit de context en het vertelt precies wat ik vind. Dan wordt de Bijbel een plaatje bij jouw verhaal, in plaats van dat je de Bijbel uitlegt.

HJY Je zegt dat je niet een bepaald thema aan de orde wilt stellen, maar dat je wilt kijken wat het Woord zegt – heb je series, of heb je gewoon dat je denkt: deze tekst spreekt mij bijzonder aan, laat ik daar eens over preken – hoe kom je tot tekstkeuze?

GC Een deel wordt al gevuld door het kerkelijk jaar. In de zomerperiode probeer ik dan wat meer Oude Testament te doen. En daarnaast heb je nog heel veel speciale diensten. Als ik gastprediker ben, pak ik vaak een preek uit de 'oude doos', tenzij er een specifieke vraag ligt, bijvoorbeeld voor een catechismuspreek. Maar ook bij verzoeken – bijvoorbeeld een doopdienst – wil ik die tekst wel echt laten spreken. Je hoeft niet alle toepassingen eruit te halen, dat doe ik niet meer, ik maar daar keuzes in, maar het moet wel voortkomen uit de Schrift. En dat waardeer ik heel sterk in Apeldoorn, daar ben ik dankbaar voor dat ik gewoon heel goed cultuur-exegese heb meegekregen. Dat heeft mij echt wel gevormd. Ik denk dat ik wel een stuk dieper zit dan ik zat.

Interview D

HJY Wat is volgens jou prediking?

GD Dan moet ik natuurlijk eigenlijk zeggen: de bediening van de verzoening. En dat is het ook, en zo ervaar ik het zelf ook, dat je Christus voor het voetlicht mag brengen. En dat is Koning, Priester en Profeet, dat vind ik een prachtig beeld, dat je zegt dat je Christus op die wijze mag verkondigen, dat Hij dicht bij mensen komt als Koning, Priester en Profeet, dus in zijn volle heerlijkheid. In zijn liefde, in zijn trouw, in zijn genade, in zijn werkzaamheid in het leven van mensen. En – want ik vind alleen de bediening van de verzoening toch tekort daaraan doen – dat mensen ook handrichtingen krijgen, erop gewezen worden hoe die heiliging – dat is onderdeel van de verzoening, het is namelijk de rechtvaardiging én de heiliging – hoe dat een plek mag krijgen in het leven. Je zou ook kunnen zeggen dat dat het profetische element in de prediking is. Ik vind dat veel mensen blijven hangen bij het profetische element van: dat is vooral het aanwijzen van wat niet goed is, dus ik zou het ook echt wel naar de heiliging willen trekken: wat betekent het nou voor vandaag, als ik morgen weer naar school ga, als ik morgen weer op kantoor zit, wat betekent dit Schriftwoord dan vandaag voor mij?

HJY Dus bediening der verzoening, maar niet alleen dat, je had het over rechtvaardiging en heiliging, hoe verhouden die zich tot elkaar?

GD Het is natuurlijk wat Calvijn zegt: *duplex gratia*, dus rechtvaardiging en heiliging als twee zijden van dezelfde medaille. Want als ik onder de indruk kom van de liefde en de genade van Jezus Christus, dan kan ik daar niet onveranderd onder blijven. Want anders zou de prediking alleen maar zijn: Christus heeft jou lief, wat fijn! Fijne dag gewenst!

HJY En dat is prediking volgens jou dus niet?

GD Dan heb je de helft gedaan. Dat vind ik zelf elke keer het opvallende in het evangelie. Dat Jezus de liefde van de Christus predikt, maar ook predikt wat dat betekent in mijn leven. Dus 'vergeef elkaar' of 'vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.' Dan zie je gelijk die koppeling weer. Dan kan ik niet alleen preken over verzoening tussen jou en Christus.

HJY Dan is het ook verzoening tussen elkaar, in dat geval?

GD Dan is het dus ook – in elke tekst zit een stuk tussen jou en Christus, en een stuk tussen Christus, jou en de ander. Of om het een beetje plat te zeggen: je hebt de horizontale en de verticale balk van het kruis, maar die lijnen horen wel samen.

HJY Wordt het dan eigenlijk een soort driehoek?

GD Ja, dan wordt het een soort driehoek, dat vind ik een mooi beeld inderdaad. Als je me er zo naar zou vragen, zou je dat kunnen zeggen. Alleen, dan ligt voor mij wel de nadruk altijd op dat wat Christus doet voor mij, waar het begint. Dus eerst de indicatief en dan de imperatief, om het maar even theologisch te zeggen.

HJY En hoe probeer je dat in je preekvoorbereiding vorm te geven?

GD Ja, kijk, ik laat me altijd heersen door de tekst. Dus je wilt graag dat zo'n tekst ter sprake komt. Dus het is ook altijd wel een beetje aan de tekst gegeven hè? En ik weet nog heel goed dat ik ergens moest preken in mijn studententijd – door de pretor ingedeeld, ik ben er later nooit meer gekomen – en ik moest preken over Romeinen 12: 'Geef uzelf als een levend, heilig en God welgevallig offer' [Rom. 12,1; HJY]. En dat moet je natuurlijk iets zeggen over hoe dat komt, want daar gaan de hoofdstukken 1-11 over. Maar daarna moet het gaan over hoe je dat moet doen. En de kritiek was aan het eind dat er veel meer gesproken had moeten worden over hoe je daar toe komt. Dus over de rechtvaardiging, niet over de heiliging. Ja, maar de tekst gaat over de heiliging! Dus je tekst geeft ook wel ergens een handvat. En tegelijkertijd, wat voor mij elke keer weer terugkomt – dat vind ik het mooie ervan – als het gaat over heiliging, dat je merkt dat die rechtvaardiging er juist onder ligt. Dus je begint daarmee, of je eindigt ermee. Of je begint ermee, van: waar we nu over na gaan denken is niet iets wat we uit onszelf moeten optrekken. Of je eindigt ermee: ja, deze tekst vraagt dat van ons: 'geef jezelf als een levend, heilig en God welgevallig offer', maar hoe kan dat dan? Door het offer van Jezus Christus. Dus elke keer zit die ontspanning erin. Onze docent Kater heeft tegen ons honderd keer gezegd, en ik vind het een prachtige uitspraak, hij zegt altijd: 'je kunt niet op twee toonhoogtes preken tegelijkertijd.' En dat vind ik altijd een hele mooie gedachte, want dat moet je eigenlijk hè? Dan moet je twee dingen tegelijkertijd zeggen: het is Christus voor mij en ik voor Christus. Zeg maar die spanning. Dat probeer ik erin te verwerken. Maar dat zit er altijd in. Dus dat betekent dat je een tekst goed moet uitpluizen om dat erin te vinden, want anders dan wordt een preek een soort oproep om een beter leven te gaan leiden. Dan ben je weg van de verzoening.

HJY En als je dan gemeenteleden meemaakt in de gemeente, bij een avond waarbij iemand gaat bidden, of je hebt een Bijbelstudie waarbij iemand iets mag zeggen vanuit het Woord, lijkt dat op wat jij in de verkondiging probeert de mensen mee te geven? Dus je wilt de imperatief laten voortkomen uit de indicatief, zeg je, en die twee toonhoogtes, dat is je intentie, heb je ook het idee dat het zo overkomt bij de mensen, dat je het terug kunt horen?

GD Ja, het komt wel over. Ik zit hier in een context – zowel in mijn eerste gemeente als in deze gemeente – waar veel mensen uit zeer traditionele hoek komen en vaak veel de imperatief hebben gehoord. Je hebt hier de Hervormde Gemeente – een hele fijne gemeente hoor, daar niet van – maar soms wel eens met opvoeding en tradities en dingen wel eens wat in de war gekomen, van: ‘ik moet van alles. Geloven is dat ik van alles moet.’ En voor hen is het een enorme ontspanning dat daar een laag van genade en een fundament van liefde en trouw onder zit. Je ziet wel dat dat enorm in het geloofsleven vaak ook een verrijking geeft en een bevrijding. Dus dat merk ik wel terug op Bijbelstudies inderdaad, of in gesprekken vooral. En hiervoor was ik predikant in een gemeente in de buurt van een plaats op de *Biblebelt*, en in die plaats was het wel eens wat andersom, dat mensen vooral veel hoorden over de rechtvaardiging, dat je maar rechtvaardig kind mag worden – is prachtig – maar mensen kwamen bij mij onder de prediking en die kwamen onder de indruk van: oh, maar ik mag ook nadenken over wat het betekent om als christen te leven. Hoe ga ik om met mijn geld, met mijn werk en die dingen, die vonden het heel bevrijdend dat de preek ook eens ging over: wat doe je op zondag ofzo. En je merkte dat dat wel helpt. Of ik dan gelijk ook die indicatief – imperatief terug hoor, vind ik moeilijk om te beoordelen, moet ik je eerlijk zeggen. Er zit ook altijd iets van *Entdeckungsfreude* in, dus dan slaan mensen wel eens de ene kant op of de andere kant af, maar over het algemeen heb ik wel het idee dat mensen dan leren om iets meer samen te voegen ofzo. Want ik zie in veel prediking zelf dat het uit elkaar getrokken wordt. Als ik nou veel vrijgemaakte predikanten lees, vind ik het wel vaak erg benadrukken wat we allemaal moeten, maar zonder die genade. En daar lopen mensen op stuk. Ik kreeg veel vrijgemaakten over in mijn vorige gemeente, juist met dit, dit verhaal vaak: ik moet van alles. Ja, dat wordt heel vermoeiend. En in evangelische hoek zie ik hetzelfde. Ik heb hier om de hoek een grote evangelische gemeente zitten, en ik luister wel eens wat van die preken: je moet meer geloven en groter geloven, en meer verwachten... Hartstikke mooi weer – dat mag ook! Maar als je het elke zondag hoort, is het heel vermoeiend.

HJY Ja, het is dan toch wat anders dan dat je ‘leeft op geleende adem’, zoals ik een keer ergens las.

GD Ja, geleende adem, of: ‘wij zijn slechts bedelaars’, zeg maar. En ook wij bedelaars mogen wel eens wat meer verwachten en we mogen opgeroepen worden om wat groter te geloven en zo – het is ook een valse tegenstelling om dat nooit te mogen doen ofzo. Maar teveel van het een leidt altijd weer tot te weinig van het ander. Ik moet de eerste nog vinden die de gouden sleutel heeft.

HJY Misschien ben jij dat straks...

GD [Lacht.] Nou ja, in elke preek trek je wat scheef hè? Naar de een of naar de andere kant, dat mag ook.

HJY Het móet zelfs scheefhangen in een preek...

GD Ja, Oepke Noordmans. En daar ontkom je ook niet aan. Je moet waken voor een vermoeiende prediking waarin het alleen maar is dat je van alles moet, en je moet waken voor een prediking waarbij het alleen nog maar gaat over jouw heilsstaat en jouw eeuwig behoud.

HJY Ja. Jij zei net, toen ik vroeg wat prediking is, zei jij: ‘dan moet ik zeggen: bediening van de verzoening.’ Hoezo ‘moet’ je dat zeggen?

GD Ik ben natuurlijk een christelijke gereformeerde jongen die keurig met Kremer is opgevoed. En ik vind het ook prachtig hè? Om Christus nou te beschrijven naar zijn drie ambten – heel eerlijk, ik gebruik dat nooit in de praktijk ofzo. Dat heeft meer te maken gewoon met de context waarin ik me begeef, maar theologisch gezien wil je Christus in zijn volle heerlijkheid schilderen. Dus daarom is het ook wel naar de drie ambten preken en de bediening van de verzoening. Wat is nou de diepe kern van het evangelie? Dat is dat er genade is. En vanuit die genade vloeit alles voort. Daaruit vloeit voort dat ik een geliefd kind van de Allerhoogste ben, dat ik thuis mag komen, dat ik een eeuwig behoud heb, dat ik een nieuw mens mag worden – want die genade behelst ook dat ik zo geliefd ben dat Hij mij zijn Geest wil delen, waardoor de vrucht van de Geest in mijn leven mag groeien. Dus het start bij die genade.

HJY En je zegt dat je theologisch gezien bediening der verzoening wel een geëigende term voor prediking vindt, hoewel je het zo in de gemeente niet zult zeggen?

GD Ja, ik heb afgelopen zondag nog het woord ‘verzoening’ genoemd en ‘vergeving’. En als je uitlegt over wat Christus heeft gedaan, gebruik ik het woord ‘verzoening’, maar je moet de woorden die je gebruikt sowieso uitleggen. Want ook bij ‘genade’ hebben mensen een eigen interpretatie daarvan.

HJY En wat is dan ‘verzoening’ als je zegt dat prediking bediening van de verzoening is?

GD Verzoening, bediening van de verzoening, is dat ik mensen de belofte mag aanzeggen van de genade die er is in Jezus Christus, vergeving van zonden, het volle leven dat we mogen delen in zijn liefde en dat Hij wil wonen in mij.

HJY En waarom is dat een ‘bediening’?

GD Omdat ik op dat moment ben aangewezen om dat vanuit het Woord ook mensen aan te zeggen.

HJY Dus dat is niet een willekeurig iemand op dat moment?

GD Nee, het is niet een willekeurig iemand. Het is iemand waarvan wij zeggen – ja, zo werkt het nu in ons kerkverband – het is iemand waarvan wij zeggen: ‘Die wijzen wij daarvoor aan om dit tegen ons in het bijzonder te zeggen.’ In de dienst, en tegelijkertijd is die bediening natuurlijk breder, want ook mijn ouderlingen zeggen dat aan, in het huisbezoek. En ook mijn catecheten zeggen dat aan op de catechisatie, en ook mijn gemeenteleden zeggen dat aan tegen elkaar onderling. Dus het is niet alleen maar aan mij gegeven.

HJY En hoe verhoudt dat wat jij doet als predikant zich tot dat wat anderen doen, als het gaat om het ‘aanzeggen’ van de verzoening?

GD Ik kleed het altijd graag even uit tot wat het in de diepste vorm is. Dat is namelijk dat we zeggen met elkaar dat het Woord bestudeerd moet worden, daar heb je tijd voor nodig en daar heb je een opleiding voor nodig. Dat kunnen we niet zomaar van iemand vragen om het er nog even naast te doen, dus daar geef je tijd voor vrij – dus daarom ben ik ook dienaar van het Woord – en we zeggen: ‘daar willen we graag op zondag in onderwezen worden, dus dat laten we doen door de dienaar van het Woord die we daarvoor vrijgesteld hebben en betaald hebben.’ Dus het verschil tussen mij en een gemiddeld gemeentelid is dat ik ervoor betaald word, vrijgesteld ben en theologische scholing heb gehad, om ook te zoeken naar een zuivere bediening van het Woord. Maar het is niet zo dat alleen aan mij de bediening van de verzoening is gegeven, denk ik. Maar nou zit ik te zoeken...

HJY Daar ben ik juist ook benieuwd naar, waar je naar zit te zoeken.

GD Ik zou toch wel van harte willen zeggen dat we elkaar de vergeving mogen aanzeggen in Christus als christenen, want we zijn allemaal priesters. Het priesterschap aller gelovigen zou ik toch wel hoog willen houden, want anders krijg je een soort katholieke gedachte dat ik en mijn ouderlingen jou de vergeving in Christus mogen aanzeggen.

HJY En je houdt niet van katholieke gedachten?

GD Nou, ik zou best een priestergewaad willen dragen hoor... Maar het probleem van die gedachte is dat de kerk vergeeft. En de kerk vergeeft niet, het is Christus die vergeeft. En Christus vergeeft door zijn kerk, door zijn gemeenteleden en door het Woord. Tenminste, daar klinken de woorden van Christus doorheen.

HJY Je zegt dat het anders kan klinken alsof de kerk vergeeft, maar dat hangt misschien dan ook samen met hoe je het ambt ziet?

GD Ja, en het ambt is de raad van oudsten die de kerk dicht bij Christus mag bewaren. Dus die mag toezien op wat er gebeurt in die gemeente en zorgt dat we gevoed worden vanuit het Woord, maar de oudsten zijn niet degenen die alles moeten doen.

HJY Nee, want je zegt dat de gemeente een gemeente van priesters is.

GD Ja, dus die moeten het samen doen. En die kerkenraad die houdt toezicht op elkaar en op de gemeente. Dus als je het goed doet, heb je weinig te doen als kerkenraad. Alleen wij hebben er ondertussen wat anders van gemaakt, het is bij ons een soort algemeen bestuur geworden. En dat heb je ook nodig, maar het gaat in de kerk allereerst over de vraag wat Christus van ons verwacht. Waar hebben we meer van nodig, waar moeten we op sturen?

HJY En je bent dan als raad bijzonder geroepen om je daarmee bezig te houden? Om daar een visie op te hebben?

GD Ja, dat zijn de mensen – nou, Efeze 4 [Ef. 4,11; HJY] – dat zijn de mensen die van Christus’ wege zijn gegeven om namens Christus in het bijzonder te spreken. Is het dan meerder of groter dan het andere, daar zou ik dan niet teveel voor willen... Maar het zijn de mensen waarvan we nú zeggen: die vragen we om ons daarin te leiden.

HJY En dat is dan ook zo bijvoorbeeld met jouw taak als dienaar van het Woord, waarvoor je een studie hebt gedaan, tijd en geld krijgt – moet je dat dan ook in die lijn van Efeze 4 zien?

GD Ik denk niet dat ik intrinsiek iets in mij heb wat mij anders maakt dan een ander. In feite ben ik gewoon een ‘gewoon’ gemeentelid. Heel kerkordelijk gezien ben ik gewoon onderdeel van een kerkenraad, ben ik gewoon een ouderling. Alleen heb ik een ‘eeuwige aanstelling’, om het maar zo te zeggen, in die zin dat ik niet herkozen hoeft te worden ofzo. Ik ben in feite gewoon dienaar van het Woord, geen speciale positie. En het lastige is natuurlijk dat onze positie überhaupt niet in het Nieuwe Testament voorkomt op deze wijze, maar dat deze pas echt later is ontstaan. En ik weet niet of dit de enige invulling is, ik zie wel gewoon dat een kerk een ambt nodig heeft, een predikant, een werker nodig heeft, om gewoon het werk in de gemeente te kunnen doen. Want we hebben het allemaal gewoon veel te druk.

HJY Dat is ook wel – tenminste, zo klinkt het dan – pragmatisch ingegeven?

GD Ja, nou dat denk ik ergens wel, ja. Kijk, er zijn ook andere vormen die heel goed kunnen werken, denk ik. En ik zie ook vormen waarbij er meer met sprekers wordt gewerkt, waarbij je een soort circuit aan sprekers hebt, samen met een kerkelijk werker. Dan ga je het ambt van het spreken, van het bedienen van het Woord, lostrekken van bijvoorbeeld het pastoraat in een gemeente, dat kan, dat is ook een optie. Dat zie je ook in het Nieuwe Testament zelfs wel, rondtrekkende evangelisten en zo. Dus daar zit een bepaalde bandbreedte in. En ik vind zelf heel waardevol om pastoraat en prediking aan elkaar te koppelen.

HJY Ja?

GD Ja, de beste preken doe je omdat je je mensen kent. Je weet wat er leeft.

HJY Dus je haalt dingen op doordeweeks.

GD Je haalt dingen enorm op. En je test dingen doordeweeks.

HJY Pastorale bezoeken als *try-outs* van de preek?

GD Ik heb wel vaak dat ik de hele dag met zo'n tekst bezig ben geweest, dan zit het in je hoofd, en dan denk je: ik ga er alvast iets van delen met jou. Ik heb iets moois om met jou te delen, en zondag hoor je de rest wel. En dan ben je ook al bezig om de diepte van zo'n tekst te ontdekken.

HJY En als je op zondag gaat preken en je komt bijvoorbeeld op dinsdag bij iemand op bezoek?

GD Dan neem je hem ook nog wel eens mee en dan wijs je nog eens ergens op: dit is ook voor jou. Dan hoeft niet in herhaling te vallen, want je hebt vaak nog wel iets meer om uit te delen, je kunt niet alles in de preek kwijt. En dat verdiept juist zo'n tekst ook vaak voor mensen, dat vind ik wel mooi. Als dat past, doe ik het altijd wel.

HJY En je zegt het ambt en je taak als predikant, dat moet je niet katholiek insteken alsof de kerk het heil bemiddelt. Maar je hebt ook puur pragmatisch wel een ambt nodig. Ik weet even niet met welk formulier jij in 2017 bent bevestigd, of in deze gemeente?

Hier kwam een punt in het interview dat bleek dat de geïnterviewde niet met een van de formulieren is bevestigd, omdat dit volgens de geïnterviewde vaak niet door mensen wordt gevolgd. Dus was er een ander document voorhanden, dat tijdens het interview echter niet boven tafel kwam. Wel hebben we de drie verschillende formuliersversies ter plekke gelezen en bekeken. Dat deel van de opname is rommelig en niet geschikt om uitgewerkt te worden. Naar aanleiding daarvan volgen hier wel enkele fragmenten.

Na lezing van het gebed uit het formulier van 2017 zegt GD: Dat is toch ook zo? Dat Christus mensen op pad heeft gestuurd om het evangelie overal bekend te maken. Laat u met Christus verzoenen!

HJY Maar je zei dat wat jij doet als predikant, je dat in het Nieuwe Testament niet direct zo terugziet.

GD Wel voor alle gelovigen, maar hét ambt van predikant, dat er één persoon is die het Woord bedient, en het pastoraat doet, en je kerkenraad voorziet, en je classisbezoeken doet, en theologisch geschoold is, ja dat was er niet.

HJY Nee, dus jij zou 'ons' hier meer lezen als 'gemeente' dan ons als 'dienaren van het Woord'.

GD 'Ons predikanten', ja. Oh ja, ik lees daar nu 'ons' gewoon, als gemeente. Maar weet jij dan hoe dat origineel bedoeld is? Is dat 'ons' predikanten, weet je dat?

Hier heb ik de klassieke versie en de versie uit 1970 erbij gepakt en heb ik laten zien dat het inderdaad zo is in de klassieke versie en in de versie uit 1970 – en zo ook in de versie van 2017 – dat 'ons' gaat over predikanten als dienaren van het Woord.

HJY Dus dat is de lijn die de kerken aanhouden in de formulieren, maar je bent niet de enige die dat zo zegt, dat je 'ons' leest als slaande op de gemeente.

GD Ik ben niet de enige die afwijkt, gelukkig...

HJY Je bent nooit zo origineel natuurlijk...

GD [Lacht] Dat dacht ik al, dat hoopte ik al. Kijk, het is natuurlijk wel zo dat je zegt van: zo'n ouderling, diaken en predikant – zeker in het bestel zoals wij dat nu kennen – kijk wij zijn allen ambassadeurs van Christus [2 Kor. 5,20; HJY], kijk, wij mogen allemaal leesbare brief van Christus zijn [2 Kor. 3,3; HJY], en toch zeggen we van die ambten op dit moment: en zij in het bijzonder in onze gemeente. Daar zit niet een inhoudelijk of kwalitatief verschil in, maar wel een gezagsverschil.

HJY En waar wordt dat gezag aan ontleend?

GD Het gezag wordt ontleend aan de verkiezing van de gemeente, dat we samen zeggen dat wij door de Heilige Geest ervaren dat dit de mensen zijn die ons dat nu mogen gezeggen.

HJY Als je dat gezag blijkbaar van de gemeente hebt gekregen door de verkiezing...

GD Ja, ik heb de sleutels hè? Want dan moet ik even denken aan die sleutels: alles wat jullie binden en ontbinden, zal ook in de hemel gebonden of ontbonden zijn [Matth. 18,18; HJY]. Daar komt de katholieke gedachte gelijk vanaf dat dit gaat over de kerk die mag vergeven, want die gebruiken dat vaak als grondtekst daarvoor. Het gaat [in Matth. 18; HJY] over alle gelovigen, want het wordt tegen al de discipelen gezegd. Dus ik heb niet als enige de sleutels van het Koninkrijk om te openen en te sluiten. En toch hebben we als leiding van de gemeente wel de censuur, en mag ik mensen dicht bij Christus brengen, of ook zeggen dat iemand nu echt verder weg is. Dus daar zit een gezagsrelatie in de kerk.

HJY Die sleutels van het Koninkrijk, daar zit dus twee bewegingen in, of dicht bij Christus of verder bij Hem vandaan, zeg je. Hoe is dat als je preekt? Geef je daar echt woorden aan? Hoe doe je dat dan? Als het gaat over dat er ook iets dicht kan gaan als je preekt.

GD Ik vind dat je dat ook moet benoemen. Allereerst vind ik dat je context bepalend is. Ik werk in een context waarin mensen al heel veel gehoord hebben hoe dicht de deur zit, dus ik benadruk hier wat meer dat de deur

open is. En het tweede is, ik lees in het evangelie meer dat de deur opengaat dan dat de deur dichtslaat. Dus voor mij ligt de verhouding volledig op het positieve. En als de tekst ertoe aanleiding geeft – of het stáát er gewoon – dan heb ik daar ook over te spreken, dan zal ik het ook volledig benoemen dat er ook een andere weg is, een weg die doodloopt. En een weg waar we ook voor kunnen kiezen. Dus die ernst mag er wel altijd in, maar de tekst moet er zelf wel aanleiding toe geven. Want anders wordt het al heel gauw de hele tijd een soort tweewegenleer. En dat is ook de volle ernst van het evangelie, maar ik zie Jezus meer uitnodigen dan waarschuwend wijzen.

HJY Je bent dus meer bezig met mensen aantrekken dan dat ze bang worden gemaakt?

GD Dát. Volgens mij is er een tijdje geleden ook nog een mooie scriptie over preken over de hel verschenen. Die komt ook op zoiets uit, als ik het goed heb begrepen. Ik vind dat het meer een uitnodigend karakter moet hebben dan een verwijtend karakter. Waar spreekt Jezus vaak over de hel? Tegen de farizeeërs. Wie worden er afgewezen? Dat zijn de religieuzen. Het zijn de mensen die denken dat ze er zelf wel komen.

HJY Zou je dan ook kunnen zeggen dat je het binnen de gemeente dan scherper neerzet dan wanneer je een missionaire dienst zou houden? Als je die beweging van Jezus volgt?

GD Nee, want in mijn gemeente zitten ook allerlei mensen waarvan ik denk: die zijn nog totaal onderweg. En ik vind dat je altijd rekening moet houden met gasten. Ik spreek ze ook altijd aan, ook al zie ik geen enkele gast, ik doe alsof ze er zijn, gewoon vanuit het idee: anders komen ze ook nooit. Ik hoorde laatst een predikant die zegt alleen maar: ‘gemeente’. Dat klinkt heel intiem, maar ik zat daar en ik was geen gemeentelid, en dan sluit je je meteen ergens voor af. Want ik ben niet van de gemeente daar. Ik weet wel dat hij het niet zo bedoelt, dat dat breder is en weet ik het allemaal, maar het werkt toch vreemd in je hoofd.

HJY Je zegt dat je in jouw context rekening probeert te houden met hoe je dingen communiceert, vanuit wat mensen al weten of hebben meegemaakt of bij zich dragen. Is dat in deze gemeente ook weer anders dan in je vorige gemeente?

GD Het lijkt ergens wel op elkaar, maar hier is het geestelijk gehalte minder. Mensen zijn veel traditioneel opgevoed, dus het geloof is vooral van de uiterlijke zaken, maar wat genade is kan ik je niet vertellen. In mijn vorige gemeente had ik veel meer een evangelische inslag – ook wel een wat extreem evangelische inslag soms – dus dan ben je meer bezig met: even terug naar Woord en Geest. Dan ben je weer met andere zaken bezig.

HJY En valt dat allemaal onder dezelfde verzamelnaam van ‘bediening der verzoening’?

GD Ja, je brengt toch de hele tijd mensen terug bij Jezus.

HJY En als je zo preekt, wat verwacht je dan wat er gebeurt bij jouw hoorders?

GD Ik heb er zo’n hekel aan als mensen zeggen dat het zo’n goede preek was, want dan gaat het er vaak over dat ze dingen hebben gehoord die ze zelf wilden horen – daar moet je altijd voor waken. Wat ik allereerst hoop, is dat ze ergens de kloep of de stem van God hebben gehoord en gevoeld. Gehoord en gevoeld, ik vind die twee belangrijk, want anders ben je alleen maar in je hoofd bezig, maar het moet ook dertig centimeter lager zijn – en daar ben ik nou ook christelijk-gereformeerd voor, dus dat is ook het bevindelijke element in de prediking. Dan hebben we al de *boxes* ook keurig gecheckt in dit interview. Dat is voor mij wel echt de kern, want dat is de bediening van de verzoening, dat ik het bij jouw hart neerleg. Ja, dat ik er alles aan doe dat de Geest het bij jouw hart neerlegt. Zoiets. Want dat doe ik niet, dat doet de Geest, maar daar gebruikt Hij mij voor, dus dat loopt mooi dwars door elkaar heen. Dus het moet naar je hart toe en dan moet daar iets gebeuren. Dus ik hoop dat er daar iets gebeurt en dat je iets aan de tekst ontdekt waarvan je denkt: wat heerlijk dit. Dat je er later nog weer aan vasthoudt. Dat zijn de twee dingen die ik altijd hoop. Maar wat ik ook zie gebeuren – en dat vind ik ook wel mooi – is dat het schuurt, dat mensen er over blijven nahangen. Dan zit je blijkbaar ergens mee, dan doet het iets bij je. Maar bovenal iets van Gods aanwezigheid, dat is waar het over gaat. Dat Woord gaat open, Christus komt ter sprake en Hij loopt daar zelf tussen de rijen door om mensen aan te raken. Dat hoop je, dat mensen ergens aangeraakt zijn in de dienst.

HJY En als je in zo’n dienst voorgaat, of later nog eens mensen spreek over zo’n dienst, krijg je daar wel eens iets van terug?

GD Je krijgt er wel veel van terug. En ik ben heel dankbaar dat mijn gaven en talenten mogen liggen onder andere ook bij de prediking. Ik besteed er ook heel veel tijd aan en energie, en dat merk je wel gewoon terug in de reacties van mensen, dat ze dankbaar zijn dat ze iets horen waar ze iets mee kunnen. En daar word je klein van. En dan merk je: dat Woord klinkt elke keer weer. En dat is het allermooiste, eigenlijk. Als mensen daarvan onder de indruk komen.

HJY En op wat voor manier besteed je daar aandacht en energie aan in je voorbereiding?

GD Ik maak een jaarrooster: waar ga ik dit jaar over preken? Dat doe ik al een jaar van tevoren. Dan ga ik nadenken wat ik allemaal wil doen. De interactieve momenten vind ik belangrijk, ik vind dat er niet alleen gezonden moet worden, maar dat het ook heen en weer moet gaan. Dat moet je allemaal uitdenken, want ik kan dat niet de week van tevoren nog uitdenken. Ik wil een helder overzicht hebben van wat we dit jaar ongeveer

gaan doen, of er balans zit in de thema's. Als de situatie dat vraagt, kun je dat op het laatste moment altijd nog aanpassen, maar je hebt overzicht nodig. Dat betekent dat ik al mijn voorwerk ga doen, want ik ga alleen ergens over preken waar ik al wat over heb liggen. Dus wat ik gelezen hebt, wat me aangeraakt heeft. Alles wat ik lees en wat me raakt of een boek of een commentaar of een preek van een ander, dat noteer ik. Die lijst pak ik erbij: kan ik dit gebruiken dit jaar? Dan ga ik mapjes maken met allerlei materiaal. En dan drie weken van tevoren ga ik de tekst exegetiseren, commentaren bekijken, preken van collega's lezen en dan ga ik schrijven. Dan kan ik een preek nog twee weken laten marineren, dus diepgang ontvangen en zo. In de week ervoor ga ik er vier, vijf, zes keer doorheen, om het nog even te memoriseren. En dan kun je hem houden.

HJY En als je heel zo'n proces hebt doorlopen, wat is er dan met jou gebeurd?

GD Dan heb je ontzettend veel informatie tot je genomen, dat vind ik heerlijk. Je kent de *ins* en *outs* van zo'n tekst, je weet ook wat je wilt zeggen, je hebt ruimte gehad om te ontdekken wat God door die tekst heen wil zeggen. Je bent zelf ergens door geraakt, en dat wil je dan ook verder brengen. Er gebeurt dus heel veel met je. Zowel inhoudelijke verdieping, als dat je merkt van: zo'n tekst gaat dan ook – zoals dan vaak wordt gezegd – 'door jezelf heen', ja dat is ergens ook echt wel zo. Zo'n preek is ergens altijd een preek voor jezelf.

HJY Ik heb al veel gehoord, heb jij tot slot nog een 'uitbrander' over prediking?

GD In prediking mis ik tegenwoordig vaak het persoonlijke, met name bij collega's in andere kerkverbanden. Ik heb hier een grote NGK om de hoek zitten, prachtige preken, uitleg, technisch: top! Maar aan het eind is de vraag: voor wie is het nou? En bij de hervormden hier is het net zo, ergens komt het niet dichtbij. Je merkt dat het bevindelijke element – en daarom ben ik ook blij dat ik christelijk-gereformeerd ben – dat dat persoonlijke, het gaat over jouw relatie met Jezus Christus, laten we dat alsjeblieft vasthouden.

Interview E

HJY Wat is jouw primaire typering van prediking? Wat is prediking?

GE Als ik voor mezelf dat zou formuleren, zou ik eigenlijk zeggen wat Paulus schrijft aan de Korintiërs: 'Namens Christus smee ik u, laat u met God verzoenen' [2 Kor. 5,20; HJY]. De dienst der verzoening, dat is het voor mij primair, prediking.

HJY En als je dat zegt, waarom kies je die typering? Waarom is prediking voor jou primair dat?

GE We noemen ons 'bedienaars van het Goddelijk Woord', en het Goddelijk Woord is het evangelie, de goede boodschap van Jezus Christus voor zondaren gekomen, en de straf op de zonde gedragen, dat is voor mij de spits van prediking, daar moet het naartoe in elke preek: Christus in het middelpunt en aangeprezen, voor het eerst of opnieuw. Ik vind het heel belangrijk dat die spits in elke preek toch op de een of andere manier zit. Omdat verzoening – er zitten ook nog heel veel andere aspecten aan prediking – maar verzoening is voor mij toch wel het belangrijkste aspect.

HJY En je zegt dat dat het 'belangrijkste aspect' is, 'aspect', dus van het geheel? Je hebt het niet uitsluitend over verzoening, maar het is wel het belangrijkste aspect. Waarom is dat het belangrijkste aspect aan prediking?

GE Omdat we onderweg zijn naar de eeuwigheid, zoals we dat dan zeggen. En ik geloof toch werkelijk dat we geroepen zijn – primair – om zielen voor Christus te winnen, om het wat activistisch uit te drukken. Zo heb ik het zelf wel bij elke preek, dat dat toch primair de roeping is: maak het evangelie bekend! De grote zendingsopdracht – natuurlijk ook: leer ze mijn geboden in acht te nemen [Matth. 28,19; HJY], dat natuurlijk ook, het onderwijs van Christus – maar er gaan mensen verloren als er niets gebeurt. En die notie stempelt natuurlijk ook mijn kijk op de kerk, op de gemeente. Er gaan mensen verloren, want we worden niet als kinderen van God geboren en kind van God moet je worden door Jezus Christus in geloof te omarmen, te aanvaarden. Waarom vind ik dat het belangrijkste? Omdat dat het zwaarste weegt, er hangt een eeuwig gewicht aan vast. Tegelijkertijd zijn er ook andere aspecten, ik houd er niet zo van om alle gewicht op één te zetten, maar als ik dan toch een keuze moet maken, zoals je me dat dan vroeg, dan zou ik zeggen: dít.

HJY En je zegt dat je daarvoor primair geroepen bent. Roeping, door wie?

GE Door God zelf.

HJY En dat maakt dus verschil, of dat je het zegt die door God geroepen is, of dat iemand anders het zou zeggen?

GE Nee, we zijn in principe allemaal geroepen als gelovige, het ambt aller gelovigen. Wij hebben de roeping allen ontvangen om zijn Naam bekend te maken, tot zijn eer te leven. Maar de roeping tot predikant is toch ook wel een bijzondere roeping. Je dagelijks werk is dat je je toewijdt aan de prediking, aan de verkondiging, en alles wat daarbij hoort. Dus als je dat zo vraagt... Kijk, een 'normaal' kerklid, een 'normale' volgeling van Jezus, is niet specifiek geroepen om het Woord te verkondigen, zoals wij die roeping hebben gekregen om te preken, om het Woord van God uit te leggen, om toe te passen. Zo bedoel ik het eigenlijk.

HJY Je noemde jezelf een 'bedenaar van het Goddelijk Woord.' En nu komt de prediking ter sprake als een taak die niet iedereen heeft – stel je voor je zou niet preken, zouden mensen daar iets aan missen? Stel je voor dat er geen prediking zou zijn, dus dat er op andere manieren mensen worden opgeroepen tot verzoening, maakt dat nog verschil? Is er een gradueel verschil tussen prediking en andere vormen van roeping?

GE Die vraag moet je wat toelichten, ik snap niet goed wat je bedoelt.

HJY Ik bedoel te zeggen: je zegt dat we aan de ene kant allemaal een roeping hebben om van Christus te getuigen, terwijl je aan de andere kant zegt dat je de roeping hebt om het Woord te verkondigen, en daartoe is niet iedereen geroepen. Dat is anders. Stel je voor dat niemand geroepen zou worden om het Woord te bedienen, zouden mensen dan iets missen?

GE Het geloof is uit het gehoor [Rom. 10,17; HJY], als er geen prediking zou zijn, dan denk ik dat er ook geen kerk zou zijn, uiteindelijk. Want de kerk is toch, dat is toch de gemeenschap, *kuriakè* – wat van de Heere is – we belijden toch ook dat de kerk daar is, waar Christus regeert door zijn Woord en door zijn Geest. En dan is toch die prediking, die verkondiging van het Woord, cruciaal. Ik denk dat als je de prediking – als je dat zou kunnen – als component uit de kerk zou halen, dan denk ik dat de kerk op lange duur zou verschrompelen.

HJY En op wat voor manier heeft de kerk dan de prediking nodig? Is dat vanwege jouw theologische vorming die andere mensen niet hebben, of is dat een meer ook principieel punt? Hoe zou je dat taxeren?

GE Nu kom je op het punt van opleiding. En die discussie: moet een theologisch geschoolde predikant of voorganger voor de groep staan? Die hoor ik erin, maar die parkeer ik heel even als het mag. Ik denk dat de gemeente moet worden toegerust vanuit het Woord, toegerust om als christen te leven. Tegelijkertijd ook dat je jezelf moet onderzoeken: hoe sta ik in de relatie tot Christus? Dan kom je op die verzoening. Dat hebben we nodig, omdat we anders door de zondeval, door de gebrokenheid, toch wegdrijven bij de bedoeling die de Heere God heeft met zijn volk, met de mensheid uiteindelijk: tot zijn eer te leven. Dus ik denk dat dat heel cruciaal is. Als je dat zou missen – en dan is natuurlijk, dan kom ik wel op dat onderwijs, dan is een theologische geschoolde

voorganger natuurlijk wel een pre, leken kunnen ook voorgaan, daar zie ik ook best ruimte voor, maar het is een pre dat iemand weet wat er geschreven staat en hoe dit vanuit de context en vanuit de grondtaal wordt bedoeld, zodat je wel zuivere Bijbelse waarheid verkondigt, anders kun je de plank ook volledig misslaan. Maar toerusting en jezelf spiegelen: hoe sta ik in de relatie tot de Heere? Ik denk dat die twee elementen wel echt cruciaal zijn voor het kerkzijn, voor het gemeentezijn.

HJY En je zegt toerusten en spiegelen, en dat spiegelen is dan je relatie ten opzichte van de Heere, en toen noemde je ook het woord 'verzoening' daarbij. Wat is dan verzoening volgens jou?

GE Verzoening is dat de relatie met de Heere God, jouw Schepper, die verbroken is door de zondeval, hersteld is in Christus Jezus.

HJY Het herstel van een relatie in Christus Jezus, op wat voor manier komt dat tot stand, verzoening?

GE Overgave, nou ja, eigenlijk moet je zeggen: erkenning van je status die je van nature hebt, je zondaar-zijn, dat erkennen, dat uitspreken naar de Heere, je overgeven aan zijn weg tot behoud, dus erkennen, uitspreken, overgave, volgen. Dat zijn dan zeg maar begrippen die cruciaal zijn.

HJY En als je dat in de preek probeert vorm te geven, dus je bent bezig met de 'dienst der verzoening' in je verkondiging, en je zegt dat dat toch het belangrijkste aspect is, hoe probeer je daar in je preekvoorbereiding rekening mee te houden? Wat voor keuzes maak je daarin, zodat het 'gebeurt'?

GE Ik probeer altijd in een tekst, zowel in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament, altijd op het spoor te komen: waar zit Christus hier in deze tekst? En waar wordt op Christus gewezen? En hoe kan het vanuit deze tekst mensen bij Christus brengen? Dat zijn wel vragen die wel meegaan, bij de exegese al. Niet als een soort mal hoor. Ik probeer vooral eerst echt de tekst de tekst te laten, maar als het waar is dat het Woord van God wijst op Christus, ook al in het Oude Testament, dan moeten we Hem toch ook op het spoor kunnen komen in de perikoop die wij exegetiseren en bepreken. En dat probeer ik dus ook te doen. En soms is dat ingewikkeld, en soms is het heel verrassend. Dat je op het eerste gezicht denkt: hoe moet ik nou vanuit deze tekst naar Christus toe? En soms verrast het Woord je dan ook weer, dat het toch kan. Soms ook niet hoor. Maar dat is zeg maar mijn manier waarop ik het dan probeer.

HJY En als het Woord je verrast, op wat voor manier verrast het je? Dat Christus er anders in zat, of dat Hij er tóch in bleek te zitten, of?

GE Dat laatste.

HJY Twijfel je daar aan dan?

GE Nou ja, soms wel. Soms kruipt er iets in mijn hoofd van: het Oude Testament dat is toch platter dan het Nieuwe Testament, en ik moet hier echt mijn stinkende best doen om Christus hier uit te toveren. Dat is een beetje een raar woord, 'toveren', maar je snapt wat ik bedoel. Dat is toch een soort frame in je hoofd, waar ik me soms op betrap, dat ik zo naar een tekst kijk, en dan verrast word: het zit toch wat anders. En dat vind ik mooi.

HJY En als je dan zo'n preek houdt, waarbij je zelf verrast was bij hoe je Christus tegenkwam, wat voor reacties krijg je daarop vanuit de gemeente?

GE Nou ja, ik wil je niet ontmoedigen, maar je krijg over het algemeen niet zo heel veel reacties op preken vanuit de gemeente. Al preek je de sterren van de hemel voor je gevoel dan nog valt het tegen wat je aan reacties krijgt. Dat is maar goed ook, anders zouden we nog naast onze schoenen lopen. Maar aan kerkenraadstafels wordt er vaak wel gereageerd, en ik word vaak bemoedigd door de broeders die zeggen: 'Ik heb dit gehoord en dat gehoord, en dat wist ik niet. En dat heeft mij bemoedigd, of daar heb ik wat van geleerd.' Dus dat krijg je dan ook terug, ja.

HJY En delen jullie dan ook wel eens in dezelfde verrassing, zeg maar? Dat je iets gevonden hebt, wat dan ook precies iets is waarvan zo'n broeder dan ook zegt dat hij dat mooi vond?

GE Meestal wel, maar soms ook niet. Soms dan denk je: oh, ik maak een opmerking, die staat niet op mijn papier – dat heb je soms wel als je op de preekstoel staat, dat je een ingeving krijgt, een toepassing in een bijzin – en dat het precies dat is waar iemand dan in de consistorie op terugkomt. Dat vind ik heel bemoedigend, want ik geloof dat de Heilige Geest soms ook op die manier werkt. En dat je op zo'n manier ook zelf weer een bemoediging terugontvangt.

HJY Dus je probeert altijd Christus op het spoor te komen, lukt dat ook altijd trouwens?

GE Dat is een gewetensvraag. Meestal wel, maar je hebt ook wel teksten – ik kan even niet zo snel een voorbeeld noemen – maar je hebt ook wel teksten waarbij die 'verkondigende spits' – om het maar even met Velema te zeggen – toch niet vindt. Dan is het soms lastig.

HJY Wat doe je dan?

GE Meestal houd ik de preek dan toch, want ja, je bent vaak al een eind op dreef met de exegese. En dan ontbreekt je de tijd vaak ook om nog een preek te maken. Maar meestal vind je toch wel aanknopingspunten om naar Christus te gaan. Maar die enkele keer dat dat niet gaat dan zeg ik dat soms ook eerlijk. De gemeente is

daar het meest bij gebaat, denk ik. Dat je gewoon eerlijk bent, ook wat een tekst met jou doet. En daar krijg ik ook vaak wel positieve feedback op, dat ze dat wel mooi vinden of dat ze zelf zich ook al hadden afgevraagd: wat gaat hij hiermee doen? Een voorbeeld: ik was in het voorjaar begonnen met een preken-serie over Gideon. En die preken-serie – door ruilingen en zo – liep wat door in de lijdenstijd. En in de lijdenstijd hadden wij op de eerste lijdenszondag voorbereiding avondmaal en op de tweede lijdenszondag avondmaal. En ik was met die preken-serie bezig, en ik had er ook rekening mee gehouden, met die tekstkeuze dat we avondmaal hadden. En dat paste ook wel, maar toen was die strijd tegen de Midianieten aan de beurt: ‘Het zwaard van de HEERE en van Gideon’ [Richt. 7,20] was de tekst. Maar toen was de vraag wel: hoe breng ik dit nou naar de lijdenstijd? En dan moet je soms echt wel even goed kijken van: hoe kan ik hier Christus op het spoor komen. En uiteindelijk is het wel gelukt en dan krijg je ook terug van de broeders in de consistorie: ‘Ik vroeg me af, hoe gaat hij dat nou doen?’ En als je dan terug hoort dat ze er toch door bemoedigd zijn, of dat het zo goed kon, dat is dan mooi. Het gaat ook wel eens anders, dat ze zeggen: ‘Ik kon het niet zo meemaken.’ Dat ook. Dan heb je ook huiswerk.

HJY Want als ze dat zeggen, dat zal wel een wat ander gevoel geven, waarschijnlijk?

GE Soms wel, soms niet. Er wordt wel eens feedback gegeven, en dan ben ik ervan overtuigd dat het klopte zoals ik het heb gedaan, en dan ga ik fluitend op de fiets naar huis, zoals Kees van Ekris schrijft in *Dialog, dans en duel*. Maar ook wel eens dat ik denk: hier hebben ze een punt, hier moet ik toch nog eens goed naar kijken. Maar de beste criticaster is toch mijn vrouw, die is het eerlijkste. Of mijn kinderen, goudeerlijk. Je ziet het vaak ook aan catechisanten. Als die wegzakken, weet je: het wordt nu te theoretisch. En dat wordt het nogal snel hoor! Wij zijn als predikanten geneigd om het heel theologisch aan te vliegen, merk ik. En dat is vaak voor jongeren niet de beste manier.

HJY Dat weet je, dus wat probeer je daarmee te doen?

GE Voorbeelden.

HJY Voorbeelden, wat voor soort voorbeelden?

GE Vaak uit de context van de jeugd. Op een biddag ging het over Daniël die niet mocht bidden, dertig dagen lang – hij deed het toch. Dan trek ik de lijn: hoe doe jij dat als je op voetbalkamp bent en je bent de enige gelovige in je team? Vouw je je handen als je gaat eten? Of een ander voorbeeld: je zit in een restaurant, er zitten allerlei mensen die niet geloven, de muziek staat aan, durf je dan – terwijl iedereen het ziet – te bidden? Of durf je er wat van te zeggen als iemand in je klas keihard vloekt? Dat soort dingen hè? Eenvoudige voorbeeldjes, maar dat doet het vaak wel goed.

HJY En op wat voor manier verwerk je Christus in die voorbeelden dan?

GE Soms niet, soms zijn ze een beetje moralistisch, en dan kun je niet direct Christus erin verwerken. Het moet ook geen dwingende mal worden, maar je kunt met zo’n eenvoudig voorbeeld natuurlijk wel vragen: ‘Zou de Heere Jezus er geen verdriet van hebben, als je Hem op deze manier toch niet de eer geeft? Op een bepaalde manier verloochen je Hem dan, dan lijkt je eigenlijk een beetje op Petrus.’ Nou, zoiets zou ik dan wel kunnen zeggen. Maar je moet ook uitkijken dat je dingen niet te massief, te zwaar, te moralistisch aanzet, want dan wordt het op een gegeven ook bijna een *no-go* voor kinderen, als ze het gevoel krijgen: ik moet aan bepaald ideaalbeeld voldoen, maar daar voldoe ik nooit aan, dus ik gooi de handdoek maar in de ring, dan ben je toch ook niet goed bezig. Dus ik probeer dat wel gedoseerd te doen, niet heel massief van: Christus moet en zal in elk voorbeeld. Nee, dat is ondenkbaar.

HJY Ik dacht ook nog, als je zegt dat het soms wat ‘moralistisch’ is, in hoeverre strookt dat ook met leven uit dankbaarheid natuurlijk. Als je het idee hebt dat je vooral heel veel moet in de kerk, dat klinkt mij niet direct altijd als evangelie in de oren natuurlijk.

GE Nee, dat klopt. Maar ja, soms dan is het wel de enige manier waarop je vanuit de tekst wat kunt zeggen, hè? Het is niet alleen maar dankbaarheid wat de tekst aanreikt, het is soms ook echt ellende en verlossing. Dat moet er wel allemaal in zitten, als de tekst daar bouwstenen voor geeft. Ik houd ook niet zo van die mal. Laat het evangelie maar uit de tekst komen.

HJY En wat heeft verzoening te maken met het leven wat we moeten leven? Dus met de heiliging van ons leven en met de keuzes die je maakt, wat je doet en wat je niet doet? Of is dat gewoon een heel ander aspect?

GE Nee, dat is er in mijn beleving helemaal aan gekoppeld. Iemand die leeft van verzoening, dat merk je aan iemands leven. Daar is inderdaad een stuk verwondering, een stuk dankbaarheid, op de een of andere manier terug te vinden. Daar is ook iets terug te vinden van mildheid naar anderen, als je zelf leeft van genade, maakt dat ook mild naar anderen. Dat soort aspecten. Ja, ik denk dat leven van verzoening dat je dat ook een ander mens maakt als het gaat over diaconaat, dat dat ook echt meespeelt. Je krijgt er oog voor om het zelf te doen, omdat je gediend bent door Christus. Dus dat doet allemaal wel mee.

HJY Dus wat Calvijn zegt: de *duplex gratia*, het kan niet zo zijn als je gerechtvaardigd bent, dat je niet geheiligd wordt. En je had het net al over de jongeren en de context van jongeren, wat voor rol speelt context voor de rest

in je prediking? Je staat nu in je tweede gemeente, zeg je hier dingen anders dan in je vorige gemeente, of is dat wel vergelijkbaar?

GE Context doet zeker mee, maar ook weer niet heel erg. Mensen in mijn huidige gemeente hebben hetzelfde nodig als mensen in mijn vorige gemeente. Maar mijn huidige gemeente is wel een heel andere gemeente dan mijn vorige gemeente. Een andere cultuur, ander type mens, andere geografische locatie, ook een ander welvaartsniveau, dat speelt ook een grote rol, heb ik geleerd. Dus natuurlijk, in mijn vorige gemeente zat ik nog wel eens op het spoor: kijk uit dat de materiële welvaart het niet wint, en je niet doet wegdrijven bij de Heere vandaan. Dat hoef ik in deze gemeente niet zo te doen, want daar dreigt dat gevaar niet zo. Dus dat is een voorbeeld dat context toch echt meedoet. Dat is vooral in de momenten van toepassing van je preek.

HJY En de geloofsbeleving, of lelijk gezegd: de 'spiritualiteit' van de gemeenten, komt dat overeen met elkaar of beleven ze dat toch wel anders.

GE Dat is toch wel anders. Ik heb hier veel mensen uit de rechterflank van de gereformeerde gezindte, wat mensen uit de Gereformeerde Gemeenten, wat mensen uit de Hersteld Hervormde Kerk, die zitten veel met heilstoe-eigeningsvragen. Dat kwam ik in mijn vorige gemeente bijvoorbeeld niet zoveel tegen. Dus dat stempelt natuurlijk je spiritualiteit.

HJY En welke accenten legde je dan in je vorige gemeente, die je nu juist anders legt?

GE Waar ik misschien in mijn vorige gemeente wat meer de nadruk legde op heiliging, omdat in die gemeente de meeste mensen zich wel een kind van God noemen, doe ik dat in mijn huidige gemeente zo niet, zal ik meer de nadruk leggen op het liefdevolle karakter van het werk van Jezus Christus leggen. Ik probeer de mensen hier meer te lokken met het goede wat Christus te bieden heeft. Dat deed ik in mijn vorige gemeente ook wel, maar ja, als iemand zich een kind van God noemt en zich een kind van God weet en ervaart, dan mag je denk ik ook wat onbevangener doorschakelen naar de heiliging. Dus dat is denk ik wel een van de dingen waar ik nu andere accenten leg.

HJY En als je in je huidige gemeente – je zult niet elke week over 2 Kor. 5,20 preken, maar je noemde die tekst net als eerste tekst als het ging over prediking – als je zou zeggen: 'Laat u met God verzoenen!' Hoe zou je dat dan in deze context dichtbij brengen? Dat ze dat ook in hun leven horen? Wat hebben ze dan nodig?

GE Soms doe je dat door een opmerking. Je kunt het in het lijdensevangelie heel dichtbij brengen, door bijvoorbeeld een opmerking te plaatsen als: 'Christus hangt daar toch niet tevergeefs, als het om uw eigen zielenheil gaat?' Zoiets hè? Of: 'U leeft daar toch niet aan voorbij? Want Hij is ook voor u gestorven, Hij wil dat U het ook aanvaardt.' Om de voorbehouden die mensen hebben weg te nemen. Dat kom ik veel tegen. Dat mensen toch heel voorwaardelijk luisteren: ik moet dit, ik moet dat, ik moet zus, ik moet zo. En dan probeer ik aan te geven: 'U moet maar één ding en dat is uw handen leegmaken en met die lege handen als een bedelaar naar het kruis.' Zo probeer ik het dan te doen. Dat wordt niet altijd gewaardeerd.

HJY Nee?

GE Nee, laatst met avondmaal liep er een zuster uit de gemeente weg, die ook uit die context komt, want die vond het te dichtbij komen. Die heeft geen vrijmoedigheid om aan het avondmaal te gaan, al jaren niet en die dienst dus ook niet, maar die kon dat toch niet aan, die ging naar huis.

HJY Dus er gebeurt wel wat als je preekt.

GE En daar heb je dan contact mee, met zo'n iemand. En dan zeg ik – want vaak moet je het in het pastoraat ook concreet maken, hè? Dan zeg ik: 'Ik ben blij dat het gebeurde, want als jij er toch onbewogen onder zit, onder deze prediking, dan is het ook niet goed. En nu gebeurt er wat, dus ik heb toch goede hoop dat je op Gods tijd toch aan het avondmaal zit.' En dan heb je wel een gesprek hoor, dat is best mooi.

HJY Dat is ook dan denk ik de mooie wisselwerking tussen prediking en pastoraat. En wat verwacht je verder – nou ja, je verwacht waarschijnlijk niet direct dat mensen weglopen als je preekt – maar wat verwacht je wel? Als jij preekt – het is bediening der verzoening – wat verwacht jij dat er zal gebeuren met jouw hoorders onder zulke prediking?

GE Ik bid vaak van tevoren, maar soms ook onder aan de kansel: Heere, mogen we deze dienst weer vol verwondering komen van wie U bent en wat U hebt gedaan? En dat gebeurt soms zichtbaar bij de mensen. Dat kan ik soms merken, we zijn maar een kleine gemeente, je zit daar heel kort op elkaar, je kunt elkaar zo in de ogen zien. Dat is mooi, dat merk je soms dat er iets gebeurt. Soms ook niet, of soms zitten ze onderuit gezakt en dan weet je dat er iets anders gebeurt. Maar je ziet het aan de manier van luisteren, je ziet het aan de mimiek, je ziet het aan de reactie. Ik weet niet hoe mensen leven van maandag tot en met zaterdag, daar heb ik geen zicht op, maar ik zie wel wat er gebeurt op zondag in de dienst. En dat is mooi, en al zijn het er maar een paar waarvan je merkt van: hé, dit Woord dat komt binnen – dan heb je toch een goede zondag?

HJY En als het Woord 'binnenkomt'? Wat gebeurt er als het Woord binnenkomt bij mensen, denk je?

GE Als ik ontroering zie, daar wil ik niet teveel aan ophangen, maar als ik ontroering zie dan trek ik vaak wel de conclusie: zou deze persoon ontroerd zijn over de genade van God? En dat denk ik vaak wel dat dat het is. En

heel af en toe krijg ik een mailtje – je krijgt dat niet zo vaak – maar af en toe krijg je dan een mailtje dat het een fijne preek of een fijne zondag was, of dat iemand het moeilijk had, of het moeilijk vond, en of ik het dan nog eens kan uitleggen. Maar als mensen geraakt worden, vind ik vaak toch al een goede indicator.

HJY En wat gebeurt er met jou tijdens zo'n preek of tijdens zo'n preekproces?

GE Soms ben je zelf ontroerd terwijl een preek aan het maken bent. Het gekke is, ik zit nu in mijn tweede gemeente en soms maak ik gebruik van preken uit mijn eerste gemeente. Daar ga je dan met de stofkam door en die houd je dan opnieuw, en het is heel apart, dan heb je die preek soms jaren geleden gemaakt, en daar ga je dan weer doorheen, en dan ontroert het je opnieuw. Dat gebeurt ook nog wel. En het gekke is dat je dat niet altijd hebt, het is ook geen voorwaarde voor een geslaagde dienst, want soms sta ik op de preekstoel en dan heb ik het gevoel dat het totaal niet aankomt, dat ik maar wat sta te hakkelen, en dan hoor je achteraf: 'Ik heb er zoveel aan gehad!' Dus je kunt daar dus ook geen blauwdruk op leggen, zo van: als ik het gevoel heb dat ik er goed in zit, dan zit het ook wel goed. Mijn ervaring is dat een preek waarvan je zelf het slechtste gevoel hebt achteraf in de consistorie de mooiste feedback krijgt.

HJY Dat houdt je dan misschien ook wel met de benen op de grond dan.

GE Absoluut. Maar het voorbereidingsproces is soms heel technisch, exegese doen, natuurlijk bid je ervoor. Maar ik doe altijd een tweeslag, eerst exegese en daarna de preek schrijven. Exegese is technisch handwerk, dat is gewoon doen. Ik moet eerlijk zeggen dat er soms wel iets van een *aha-erlebnis*, van: dat is mooi! Maar het schrijven van die preken is vaak meer als gevoelsmatig werk.

HJY En gebeurt er altijd iets in die tweede stap van je exegese naar je preek?

GE Niet altijd, soms wel, maar niet altijd. Ik heb soms ook hele lappen exegese die ik een-op-een gebruik in de preek. Ik doe dat soms ook als ik exegese schrijf, dat ik alvast in mijn achterhoofd heb: deze zinnen zijn misschien wel mooi om te gebruiken voor de prediking. En soms is het gewoon dat er voor mijn gevoel helemaal niks gebeurt. Dan gebeurt er echt helemaal niks. Dan ben je gewoon met je hoofd bezig en ben je er met je hart helemaal niet bij. Dat is het eerlijke verhaal.

HJY En weet je ook hoe dat komt op zulk soort momenten? Of is het eigenlijk een verrassing voor je?

GE Meestal een verrassing, het heeft vaak wel te maken met vermoeidheid, hoe je week eruitziet, het heeft vaak te maken met de hoeveelheid uren slaap of druk zijn met kinderen. Dat moet ik ook eerlijk zeggen. Ik doe het met veel plezier, preekvoorbereiding. Het is mooi werk, gewoon écht mooi werk, altijd leerzaam, je krijgt ook altijd vreugde, maar het is niet altijd zeer hoogdravend op geestelijk vlak.

HJY Je wilt het ook niet mooier maken dan het is, dat siert je...

GE Nee, ik ervaar het soms echt als gewoon: je moet je werk doen! En dat moet je proberen zo goed mogelijk te doen, punt. En soms krijg je daar geestelijk een oppepper van en soms blijft het echt uit.

HJY En als dat uitblijft en je gaat met die preek de preekstoel op – maar dan denk ik even vanuit mijzelf – wat voor gevoel geeft dat, is dat spannend of kun je dan best wel ontspannen de preekstoel op?

GE Ja, dat is eigenlijk niet spannend. Weet je wanneer het spannend is? Als je geen exegetisch voorwerk hebt gedaan. Dan ervaar ik dat als heel spannend, want dan weet je feitelijk niet waar je het over hebt. En dan voel ik me heel onzeker. Dat gebeurt gelukkig zelden, maar dat vind ik wel echt heel naar. Je kunt eigenlijk de preekstoel niet op als je niet goed je voorwerk hebt gedaan. Maar als je in de studeerkamer het gevoel niet hebt, daar word ik niet zenuwachtig van.

HJY Dus jij vindt het jouw verantwoordelijkheid om het goed voor te bereiden, exegetisch, en dan durf je de preekstoel ook wel op te gaan?

GE Ja, weet waar je het over hebt. Dat is heel belangrijk. Als je door tijdgebrek, door luiheid, dat niet weet, dan moet je eigenlijk zeggen: ik pak een oude preek die ik wel heb voorbereid. Want ik vind het echt onverantwoord dat je dan de preekstoel opgaat.

HJY En de ervaring erbij, dat is dan secundair, in die zin, je hebt ervaren dat soms bij een preek waarbij het jezelf niet direct heel veel deed, je toch merkt dat het mensen wel wat kan doen.

GE Ja, precies. Het Wóórd is een kracht tot behoud en niet mijn gevoel. Dus ik moet dat Woord bedienen, moet dat Woord uitleggen. Dat Woord moet het doen, en de toepassing moet ook uit het Woord komen. Dat heb ik van Renger van de Kamp geleerd en ik geloof dat ook echt: voorbeelden zijn prachtig, maar uitvoerige verhaaltjes met het oog op de toepassing daar geloof ik niet in. Laat het Woord het maar doen. Soms kun je dan beter als je preekt een stilte laten vallen of een vraag stellen: 'Wat doet dit nou met u?' Dan dat je hele anekdotische verhalen gaat vertellen, daar ben ik niet zo van. Het Woord moet het echt doen. Dus je moet weten: wat ga je vertellen? Wat staat er geschreven? Dat hè?

HJY Oké, ik heb best wel wat gehoord. Je hebt aan het begin van het gesprek wat gezegd over wat prediking is, had je tijdens het gesprek nog iets waarvan je denkt: dat had ik anders willen zeggen, of dat had ik dat had ik toch nog willen zeggen?

GE Nee, eigenlijk niet. Ik heb gewoon eerlijk gezegd hoe ik erin zit. En als het gaat om het ambt van predikant, natuurlijk is prediking een van de voornaamste taken, maar het pastoraat is wel onmisbaar voor de prediking. Ik moet er niet aan denken dat ik de gemeente die ik voor me heb zitten niet ook pastoraal zou bearbeiten. Want juist vanuit het pastoraat wordt je preek gevoed en je pastoraat wordt gevoed door de prediking. Je hebt, als je bij de mensen komt, het over de preek van zondag. En als je de preek voor zondag gaat maken, neem je het pastoraat mee in je achterhoofd. Dat is zo'n belangrijke wisselwerking, dat wil ik nog wel extra benadrukken. Onmisbaar, wat mij betreft.

Interview F

HJY Wat is prediking volgens jou?

GF Het verkondigen van het Woord van God – hoe klassiek wil je het hebben? Het Woord van God uitleggen, de betekenis laten zien van toen, maar ook voor nu. Uitleggen, toepassen.

HJY En hoe doe je dat?

GF Doel je met die vraag vooral op als je op de preekstoel staat, of bedoel je het hele preekproces? Waar zoek je naar? Want hoe doe je dat? Kijk voor mij...

HJY Laat ik het zo zeggen: je wilt Gods Woord verkondigen... Ja, toch meer de voorbereiding: hoe kom je het op het spoor wat Gods Woord is voor de gemeente?

GF Ik vind het zelf heel fijn om met series te preken, en een stukje leiding daarin te zoeken. Ook een overtuiging te hebben dat het Woord van God zeggingskracht heeft, welk gedeelte het ook is, het heeft zeggingskracht. En dat onderzoeken, en daar ook variatie in aan te brengen. Dus een overtuiging: prediking, het hoort daarbij dat mensen de kerk uitgaan en zeggen: 'Ik snap wat dit gedeelte zegt in de context en de cultuur van toen en ik begrijp ook welke lijnen daaruit te trekken zijn voor vandaag voor mij.' Dat is voor mij eigenlijk in de basis het hoofddoel. En ik vind ook een stukje variatie daarin belangrijk, series die juist helpen om de context breder te begrijpen, om diepte van een gedeelte te zien. Zoals nu ben ik bezig met het Johannesevangelie, elk jaar doe ik – deed ik in mijn vorige gemeente, doe ik nu ook – elk jaar kies ik één evangelie uit, dus voor advent/Kerst tot en met Pasen en eventueel soms nog iets daarna, en nu is dat Johannes. En afgelopen zondag preekte ik ook over de gevangenneming, over de verlooening van Petrus. De gevangenneming staat in alle vier evangeliën en de verlooening van Petrus ook – hartstikke mooi, maar Johannes zegt niks over de angst van Jezus, zegt niks over het zweten, over het bloed, zegt niks over de kus van Judas, zegt niks over dat Petrus huilt of bedroefd is, of dat Jezus hem aankijkt, Johannes geeft andere accenten. En ik vind het heel gaaf om die accenten dan op te sporen en om die naar voren te brengen en die dan ook te verkondigen.

HJY En je zegt dat prediking zeggingskracht moet hebben en dat er variatie in prediking zit, wanneer heeft een preek denk jij 'zeggingskracht' voor hoorders?

GF Als het eerlijk en duidelijk overkomt wat daar staat en wat dat zegt. Ik kan natuurlijk een hele bepaalde taal gebruiken die mensen totaal niet begrijpen – zoals de taal van Augustinus, dat is zeg maar niet een manier van spreken die meteen binnenkomt bij de meeste mensen, dus het is heel belangrijk dat het uitgelegd wordt met taal in de belevingswereld van de mensen zoals wij die voor ons hebben en dat je daarin als het ware – misschien is 'animeren' wel een verkeerd iets – maar dat animatie, dat je iets wat dood is tot leven brengt. Er zit ook kracht en dynamie in, het is een levend Woord, maar dat je je uiterste best doet om een kanaal te zijn, zodat dat ook echt dichtbij komt. Dat mensen: 'Ja, nu vat ik het!' Die jongere die weinig IQ heeft en die ander die enorm veel verstand heeft, dat je het vat. Ik geloof ook dat de verbinding hoofd – hart, dat God die door zijn Geest ook echt gebruikt.

HJY Je zegt 'vatten' en je hebt het over de verbinding hoofd – hart, wat bedoel je dan precies met dat iemand het 'vat'? Wat gebeurt er dan?

GF Het 'vatten' is dat je het begrijpt, dus dat je... Dat verschilt ook weer per persoon, ik kan een preek houden over de beker bijvoorbeeld: 'Zou ik de drinkbeker niet drinken?' [Joh. 18,1; HJY], een beelddenker vat dat beeld heel anders dan iemand die heel rationeel is ingesteld, of iemand die heel erg denkt vanuit zijn gevoel. Dus er zit verschil in, maar 'vatten' dat is dat iemand het gevoel heeft dat hij het begrijpt, dat hij het kan pakken, dat hij beseft: hier gaat het om! En dat 'pakken' betekent niet dat het maar heel klein, makkelijk is, maar dat het dus landt. En soms kan dat 'vatten' dus ook juist zijn dat je vat dat je het niet kunt vatten.

HJY Dan ga ik toch nog even door op dat 'landen', want dan ben ik wel benieuwd wat er precies gebeurt bij de hoorder als het 'landt'. Hij begrijpt bepaalde dingen, ja... Het komt op mij over dat het gaat over informeren van de hoorder, maar ik weet niet of je dat zo bedoelt met 'vatten' en 'landen'?

GF Ik kan me indenken dat je die kant opgaat met die woorden, het is natuurlijk zoeken naar woorden. Ik houd van 'bevindelijke prediking', en mijn overtuiging is wel dat het begrijpelijk moet zijn, je moet het met je hoofd kunnen vatten, wil het kunnen landen in je hart, en dat je merkt: het Woord dat ik lees, dat leest mij, en dat is

een boodschap, God spreekt hier tot mij, dit zegt mij iets, en hier kan ik niet omheen. Dus ik de zeggingskracht van wat God mij hierin te zeggen heeft.

HJY En dan spreekt God met een bepaalde variatie zeg jij ook...

GF Ja.

HJY Kun je wat voorbeelden noemen van die variatie? Wat kunnen mensen door al die verschillende preken heen beluisteren van Gods stem?

GF Ja, moet ik een samenvatting geven van de Bijbel? Als je denkt aan Johannes 18, daar zit een variatie in van hoe er gesproken wordt over mensen. Een mens wordt getekend als die vele soldaten bij Jezus, Jezus zegt: 'Εγώ εἶμι' [Joh. 18,5; HJY], en die soldaten deinzen achteruit en gaan achterover, vallen op de grond. Daar zit iets in van: Jezus is daar als Koning en Machthebber, die heeft de regie. En die variatie zeg maar, van Jezus tegenover de soldaten, Jezus tegenover Judas, Jezus tegenover Simon Petrus, Jezus die gezegd heeft: 'Je kunt me nu niet volgen' [Joh. 13,36; HJY], maar Petrus die alsnog achter Hem aangaat en Hem wél volgt, en erachter komt dat de haan inderdaad gaat kraaien, wat Jezus gezegd heeft. Dus er zitten verschillende mensbeelden in, maar ook verschillende dimensies van wie Jezus is: aan de ene kant degene die de regie heeft, maar aan de andere kant ook die in zijn regie zich laat binden, zich laat verraden, laat verlooehenen, die niet een despoot is, maar het hart erachter laten zien. En ook, als het gaat om mensen, de laag, de onderlaag te proeven van: waar het aan ons leven raakt, waar het ons hart raakt, en dat verschilt dan weer per punt. Je kunt natuurlijk naar Judas kijken en Judas voelt op afstand, maar Judas is drie jaar lang – en dat is dan de exegese, de uitleg van Gods Woord – Judas is drie jaar lang Jezus gevolgd – zijn naam betekent: 'Godlover', hij heeft de beurs gedragen, toen de andere discipelen weggingen, bleef hij, zijn voeten zijn gewassen door Jezus – zoveel meegemaakt, en ergens is er iets gebeurd waardoor hij afknapt. Nou, wat kan er in ons leven gebeuren waardoor wij afknappen? En Petrus, vurig, vol liefde, maar tegelijkertijd niet geweldig luisteren, hoe landt dat in het leven? Dus zo, op die manier, zoek je telkens weer: wat zegt dit over God? Ik heb ook bepaalde checklistjes in mijn hoofd van: leg ik daarmee de tekst genoeg open en breng ik het dichtbij?

HJY Maar die 'checklistjes' die je dan bij prediking hebt die ga je altijd voor jezelf na als je een preek voorbereidt? Of hoe moet ik dat voor me zien?

GF Niet zo bewust, maar ik merk wel, zeker als een preek nog niet af is, of ik ben aan het zoeken naar: hoe kan ik deze preek houden, hoe moet ik verder met dit gedeelte, hoe maak ik hier een preek van? Dat dan wel bepaalde vragen elke keer naar voren komen. En die helpen mij om het te openen, om het dieper te krijgen, om de sleutel te vinden om dit gedeelte te laten spreken. Want er zijn natuurlijk een aantal manieren om de aandacht van mensen te vangen, dat is door dingen te vertellen die ze niet weten – gewoon interessante behapbare informatie, dat *triggert*, dat doet iets –, een goede vraag stellen, een mooi verhaal – een verhaal daar word je in meegezogen – dat zijn allemaal van die retorische technieken die je gebruikt om die boodschap die erin zit te openen, te onthullen, om dat wat je ontdekt hebt door te geven.

HJY En zijn dat dan die 'checks' waar ik aan moet denken? Of heb je ook nog andere dingen waardoor je het in de voorbereiding op het spoor kunt komen?

GF Jawel, er zijn nog veel meer vragen. Bijvoorbeeld überhaupt al de trinitarische vraag: wat zegt het over God de Vader? Wat zegt het over God de Zoon? Wat zegt het over de Heilige Geest? Welk mensbeeld wordt hierin getekend? Welke verbindingen zie je? Welke sleutelwoorden zijn er? En van daaruit – ik vind het schitterend, Jezus zegt het in Johannes 18: 'Εγώ εἶμι' en die soldaten gaan achterover, en als Simon Petrus Jezus verloochent, dan zegt hij: 'Οὐκ εἶμι.' [Joh. 18,17.25; HJY]. 'Εγώ εἶμι - Οὐκ εἶμι, en ik heb dat tegenover elkaar gezet, dat is heel krachtig in het Grieks, en Johannes doet dat volgens mij bewust. En dan weet je het allang, maar doordat je die woorden eruit licht, en het krachtig neerzet, gaat het leven en prompt krijg je daar dan juist ook weer reactie op.

HJY Krijg je reactie van de hoorder?

GF Ja.

HJY Dat ze je opwachten ofzo?

GF Ja, dat gebeurt. [Lacht] Niet elke keer hoor, soms blijft het stil, soms krijg je veel reacties, soms merk je het ook in de preek. Er zijn ook gewoon gedeeltes waarvan je weet, en bepaalde thema's, als je die raakt, dan weet je gewoon: dit doet iets. Er zijn bepaalde thema's waar gewoon heel veel mensen door worden geraakt.

HJY En met wat voor thema's zitten mensen dan, wat raakt ze?

GF Als het gaat over: mag ik er zijn? En als je dan een tekst neemt als: 'Zie, Ik heb u in beide handpalmen gegraveerd', Jesaja 49 [Jes. 49,16; HJY], dat is natuurlijk zó diep, zo'n diepe tekst. En als je dan lijnen trekt naar de Heere Jezus die naar Thomas toegaat, in zijn handpalmen gegraveerd. En dat God je zo tegemoetkomt. Dan, ja... Als je dat mag uitschilderen, dat de mensen als het ware zo mee kunnen lopen en dan Jezus zien – voor mij werkt het vaak zo: als ik het voor me zie – ik ben een beetje een beelddenker, dus ik houd van metaforen – dan helpt dat om de boodschap dichtbij te brengen, want dan ga je er zelf in mee. En daar moet je ook weer voor uitkijken, het moet geen trucje zijn, ik wil echt wat te vertellen hebben. Ik ben een beetje wars geworden van bepaalde predikers die heel thematisch preken, die hun retorica zo gebruiken dat ik er echt de kriebels van krijg, omdat de inhoud compleet weg is. Dat je een metafoor over de tekst heen legt, een mooi verhaal vertelt met bepaald stemgebruik, daar kan ik heel weinig mee. Want er moet inhoud in zitten. Dat je met het Woord van God komt en dat uitlegt, en dat dichtbij brengt, in mijn beleving is dat ook voeding voor de lange termijn voor een christen. We zijn heel erg een evenementencultuur, een *event*, leuk, maar ik ben echt van de lange termijn, een stukje volharding, vastberadenheid. En ik ben er van overtuigd dat het mijn roeping is als predikant om eerlijk dat Woord van God uit te leggen, toe te passen, mijn uiterste best te doen dat het kleinste kind en de oudste oudere het kunnen volgen, omdat ik geloof dat dat voeding is, dat je daar uiteindelijk op terugvalt. Echt een dominee hè, zo?

HJY Nou ja, dat ben je ook. Maar dat is je diepste overtuiging, hoe weet je dan waar het kleinste kind en die oudste hoorder zitten als je ze wilt bereiken?

GF Nou kijk, prediking en pastoraat kunnen niet zonder elkaar. Ik kom bij kinderen op bezoek, ik kom bij ouders op bezoek, je spreekt ze in de wandelgangen, weet waar je reacties op krijgt, je hoort mensen spreken, je kijkt in het nieuws en ik merk ook dat als je gunning krijgt van de mensen, dat mensen je gaan vertrouwen, dat ze je meer gaan begrijpen: zo is hij, zo doet hij. En een stukje openheid ook. Een stukje verbinding voelen, zeg maar, van wie jij bent als persoon. Ik ben me er ook van bewust: wie ben ik als persoon? En hoe peil ik die mensen? Hebben die mensen het gevoel dat ik hen begrijp? Want ik kan natuurlijk mensen wel begrijpen en naar huis gaan na een bezoek, maar als zij het gevoel hebben: hij snapte mij totaal niet, dan kan ik ze misschien zelfs wel gesnapt hebben, maar als zij het gevoel niet hebben, krijg je niet meer die *feeling*. Dus dat *in touch* blijven met mensen en jezelf kennen: arglistig is mijn hart [cf. Jer. 17,9; HJY].

HJY Kom je daar ooit helemaal uit dan, als het arglistig is?

GF Je komt er nooit helemaal uit, maar ik geloof wel dat als je – een stukje psychologie, maar ook het diepe kijken naar hoe de Bijbel mensen tekent, als je kijkt naar hoe Petrus gevormd is in zijn karakter, Jezus verschillende discipelen heeft, hoe David gevormd wordt, hoe Gideon gevormd wordt, hoe Jozef gebruikt wordt, dan zie je ook in de loop van de tijd dat daar ook karaktereigenschappen naar voren komen. Bijvoorbeeld als het gaat over het volhouden in het volgen van God en Hem dienen: Gideon is hartstikke bang, krijgt de meeste bevestiging van allemaal, en uiteindelijk bouwt hij een altaar voor Baäl-Berith, wat is dat? De Baäl van het verbond, een beetje mixgodsdienst, en toch wil hij geen koning genoemd worden. En David die gaat ook in de fout, en Salomo houdt het ook niet vol. En patronen die je ziet, bijvoorbeeld Abraham heeft een zoon die hij voortrekt, maar dat gebeurt bij Izak ook weer, en Jakob doet precies hetzelfde. David heeft problemen met vrouwen, Salomo ook, en Rehabeam kan er ook wat van. Dus je ziet bepaalde patronen ook in de Bijbel geschilderd en getekend. En die zie je ook gewoon terug in de huidige samenleving.

HJY En ook bij jezelf als prediker? Een bepaalde ambigüiteit?

GF Ja! Je bent gewoon een mens. En als je heel erg op afstand staat, dat ze zeggen: 'Hij preekt over ons, maar hij snapt er zelf niks van.' Het heeft er ook weer mee te maken hoe je dingen verwoordt.

HJY En is dat alleen maar hoe je dingen verwoordt of ook hoe je het beleeft?

GF Ik denk dat het een niet zonder het andere kan.

HJY Nee, dus het is niet een retorisch trucje van: ik verwoord het maar slim, dat het dichtbij lijkt, maar het komt ook wel echt dichtbij?

GF Ja, maar het is ook zoeken. Want het kan zomaar zijn dat ik dingen beleef op een bepaalde manier en dat een ander dat totaal niet begrijpt. Een voorbeeld is: er zit een jongen in de kerk en die komt dan nog wel – gelukkig

– maar hij was achttien en hij zei: ‘Dominee, ik vind je een beste vent, maar bij catechisatie zie je me niet meer.’ Ik zei: ‘Kunnen we nog een keer in gesprek ofzo?’ Maar hij hield de boot zo enorm af, hij zei: ‘Weet je, ik vind u best aardig en het ligt daar echt niet aan, ik ben blij dat u er voor de kerk bent, maar het zegt me gewoon totaal niks.’ En hij was er gisterochtend. En hij zat ook de dienst uit. En dan wil je ook een boodschap hebben voor hem. Dus je moet daar wel wat in variëren. De preek was gericht op het avondmaal. En dan zeg je dat Jezus de drinkbeker wil drinken, en toen heb ik bewust de focus gelegd op mensen die nadenken over het avondmaal en die daar waarschijnlijk ook naartoe gaan. Om hen te trekken tot het avondmaal en daar ook de diepte van te laten zien. En dan hoop je dat ondertussen dat ook die anderen meepakken, maar mijn focus lag niet op die jongere die eigenlijk zegt: ‘Het boeit me helemaal niets, ik ga er heen om mijn ouders te *pleasen, that’s it.*’ Dus daar kies je een focus in. Maar het scheelt ook, als je preekt over de moordenaar aan het kruis, die misdadiger naast Jezus, dan preek je anders, dan heb je gelijk weer een sleutel: iemand die er in eerste instantie totaal niets mee heeft, maar opeens verandert er iets. Is er bij jou dan ook iets veranderd, of? En dan heb je een keer met een jongere erover gesproken die zei: ‘Ik zou eigenlijk wel zoals die moordenaar aan het kruis willen zijn, dan heb je gewoon nu een leuk leven, maar je gaat toch naar de hemel.’ Dat soort uitspraken onthoud je, en die gebruik je dan: ‘Dat zei een jongere een keer tegen mij, herken je dat?’ Dat zijn dan dingen die je in je *toolbox* hebt, niet als trucje, maar wel als *toolbox* om te gebruiken.

HJY En verschilt dat nog tussen je huidige gemeente en je eerste gemeente, welke vragen mensen hebben? Of kun je min of meer hetzelfde zeggen?

GF Je preekt altijd *ad hominem*, dus de plek waar je staat. Mijn eerste gemeente was meer een dorpsgemeenschap, ik merk dat mijn huidige gemeente een gemeente is die van een kleine gemeente behoorlijk is gegroeid, ook geografisch, dus dat zorgt voor heel veel import vanuit het land. In mijn eerste gemeente hadden wij een heel duidelijk profiel: we waren het meest behoudend en hadden veel jeugdwerk, voor heel veel mensen was wel duidelijk: dit is die gemeente. En hier heb je zoveel gemeenten die in veel opzichten op elkaar lijken. De *circulation of the saints* is heel groot, dus de breedte, mensen weten hier veel beter wat heel evangelisch of zeer behoudend is. Je komt hier de echte heilstoe-eigeningsvragen tegen, tegelijkertijd zijn er mensen die graag een keer in de maand wel naar een grote evangelische gemeente gaan om het leven ‘leuk’ te houden. Dus ook dat is een verschil. Maar ik denk wel dat bepaalde diepe lagen elk mens heeft. Je kunt dat in de piramide van Maslow bij wijze van spreken zo uit elkaar halen, om dat te duiden misschien, maar je hebt toch bepaalde vragen: wie ben ik? Waar ga ik naartoe? Wat betekenen ik? Waar leef ik voor? Die vragen, en het gevoel van geborgenheid, dingen die je belangrijk vindt in je leven, verleidingen, dat herkent iedereen.

HJY En als ik zeg: prediking als bediening van de verzoening, wat roept dat bij jou op?

GF Natuurlijk, ik ken Korinthe ook natuurlijk. [Lacht] Ja, geweldig, dat is het. Dus de bediening van de sleutels van het hemelrijk en de verkondiging.

HJY Is dat hetzelfde als de bediening van de verzoening?

GF Je bedient de verzoening, dus je bedient de sleutels van het hemelrijk. Jezus die maakt dat zo sterk dat waar wij hier de deur openzetten, Hij dat ook doet. Zo sterk maakt Hij dat. Zo zie ik dat ook. Prediking is dus ook ‘aanzeggen’, dus niet zeg maar: ‘We gaan vanmiddag nadenken over.’ Dat is niet preken. Preken is aanzeggen. Dat is, als je zegt – natuurlijk, ik gebruik wel als-dan-formuleringen – dus: ‘Als u van de Heere Jezus houdt, dan bént u een kind van God.’ En dat mag je iemand aanzeggen, je bént het. Maar ook andersom: ‘Als jij met de rug naar Jezus toestaat, dan ben je verloren, dan lig je onder de toorn van God.’ Dat je de waarheid van het evangelie iemand aanzegt. En daarmee bedien je de verzoening, ja.

HJY En je had het net ook over variatie in prediking. En als ik dan zeg: prediking als bediening van de verzoening, zie je dat dan als een deel van wat prediking is, of is dat een ‘parapluterm’ zeg maar voor het geheel van prediking, hoe zou je dat taxeren?

GF Bediening van de verzoening heeft ook alles te maken met hoe je dat woord taxeert: ‘verzoening’. Als je het benadert vanuit het Oude Testament dan kun je natuurlijk denken aan de Grote Verzoendag, dan gaat het puur over: is het goed tussen God en mij? En dan kun je het heel smal maken, in de zin: het gaat erover of je verzoend bent. Je kunt ook de heilsorde daaraan verbinden: wedergeboorte, bekering en het leven na de grote omkeer, zeg maar, met alles wat daarbij hoort, hoe de Heere dat doet. De staten en standen van het geloof, je kunt zeggen dat iemand christen is, maar de boom van het geloof staat er niet zo florissant bij. Dus dat stukje verzoening krijgt in het Oude Testament ook een plek middenin het volk, in het dagelijks leven. Er is een dag apart voor gezet

en tegelijkertijd zijn er ook heel veel geboden die gaan over het dagelijks leven. Dus je zou kunnen zeggen: de bediening van de verzoening – ben ik verzoend met God? – is het hart, de kern, maar daaromheen zijn er cirkels te maken. En of je verzoend bent, bepaalt ook hoe je omgaat met je vrouw. Of je verzoend bent, heeft ook invloed op hoe je omgaat met je kinderen, hoe je je auto koopt, hoe je... Dus voor mij is het zeg maar de basis, de kern, en daaromheen heb je cirkels. En ja, dan kom je jongeren tegen die zeggen: 'Wat moet ik nu, moet ik studie A doen of studie B? Ja dominee, hoe weet ik dat nou wat ik moet doen? Wat wil God?' Dan denk je eens wat mee, dan geef je wat voorbeelden uit de Bijbel. Dat is wel heel interessant, maar dan gaat het mij ook altijd weer om die vraag: wil je met God leven, is er een verlangen om Hem te dienen? Want dat is wat de bediening van de verzoening bewerkt: de eigen broer van Jezus, die eerst tegenover Hem stond, die Hij heeft opgezocht met Pasen, wordt uiteindelijk zelf een brievenschrijver, een steunpilaar voor de gemeente, zegt Paulus later. Dus ja, zo zie ik het.

HJY Dus als jij die jongeren spreekt die zich afvragen wat ze moeten doen, als ik het goed beluister kom je dan niet per se direct met allemaal regels: zus en zo moet je doen. Want je stelt de vraag: wil je met God leven?

GF Uiteindelijk zit dat eronder. Het verschilt ook wel, komt iemand met wie je al veel gesprekken hebt gehad die een concrete vraag heeft wat wijs is, dan taxeer ik eigenlijk twee dingen: hoe moet ik dit Bijbels zien? Maar ja, of iemand accountancy gaat studeren of iemand gaat voor HR, dat kan allebei in Gods Koninkrijk, denk ik. Dus, wil iemand met God leven? En dan trek ik wat lijnen vanuit de Bijbel, dat vind ik mooi. Ik gebruik Bijbelse lijnen, Bijbelse voorbeelden om iemand daarin ook een spiegelverhaal te geven, kijken waar iemand bij aanhaakt. En als de ruimte het toelaat, als iemand echt zoekt, zeker een jonger iemand, dan zeg ik: 'Ik ken jou een beetje, ik ga wat voor jou invullen, en als ik ernaast zit, gooi het lekker overboord. Maar ik herken bij jou dit en dat, of je houdt van structuur, of je bent ook sociaal...' En zo denk je met iemand mee en dan zeg je: 'Als ik dan voor jou denk, dan zou ik zeggen dat dit misschien wel het meeste past, dat God jou daar de meeste gaven voor heeft gegeven.' Nou, wat ik nu doe, dat is wat ik afgelopen donderdagavond deed, dus dat is heel concreet.

HJY En als je nou niet het idee hebt dat zo'n jong iemand met de Heere leeft en diegene komt toch naar jou toe om te vragen wat hij moet doen, maakt dat nog uit voor hoe je het aanvliegt?

GF Het hangt heel erg van de situatie af. Kijk, is het iemand die een concrete vraag heeft: 'Hoe ga ik om met familie, hoe ga ik om met mijn relatie?' Als het gaat over: 'Ga ik HR doen of accountancy?' Daar kan ik heel eenvoudig mee omgaan, maar ik heb ook gesprekken met jongeren die zeggen: 'Ik ben al naar bed geweest met mijn vorige twee relaties en dat wil ik nu niet, maar ik merk dat mijn vriend dat toch wel heel graag wil. Dominee, hoe moet ik daarmee omgaan?' Dan trek ik lijnen en dan ga ik heel duidelijk eerst naar het hart: 'Wil jij God dienen? De Bijbel zegt dat je lichaam een tempel is, daar vind je God. Daar hoort niet bij wat daar niet bij hoort.' En dan trek ik de lijnen hoe God dat bedoeld heeft. Dus het hangt heel erg af per situatie hoe je dat doet, of je het heel luchtig kunt doen, wanneer iemand zegt: 'Kan ik even een vraag stellen?' En dan staan er nog mensen omheen. Of iemand zegt: 'Dominee, kunnen we een keer praten? En dan echt privé? U heeft toch ambtsgeheim? Dan kunnen we praten.' Dus dat verschilt heel sterk per situatie. Maar het is wel altijd daaraan verbonden, als iemand God niet liefheeft, dat is wel het hart van mijn roeping. En ik ben er ook wel van overtuigd als gaat over de bediening van de verzoening kun je dat heel smal maken, maar ik denk dat juist door die concrete vragen waar je tegenaan loopt, dat die juist je weer bij die bediening van de verzoening kunnen brengen, want dan heb je Hem nodig. En wat is het heerlijk om daar dan ook weer bij terug te komen, ook al ken je die genade al wel, dat je wel weet, erbij stilstaat en beseft: maar dat is het! En dan weer opnieuw naar die vraag kijken.

HJY Dus de kern is, als je dat in een zin zou zeggen? Waar moeten mensen telkens weer bij uitkomen?

GF Ik denk, jij gaat dat voor me samenvatten... Waar moet de mens uitkomen? Dat is bij het kruis van Golgotha. Dat is bij die Heere Jezus Christus die het leven geleefd heeft, die voor mij de dood is ingegaan, die mij zo liefheeft dat Hij niet eerst zei: 'Simon Petrus, Ik wil de beker drinken, als jij je bekeert, dán!' Nee: 'Die beker heb Ik gekregen, die ga Ik drinken. En Ik ga jou laten zien door mijn Woord en Geest dat het voor jou ook is en dat je daaruit mag leven.' En dat is ook een leerproces, dat is ook verdieping. Ook Petrus schrijft aan het eind van zijn tweede brief over 'groeien in de genade en kennis van de Heere Jezus Christus' [2 Petr. 3,18; HJY]. Eigenlijk is dat natuurlijk een gekke uitdrukking: 'groeien in de genade'. Genade is toch genade? Het is als – een metafoor – een boom die op een plek staat, die daar steeds vaster wortelt. En dat gun je ouderen, jongeren. En hoe doe je dat? Dat is door die bediening van de verzoening centraal te laten staan, maar soms ook hele concrete dingen te behandelen: mag je je organen doneren? Die vraag krijg je ook. En dat je dat ook naar voren laat komen. Maar dan wel weer verbonden aan.

HJY En wat verwacht je dan dat er gaat gebeuren bij jouw hoorders als jij de verzoening bedient met al die aspecten die je daarbij noemde, met die cirkels eromheen? Wat verwacht je dat er gebeurt in de gemeente?

GF Ik verwacht dat er gebeurt wat er bij Jezus ook gebeurde. Dat het iets oproept. En soms roept het iets op van: oh, wat heerlijk! Maar soms stoot het ook af. Ik verwacht dus reacties, wat ik vooral hoop – verwachten klinkt zo van jezelf – maar ik hoop en verlang dat mensen erachter komen: dit zegt iets over mij, dit zet mij voor de keus, dit spreekt me aan, het spreekt in mijn hart. En het is niet een poppetje die dit zegt, een dominee, maar daarachter spreekt de levende God. Dat verlang ik. En ja, er zijn ook verschillende aspecten. Er zijn mensen die al veertig jaar geleden tot geloof gekomen zijn, die van harte weten dat ze een kind van Hem zijn, die hun eigen valkuilen en zonden kennen, maar die het heerlijk vinden om weer meer te leren over dat Woord. En dan moet je soms juist weer naar die details: wat zegt Prediker, wat staat er in Openbaring, wat zegt Zefanja? Die gedeelten uitdiepen om daarmee juist op dat hele palet wat iemand al heeft aan bagage om dat als bagage toe te voegen, voeding te geven.

HJY Je zei net dat je soms reacties krijgt op preken, heb je ook voorbeelden van dat je merkt dat preken iets uitwerken in de gemeente? Zie je er iets van terug?

GF Twee voorbeelden van afgelopen zondag: zondagmiddag stond iemand mij op te wachten en die zei: 'Het was echt een goede preek, dominee!' En natuurlijk kun je zeggen: dat is weer even een complimentje geven, maar die ging toen inhoudelijk ook op een stukje in, op dat Ἐγὼ εἶμι – Οὐκ εἶμι en die werd gewoon emotioneel, dat had hem echt geraakt. Dat is een voorbeeld. En 's ochtends had ik iemand die zei: 'Dominee, ik heb nog een vraag over de preek. Dat zwaard, waarom had Petrus eigenlijk een zwaard bij zich en hoe moet ik dat nou zien?' Daar had ik niet heel veel over gezegd. Dat is puur zeg maar informatief, dat iemand het nog beter wil begrijpen. Nou dat zijn twee reacties die je dan zo even in de wandelgangen hebt. Of iemand die je een schouderklop geeft: 'Dankjewel, het was echt weer zegenrijk.' Dus op die manier. Of soms mensen die een appje sturen: 'Het was weer een scherpe spiegel vandaag.' Of: 'Wat was het bemoedigend.' Soms snap ik de reacties ook niet hoor. Als ik een hele scherpe preek heb gehouden en iemand zegt: 'Tjonge, wat was het bemoedigend vanmorgen.' Dan... [Lacht] Dan vat ik hem niet zo.

HJY Dat vind jij dan niet zo bemoedigend?

GF Nou, weet ik niet. Ik geloof ook wel dat God dingen kan gebruiken op zijn eigen manier. Ik heb een voorbeeld: we hadden in mijn vorige gemeente op een gegeven moment een keer een preekbespreking. En ik wist van mezelf in ieder geval wel twee preken waarvan ik echt thuiskwam en dacht: dit was droog brood, dit was niks. En die broeder had een intensief jaar gehad, een eerste jaar als ambtsdrager, en op een gegeven moment zei hij: 'Er zijn me twee preken bijgebleven.' Raad eens welke preken? Die twee. En hij noemde ook inhoudelijk nog dingen. Ik dacht: huh? Wat is dit? En dan zie je ook dat je dan verrast kunt worden. Maar er zijn soms ook reacties die je opscherpen: 'Dominee, u zei dat zo, maar moeten we het ook niet zo zien?' Wat je ook merkt is dat mensen het heel lastig vinden om reacties te geven, want ja, een preek is toch wat kwetsbaar, ze hebben toch het gevoel dat ze tegen de leraar gaan zeggen – ze willen niet betweterig overkomen, de meeste mensen, sommige mensen ook juist wel, dan krijg je reacties, dan gaan mensen dingen aanvullen die je bewust hebt weggelaten. Bijvoorbeeld, er waren zondag mensen die zeiden... Van Petrus staat dan niets over zijn verdriet of wat dan ook in Johannes. Het hele menselijke blijft weg, maar die mensen gaan dan juist daarover praten, dat Jezus hem aankijkt, dat hij bedroefd was, bitter bedroefd. 'En een ander evangelie zegt ook dat hij zichzelf vervloekte.' En dan denk ik: ja, maar dat heb ik bewust achterwege gelaten, want dit staat nou niet in Johannes. Maar ergens kan ik het tegenwoordig veel beter begrijpen, want mensen zijn... Tijdens die preek gebeurt er iets. Ik ging over Petrus die Jezus volgt, maar daarin ook verloochent, en ik heb in die preek heel nadrukkelijk het einde van Johannes aangehaald, maar ook het begin, waar het ook over volgen gaat, Johannes 21. En prompt was er iemand die in de consistorie tegen mij zei: 'Ja, in hoofdstuk 21 gaat het er ook nog over hè?' Ik dacht: huh, daar heb ik het inderdaad net nog over gehad, ik heb het zelfs twee keer nog gezegd. Maar die persoon, ik ken hem, is een hele diepe denker. Die kan een stukje van de preek vastpakken en daar helemaal op kauwen en dan is hij de rest een beetje kwijt, en het komt dan later. Maar dat geeft niet, want voor die persoon werkt het om op die manier over de dingen na te denken. Die komt tot hele diepe gedachten, en soms ook tot diepe gedachten die allang in de preek geweest zijn. Dus ook dat zie ik dan niet... Ik merk dat iemand er serieus mee bezig is. En dat vind ik dan enorm mooi.

HJY En daar ben je je bewust van geworden, zeg je. Had je dat dan eerst niet zo toen je begon?

GF Nee, het is in die zin ook een ambacht. Een ambt wat je doet, is ook een ambacht. Je moet daar ook in groeien. Ook het stukje dat je weet: hoe kom ik zelf over? Dat je beseft van: wat raakt wel, wat raakt niet? In het begin had ik vaker dat ik na een dienst echt heel vaak reacties kreeg, in mijn vorige gemeente, van: 'Wat is dit een mooie preek, dit was echt aangrijpend, tjonge zeg, dit kwam binnen!' En dat ik echt de consistorie uitkwam van: oké, wat is hier gebeurd? En dan ga je die preek ook wel weer na en dan kom je bepaalde dingen tegen en dan denk je: deze thema's raken. Die heb ik inderdaad zo verwoord, misschien weer anders dan ik vorige keren deed. Maar er zijn er ook andersom, dat je denkt voor jezelf: wat was dit raak. En dat mensen echt denken van: nou ja, oké, we hebben het weer gehoord. Het is de Geest hè? Het is de Geest die het werkt.

HJY En er gebeurt wat bij de hoorders, je zei al dat het jezelf ook kan raken. Als jij een preek voorbereidt en een preek houdt en zo, wat gebeurt er in heel zo'n proces met jouzelf?

GF Kijk, het is voor mij, ik probeer gestructureerd te werken. Dus in dat proces moet de tekst voor mij gaan leven, dat is uiteindelijk wel de kern. Gaat leven wat daar staat? Gaat die tekst open voor mij? Als die tekst voor me open gaat, kan ik preken. Als die tekst dicht blijft... Ik moet de tekst gewoon begrijpen, die moeten binnenkomen, er moet ruimte zijn, in het gebed vraag je daar om. Dat het echt iets existentieels wordt. Dat het niet iets is wat op afstand staat, maar het moet mijn existentie binnengekomen zijn, het moet mij iets zeggen. En dan kan ik het overdragen. Natuurlijk is er ook wel verschil, een catechismuspreek of een vrije stofpreek.

HJY En je zegt dat je gestructureerd werkt en dat het binnen moet komen, het is ook een ambacht natuurlijk, dus dan kan ik dat wel vragen, hoe laat jij het binnenkomen? Voor zover dat maakbaar is natuurlijk.

GF Hoe laat ik het binnenkomen? Ik zet hier een knopje om en dan komt het zo: hoppatee... [Lacht]

HJY Nee, laat ik het anders zeggen: wat moet er gebeuren, wil het bij jou binnenkomen.

GF Dat heeft te maken met lezen, lezen, lezen. En dan bedoel ik niet dat je honderdduizend commentaren leest, ik ben juist minder gaan lezen, denk ik, dan aan het begin. Aan het begin stap je in de valkuil dat je alles wilt lezen, alles wilt begrijpen, elk detail in de tekst wilt zien, en hoe krijg je die brei dan nog tot iets logisch? Dan wil je alles gaan zien en dan wordt het een worst die niet meer... Dus ik merk dat ik misschien meer gefocust lees. Dat je dan heel veel keren in de vertalingen leest, dan in het Grieks nog eens gaat zoeken naar bijzonderheden, en als je die tekst dan beter gaat begrijpen, dat je lijnen gaat zien, dat je dat Ἐγώ εἶμι – Οὐκ εἶμι gaat zien. Ik dacht: hoe ga je preken over die verloochening van Petrus? Iedereen heeft daar al over gepreekt, het is zo bekend. Totdat ik erachter kwam dat ik zag dat bij Johannes daar staat: 'volgen', en dan drie keer het woord 'discipel' in dat stukje wordt gebruikt. En toen viel het op zijn plek. En dat Johannes heel bewust het woordje 'ook' gebruikt. Dat die portierster de deur opendoet voor Johannes en voor Simon Petrus en dan vraagt ze gewoon aan hem: 'Bent u niet óók een discipel?' [Joh. 18,17; HJY]. Ook. Als dat soort dingen vallen, en je ziet het ook voor je... Dus dat is lezen, zoeken naar dingen. Opvallende dingen, ook in de commentaren een check doen, en zo... Dus daar heb je gewoon tijd voor nodig, een preek kost mij echt tijd. En daarom schrijf ik een preek ook uit, dat is voor mij nog steeds de casus. Plus, het is voor mij ook een stukje archiefopbouw. Het is gewoon kapitaal wat je maakt. Waar je vervolgens weer een keer op kan terugvallen.

HJY En in welk opzicht helpt een preek uitschrijven jou met de factor tijd?

GF Het kost tijd, maar het zorgt er ook voor dat je het later niet kwijt bent. Ik kan een preek terugzoeken, ik kan er nog eens, als ik nu bij wijze van spreken over twee jaar preek vanuit Markus over de verloochening en Petrus, dan kan ik nog eens kijken: hoe heb ik het twee jaar geleden eigenlijk aangevlogen? Wat viel toen daar op? Oh, dat is duidelijk anders. Dus dan heb je daar alweer een voorzetje, plus heel nuchter, deze preek houd ik nu, wie weet houd ik hem over tien jaar in een andere gemeente. Kan ik het overnemen? Nee, dat gebeurt eigenlijk nooit. Dat is echt heel lastig. Maar wel dat je de lijn kunt pakken en dat er dingen zijn die toen heel erg aangesproken hebben, die kun je na een paar jaar weer naar voren brengen, want die zijn dan nog steeds opvallend. Dat vind ik echt een stukje kapitaal.

HJY Heb je ook wel eens dingen uit je periode in je eerste gemeente die je nu ziet, dat je denkt: dat me dat aangesproken heeft, snap ik eigenlijk niet. Of gebeurt dat eigenlijk niet zo?

GF Dat weet ik niet. Ik begrijp dat ik het zo heb gedaan, want zo was ik toen. Dingen zijn een stukje rijper geworden, maar bepaalde karaktertrekken houd ik toch. Ik ben en blijf iemand die van metaforen houdt, die voorbeelden belangrijk vindt, die graag dicht bij de mensen komt. Dat zijn karakterdingen die blijven toch. Ben je zelf als prediker een heel rationeel type en word je door de ratio overtuigd van dingen dan zal dat ook iets zijn

wat je prediking heel erg stempelt. Iemand die daar veel behoefte aan heeft, zal minder binding met mijn prediking krijgen dan iemand die juist heel erg op mij lijkt. Dus dat realiseer ik me ook. En soms moet ik dan ook heel bewust als het ware uit mijn comfortzone als persoon om een preek te schrijven voor juist de dromers, de doeners, de voelers, de denkers. Dus ook dat zit ook bij die checklistjes: hoe help ik de denkers en doeners?

HJY Als ik zo luister ben jij wel met huid en haar bij het preken betrokken, maar ik vroeg me nog af: jij zei iets eerder in het gesprek dat er twee kanten aanzitten als je het aanzegt, dat er iets open kan gaan, maar ook iets dichtgaan. Mensen zijn gered of ze zijn verloren. Dat besef, wat doet dat met jou als prediker? Dat die twee kanten eraan zitten als jij preekt?

GF Dat geeft gewicht. Dat onderstreept dat ik niet maar een *social worker* ben of iemand die een leuk praatje komt houden. Want de dingen waar het over gaat die raken het diepste van een mens. Die raken ook dingen die eeuwig zijn. Die bovennatuurlijk zijn, maar die de leegte die er bij een mens is kan vervullen en moet vervullen. Er is bij mij zelf de overtuiging gegroeid 'dat Jezus het is', zo las ik een keer ergens. Jezus is het antwoord. Dat is de overtuiging die ik heb. En die overtuiging is gaandeweg dieper en dieper geworden. Ook met mensen tegenover je die soms niet geloven en ja...

HJY En 'gaandeweg' is dan tijdens je predikantschap?

GF Daarvoor, maar ook in het predikantschap heeft zich dat verder verdiept. En ook het stukje jezelf relativeren. Want het heeft inderdaad gewicht, ik doe iets met eeuwigheidswaarde. Maar aan de andere kant, ik ben niet de Messias. Wel een christen, dat komt van Christus, dus in die zin wel, maar God doet het door zijn Geest. En God gebruikt soms dingen dat je denkt: oh, dat had ik zo niet zien aankomen. En wat ik soms ook mooi vind, is dat je ziet dat God dingen laat landen. Dat je bij wijze van spreken over Pasen preekt in jaar een en dat er iemand voor je ziet en het raakt gewoon niet. En het jaar daarna preek je weer over Pasen en dan raakt het wel. En is dan die preek anders? Misschien wel. Ben ik anders? Misschien ook. Maar ik zie dan vooral in het leven van die persoon wat veranderen. En vergelijk het – in mijn leven is het in ieder geval zo – dat God als het ware de hark erdoor haalt. De boodschap kan hetzelfde zijn, maar wat vooral nodig is: dat die aarde toebereid is. En wat ik heel duidelijk zie, is dat mensen, als de hark erdoorheen gaat, als de schoffel erdoorheen gaat, de spa soms, dat er dan ruimte komt dat dat zaad in een keer wel valt. Dat het geen platgetreden pad is, om maar een Bijbelse metafoor te gebruiken.

HJY En dat geeft moed om te blijven zaaien.

GF Heerlijk, ja! Met vreugde, en God gebruikt dat. Niet altijd zoals ik dat wil of denk, maar God gebruikt het. Er komen hier mensen tot geloof. Er zijn mensen die zekerheid vinden, groeien in zekerheid. En als je dan een klein schakeltje mag zijn... En soms ook gewoon mag zien hoe God de preken van een ander gebruikt heeft – dan niks zeggen over jouw preek, niks zeggen over jouw pastoraat, maar die ander was zo – dan denk ik: ja, prima! Het gaat om zijn eer, zijn werk, ik ben maar een gewoon mens. Ik doe wel mijn uiterste best, ik voel het gewicht, maar ook een stukje ontspanning en blijmoedig christen zijn. Uit de diepe overtuiging: God is goed, Hij is genadig, ik mag zijn kind zijn, en als zijn kind doe ik mijn best, niet als een slaaf. Goed, ook 'dienstknecht', maar nooit alleen een 'dienstknecht', ook een kind.

Interview G

HJY Als beginvraag maar een open vraag – en misschien ook wel een lastige vraag hoor – maar wat is nou volgens jou prediking?

GG Woord van God vandaag bij mensen vandaag brengen.

HJY Woord van God vandaag bij mensen vandaag brengen, je gebruikt twee keer dat woord ‘vandaag’, is dat bewust?

GG Ja, bij mensen van vandaag.

HJY En wie zijn die mensen van vandaag dan?

GG Degenen die je preek horen.

HJY Maar zijn dat andere mensen dan mensen van honderd jaar geleden, mensen van vandaag?

GG Ik denk dat mensen van honderd jaar geleden doorgaans niet meer onder ons zijn.

HJY Dat is een feit, ja. Maar zitten ze ook met andere dingen, of? Ik zoek even naar: waarom heb jij het over ‘mensen van vandaag’?

GG Ja, mensen van vandaag zitten bijvoorbeeld met het feit dat ze bijvoorbeeld in hun gezin weer een eenling worden.

HJY Ja, door?

GG Kerkverlating.

HJY En dat was vroeger minder aan de orde, zeg maar?

GG Ja, ik denk dat dat wel gewoon – ja, ik heb daar geen onderzoek naar gedaan – maar ik denk dat dat wel gewoon een feit is. Dat mensen zich vroeger zorgen maakten over een kind dat de kerk de rug toekeerde, en dat je nu mensen spreekt die zeggen: ‘Ik ben de enige die gelooft van mijn gezin.’

HJY En dat maak je in het pastoraat ook mee?

GG Ja.

HJY En als je preekt, hoe horen mensen dat dan terug?

GG Dat weet ik niet, want dit is natuurlijk maar één voorbeeld om antwoord te geven op jouw vraag: ‘Verschilt de mens van vandaag van de mens honderd jaar terug?’ Een ander voorbeeld is internet en de verleiding die daarbij komt kijken.

HJY Nee, dat zullen mensen honderd jaar geleden niet hebben gekend. En als je nou Gods Woord vandaag voor de mensen van vandaag moet brengen in de gemeente, wat kunnen mensen beluisteren in dat Woord van God als jij dat naar ze toebrengt?

GG Wat ze kunnen beluisteren weet ik niet, ik kan alleen antwoord geven op wat ik hoop dat ze horen.

HJY Ja.

GG Ik weet niet of ik altijd hetzelfde antwoord zou geven, maar ik zou nu het antwoord geven dat ik hoop dat ze horen dat de Heere Jezus bewogen is met en in beweging komt voor zondige mensen.

HJY En bewogen met zondige mensen, op wat voor manier merk je die bewogenheid dan?

GG Kijk, volgens mij zei ik er ook bij: ‘Door zijn in beweging komen voor.’ Doordat Hij naar deze aarde kwam en doordat Hij zich zo gaf, doordat Hij ze opzocht, ze aansprak.

HJY Dus Jezus is naar de aarde toegekomen, heeft de mensen opgezocht, komt naar ze toe. Kun je ook zeggen dat dat is wat er gebeurt op het moment dat jij preekt, zeg maar? Dat Jezus naar de mensen toekomt?

GG Jazeker, en ik hoop dat ze dat erin horen, dat Hij zó naar hen toekomt. Dat het probleem niet is dat we te slecht zijn, maar dat het probleem is dat we onszelf vaak nog te goed vinden.

HJY Niet te slecht, maar te goed om Hem te ontvangen?

GG Ja, in je eigen perceptie dan.

HJY En als je dat probeert, dat mensen dat merken, hoe doe je dat in je preekvoorbereiding en in je preek? Maak je daar bepaalde bewuste keuzes in of is dat meer een impliciet gegeven?

GG Weet ik niet goed, ik zou het denk ik niet in de tekst willen leggen als ik het daar in de tekst niet zie. Maar ik denk dat ik wel – maar dat is alleen maar wat ik hoop hoor, ik weet niet of dat lukt – maar wat ik hoop is dat je een soort attitude ontwikkelt: hoe spreekt dit gedeelte van de Bijbel daarover, dat de Heere God zondaren zoekt?

HJY En je zegt dat je dat niet op een tekst wilt leggen, maar je wilt wel dat zien, hoe de Bijbel erover spreekt, hoe de Heere God zondaren ook op het oog heeft in zo'n tekst. Als je het niet op een tekst wilt leggen, dan veronderstel ik dat je dat niet bij elke tekst op het spoor zult komen, of...

GG Nee, dat denk ik niet, dat klopt. Maar, misschien toch wel vaak, ik denk even terug aan gisteren – dat zit ook nog vers in mijn geheugen natuurlijk. Toen heb ik over Psalm 88 gepreikt, dat is best wel een ellendige Psalm.

HJY Dat is een understatement.

GG Je zou kunnen zeggen: dat zit daar niet in. Dat zou ik met je oneens zijn, of met iemand die die stelling zou poneren. Omdat ik denk: juist ons 'overkomt' zulk lijden, als het ons overkomt. De Heere Jezus heeft zelf dat lijden op zich genomen. Dat was een keus. En juist zo – Hebreeën: 'Wij hebben een medelijdende Hogepriester' [naar Hebr. 4,15; HJY]. Dus denk ik toch dat je dat in zo'n tekst mag zien, juist omdat niet alleen die tekst in de Bijbel staat, maar omdat je ziet hoe die tekst die werkelijkheid zoekt.

HJY En als Christus de meelijdende Hogepriester is, hoe breng je dat dan over het voetlicht bij de gemeente? Want 'meelijden' kun je heel verschillend interpreteren.

GG Ja, ik weet eigenlijk niet of ik... Ik preek met wat steekwoorden, dus ik weet niet of ik dit woord daadwerkelijk gisteren gebruikt heb in de preek. Dan zou ik de preek moeten terugluisteren, maar hoe ik het punt over heb willen brengen, is dat Hij dat lijden op zich neemt. En dat is volgens mij iets wat je ziet vanuit Jesaja 53.

HJY De lijdende knecht, zeg maar?

GG En ook dat Hij het gedragen heeft, dus niet alleen dat het God behaagde, maar Hij wilde het ook zelf.

HJY Dus wat je niet zei: 'Hij komt in beweging voor ons', dat zie je bijvoorbeeld als Hij het lijden wil dragen, ons leed.

GG Ja, of met Kerst denk ik ook. Met Kerst denk ik aan Psalm 40: 'Ik kom om Uw wil te doen' [Hebr. 10,7; HJY], maar dat is ook zijn eigen wil. Zoals dat ergens staat in Johannes: 'Het is mijn voedsel om Uw wil te doen' [Joh. 4,34; HJY].

HJY Je zegt dat Christus nabijkomt, bewogen is met zondige mensen, en dat je hoopt dat mensen dat ervaren, daar heb je natuurlijk niet altijd zicht op. Maar hoor je wel eens wat terug van mensen wat preken met ze hebben gedaan?

GG Jawel, zeker.

HJY En komt dat overeen of verschilt dat heel erg met wat je zelf beoogde?

GG Nee, dat komt regelmatig overeen. Maar ik heb bijvoorbeeld in mijn eerste gemeente ook wel iemand gehad die nogal eens deelde hoe hij verder ging met zo'n preek. Dus hoe een preek een zetje was voor een denkproces hoe hij daar zelf verder mee ging. Dus dat kwam soms wel overeen, maar het gebeurde ook wel eens dat het voor hem een zetje was met een denkproces dat hij heel concreet met zijn eigen leven, hoe dat... Terwijl dat bij mij totaal niet in beeld was.

HJY En hoe vond je het om dat te merken?

GG In principe mooi, dit was niet een geval – dat hoor je ook wel eens – dat een predikant zegt: ‘Nou, ik heb het volgens mij niet gezegd, maar...’ Maar dit is volgens mij heel iets anders, mensen ontvangen een preek en gaan daarmee aan de slag. Ik denk dat je als predikant daar alleen maar dankbaar voor kunt zijn.

HJY Want waar ben je dan dankbaar voor?

GG Nou ja, gewoon, tweeledig: enerzijds dat je het ergens voor doet, dat is prettig, maar dieper nog, als datzelfde Woord waarin wij horen dat Christus bewogen is, ook ons in beweging zet.

HJY En dat hoor je dan terug in zo’n iemand die zoiets zegt?

GG Ja.

HJY En als ik nou zeg: ‘prediking als bediening der verzoening’, wat roept dat bij jou op?

GG Eens.

HJY Eens, in welk opzicht eens?

GG Kijk, als het gaat over wat de Heere Jezus op zich heeft genomen dan zijn dat wel mijn zonden die tussen mij en God instaan. Maar dat is ook hoe je denkt hè? Maar ik denk: een mens kan alleen maar sterven vanwege de zonde. En Jezus sterft, maar dan als een zondeloze zondaar, met de zonde die Hij overneemt. Daarin verschilt de mens vandaag niet zoveel met de mens van honderd, duizend jaar geleden. Maar dat moeten de mensen vandaag ook weer horen. Dat vind ik ook, en dat moeten ze ook horen in woorden van vandaag.

HJY En hoe klinkt dat dan in woorden van vandaag?

GG Nou ja, dat je dus – vind ik – bezig moet zijn met wat voor – als gemeentepredikant, als gastpredikant kan dat denk ik niet altijd, maar als gemeentepredikant – wat voor mensen heb ik voor mij, hoe spreek ik ze aan, hoe kom ik op zo makkelijk mogelijke manier bij het hart?

HJY En hoe deed je dat in je vorige gemeente?

GG Ik denk – maar dat vind ik een lastige vraag hoor: hoe deed ik dat? Ik weet alleen maar hoe ik het probeerde, of ik het daadwerkelijk ook deed, vind ik een moeilijke vraag.

HJY Je intentie in ieder geval hè?

GG Dat zeg ik: ik weet eigenlijk alleen maar hoe ik het zou willen dat ik het zou doen. Proberen en de Bijbel recht te doen, maar ook – nee, niet ‘maar’, want het is geen tegenstelling – proberen en de Bijbel recht te doen en hedendaags Nederlands spreken. Ik kan wel een voorbeeld noemen, dat maakt het iets makkelijker. Ik vind het koste wat het kost vasthouden aan de Statenvertaling lastig, omdat ik niks tegen de Statenvertaling heb *an sich*, maar als ik de discussies in het RD lees over welk woord je wel of niet vervangt, en je bedenkt wat voor tijd daarin gaat, terwijl er in principe een Herziene Statenvertaling ligt, maar die niet gebruikt mag worden, omdat je eerst zo stevig van leer hebt getrokken, ja, lijkt mij lastig.

HJY Want je zegt dat je mensen in hedendaags Nederlands wilt bereiken, zo’n vertaling vasthouden draagt daar natuurlijk niet aan bij.

GG Waarbij je natuurlijk wel weer altijd de discussie krijgt of de HSV wel hedendaags Nederlands is, dat snap ik echt wel. En mensen moeten ook wel echt gewoon echt iets mogen kunnen leren. Het is ook niet zwart-wit. Trouwens, nog een punt, hoe deed ik dat? Het heeft er wel aan bijgedragen dat ik steekwoorden ben gaan gebruiken in plaats van uitgeschreven.

HJY Ja? Hoe draagt dat eraan bij?

GG Nou, je hebt contact. Tenminste, ik heb meer contact. Dus je ziet of mensen het vatten of niet. En dan denk ik: als ik het niet kan onthouden om het te brengen, hoe kan ik de hoorders dan vragen om het te onthouden als ze het aanhoren? Dus hoe draag het eraan bij? In die zin denk ik dat – het hoeft natuurlijk niet, ik denk dat een oud gereformeerde gemeentepredikant ook uit zijn hoofd preekt – maar ik hoop dat je wel wat natuurlijker wordt, dat denk ik.

HJY Dat het meer spreektaal wordt ofzo?

GG Ja, taal van vandaag, spreektaal, eventueel wel, ja.

HJY En als je dan in taal van vandaag het hebt over verzoening, om dat punt even vast te houden. Hoe klinkt dat in de taal van vandaag, dat mensen denken: oh ja, dit gaat over mij.

GG Dat kan ik iets makkelijker uitleggen met een voorbeeld zoals ik dat doe op catechisatie. Als dat woord ter sprake komt, gebruik ik altijd mijn dochters als voorbeeld. Dan neem ik uit 'verzoenen' het woord 'zoen': dat je elkaar een kus geeft en dat het dan weer helemaal goed is. En vertel ik ze altijd dat als zij ruzie hebben met elkaar ze tegen elkaar 'sorry' kunnen zeggen, dan heb je wel 'sorry' gezegd, maar dan is het niet echt goed, maar je kunt ook elkaar een knuffel geven en een zoen en dan zeggen: 'Het is weer goed', en dan is het verzoend.

HJY Dus dan zit het echt weer goed, dan ben je weer bij elkaar gekomen.

GG Ja, zo leg ik verzoening uit. Er zit niks meer tussen, dat kun je ook zeggen.

HJY En als je dochters ruzie hebben, hebben ze natuurlijk allebei schuld...

GG Nou [lacht], dat hangt even van je mensvisie af. Uiteraard heeft elk mens altijd schuld, maar je hebt toch wel weer zulke schuldige mensen dat de ene mens toch wel heel schuldig kan zijn tegenover een bijna onschuldige mens.

HJY Ik ben nu heel benieuwd naar je dochters, maar wat ik bedoelde te zeggen: hoe werkt het tussen God en mens met verzoening?

GG In die zin kom je op datzelfde punt uit: dat er helemaal niets meer tussen jou en God in zit. Dat is verzoening.

HJY En de twee partijen die met elkaar verzoend worden, God en mens, hoe zie je de verhouding daartussen?

GG Ja, ik denk dat ik dat al wel gezegd heb, eerder, maar dat God in Christus zondige mensen zoekt. Een ander woord, maar goed, 'schuldige mensen' dan.

HJY Dat bedoelde ik net te zeggen met die twee partijen, al zal de een misschien meer schuld hebben dan de ander, je kunt je voorstellen dat tussen God en mens die analogie niet helemaal opgaat als je hem helemaal door zou trekken, dat God wellicht helemaal onschuldig is, zeg maar.

GG Jazeker! Maar het punt van analogie is, denk ik, dat je kunt zeggen dat verzoening is dat er niets meer tussen zit. Dat is verzoening. Waarom er voor die tijd verwijdering was, daar zit het verschil.

HJY Ja, precies. Maar het ging jou juist om het punt dat er niets meer tussen zit.

GG Als definitie van verzoening, ja. Niet de stappen ervoor: waarom is er sprake van verwijdering?

HJY En je zei ook al dat God in Christus schuldige, zondige mensen opzoekt, dus dat is dan de manier waarop de kloof wordt overbrugd?

GG Zeker.

HJY Ik heb nu wat mensen gesproken, en sommige predikanten zeggen als het gaat over de bediening der verzoening dat dat het geheel is van wat zij doen, sommigen zeggen dat het een stukje is van wat prediking is. Als je dat zo hoort, je hoeft niet per se een kant te kiezen, je kan ook nog wat anders zeggen, maar dat zijn zo'n beetje twee kanten die ik begin te bespeuren. Hoe zie jij dat?

GG Het kan beide, denk ik eigenlijk. Ik denk aan – misschien wat vergezocht hoor – je kan over wedergeboorte spreken in enge en in ruime zin. Ik denk dat dat met de bediening van de verzoening ook kan. Je kan strikt spreken over dat wat de Heere Jezus op Golgotha heeft gedaan, wat de Heilige Geest toepast in je hart en waar je op leert vertrouwen, ja, ik zou ermee kunnen leven. Als je zegt dat dat bediening der verzoening is. Ben je het daarmee eens? Dan zou ik zeggen: 'ja.' Als je vervolgens door zou vragen of het leven dat er dan ontstaat ook bij hoort, zou ik ook 'ja' kunnen zeggen. Ik denk dat je eigenlijke vraag is: hoort de heiliging bij de verzoening?

HJY Nou dat was niet direct...

GG Maar ik denk dat het daarom draait.

HJY En dan zou jij zeggen dat het er wel bij hoort?

GG Nou, je hoort mij zeggen dat het een definitiekwestie is. Het hangt ervan af hoe je het uitlegt en het kan allebei goed zijn.

HJY En als je zelf daar eens over nadenkt, er zitten twee kanten aan, is er iets waarbij je je het meest thuis voelt, of?

GG We lazen net na het eten uit Jakobus en Jakobus zegt: 'Het geloof zonder werken is dood' [Jak. 2,17; HJY]. Dus vandaag zou ik zeggen dat de heiliging erbij hoort, anders is er geen verzoening geweest.

HJY 'Toon mij uw werken dan zal ik uw geloof tonen' [naar Jak. 2,18], zo iets zegt Jakobus toch?

GG Ja, als we iets anders hadden gelezen, had ik misschien een ander antwoord gegeven.

HJY Dat klinkt ook wel weer heel christelijk-gereformeerd.

GG In ieder geval klinkt het funest voor statistisch onderzoek.

HJY Het is een gegeven dat het variabel kan zijn. In het bevestigingsformulier wordt ook gezegd dat God de dienaren van het Woord de bediening van de verzoening heeft toevertrouwd, ben je daar heel bewust mee bezig? Je zegt er natuurlijk: 'Ja, met heel mijn hart' op , maar hangt het bij wijze van spreken boven je bureau? Of hoe is dat?

GG Hij hangt niet als een tekst boven mijn bureau, anders had ik dat nu geweten. Op de achtergrond bewust aanwezig, denk ik. Dat klinkt een beetje paradoxaal: op de achtergrond bewust. Maar meer als een gegeven dat er altijd is en waar je wel naar zoekt.

HJY Je zegt dat je er altijd naar zoekt...

GG Nee, dat is te bewust. Niet wat ik altijd zoek, maar een verantwoordelijkheid die er altijd is.

HJY En die verantwoordelijkheid?

GG Ik ben altijd vader, ben ik me superbewust van elke dag dat ik vader ben? Nee, dat is gewoon zo. Dat denk ik.

HJY Dus als dienaar van het Woord ben je altijd bezig met de bediening van de verzoening of hoe?

GG Is dat je taak. Dus kijk, je bent altijd vader, of je er altijd naar handelt weet ik niet, maar dat is wel de bedoeling.

HJY En als het gaat over bediening, jij had het voordat we begonnen met dit interview al een keer over 'roeping', heeft bediening daar ook mee te maken?

GG Goede vraag, zo had ik er nog niet eerder over nagedacht. Ik zou zeggen van wel, dat je geroepen wordt tot die bediening, dat je jezelf het niet aanmeet. Dus ja, ik zou zeggen van wel.

HJY En je zei dat je er zelf niet zo over had nagedacht, dus dan heb ik je zomaar een bepaald hoekje ingeduwd, maar je gebruikt wel een interessant woord: je hebt het jezelf niet 'aangemeten'. Zou je daar nog iets over kunnen zeggen, je hebt het jezelf niet aangemeten, maar wat dan wel?

GG Geroepen.

HJY Geroepen. Door wat of door wie?

GG God.

HJY En uitsluitend door God, of?

GG Ja, maar dat heeft God in twee stappen gedaan: eerst zelf en toen middels een gemeente.

HJY Maar die roeping door de gemeente is wel een stap van dat God dat heeft gedaan?

GG Ja, dat geloof ik wel.

HJY Dus niet God en de gemeente naast elkaar, maar uiteindelijk val je erop terug dat het God is die je geroepen heeft tot die taak?

GG Ja.

HJY En hoe zit dat dan als je bezig bent met preken, je hebt al gezegd dat je met catechese wat zegt over wat verzoening is, maar maakt het nog uit waar je het over verzoening hebt? Of het nou op de preekstoel is, of dat je bij mensen op bezoek komt of dat je catechese geeft?

GG Verzoening is wel overal hetzelfde, maar het maakt wel uit. Als in een pastoraal gesprek iemand heel concreet zonde belijdt, is de verzoening ook op een heel concreet punt nodig. Als het op de kansel erover gaat, zal eerder de tekst er aanleiding toe gegeven hebben om er heel concreet over te spreken. En als het gaat om catechisatie dan zal eerder het dogmatische begrip de reden zijn geweest om het aan de orde stellen.

HJY Dus zit er dan eigenlijk een kwalitatief verschil in hoe daarover wordt gesproken?

GG Hoe het ter sprake komt?

HJY Ja.

GG Ja, dat denk ik wel. Gewoon in de praktijk terugkijkend, denk ik dat het over het algemeen zo gaat.

HJY En het komt op een andere manier ter sprake, stel je nou voor dat je het alleen met pastoraat ter sprake zou stellen, in de concrete situatie waarin je mensen treft, hoe zou je daartegenaan kijken?

GG Er zou niet over gepreekt worden?

HJY Ja, eigenlijk: zou je het kunnen missen in prediking?

GG Nou, ik denk als dat zou gebeuren en een mens loopt dan tegen iets aan wat de kloof tussen jou en God veroorzaakt, waardoor je dat merkt en weet – nee, opnieuw. In de preek leert de mens God kennen, geloof ik. God komt tot ons langs die weg. Als je in de preek de Heere God nooit hebt leren kennen als een vergevend God dan denk ik niet dat je in een pastoraal gesprek opeens over ‘verzoening’ kunt gaan praten, want dan kennen ze die God niet, daar hebben ze nog nooit van gehoord, die zich wil verzoenen met mensen.

HJY En dan kun je je afvragen: kennen ze überhaupt God? Zeg maar.

GG Niet de God van de Bijbel, denk ik. Dus precies, ja.

HJY Je zei net al wat eerder dat je hoopt dat mensen merken dat Jezus bewogen is met en in beweging komt voor zondige mensen. Wat hoop je dat er uiteindelijk gebeurt, of wat verwacht je dat er zal gebeuren onder prediking waarin je dus bezig bent met die bediening van de verzoening? Wat denk je, wat verwacht je – misschien niet wat je altijd hoopt, maar wel wat je ziet gebeuren – wat er gebeurt met mensen?

GG Niet zoveel.

HJY Niet zoveel?

GG Nee.

HJY Want?

GG Ik heb niet zulke hoge verwachtingen van mensen, want die mensen komen niet verder dan het goede dat ze misschien wel willen, maar niet doen [naar Rom. 7,19; HJY].

HJY Ja, en dan?

GG Nou ja, zo modderen wij aan tot de Heere Jezus terugkomt.

HJY Ja, dus dan maken jouw preken eigenlijk geen verschil?

GG Dat hoop ik wel, want daardoor leren we met elkaar inzien dat we maar wat aanmodderen en dat we die verzoening telkens weer nodig hebben.

HJY Dus dat wel?

GG Dat hoop ik wel, maar of ik dan heel veel van mensen vervolgens verwacht? Nee, dat niet.

HJY Maar je hoopt dus wel dat ze zien dat ze de verzoening nodig hebben?

GG En dat ze leren – kijk uiteindelijk, de verwachting is niet van de mens, maar uiteindelijk wat er gebeurt, als de Heilige Geest werkt, is dat wij ons geliefd weten. Om Jezus' wil. Dat verwacht ik van God en ik verwacht dat Hij dat doet door de prediking heen, maar ik verwacht vervolgens niet dat die mensen die geliefd zijn vervolgens ook daadwerkelijk lieve mensen worden. Dat zal wel moeten, daar moeten we elkaar ook toe blijven oproepen, en gelukkig gebeurt dat soms wel, maar nou ja...

HJY *Simul iustus et peccator*, zeg maar.

GG Ja, en dat is wat mijn eerste gemeente mij wel heeft geleerd: je komt er met elkaar niet bovenuit.

HJY Het blijft uiteindelijk gebroken?

GG Ja.

HJY Ervaar je dat ook aan jezelf als je bezig bent met prediking?

GG Ja, zeker. En ook met pastoraat en met vader zijn en met zoon zijn en met kleinzoon zijn.

HJY Maar je hoopt wel dat mensen zien dat ze die verzoening in Christus nodig hebben en dat ze daardoor bij Christus uitkomen. Je had het net al over een meneer die door preken zomaar verder kan gaan, dat de tekst verder voor hem opengaat dan dat jij hem eigenlijk in de preek had onthouden, merk je daar wel eens wat van? Dat mensen dus sterker in de gaten hebben hoe ze die verzoening nodig hebben? Dat je bijvoorbeeld merkt wanneer je bij ze op bezoek komt dat daar verandering in zit door de loop van de tijd?

GG Jawel, zeker wel. Ja. En ook wel dat mensen echt wel bepaalde keuzes maken.

HJY Toch wel?

GG Ja, kijk ik hoop dat wij dat allemaal bij onszelf kennen, maar aan de andere kant is het bij ons allemaal ook zo: je bent rechts hartstikke goed bezig, maar je vergeet ondertussen naar links te kijken en dan worden daar de fouten alweer gemaakt.

HJY Dus een bepaalde dubbelheid of ambiguïteit in het leven eigenlijk?

GG Ja.

HJY En dat zal in je huidige gemeente hetzelfde zijn als in je eerste gemeente.

GG Hoge verwachtingen heb ik niet van mensen, ik denk niet dat ik hier betere mensen tref.

HJY Niet zulke hoge verwachtingen van mensen, maar dan hopelijk toch wel van God.

GG Mensen kunnen je, ondanks dat je niet zulke hoge verwachtingen hebt, je toch nog teleurstellen. Dat is ook heel raar. Dus dan zit je zelf ook weer complex in elkaar.

HJY Ik heb al heel wat dingen gehoord, heb jij nog tijdens het gesprek gehad dat je dacht: dit had ik toch nog gezegd willen hebben over prediking wat ik nu niet heb gezegd?

GG Nee, volgens mij heb ik alles wel kunnen zeggen.

Bijlage 4 – Analyse interviews

Gedeeltelijk open codering

Primaire typering prediking #1

Doel van prediking #2

Methode om dat doel te bereiken #3

Preekvoorbereiding #4

Associatie 'bediening der verzoening' #5

Bediening #6

Verzoening #7

Redding #8

Verwachting m.b.t. de hoorder #9

Verzoening mens met God #10

Verbondenheid #11

Verscheidenheid hoorders #12

Waardering 'bediening der verzoening' als typering van prediking #13

Parapluterm #14

Analogie #15

Bron #16

Merkbaar in de praktijk #17

'Bediening der verzoening' breder dan prediking #18

Redenen dat verzoening niet plaatsvindt #19

Het komt niet meer goed #20

Iets op het spel #21

Verantwoordelijkheid prediker #22

Vormgeving van deze verantwoordelijkheid #23

Gestalte #24

Roeping #25

Ambt VDM #26

Ambt aller gelovigen #27

Rol hoorder in preekvoorbereiding #28

Rol context #29

Aanvulling primaire typering prediking #30

Verzoening als werkelijkheid #31

Uitleg #32

Hoe 'bediening der verzoening' klinkt #33

Twee wegen #34

Hoe verzoening wordt ervaren #35

Verandering #36

Prediking onmisbaar in bediening der verzoening #37

Instrument #38

Hoe je de hoorder en zijn vragen leert kennen #39

Toe-eigenen #40

Met welke vragen zit de hoorder? #41

Juiste vraag? #42

Rechtvaardiging – heiliging #43

Wat gebeurt er met de prediker? #44

Verticaal en horizontaal #45

Ambt #46

Hoe verzoening tot stand komt #47

Voorbeelden #48

Zeggingskracht #49

Vatten en landen #50

Code	GA
#1	De verkondiging van het Woord van God met het oog op het werk van God in de hoorders. En dat is een rechtvaardigend, heiligend werk, je hebt allerlei aspecten. Soms wil God mensen troosten, vermanen, stichten, bemoedigen. En daar probeer je dienstbaar aan te zijn. Dat je daar Gods gereedschap in bent.
#2	Dat de gemeente op Christus gaat lijken, Hem leert navolgen, het beeld van Christus gaat weerspiegelen.
#3	Het Woord is er daar al op gericht. Het zijn Schriften die van Hem getuigen, die rondom Hem staan, en die op Hem gericht zijn. Dus je moet de kracht van dat Woord dat erin zit, richten op de hoorders. Die kracht zit al in het Woord, die hoeft ik er niet in te stoppen. Het Woord wil dat, er zit een dynamiek in, maar die moet nog wel op een bepaald punt gericht worden.
#4	Er zit natuurlijk aan de ene kant een technische kant aan, een ambachtelijke kant, van de exegese. En daarnaast een meditatie aspect. Dat loopt bij mij wel dwars door elkaar heen, hoor. Het overdenken, en in het overdenken, in het tot je laten komen van een bepaald gedeelte, daar zoek ik altijd naar het moment dat er iets gebeurt tussen mij en de tekst. Aan het begin heb ik dat vaak nog niet. Ik heb wel een soort vermoeden, deze tekst moet het zijn, en ik denk dat het hier en hier zit wat deze tekst brengt. Maar dat moet dan ook nog wel echt gebeuren tussen mij en de tekst. Soms begin ik ook aan een tekst van, ik weet nog niet waar het zit. Maar dat kan dan ook heel verrassend zijn. Ja, dus een technische fase inderdaad, maar ook een heel meditatieve fase. En het gebed waarin je het voor God neerlegt. En ook de fase van de vormgeving natuurlijk, dat je het goed, logisch, geordend... de lijnen aanbrengt, dat is meer de laatste fase, denk ik.
#5	Bediening, dat woord gebruik ik zelf niet dagelijks. Dus dat roept al een stukje afstand op. Maar ik snap wel wat ermee bedoeld wordt: de dienst van de verzoening, het bijdragen aan de verzoening, het een schakeltje zijn in Gods werk van verzoening.
#6	Het is 'maar' een dienst. De Heere Jezus zegt het ook in de gelijkenis: 'goed gedaan, trouwe dienstknecht' [Matth. 25,21; HJY]. Je blijft een 'onnutte dienstknecht' [Luk. 17,10; HJY], zoals ergens staat. Het is niet mijn project waarmee ik aan het werk ben, maar Gods missie waarvoor Hij jou inschakelt.
#7	Driedelig. De mens met God, die keer op keer weer van God verwijderd raakt, vervreemd, vijandig, afstandelijk, ikzelf ook. En het Woord heeft daar echt een functie in, om de hoorder weer terug te brengen naar God. Om terug te roepen, terug te duwen, terug te trekken naar God, de verzoening met Hem. Maar ook wel het parentetische, dus dat je ook blootlegt welke rol je daar zelf in hebt als hoorder, en wat je te doen staat om zelf ook bij te dragen aan verzoening met je naasten. Te voorkomen dat er vijandschap ontstaat. Dus parentese rondom de liefde. En het derde wat mij zo te binnen schiet is verzoening met jezelf. Tot jezelf komen, dat hangt heel nauw samen met de verzoening met God. Echt heel nauw. Dat doet het Woord ook. Het Woord helpt ook enorm om weer met jezelf te leven. Verzoening is herstel van relatie. En relatie is verbondenheid. Het [Woord; HJY] onthult, het stelt onder kritiek, het spoort aan. Het is heel sterk gericht op herstel van eenheid, heelheid en verzoening. Heling, heil.
#8	Het Woord helpt jou om met jezelf te leven. Dus het is geen zelfhulp, maar hulp vanuit de andere kant, vanuit de Schriften, die mij beter kennen dan ik mijzelf ken, Psalm 139. En die dus ook veel duidelijker de vinger op de zere plek leggen dan ik ooit vanuit mijzelf zou kunnen. Maar het helpt wel. Het is reddend. Er zit kracht in.
#9	Dat bepaalde blokkades opengaan. Dat je tot nieuwe vrijheid komt, dat kramp ontkramp, dat je tot een nieuwe zelfbeheersing kunt komen, en minder een slaaf bent van zonde. Maar ook dat je van jezelf durft te geloven dat je kind van God mag zijn, en dat dat je identiteit is, dat je niet waardeloos bent. Dat je jezelf leert kennen.
#10	Dat je een kerkdienst binnenloopt om vijf voor tien, en dat je het allemaal even niet meer weet – even platgezegd, platgeslagen. Of dat je niet eens zozeer zoekende bent, maar dat je afstand voelt,

	vervreemding voelt. Dat je niet bent waar je zijn moet. En dat je aan het eind van de dienst de kerk verlaat, en dat je je weer verbonden voelt met God. En dat je weer goede moed hebt geput. Maar vooral die verbondenheid.
#11	Ik denk dat je een analogie kunt zien met de relatie tussen mensen. Je kunt bijvoorbeeld als man en vrouw in een huis leven, en je toch niet verbonden voelen met elkaar. En als je een goed gesprek hebt, dat dat weer tot stand komt. Van: nu snappen we elkaar weer, nu zijn we weer één. Dat kan een preek ook doen tussen een mens en God. De mens weer één maken met God. Dat hij weer helder heeft waar hij zelf verkeerd zat, en zich ook weer voorneemt om voortaan van harte God en de naaste te dienen, zoals het avondmaalsformulier zegt. Een soort catharsis ofzo, innerlijke reiniging, dat dat plaatsvindt. En woorden zijn daar heel instrumenteel in.
#12	Ja, dat is sowieso verbazend, vind ik. Dat één preek een hele sleutelbos blijkt te kunnen zijn op allerlei sloten, terwijl het maar één preek is. Dat is hermeneutisch ook heel interessant natuurlijk, hoe verstaan mensen woorden? Die worden door de een heel anders gehoord en meegenomen, en toegepast op zichzelf, dan door een ander. Terwijl er ook wel weer overeenkomsten in zitten hoor, we zijn allemaal mensen natuurlijk. En we zijn in die zin allemaal hetzelfde. Ik heb ook wel eens gehad dat ik zelf heel veel aan bepaalde preken van mijzelf heb gehad, in de voorbereiding en ook bij het houden, en dat anderen dat helemaal niet zo hadden. Dat kan ook naast elkaar bestaan.
#13	Ja, ik vind dat ook heel mooi. Dat komt natuurlijk uit 2 Korinthe 5, en dat is ook heel centraal. Ik denk dat dat een ontzettend wezenlijke typering is van de verkondiging. Voor zover je op Christus lijkt en met Hem gelijkvormig bent, deel je ook in die verzoening. Christus was en is één met God. En dat je weer één wordt met God, dat doet de prediking ook.
#14	Uiteindelijk gaat alles erom dat de hoorder verdiept en verankerd, of hersteld wordt in de relatie met God. Dat is waar het allemaal om gaat. Dus ik kan me er wel goed in vinden dat dat dé overkoepelende term is. Ik denk dat 'bediening der verzoening' de overkoepelende term is waaraan al het andere wel valt te relateren: bekering, rechtvaardiging, heiliging.
#15	Er zit aan de ene kant natuurlijk een heel enorm verschil in, omdat de twee betrokken partijen – om het maar even zo te noemen – een wereld van verschil zijn: 'mijn gedachten zijn niet uw gedachten' [Jes. 55,8; HJY], 'God is in de hemel, u bent op de aarde' [Pred. 5,1; HJY], de heiligheid van God, twee mensen zijn niet heilig, dat maakt heel veel verschil. Maar de overeenkomsten zijn ook heel sterk. En die worden ook keer op keer getrokken in de Bijbel. Efeze 4: 'Vergeef elkaar zoals God u in Christus vergeven heeft' [Ef. 4,32; HJY], het Onze Vader: 'vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren' [Matth. 6,12; HJY], dus die analogieën worden keer op keer wel verankerd, bevestigd en getrokken.
#16 → #43	Als je zelf mag leven vanuit de verzoening met God, dan zet dat zoveel in werking in je leven, dan maakt dat je ootmoedig, klein, schuldbewust, liefdevol. Dan krijg je van: als Christus in je woont, dan kan het niet anders of je gaat zelf ook goede werken doen, zoals de Catechismus zegt [HC 64; HJY].
#17	Ik heb dat wel eens gehoord, dat iemand zei dat prediking hem veel gaf, en ook wel dingen veranderde in hoe hij zich relationeel opstelde naar mensen.
#18	De kerk is een plek van verzoening. Een gemeenschap van verzoening. Het avondmaal is verzoening met God die daar bediend wordt, maar ook: je zit daar samen aan tafel, en <i>censura morum</i> natuurlijk, maar ook de voorbereiding, je kunt niet met ruzie met iemand daar aan tafel zitten. Dus het Woord schept een eenheid, een gemeenschap van verzoening, en als het goed is, straalt dat uit naar alle aspecten van het leven.
#19	Het kan zijn koppigheid of verharding, of ongehoorzaamheid bij de hoorder – als het Woord wel binnenkomt, maar je denkt toch, ik doe er niets mee. Het kan ook zijn dat het Woord niet goed bediend wordt. Dat ik het op zo'n manier uitleg dat ik de kracht eraan ontnem, dat ik de angel eruit haal, dat ik het te lief maak, of juist te steil maak of wat dan ook. Maar het kan ook zijn, er zijn ook dingen in het leven die onverzoenbaar zijn, en die onherstelbaar zijn. Waar je tegen grenzen aanloopt in dit gebroken bestaan.

#20 → #21	De verharding, daar zit ook een <i>point of no return</i> in. Bij Saul zie je dat [1 Sam. 16,14; HJY], de zonde tegen de Heilige Geest [Matth. 12,31.32; HJY], Judas die zich verhing [Matth. 27,3-5; HJY], maar daarnaast staat gelukkig ook David met Psalm 51, maar toch de man naar Gods hart [1 Sam. 13,14; HJY], en Petrus die Jezus verloochende [Joh. 18,15-27; HJY], maar in genade werd verzoend [Joh. 21,15-19; HJY]. Maar er bestaat denk ik wel een <i>point of no return</i> in je relatie tot God.
#21	Het heil van de gemeente staat op het spel. Laat de gemeente zich meenemen en herscheppen door het Woord? Laat de gemeente zich genezen door het Woord? Of niet, en houdt men de boot af? Of breng ik het op zo'n slechte manier dat het geen kracht kan doen? Dat staat echt wel op het spel: gaat de gemeente iets van het beeld van Christus weerspiegelen of niet? Dat is wel spannend, ja.
#22	Gisteren las ik van Luther de vergelijking: God kan iets goeds doen met een matig instrument, bijvoorbeeld een bijl met een verroest blad. Daar kan Hij wel een slag mee slaan, maar met een verroest bijlblad zal dat geen rechte slag zijn, dat zal rafelig zijn. Ik ben dat bijlblad. Ik kan verroest zijn, en ik kan zelfs bot zijn. En dan ben ik een botte bijl in Gods hand. Ik moet scherp zijn, dan kan God des te meer met mij werken. Hij is niet afhankelijk van mij – in die zin dat Hij zonder mij niets zou kunnen, helemaal niet – maar dit is de manier waarop Hij het heeft willen vormgeven, via de kerk. En waarin je dus ook kunt falen of een getrouwe dienaar kunt zijn. Daar heb je zeker een verantwoordelijkheid in.
#23	Door integriteit na te streven, het gebed je werk te laten begeleiden, door je structureel open te stellen voor kritiek, door jezelf ook te 'decentreren' – daarmee bedoel ik dat je ook zorgt voor andere mensen om je heen in de kerk die ook een plek hebben, dat je het niet alleen doet – door veel te lezen, zowel uit de gemeenschap der heiligen, de kerk, als uit seculiere hoek, waar ongeloof is, en waar ook een heel scherpe blik is voor het falen van de kerk en het tekort van de kerk, en om je daaraan bloot te stellen. Dus door je eigen tegenspraak te organiseren, zoals wel wordt gezegd. Dat soort strategieën.
Gestalte #24	Ik merk wel dat de belofte waar is: God wil de nederigen genadig zijn [1 Petr. 5,5; HJY]. Nederigheid en ootmoed zijn naast integriteit ook heel belangrijk. Het is mijn ervaring dat je dan ook wel merkt dat er dan ook een bepaalde zegen op mag rusten en dat het ook vreugde geeft om zo te mogen werken. Terwijl ik denk, als je heel hoogmoedig dit doet, dan zul je ook die vreugde gaan verliezen.
#26	Iedereen draagt er [aan verzoening, HJY] aan bij, of niet, maar het ambt van de bediening van het Woord heeft daar een hele centrale plek in, een toerustende plek ook.
#27	Je hebt allerlei diensten aan de verzoening. De koster draagt daar ook aan bij in hoe hij omgaat met gemeenteleden. Of dat hij zijn eigen toko aan het bewaken is, en niemand mag de koelkast opendoen, want weet ik veel wat... Iedereen draagt er aan bij, of niet.
#28	Bij het schrijven van een preek, bij allerlei passages, komen bij mij wel bepaalde hoorders voor de geest, vaak. Omdat ik ze ken vanuit het pastoraat en weet hoe dit of dat een issue is in hun leven. Ze kijken over mijn schouder mee.
#29	Het maakt uit of je in een oorlogsgebied zou staan, dan is dat natuurlijk structureel de subtekst in zo'n preek. Dat is nu hier niet. Maar wel de polarisatie van Nederland, dat is wel iets dat ergens ook meedoet. En stel dat je in je gemeente een groot conflict hebt, sluimerend of net voorbij, dat stuurt absoluut in hoe je je woorden kiest. De gemeente waar ik nu ben is veel groter. Wat ik daar makkelijk aan vind, is dat je iets meer afstand hebt. In een kleine gemeente kunnen mensen al heel snel denken, hij heeft het over mij. En hier is dat minder, omdat het zo velen kunnen zijn die ik in gedachte zou kunnen hebben.
#30 → #21	Jüngel schrijft ook over homiletiek. En wat ik wel altijd wel mooi heb gevonden is dat hij zegt: 'het is ook aanzegging van een situatie.' Verkondiging is ook aanzeggen van een situatie. En ik heb daar het beeld bij gevormd van, de hoorder zit in een donker huis, maar je zegt aan van: 'Joh, je denkt dat dat huis alles is, maar doe dat deurtje maar eens open en ontdek dat je je eigenlijk op een prachtig eiland bevindt.' Dat is ook wat verkondiging doet. Je kijkt om je heen en je ziet zonde, dood, verderf, polarisatie, haat, nijd, maar open je ogen en zie de werkelijkheid van het geloof en het Koninkrijk van God! Wat er is! Die situatie, eigen je die ook toe. Dat je in de ruimte van Gods handelen gesteld bent.
#31 → #21	Het is een bede en een uitnodiging: 'Laat je met God verzoenen!' [2 Kor. 5,20; HJY], maar als je dat niet doet, dan blijf je in je gevangenis zitten.

	Je sluit je dan op in je eigen schijnwerkelijkheid, waardoor dat jouw werkelijkheid wordt. Terwijl dat van Godswege niet hoeft. Wat God betreft ben je verzoend. Maar als jij zegt: 'Ja, maar wat mij betreft niet.' Dan plaats je je buiten Gods werkelijkheid.
--	---

Code	GB
#1	Prediking is het Woord van God verkondigen aan mensen, aan gemeenteleden, die dat Woord zo hard nodig hebben. Het is uitleg geven aan wat God ons in zijn Woord, de Bijbel, geopenbaard heeft. En dat mag je doorgeven.
#21	Wij hebben dat Woord zo hard nodig, omdat als wij leven naar ons eigen woord en naar onze eigen gedachten, onze eigen wil, dan zijn wij verloren mensen. En in het Woord wordt ons Christus geopenbaard, de weg van verlossing en redding, en van genade. En als wij daar niet bekend mee zijn, en als wij de Heere Jezus niet leren kennen, dan zijn wij verloren. Zonder kun je niet. Dat we zonder verzoening en zonder verlossing door het offer van de Heere Jezus Christus verloren mensen zijn. Omdat er natuurlijk wel heel veel van afhangt, het heeft eeuwigheidswaarde, het is eeuwig leven of eeuwig verloren gaan.
#32	Uitleggen is meer van: je mag Gods Woord naar de mensen brengen. En als je Gods Woord naar de mensen brengt, dan doe je dat vanuit een vertaling. Mensen hebben vragen bij wat er in de Bijbel staat. En daar mag je woorden bij geven. Dat bedoel ik met uitleg, zo van: je mag Gods Woord verkondigen, je mag de mensen aanspreken, je mag ze vermanen, vertroosten, dat hele scala aan wat je met Gods Woord mag doen. Maar daar moet je wel woorden aan geven. En je moet er wel woorden aan geven om dingen te verhelderen, om het ook naar het hart van de mensen te brengen. En dat ook te proberen toe te passen op het leven. En daar gebruik ik dan het woord 'uitleg' voor.
#3	Ik probeer de tekst te laten spreken, en dan heb je natuurlijk als je de Schrift pakt – neem bijvoorbeeld de Psalmen, dan heb je meerdere dingen die naar voren komen, zowel de vermaning als de vertroosting, die in één Psalm naar voren kunnen komen.
#4	Soms is het heel verrassend dat als je met de voorbereiding bezig bent, dan heb je soms het idee van: het zal die kant wel opgaan. Maar dat je dan toch ergens anders uitkomt, omdat de tekst je daarin meeneemt. Ik vind het vaak heel mooi dat dat gebeurt, omdat je dan echt merkt dat je ook zelf dwars door de tekst heen bent geweest, en moest, om wat je er zelf van tevoren had ingelegd, om daar bij weggehaald te worden. Ik heb meestal dat ik 's maandags begin met het werk. Dan wordt het gekneed en het is een heel proces de hele week door, maar ik heb soms wel dat ik al een halve week met een tekst bezig ben geweest, en dat ik er gewoon niet uitkom. En dan heb ik soms ook dat ik een tekst aan de kant moet leggen, omdat het op dat moment niet... En dan komt er wat anders op je pad, en dan kom je erachter: dit moest het zijn. Als ik doordeweeks met de preekvoorbereiding bezig ben, heb ik ook mijn eigen Bijbellesing, je hebt het meditatieve wat je leest. En soms kom je met je eigen Bijbellesing opeens bij een tekst die je aanspreekt, en die begint te spreken. Ik probeer altijd wel een paar weken van tevoren te plannen wanneer ik ergens over wil preken, maar heel af en toe komt er en dan een tekst tussendoor die ik tussendoor schuif, omdat die tekst mij pakt, omdat ik mij persoonlijk aangesproken voel, maar soms ook omdat het een tekst is waarvan je hebt: dit is wat de gemeente op dit moment nodig heeft. Het is niet maar een beetje over het geloof vertellen of een verhaaltje vertellen uit de Bijbel. Het is ook het Woord naar het hart brengen, dat Woord proberen te doorgronden, er zelf ook helemaal doorheengaan om ook bij de waarheid te blijven. Ik heb natuurlijk ook de opdracht als predikant om te waken voor dwaalleer en voor allerlei uitwassen. Daar heb je die voorbereiding en de studie en alles wat er omheen valt ook echt nodig.

	Ik zeg altijd dat preken een heel proces is. Het begint met gebed, met tekstkeuze, met: 'Heere, wat wilt U dat ik de gemeente verkondig? Welke boodschap wilt U aan het hart van deze kudde leggen?' Daar ben je mee bezig. Je hebt het proces van zelf je Bijbel lezen, vragen stellen, enzovoorts. Dat is een belangrijk proces. ik probeer altijd heel duidelijk te zijn. Ik zeg altijd dat je de hele Schrift moet preken. En daar moet je ook eerlijk in zijn. De hele Schrift preken is lastig, maar hoe meer je je daar bewust van bent, en daar rekening mee houdt in je tekstkeuzes, voorkomt dat eenzijdigheid of preken met oogkleppen op. En ook als de tekst dan moeilijk is, dan leg ik die misschien een keer aan de kant, maar hij komt altijd een keer terug, van: nu is het wel tijd om hem te bepreken.
#5	Dat je de verzoening mag preken, mag leren, bij de mensen mag brengen. De verzoening is natuurlijk een belangrijk onderdeel van je prediking. Het moet Christusprediking zijn, Hij is enige Weg waardoor mensen zalig worden. Daar ben ik me wel heel erg van bewust, dat Christus in het midden moet staan. Toen ik net begon als predikant had ik dat wat minder. Met name doordat je eigenlijk nog zo bezig bent met: als de preek maar af is, als de preek maar goed in elkaar zit volgens alle lijstjes en exegetische lijnen en de hermeneutische afspraken die er liggen, als dat er allemaal in zit, zal het wel goed zijn. En ik heb een keer een studie tussendoor gehad, waarin juist ook die christocentrische prediking centraal stond, en toen heb ik wel gemerkt: ik moet mij minder laten afleiden door alle 'regeltjes' die wij vanuit de TUA [Theologische Universiteit Apeldoorn; HJY] hebben meegekregen, en natuurlijk let je daarop, en neem je die mee, maar dat mag niet ten koste gaan van de Heere Jezus Christus die je de mensen voorhoudt.
#14	De verzoening is natuurlijk een belangrijk onderdeel van je prediking. Het moet Christusprediking zijn, Hij is enige Weg waardoor mensen zalig worden. Daar ben ik me wel heel erg van bewust, dat Christus in het midden moet staan.
#29	Ik merk hier dat ik veel eenvoudige mensen in de kerk heb. Die zitten helemaal niet te wachten op theologische hoogstandjes. Die willen Christusprediking, die willen naar het hart aangesproken worden. En dat is ook weer een proces waar je doorheen moet als beginnend predikant. Je ontdekt dat heel veel door de omgang met de mensen. Als je naar de gemeente waar ik nu sta kijkt, is dat een gemeente waar niet veel kader in zit. Maar het zijn heel hardwerkende mensen. (...) Je merkt gewoon dat ze zoiets hebben van: zeg maar gewoon waar het op staat, geen omhaal van woorden, gewoon duidelijk, en die theologische hoogstandjes dat hoeft niet. Een enkeling vindt het wel mooi en ik laat het ook niet weg, in die zin dat ik helemaal geen woorden meer uitleg of betekenissen geef, maar ik probeer ook heel veel vanuit de pastorale praktijk te preken. Dus vanuit wat ik daar tegenkom. (...) Zodat je echt naar het hart van de gemeente preekt. Als ik ergens anders preek, in een totaal andere setting, dan merk ik wel eens dat de dingen die bij ons in de gemeente goed landen, niet zomaar met enthousiasme worden onthaald. Niet dat men het meteen slecht vindt, maar je krijgt soms heel andere reacties op een preek. Omdat weer heel andere dingen opvallen. Ik kom zelf uit een heel ander soort gemeente dan waar ik nu sta. Ik ben geboren en getogen in een gemeente waar men een heel andere liturgie had – hier zingen we alleen Oude Berijming – en de context waarin ik werk, heeft mij wel veranderd. In die zin dat ik ook andere dingen heb geleerd en heb gehoord. Een bepaalde diepgang die in het verleden waarin ik ben opgegroeid anders was, die ik nu wel meer waardeer en meer kan toepassen in mijn preek. Ik heb hier een oudere broeder in de gemeente, die heb ik nog twee termijnen mogen meemaken als ambtsdrager, waarvan ik heel veel heb geleerd. In de gesprekken, in hoe mensen denken, hoe dingen leven, dat had ik echt wel nodig. Er is een deel van de Bijbel voor mij opengegaan in het werk en in de studie dat misschien meer onderbelicht was.
#33 → #21	Ik probeer altijd heel duidelijk de twee wegen te preken. En duidelijk voor te houden – zonder de termen misschien te gebruiken – de ellende, verlossing en dankbaarheid. Dat vind heel belangrijk,

	dat we weten wie we als mens zijn, als gevallen mens zijn, de zondige staat waarin we verkeren. En dat we zonder verzoening en zonder verlossing door het offer van de Heere Jezus Christus verloren mensen zijn. En dan ook de blijdschap en de vreugde en de genade duidelijk maken en verkondigen die dat mag geven, en wat dat betekent voor je als christen in het dagelijks leven. En dat geloof niet is, blijven steken in hoe ellendig ik ben, maar dat als je mag leven vanuit de verzoening, vanuit de verlossing van de Heere Jezus Christus, dat je leven ook werkelijk verandert – althans, je leven moet veranderen – en dat als Christus je hart vernieuwt, en de Geest gaat werken, je dat ook mag gaan merken en dat dat vreugde geeft.
#34	Ik probeer altijd heel duidelijk de twee wegen te preken.
#35 → #9	Ik denk dat als ik dat hier zou uitleggen dat ook meer is in de lijn van de relatie die je met de Heere Jezus Christus hebt. Je mag op een gegeven moment komen tot een stuk geloofszekerheid. Dat (...) als je leven ook werkelijk verandert, en de Geest in je werkt, dat ook zekerheid geeft aan je geloof.
#36 → #9 #16 #17 #31 #35	Dat als je leven ook werkelijk verandert, en de Geest in je werkt, dat ook zekerheid geeft aan je geloof. Dat er bekering plaats moet vinden. Dat ons hart vernieuwd moet worden, en dat dat niet iets is wat wij zelf doen, of wat wij door allerlei inspanning of door naar de kerk gaan of veel bidden bereiken, maar dat ons hart door Christus vernieuwd moet worden. Wij moeten ons bekeren – dat is ook altijd het lastige om aan jongeren uit te leggen – wij moeten ons bekeren, maar God moet ons eerst bekeren. Anders bekeren wij ons niet.
#7	Het is God die ons verzoent, in zijn Zoon de Heere Jezus Christus. Dat doen wij niet zelf.
#13	Dat ik heel expliciet iedere keer terugdenk aan wat er in het formulier stond, nee. Maar wel de plaats van de verzoening, daar ben je wel bewust mee bezig. Omdat er natuurlijk wel heel veel van afhangt, het heeft eeuwigheidswaarde, het is eeuwig leven of eeuwig verloren gaan. Als er geen verzoening plaatsvindt, als we niet verzoend worden, dan kun je heel veel mooie preken houden, over allerlei mooie dingen die er in de Bijbel staan, maar dan worden het verhalen op zich. En als de verzoening niet gepreikt wordt dan zou dat onbarmhartig zijn.
#37	Ik denk niet dat je de prediking kunt missen. Net zo min als dat wij Bijbellezen kunnen missen, is het toch ons geestelijk voedsel. En wij mensen denken vaak dat wij de preken wel kunnen missen. Ik hoor dan ook wel van gemeenteleden die na corona van twee naar een keer naar de kerk gaan – of soms helemaal niet meer gaan – dat ze zeggen: ‘Die kerkdiensten kan ik wel missen, want ik geloof wel, dat kan ik zelf wel. En ik lees af en toe wel Bijbel.’ En je merkt gewoon: dat kunnen wij niet op onszelf. Wij hebben het nodig om gevoed te worden door Woord en Geest, en dat dat Woord ook uitgelegd moet worden. Ik zou niet zonder de prediking kunnen en ik ben ook van mening dat mensen niet zonder de prediking kunnen.
#26	Het maakt ook uit dat God herders en leraars aanstelt. En God is heel duidelijk in het aanstellen van de ambten. Dus vanuit de Schrift alleen al denk ik dat dat zeker belangrijk is dat het aan het ambt verbonden is. (...) De Schrift geeft duidelijk ambten mee, waar de verkondiging van het Woord ook onder valt. Een gemeentelid kan zich ook heel goed voorbereiden, maar ik denk dat we het ambt wel nodig hebben, je hebt ook een bepaald gezag gekregen, een bepaalde autoriteit gekregen, namens de kerkenraad, namens de gemeente, die ook van jou verwacht dat je – om het even eenvoudig te zeggen – je werk ook doet. En je bent daarvoor geroepen, om niet alleen maar wat voor te bereiden, maar om ze door de Bijbel mee te nemen, om dat hele proces te doen.
#27	En dan wil ik niet zeggen dat als mensen elkaar tegenkomen en ze spreken over het geloof dat men elkaar niet dingen kan uitleggen of op weg helpen, maar dat is ook een taak van de gemeenschap der heiligen, de roeping die wij allemaal hebben.
#25	Je bent geroepen door God om predikant te worden, om in het ambt te staan. Maar de gemeente heeft ook een beroep op je uitgebracht, ook met een bepaalde verwachting.
#38	Ik bid altijd of we Gods stem mogen verstaan in de prediking, niet de stem van de dominee, maar dat Gods stem gehoord mag worden en dat God het hart aanraakt. Ik zie mijzelf daarin als slechts een gebrekkig instrument dat God wil gebruiken om dat Woord te verkondigen. Met alle lek en gebrek.

	Het is niet iets van: ik ben de dominee, ik doe het. Nee. Als God mij iedere keer helpt en de kracht geeft, en de energie ook geeft, om dit werk te doen, dan krijg ik aan het eind van de week die twee preken klaar. Je raakt er verwonderd over, dat God jou daarvoor wil gebruiken, en dat je dat hebt mogen doen. Dat je in dat geheel een schakel mocht zijn.
#28	Ik houd er rekening mee dat er jongeren en ouderen zitten, dat ik gemeenteleden heb zitten, en elke dienst ook wel gasten, waarvan een deel 'vaste gasten' die je na verloop van tijd een beetje leert kennen, maar je kunt ook mensen hebben die zoekende zijn, of die niet geloven. Daar probeer ik altijd rekening mee te houden. Ik ben niet van wollig taalgebruik, het moet helder zijn, duidelijk. En ook met voorbeelden probeer ik aan te sluiten op de leefwereld vandaag de dag. Ik benoem het soms ook wel, ik stel ook wel vragen in de dienst. Zo van: 'Misschien zit je hier wel, maar geloof je helemaal niet dat God bestaat, of kom je alleen uit nieuwsgierigheid.'
#39	Het zijn ook de vragen die je in het dagelijks leven tegenkomt. Van mensen uit het dorp, of van dingen die je leest, of van mensen vandaag de dag. De dingen die vandaag de dag spelen, probeer ik wel zo te filteren dat je er ook de vragen uit meekrijgt. Ik probeer ook altijd in de voorbereiding bewust te zijn van: de vragen die ik heb, hoeven niet altijd de vragen te zijn die gemeenteleden ook hebben. Ik probeer te lezen, de tijd is niet altijd zo... Ik kijk niet veel programma's. Ik luister veel meer radioprogramma's en actualiteiten, omdat dat makkelijk in de auto gaat. En soms op de achtergrond aanzetten, werkt bij mij beter dan een programma gaan kijken. Want dan ben ik weer heel veel tijd kwijt.
#9	Ten eerste dat ze door het Woord zelf aangeraakt worden. En dat ze tot de ontdekking komen dat het ook voor hen is. En dat daar bekering bij hoort, dat ze in de weg van bekering en geloof mogen groeien in de relatie met de Heere Jezus Christus. Ik ben er wel bewust van dat dat in elke context weer anders is. Dat zal in een stadsgemeente misschien heel anders vallen dan in een plattelandsgemeente. Maar toch, we hebben allemaal die weg te gaan. En wat verwacht ik van mijn gemeente? Dat ze het zich ook toe-eigenen. Dat ze tot de ontdekking mogen komen dat het Woord niet maar over hen heen gestort wordt, maar dat het ook werkzaam wordt in hun leven.
#40	Dat mag het werk van de Geest zijn, die het ook in het hart wil leggen. En het Woord dat er in het hart gezaaid wordt ook mag laten groeien en bloeien. En ook de bewustwording mag geven dat het Woord ook voor de hoorder is.
#17	Je merkt dat wel eens. Dat mensen geraakt worden door het Woord en dat ze daardoor ook veranderen en ook veel bewuster leven in hun geloof, in een relatie met Christus. En dat je mensen zo op ziet bloeien. Ik heb gemeenteleden waar ik in de laatste jaren de honger naar het Woord zie toenemen. En ook mensen die van één keer naar twee keer de diensten bezoeken gaan. Die ineens studioochtenden die ik hier houd gaan bezoeken. Die actief worden in de gemeente, terwijl ze altijd aan de rand hebben geleefd en dat zelf ook wel zeggen, dat het anders voor hen is geworden.

Code	GC
#1	Dat is de Bijbel uitleggen en daarbij antwoord proberen te geven op vragen die mensen vandaag hebben.
#41	Heel verschillend. Ik denk dat er veel vragen zijn rondom bijvoorbeeld het lijden, de almacht van God, het bestaan van God, Jezus als de enige Weg, waarom je een kerk nodig hebt om Jezus te volgen. Zo heb je best wel wat vragen. Maar dat zijn best wel algemene vragen, je hebt nog veel meer vragen. Niet iedereen die voor het eerst in de kerk komt, maar er zijn wel mensen die hebben echt wel – en daar zie je volgens mij de laatste jaren ook echt wel een kentering in, dat er veel meer ruimte is voor religiositeit. Dat zie je ook met jongeren hè? Toen ik veertien, vijftien was, werd ik echt uitgelachen omdat ik naar de kerk ging. Nu vragen ze aan mijn dochter op de sport: ‘Hoe doe je dat, christen worden?’ Om een voorbeeld te geven. Ik zeg niet dat jongeren massaal weer christen worden, maar er is veel meer openheid voor religiositeit, je bent niet meer gek als je gelooft. – Dus ik zie wel dat mensen op zoek zijn naar God, niet zozeer misschien naar het woord ‘verzoening’, maar wel naar God. En ik kom ook mensen tegen die hebben echt een slecht verleden hè? Die hebben echt wel zondebesef. Als ik mensen tegenkom die geen contact meer hebben met hun kinderen, of met hun halve familie, er is zoveel gebrokenheid in deze samenleving. Woorden als ‘schuld’ bestaan zeker nog wel. Ik geloof er niet heel hard in dat je dat niet meer kan zeggen, eigenlijk. Dit is natuurlijk die discussie, ik noemde het even op, omdat naar voren komt dat wordt gezegd dat schuld en vergeving geen thema meer zijn. Maar dan zeg ik dat het best nog wel een thema is. En je kunt het misschien in een preek niet altijd meer overal ‘klassiek’ brengen, dat je eerst aan je zonde ontdekt moet worden – wat denk ik wel gewoon waar is, maar wat dan niet meer landt, op heel veel plekken. Dus je zult volgens mij veel concreter daarover moeten spreken, over schuld en verzoening. Laat het maar uit de Schrift opkomen. Er zijn genoeg gedeeltes... Als je de lijdenstijd ingaat, vragen Jakobus en Johannes om aan de linker- en de rechterhand van Jezus te zitten in zijn Koninkrijk [Mark. 10,37; HJY], ze willen de zilveren en bronzen medaille hebben. Zo zijn er genoeg gedeeltes in de Schrift die je kunt lezen. Zo’n preek landt niet altijd, maar aan de andere kant herkennen mensen dat wel in hun omgeving, en ik denk ook wel in hun eigen hart: ik wil ook wel graag haantje-de-voorst zijn. Dus er zijn genoeg thema’s waarin je naar voren kunt brengen dat je ook moet sterven aan jezelf.
#39	In gesprekken met jongeren en met ouderen in de gemeente. Ik vind het belangrijk om veel contact te hebben in de gemeente. En ook gewoon, ik lees ook gewoon veel kranten en online dingen, bijvoorbeeld ook juist de dingen die juist meer richting vrijzinnigheid schuren, de onderwerpen die daar geagendeerd worden. Hoe reageren mensen daarop? Ik ga bijvoorbeeld ook gewoon in op actuele vragen. Bijvoorbeeld over verzoening, als die vragen spelen ga ik daar in de preek ook op in. Of zo’n boekje als <i>De meeste mensen deugen</i> komt dan uit, en dan zie ik dat heel veel mensen dat boek lezen, ook in de kerk, dus daar ga ik dan op in, op die vraag of mensen deugen. Feitelijk ben je dan gewoon met de Catechismus bezig, zeg maar, maar dat woord gebruik ik dan vaak niet. Je hebt eigenlijk de oude vraag: is de mens geneigd tot alle kwaad? Maar op het moment dat je bij sommige mensen de Catechismus gaat voorlezen, schieten mensen in een bepaalde kramp. Maar als je begint van: er is een bepaald boek uitgekomen en iemand stelt dat de meeste mensen deugen, is dat zo? Dan zeg je: enerzijds wel, anderzijds niet. Dan denken mensen: hé, daar ga ik naar luisteren. Maar <i>the end of the day</i> heb je gewoon het catechismusverhaal verteld.
#29	Er zijn natuurlijk überhaupt gelukkig gemeenten waar je gewoon de Catechismus kunt bespreken, maar er zijn ook heel veel gemeenten waar ze dat niet meer doen. En waar ze het gevoel hebben: dat gaat niet meer over ons, dat is van vroeger.

	Ik houd heel sterk rekening met de context, dat probeer ik. Of ik daarin slaag, moet een ander maar beoordelen, maar ik probeer het wel. Ik probeer dus wel te kijken bij welke gemeente ik dat doe. Als je in een meer behoudende gemeente komt, heb je natuurlijk kans dat een deel van de mensen het boek helemaal niet kent. Dus dan zou ik dat minder snel doen. Maar een beetje middengemeentes, of iets meer naar links, dan zie je gewoon echt dat er gewoon – als je het zou vragen zeg maar wie het boek heeft gelezen, gaan er echt verschillende handen de lucht in. Ik zou misschien niet dat woord gebruiken in de kerk: ‘bediening der verzoening’. Als ik dat in een missionaire gemeente zou zeggen, zouden denk ik heel veel mensen niet weten waar ik het over heb. Die term zegt veel mensen niets. Maar ik denk ook, als ik in een middengemeente die term zou droppen, zouden heel veel mensen het ook niet meer weten. Mensen zijn denk ik altijd ergens ten diepste hetzelfde. Tegelijkertijd leven mensen in een heel andere cultuur en context. Of jij nu met een moslim spreekt, die meer in een schuldcultuur leeft, of een reformatorische christen of een seculiere christen, dat zijn drie heel verschillende werelden waar mensen in zitten. Zij brengen dingen anders onder woorden, dus je zult inderdaad moeten zoeken: hoe sluit ik bij deze persoon aan? Maar ik denk voor alle drie dat het zondaren zijn en dat ze allemaal vergeving van de Heere Jezus nodig hebben. Dat geloof ik honderd procent. In de missionaire praktijk heb je ook heel veel kwetsbare mensen. Die hebben zoveel meegemaakt, die zijn beschadigd door allerlei dingen die in hun leven gebeurd zijn. Ja, kun je die dan de norm opleggen: als je echt bekeerd bent, kom je elke zondag naar de kerk of dan doe je dit, weet je wel? Bij sommige mensen is het gewoon dat ze soms even niet bij God kunnen en soms kunnen ze even wel bij God. Die mensen kom je ook in ‘gewone’ gemeenten tegen. Je kunt zo beschadigd zijn door wat er in de kerk gebeurt, of door wat er in je gezin of in je eigen leven gebeurd is, mensen hebben soms psychische problematiek waarmee zij worstelen. Je kunt niet op iedereen een plaatje leggen van: nou, als je echt bekeerd bent, dan kom je twee keer en dan doe je zoveel vrijwilligerswerk, of dan uit je dat op die manier. Dus het hele denken van, moet ik ergens een oordeel over hebben? Dat is heel lastig. HJY Heb je dat altijd al lastig gevonden of is dat door de context waarin je werkt? GC Nee, vroeger had ik daar geen last van. En daarom ben ik ook wel blij dat ik op oudere leeftijd predikant ben geworden, want ik heb een vrij zwart-wit karakter van mijzelf. En ook mijn reformatorische opvoeding in mijn gezin had dat zwart-witte ook wel heel erg. Bij ons wisten ze altijd wel heel goed wat de echte kerk was en wat schijn was, wat de valse kerk was. En als je bekeerd was gebeurde dit en dat. Ik ben heel blij met mijn opvoeding hè, trouwens. Ik ben daar heel dankbaar voor. Maar er is een enkel punt dat dan net verkeerd inwerkt op mijn karakter. (...) Op heel veel punten denk ik: wees ook maar wat ootmoediger, je hoeft niet meer alles precies te weten.
#42 → #29	Ik heb natuurlijk heel vaak gehoord dat het gebrek aan geestelijk leven is dat mensen de vraag van Maarten Luther niet meer stellen: ‘Hoe krijg ik een rechtvaardig [sic] God?’ Maar dan denk ik, Maarten Luther stelde die vraag in een bepaalde context. Maar goed, ik ben natuurlijk de missioloog in feite. Maarten Luther leefde in een tijd van grote heilonzekerheid, aan het eind van de middeleeuwen, toen mensen bang waren voor God en mensen dus heel veel dingen probeerden om God tevreden te krijgen. En dat is eigenlijk de vraag die Maarten Luther stelde vanuit zijn context. Dus ik vind zo’n opmerking gewoon niet echt passend. Zoeken mensen geen verzoening met God meer? Dat denk ik wel, zeker nieuwkomers, die stellen die vraag wel. En ik geef ook wel aan in de preek: het is ook wel belangrijk dat je daar een keer doorheen gaat. Dus die vanzelfsprekendheid: ik ben een kind van God – maar waarom eigenlijk dan? Waar baseer je dat op? Dus die vraag ga ik wel doorheen, maar om nu gewoon te zeggen dat mensen dezelfde vraag moeten stellen als Maarten Luther, nee. Mensen hebben misschien gewoon andere vragen.

	Volgens mij gaat het er juist over: hoe breng je de mensen bij de Heere Jezus? En dan moet je vanuit hun vragen beginnen, denk ik.
#7 → #21	Ik zie dat toch wel als belangrijk. De laatste jaren zijn er wat boeken en artikelen verschenen over die discussie: gaat het in de Bijbel wel over dat Jezus voor mijn zonden stierf, of is het kruis van Jezus meer een overwinning over de dood? Is er wel een hel, of wordt niet iedereen behouden? Die discussies spelen, en ik vind het wel op mijn pad om mensen daar onderwijs in te geven, om ze daarin mee te nemen. Van: wel degelijk is het nodig om verzoend te worden. Ik ben zelf de laatste jaren bewust weer vaker gaan noemen in de preek dat de Heere Jezus voor onze zonden is gestorven, nadat die discussie er is geweest. Volgens mij is dat juist heel belangrijk. Ik vind sowieso belangrijk om de Heere Jezus – het liefst echt in elke preek – ter sprake te brengen, op een bepaalde manier dat te verbinden met het thema. Als iemand zegt dat Jezus niet voor onze zonden gestorven is, omdat dat on-Bijbels zou zijn, daar haak ik op af. Want daar sta ik echt voor. (...) Dat is de kern voor mijn gevoel. (...) Ik denk dat dat de kern is, want anders moet je zelf de kloof naar God overbruggen. Dus zonder dat Jezus voor onze zonden gestorven is, dat is het fundament van ons geloof, het fundament van ons behoud, de reden dat wij kind van God kunnen zijn, dus als je dat weghaalt dan tast je uiteindelijk of in onzekerheid rond of je krijgt een dermate vaag godsbeeld dat je helemaal niet verzoend hoeft te worden, en dan zie je dat je tastend en twijfelend door het leven gaat. Gewoon een heel andere manier van geloofsbeleving. Dan ben je het evangelicaal-gereformeerde wel kwijt.
#44	Ik merk dat dat aan mijn hart appelleert. Ik ben dat de laatste jaren ook weer bewuster gaan doen, omdat je heel <i>slowly</i> merkt dat er toch in de breedte van de EO-achterban, en ook in de ND-achterban komt dat al een beetje, de nadruk komt te liggen op de bevestigende kant van het evangelie: God zorgt voor jou, God laat je niet in de steek. En dat is waar, maar dat jij ook zondaar bent en dat je tegenspraak nodig hebt, dat je bekering nodig hebt, correctie nodig hebt, die kant verdwijnt.
#13	Een mooie formulering, en het verwijst naar 2 Korinthe 5. En ik zie dat wel zeker ook als mijn roeping om te preken, zeg maar. Kijk, je wilt mensen ook troosten met het evangelie, je wilt mensen ook richtingen geven hoe ze moeten leven, maar ik vind het zeker een heel belangrijk onderdeel dat mensen weten dat ze op grond van het bloed van de Heere Jezus ook zelf vergeven zijn. <i>In the end of the day</i> ben ik toch een reformatische jongen, zeg maar. Dat vind ik heel belangrijk, maar ik zou misschien niet dat woord gebruiken in de kerk: 'bediening der verzoening'.
#33	Dat je meer zegt van: in het evangelie gaat het er ook over hoe ik een kind van God word, hoe mijn zonden zijn vergeven, en God gebruikt daar ook de Bijbel en de preek voor.
#14	Kijk, je wilt mensen ook troosten met het evangelie, je wilt mensen ook richtingen geven hoe ze moeten leven, maar ik vind het zeker een heel belangrijk onderdeel dat mensen weten dat ze op grond van het bloed van de Heere Jezus ook zelf vergeven zijn.
#43 → #16	Ik ben eigenlijk al die jaren dat ik preek al aan het nadenken – en daar worstel ik nog steeds mee – of ik wel de juiste verhouding breng tussen ethiek of levensheilging en rechtvaardiging. Je ziet sommige predikers die heel sterk de nadruk leggen op een heilig leven, waardoor het best wat wettisch kan worden. En je hebt altijd, de <i>Waarheidsvriend</i> had laatst weer zo'n Kohlbruggevariant: 'Werp je heiligingskrukken maar weg, je komt er de berg Sion niet mee op.' Ja en nee, zeg ik dan. 'Zonder heiligung zal niemand de Heere zien', staat er in Hebreeën [Hebr. 12,14; HJY]. Dus de verhouding tussen mensen oproepen om de Heere Jezus te volgen, levensheilging, en aan de andere kant ook de genadeverkondiging, dat we wel op Hem leunen en niet op eigen kracht, dat vind ik altijd weer een spanningsveld. Dus zeker als ik bijvoorbeeld – misschien heb ik het afgelopen zondag onvoldoende gedaan – maar ik heb het nu over opvoeding gehad, dan probeer ik aan het eind van de preek toch ook wel te zeggen – ook wel voor mensen die bijvoorbeeld kinderen hebben die niet meer naar de kerk gaan, of het gevoel hebben dat ze gefaald hebben – dat ik toch wel wijs naar de Heere Jezus, dat er vergeving is en dat Hij ook de gebeden wel gehoord heeft. Dat het niet alleen is van: je moet dit doen en je moet dat doen en je moet zus doen, en ga naar huis en maak het waar! Nee, dan vind ik ook wel belangrijk dat er vergeving is. Ik wil mensen niet naar huis sturen van: de Heere Jezus is voor jou gestorven, Halleluja, <i>praise the Lord</i> en ga nu maar lekker verder met je leven. Dat wil ik niet. Maar aan de

	andere kant wil ik ook niet van: je moet dit en je moet dat. Dat mensen denken van: help, en dan niet de vrijheid ervaren van Christus. Dat wil ik ook niet. Dus dat vind ik een spanningsveld.
#9 → #3 #22	Het maximale wat ik zelf kan doen, is dat ze begrijpen waar het over gaat. Dat het aansluit bij hun leefwereld. Toen ik begon te preken – dat merk je als student misschien ook wel – dan heb je heel snel dat je in een gemeente komt en op basis van een aantal uiterlijke kenmerken – of je een of twee handen opsteekt bij de groet, of wat voor kleur stropdas je omhebt – word je ingedeeld in een hoekje van het kerkverband. En dan gaat een deel van de mensen gelijk uit, want die is toch te links of te rechts. Dat vind ik heel kwalijk. Wat ik vind, is dat ik in ieder geval moet proberen die brug te slaan naar de mensen. Dat mensen het idee hebben van: deze man probeert het Woord van God wel te brengen zodat het aansluit bij mijn leven. Dat is volgens mij wat ik kan doen, voor de rest heb ik hele grote verwachtingen van de Heilige Geest. Want mensen bekeren – dat klinkt heel reformatorisch, maar volgens mij is het wel waar – dat is gewoon een werk van de Heilige Geest. En dat maakt mij ook als missionair predikant altijd wel heel ontspannen. Waar ik heel hard aan ga trekken, daar gebeurt niks. En dan komt er zomaar iemand binnengelopen met wie ik niet bezig ben geweest, en die heeft wel interesse zeg maar. Ik bid daarom altijd elke zondag om de komst van de Heilige Geest. En als ik denk: met deze opmerking zal ik die persoon wel in beweging krijgen, daar ben ik al jaren geleden mee gestopt, om zo te denken. Want zo dacht ik vroeger. Ik probeer aan te sluiten, ik probeer mensen op te roepen naar de Heere Jezus te gaan, ik roep ze op tot geloof, dat doe ik regelmatig expliciet – soms echt wel heel expliciet, dan mogen ze me ook maar een evangelist vinden, zeg maar. Maar ik ben me ervan bewust: zonder dat de Heilige Geest aan de slag is, gebeurt er niks.
#4	Als ik in een reformatorische gemeente preek, en ik heb het idee dat daar gewoon een deel van de mensen aan de voorkant niet echt geïnteresseerd is om naar mij te luisteren, dat ze daar zitten omdat ze daar elke zondag zitten, daar kan ik soms wel echt wel hebben dat ik denk: nu ga ik... Dus dat speelt soms een rol. Maar ik bereid dat nooit zozeer voor, hoor. Soms durf ik wel te zeggen: nu neemt de Heilige Geest het over, vroeger zei men dan: 'dan wordt er beslag gelegd.' En dat gebeurt soms ook wel. En ik denk ook dat ik dat niet elke zondag moet doen, want dan werkt het niet meer. Maar dat mensen soms echt even weer daar geplaatst worden voor het aangezicht van God, en dan eigenlijk vanuit hun hart 'ja' of 'nee' moeten zeggen: er is even geen ontkomen aan. Dus dat doe ik ook wel, ja. Maar bereid ik dat zo voor? Nee. Ik lees nooit een preek voor ofzo. Soms wordt een preek daar opeens mooier van, soms denk ik achteraf: nee, dit was het niet, of dit heb ik vergeten te zeggen. Maar ik kan niet voorlezen of uit mijn hoofd leren, dat gaat hem niet worden. HJY Hoe bereid je het dan wel voor? GC Gewoon over het algemeen steekwoorden, soms schrijf ik nog wel uit, soms gewoon met <i>bullets</i>, dan volg ik die een beetje. Ik ben soms ook gewoon de draad kwijt, dat geef ik eerlijk toe. Dan kijk ik weer even naar de tekst en dan denk ik: dan ga ik daar weer verder. Bij mij ligt heel erg de nadruk op de vraag wie ik voor me heb, maar ik ben wel voor een zorgvuldige exegese. Daar hebben we het nu niet over gehad, maar ik kan er heel slecht tegen als een tekst zomaar uit zijn verband wordt gerukt. (...) Laat wat je zegt wel uit de context komen. Als iemand anders dit leest, moet hij niet denken: exegese is niet meer belangrijk of zo. Die vind ik wezenlijk wel heel belangrijk. Dus wat jij zegt over het Woord, dat moet exegetisch ook kloppen. Dat vind ik heel belangrijk. Ik preek zelf ook bijna niet over een enkel versje. Natuurlijk lees ik nog wel eens een tekst voor, maar ik probeer toch een hele perikoop of soms het hele gedeelte wel daarin mee te laten kleuren. Dat dus.
#21	De werkelijkheid van deze wereld waarin we zitten, is dat er heel veel mensen Jezus niet willen volgen, dat klopt. En in de gemeente, Jezus zegt zelf ook in die gelijkenis dat het tarwe opgroeit met het onkruid [Matth. 13,24-30; HJY]. In de gemeenten waar ik kom, waar ik avondmaal bedien, gaat iedereen aan het avondmaal, het oordeel is ook niet aan mij, maar ik weet dat er ook mensen zullen zijn die niet de Heere Jezus kennen.

	Je ziet denk ik in elke gemeente dat er een bepaalde kern is die heel betrokken is, ongeveer twintig procent van de gemeente, dan heb je een hele categorie meelevend en dan heb je een rand. Maar wie dan wel bij God hoort, dat hoef ik niet te bepalen. Als je Mattheüs 25 leest, zijn het toch bokken en schapen zeg maar [Matth. 25,33; HJY]. Zijn er toch mensen die er ook buiten staan en dat is de werkelijkheid van deze wereld.
--	--

Code	GD
#1 → #13 #43	Dan moet ik natuurlijk eigenlijk zeggen: de bediening van de verzoening. En dat is het ook, en zo ervaar ik het zelf ook, dat je Christus voor het voetlicht mag brengen. En dat is Koning, Priester en Profeet, dat vind ik een prachtig beeld, dat je zegt dat je Christus op die wijze mag verkondigen, dat Hij dicht bij mensen komt als Koning, Priester en Profeet, dus in zijn volle heerlijkheid. In zijn liefde, in zijn trouw, in zijn genade, in zijn werkzaamheid in het leven van mensen. Én – want ik vind alleen de bediening van de verzoening toch tekort daaraan doen – dat mensen ook handrichtingen krijgen, erop gewezen worden hoe die heiliging – dat is onderdeel van de verzoening, het is namelijk de rechtvaardiging én de heiliging – hoe dat een plek mag krijgen in het leven. Je zou ook kunnen zeggen dat dat het profetische element in de prediking is. Ik vind dat veel mensen blijven hangen bij het profetische element van: dat is vooral het aanwijzen van wat niet goed is, dus ik zou het ook echt wel naar de heiliging willen trekken: wat betekent het nou voor vandaag, als ik morgen weer naar school ga, als ik morgen weer op kantoor zit, wat betekent dit Schriftwoord dan vandaag voor mij?
#43	Het is natuurlijk wat Calvin zegt: <i>duplex gratia</i>, dus rechtvaardiging en heiliging als twee zijden van dezelfde medaille. Want als ik onder de indruk kom van de liefde en de genade van Jezus Christus, dan kan ik daar niet onveranderd onder blijven. Want anders zou de prediking alleen maar zijn: Christus heeft jou lief, wat fijn! Fijne dag gewenst! Je moet waken voor een vermoeiende prediking waarin het alleen maar is dat je van alles moet, en je moet waken voor een prediking waarbij het alleen nog maar gaat over jouw heilsstaat en jouw eeuwig behoud.
#45 → #43	Dat vind ik zelf elke keer het opvallende in het evangelie. Dat Jezus de liefde van de Christus predikt, maar ook predikt wat dat betekent in mijn leven. Dus 'vergeef elkaar' of 'vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.' Dan zie je gelijk die koppeling weer. Dan kan ik niet alleen preken over verzoening tussen jou en Christus. In elke tekst zit een stuk tussen jou en Christus, en een stuk tussen Christus, jou en de ander. Of om het een beetje plat te zeggen: je hebt de horizontale en de verticale balk van het kruis, maar die lijnen horen wel samen. Dan ligt voor mij wel de nadruk altijd op dat wat Christus doet voor mij, waar het begint. Dus eerst de indicatief en dan de imperatief, om het maar even theologisch te zeggen.
#4 → #7 #43	Ik laat me altijd heersen door de tekst. Dus je wilt graag dat zo'n tekst ter sprake komt. Dus het is ook altijd wel een beetje aan de tekst gegeven hè? En ik weet nog heel goed dat ik ergens moest preken in mijn studententijd – door de pretor ingedeeld, ik ben er later nooit meer gekomen – en ik moest preken over Romeinen 12: 'Geef uzelf als een levend, heilig en God welgevallig offer' [Rom. 12,1; HJY]. En dat moet je natuurlijk iets zeggen over hoe dat komt, want daar gaan de hoofdstukken 1-11 over. Maar daarna moet het gaan over hoe je dat moet doen. En de kritiek was aan het eind dat er veel meer gesproken had moeten worden over hoe je daar toe komt. Dus over de rechtvaardiging, niet over de heiliging. Ja, maar de tekst gaat over de heiliging! Dus je tekst geeft ook wel ergens een handvat. En tegelijkertijd, wat voor mij elke keer weer terugkomt – dat vind ik het mooie ervan – als het gaat over heiliging, dat je merkt dat die rechtvaardiging er juist onder ligt. Dus je begint daarmee, of je eindigt ermee. Of je begint ermee, van: waar we nu over na gaan denken is niet iets wat we uit onszelf moeten optrekken. Of je eindigt ermee: ja, deze tekst vraagt dat van ons: 'geef jezelf als een levend, heilig en God welgevallig offer', maar hoe kan dat dan? Door het offer van Jezus Christus. Dus elke keer zit die ontspanning erin. Onze docent Kater heeft tegen ons honderd keer gezegd, en ik vind het een prachtige uitspraak, hij zegt altijd: 'je kunt niet op twee toonhoogtes preken tegelijkertijd.' En dat vind ik altijd een hele mooie gedachte, want dat moet je eigenlijk hè? Dan moet je twee dingen tegelijkertijd zeggen: het is Christus voor mij en ik voor Christus. Zeg maar die spanning. Dat probeer ik erin te verwerken. Maar dat zit er altijd in. Dus dat betekent dat je een tekst goed moet uitpluizen om dat erin te vinden, want anders dan wordt een preek een soort oproep om een beter leven te gaan leiden. Dan ben je weg van de verzoening.

	Ik maak een jaarrooster: waar ga ik dit jaar over preken? Dat doe ik al een jaar van tevoren. Dan ga ik nadenken wat ik allemaal wil doen. De interactieve momenten vind ik belangrijk, ik vind dat er niet alleen gezonden moet worden, maar dat het ook heen en weer moet gaan. Dat moet je allemaal uitdenken, want ik kan dat niet de week van tevoren nog uitdenken. Ik wil een helder overzicht hebben van wat we dit jaar ongeveer gaan doen, of er balans zit in de thema's. Als de situatie dat vraagt, kun je dat op het laatste moment altijd nog aanpassen, maar je hebt overzicht nodig. Dat betekent dat ik al mijn voorwerk ga doen, want ik ga alleen ergens over preken waar ik al wat over heb liggen. Dus wat ik gelezen hebt, wat me aangeraakt heeft. Alles wat ik lees en wat me raakt of een boek of een commentaar of een preek van een ander, dat noteer ik. Die lijst pak ik erbij: kan ik dit gebruiken dit jaar? Dan ga ik mapjes maken met allerlei materiaal. En dan drie weken van tevoren ga ik de tekst exegetiseren, commentaren bekijken, preken van collega's lezen en dan ga ik schrijven. Dan kan ik een preek nog twee weken laten marineren, dus diepgang ontvangen en zo. In de week ervoor ga ik er vier, vijf, zes keer doorheen, om het nog even te memoriseren. En dan kun je hem houden.
#17 ➔ #29 #43	Ik zit hier in een context – zowel in mijn eerste gemeente als in deze gemeente – waar veel mensen uit zeer traditionele hoek komen en vaak veel de imperatief hebben gehoord. Je hebt hier de Hervormde Gemeente – een hele fijne gemeente hoor, daar niet van – maar soms wel eens met opvoeding en tradities en dingen wel eens wat in de war gekomen, van: 'ik moet van alles. Geloven is dat ik van alles moet.' En voor hen is het een enorme ontspanning dat daar een laag van genade en een fundament van liefde en trouw onder zit. Je ziet wel dat dat enorm in het geloofsleven vaak ook een verrijking geeft en een bevrijding. Dus dat merk ik wel terug op Bijbelstudies inderdaad, of in gesprekken vooral. En hiervoor was ik predikant in een gemeente in de buurt van een plaats op de <i>Biblebelt</i>, en in die plaats was het wel eens wat andersom, dat mensen vooral veel hoorden over de rechtvaardiging, dat je maar rechtvaardig kind mag worden – is prachtig – maar mensen kwamen bij mij onder de prediking en die kwamen onder de indruk van: oh, maar ik mag ook nadenken over wat het betekent om als christen te leven. Hoe ga ik om met mijn geld, met mijn werk en die dingen, die vonden het heel bevrijdend dat de preek ook eens ging over: wat doe je op zondag ofzo. En je merkte dat dat wel helpt. Of ik dan gelijk ook die indicatief – imperatief terug hoor, vind ik moeilijk om te beoordelen, moet ik je eerlijk zeggen. Er zit ook altijd iets van <i>Entdeckungsfreude</i> in, dus dan slaan mensen wel eens de ene kant op of de andere kant af, maar over het algemeen heb ik wel het idee dat mensen dan leren om iets meer samen te voegen ofzo. Want ik zie in veel prediking zelf dat het uit elkaar getrokken wordt. Ik besteed er ook heel veel tijd aan en energie, en dat merk je wel gewoon terug in de reacties van mensen, dat ze dankbaar zijn dat ze iets horen waar ze iets mee kunnen. En daar word je klein van. En dan merk je: dat Woord klinkt elke keer weer. En dat is het allermooiste, eigenlijk. Als mensen daarvan onder de indruk komen.
#13 ➔ #43	Ik ben natuurlijk een christelijke gereformeerde jongen die keurig met Kremer is opgevoed. En ik vind het ook prachtig hè? Om Christus nou te beschrijven naar zijn drie ambten – heel eerlijk, ik gebruik dat nooit in de praktijk ofzo. Dat heeft meer te maken gewoon met de context waarin ik me begeef, maar theologisch gezien wil je Christus in zijn volle heerlijkheid schilderen. Dus daarom is het ook wel naar de drie ambten preken en de bediening van de verzoening. Wat is nou de diepe kern van het evangelie? Dat is dat er genade is. En vanuit die genade vloeit alles voort. Daaruit vloeit voort dat ik een geliefd kind van de Allerhoogste ben, dat ik thuis mag komen, dat ik een eeuwig behoud heb, dat ik een nieuw mens mag worden – want die genade behelst ook dat ik zo geliefd ben dat Hij mij zijn Geest wil delen, waardoor de vrucht van de Geest in mijn leven mag groeien. Dus het start bij die genade. Na lezing van het gebed uit het formulier van 2017 zegt GD: Dat is toch ook zo? Dat Christus mensen op pad heeft gestuurd om het evangelie overal bekend te maken. Laat u met Christus verzoenen!
#5 ➔ #7 #22	Verzoening, bediening van de verzoening, is dat ik mensen de belofte mag aanzeggen van de genade die er is in Jezus Christus, vergeving van zonden, het volle leven dat we mogen delen in zijn liefde en dat Hij wil wonen in mij.

	Dat is de bediening van de verzoening, dat ik het bij jouw hart neerleg. Ja, dat ik er alles aan doe dat de Geest het bij jouw hart neerlegt.
#6	Omdat ik op dat moment ben aangewezen om dat vanuit het Woord ook mensen aan te zeggen. Ik kleeft het altijd graag even uit tot wat het in de diepste vorm is. Dat is namelijk dat we zeggen met elkaar dat het Woord bestudeerd moet worden, daar heb je tijd voor nodig en daar heb je een opleiding voor nodig. Dat kunnen we niet zomaar van iemand vragen om het er nog even naast te doen, dus daar geef je tijd voor vrij – dus daarom ben ik ook dienaar van het Woord – en we zeggen: ‘daar willen we graag op zondag in onderwezen worden, dus dat laten we doen door de dienaar van het Woord die we daarvoor vrijgesteld hebben en betaald hebben.’ Dus het verschil tussen mij en een gemiddeld gemeentelid is dat ik ervoor betaald word, vrijgesteld ben en theologische scholing heb gehad, om ook te zoeken naar een zuivere bediening van het Woord. Maar het is niet zo dat alleen aan mij de bediening van de verzoening is gegeven, denk ik. Maar nou zit ik te zoeken...
#26	Het is niet een willekeurig iemand. Het is iemand waarvan wij zeggen – ja, zo werkt het nu in ons kerkverband – het is iemand waarvan wij zeggen: ‘Die wijzen wij daarvoor aan om dit tegen ons in het bijzonder te zeggen.’ In de dienst. Ik denk niet dat ik intrinsiek iets in mij heb wat mij anders maakt dan een ander. In feite ben ik gewoon een ‘gewoon’ gemeentelid. Heel kerkordelijk gezien ben ik gewoon onderdeel van een kerkenraad, ben ik gewoon een ouderling. Alleen heb ik een ‘eeuwige aanstelling’, om het maar zo te zeggen, in die zin dat ik niet herkozen hoeft te worden ofzo. Ik ben in feite gewoon dienaar van het Woord, geen speciale positie. En het lastige is natuurlijk dat onze positie überhaupt niet in het Nieuwe Testament voorkomt op deze wijze, maar dat deze pas echt later is ontstaan. En ik weet niet of dit de enige invulling is, ik zie wel gewoon dat een kerk een ambt nodig heeft, een predikant, een werker nodig heeft, om gewoon het werk in de gemeente te kunnen doen. Want we hebben het allemaal gewoon veel te druk. Kijk, er zijn ook andere vormen die heel goed kunnen werken, denk ik. En ik zie ook vormen waarbij er meer met sprekers wordt gewerkt, waarbij je een soort circuit aan sprekers hebt, samen met een kerkelijk werker. Dan ga je het ambt van het spreken, van het bedienen van het Woord, lostrekken van bijvoorbeeld het pastoraat in een gemeente, dat kan, dat is ook een optie. Dat zie je ook in het Nieuwe Testament zelfs wel, rondtrekkende evangelisten en zo. Dus daar zit een bepaalde bandbreedte in. En ik vind zelf heel waardevol om pastoraat en prediking aan elkaar te koppelen.
#27 → #18	Tegelijkertijd is die bediening natuurlijk breder, want ook mijn ouderlingen zeggen dat aan, in het huisbezoek. En ook mijn catecheten zeggen dat aan op de catechisatie, en ook mijn gemeenteleden zeggen dat aan tegen elkaar onderling. Dus het is niet alleen maar aan mij gegeven. Ik zou toch wel van harte willen zeggen dat we elkaar de vergeving mogen aanzeggen in Christus als christenen, want we zijn allemaal priesters. Het priesterschap aller gelovigen zou ik toch wel hoog willen houden, want anders krijg je een soort katholieke gedachte dat ik en mijn ouderlingen jou de vergeving in Christus mogen aanzeggen. Het probleem van die gedachte is dat de kerk vergeeft. En de kerk vergeeft niet, het is Christus die vergeeft. En Christus vergeeft door zijn kerk, door zijn gemeenteleden en door het Woord. Tenminste, daar klinken de woorden van Christus doorheen.
#46 → #27 #21	Het ambt is de raad van oudsten die de kerk dicht bij Christus mag bewaren. Dus die mag toezien op wat er gebeurt in die gemeente en zorgt dat we gevoed worden vanuit het Woord, maar de oudsten zijn niet degenen die alles moeten doen. En die kerkenraad die houdt toezicht op elkaar en op de gemeente. Dus als je het goed doet, heb je weinig te doen als kerkenraad. Alleen wij hebben er ondertussen wat anders van gemaakt, het is bij ons een soort algemeen bestuur geworden. En dat heb je ook nodig, maar het gaat in de

	kerk allereerst over de vraag wat Christus van ons verwacht. Waar hebben we meer van nodig, waar moeten we op sturen? Dat zijn de mensen – nou, Efeze 4 [Ef. 4,11; HJY] – dat zijn de mensen die van Christus’ wege zijn gegeven om namens Christus in het bijzonder te spreken. Is het dan meerder of groter dan het andere, daar zou ik dan niet teveel voor willen... Maar het zijn de mensen waarvan we nú zeggen: die vragen we om ons daarin te leiden. Kijk, het is natuurlijk wel zo dat je zegt van: zo’n ouderling, diaken en predikant – zeker in het bestel zoals wij dat nu kennen – kijk wij zijn allen ambassadeurs van Christus [2 Kor. 5,20; HJY], kijk, wij mogen allemaal leesbare brief van Christus zijn [2 Kor. 3,3; HJY], en toch zeggen we van die ambten op dit moment: en zij in het bijzonder in onze gemeente. Daar zit niet een inhoudelijk of kwalitatief verschil in, maar wel een gezagsverschil. Het gezag wordt ontleend aan de verkiezing van de gemeente, dat we samen zeggen dat wij door de Heilige Geest ervaren dat dit de mensen zijn die ons dat nu mogen gezeggen. Dan moet ik even denken aan die sleutels: alles wat jullie binden en ontbinden, zal ook in de hemel gebonden of ontbonden zijn [Matth. 18,18; HJY]. (...) Het gaat [in Matth. 18; HJY] over alle gelovigen, want het wordt tegen al de discipelen gezegd. Dus ik heb niet als enige de sleutels van het Koninkrijk om te openen en te sluiten. En toch hebben we als leiding van de gemeente wel de censuur, en mag ik mensen dicht bij Christus brengen, of ook zeggen dat iemand nu echt verder weg is. Dus daar zit een gezagsrelatie in de kerk.
#29	De beste preken doe je omdat je je mensen kent. Je weet wat er leeft. Het lijkt ergens wel op elkaar, maar hier is het geestelijk gehalte minder. Mensen zijn veel traditioneel opgevoed, dus het geloof is vooral van de uiterlijke zaken, maar wat genade is kan ik je niet vertellen. In mijn vorige gemeente had ik veel meer een evangelische inslag – ook wel een wat extreem evangelische inslag soms – dus dan ben je meer bezig met: even terug naar Woord en Geest. Dan ben je weer met andere zaken bezig.
#18	Na lezing van het gebed uit het formulier van 2017 zegt GD: Dat is toch ook zo? Dat Christus mensen op pad heeft gestuurd om het evangelie overal bekend te maken. Laat u met Christus verzoenen! HJY Maar je zei dat wat jij doet als predikant, je dat in het Nieuwe Testament niet direct zo terugziet. GD Wel voor alle gelovigen, maar hét ambt van predikant, dat er één persoon is die het Woord bedient, en het pastoraat doet, en je kerkenraad voorziet, en je classisbezoeken doet, en theologisch geschoold is, ja dat was er niet. HJY Nee, dus jij zou ‘ons’ hier meer lezen als ‘gemeente’ dan ons als ‘dienaren van het Woord’. GD ‘Ons predikanten’, ja. Oh ja, ik lees daar nu ‘ons’ gewoon, als gemeente. Maar weet jij dan hoe dat origineel bedoeld is? Is dat ‘ons’ predikanten, weet je dat? Wij zijn allen ambassadeurs van Christus [2 Kor. 5,20; HJY], (...) wij mogen allemaal leesbare brief van Christus zijn [2 Kor. 3,3; HJY].
#21 ➔ #29 #34	Ik vind dat je dat ook moet benoemen. Allereerst vind ik dat je context bepalend is. Ik werk in een context waarin mensen al heel veel gehoord hebben hoe dicht de deur zit, dus ik benadruk hier wat meer dat de deur open is. En het tweede is, ik lees in het evangelie meer dat de deur opengaat dan dat de deur dichtslaat. Dus voor mij ligt de verhouding volledig op het positieve. En als de tekst ertoe aanleiding geeft – of het stáát er gewoon – dan heb ik daar ook over te spreken, dan zal ik het ook volledig benoemen dat er ook een andere weg is, een weg die doodloopt. En een weg waar we ook voor kunnen kiezen. Dus die ernst mag er wel altijd in, maar de tekst moet er zelf wel aanleiding toe geven. Want anders wordt het al heel gauw de hele tijd een soort

	tweewegenleer. En dat is ook de volle ernst van het evangelie, maar ik zie Jezus meer uitnodigen dan waarschuwend wijzen. Volgens mij is er een tijdje geleden ook nog een mooie scriptie over preken over de hel verschenen. Die komt ook op zoiets uit, als ik het goed heb begrepen. Ik vind dat het meer een uitnodigend karakter moet hebben dan een verwijtend karakter. Waar spreekt Jezus vaak over de hel? Tegen de farizeeërs. Wie worden er afgewezen? Dat zijn de religieuzen. Het zijn de mensen die denken dat ze er zelf wel komen.
#14	Je brengt toch de hele tijd mensen terug bij Jezus.
#9	Wat ik allereerst hoop, is dat ze ergens de klopp of de stem van God hebben gehoord en gevoeld. Gehoord en gevoeld, ik vind die twee belangrijk, want anders ben je alleen maar in je hoofd bezig, maar het moet ook dertig centimeter lager zijn – en daar ben ik nou ook christelijk-gereformeerd voor, dus dat is ook het bevindelijke element in de prediking. Dan hebben we al de <i>boxes</i> ook keurig gecheckt in dit interview. Dat is voor mij wel echt de kern, want dat is de bediening van de verzoening, dat ik het bij jouw hart neerleg. Ja, dat ik er alles aan doe, dat de Geest het bij jouw hart neerlegt. Zoiets. Want dat doe ik niet, dat doet de Geest, maar daar gebruikt Hij mij voor, dus dat loopt mooi dwars door elkaar heen. Dus het moet naar je hart toe en dan moet daar iets gebeuren. Dus ik hoop dat er daar iets gebeurt en dat je iets aan de tekst ontdekt waarvan je denkt: wat heerlijk dit. Dat je er later nog weer aan vasthoudt. Dat zijn de twee dingen die ik altijd hoop. (...) Bovenal iets van Gods aanwezigheid, dat is waar het over gaat. Dat Woord gaat open, Christus komt ter sprake en Hij loopt daar zelf tussen de rijen door om mensen aan te raken. Dat hoop je, dat mensen ergens aangeraakt zijn in de dienst.
#44	Er gebeurt dus heel veel met je. Zowel inhoudelijke verdieping, als dat je merkt van: zo'n tekst gaat dan ook – zoals dan vaak wordt gezegd – 'door jezelf heen', ja dat is ergens ook echt wel zo. Zo'n preek is ergens altijd een preek voor jezelf.

Code	GE
#1	Als ik voor mezelf dat zou formuleren, zou ik eigenlijk zeggen wat Paulus schrijft aan de Korintiërs: 'Namens Christus smee ik u, laat u met God verzoenen' [2 Kor. 5,20; HJY]. De dienst der verzoening, dat is het voor mij primair, prediking.
#14 → #43	We noemen ons 'bedienaars van het Goddelijk Woord', en het Goddelijk Woord is het evangelie, de goede boodschap van Jezus Christus voor zondaren gekomen, en de straf op de zonde gedragen, dat is voor mij de spits van prediking, daar moet het naartoe in elke preek: Christus in het middelpunt en aangeprezen, voor het eerst of opnieuw. Ik vind het heel belangrijk dat die spits in elke preek toch op de een of andere manier zit. Omdat verzoening – er zitten ook nog heel veel andere aspecten aan prediking – maar verzoening is voor mij toch wel het belangrijkste aspect. [Over levensheiliging; HJY] Nee, dat is er in mijn beleving helemaal aan gekoppeld. Iemand die leeft van verzoening, dat merk je aan iemands leven. Daar is inderdaad een stuk verwondering, een stuk dankbaarheid, op de een of andere manier terug te vinden. Daar is ook iets terug te vinden van mildheid naar anderen, als je zelf leeft van genade, maakt dat ook mild naar anderen. Dat soort aspecten. Ja, ik denk dat leven van verzoening dat je dat ook een ander mens maakt als het gaat over diaconaat, dat dat ook echt meespeelt. Je krijgt oog voor om zelf te doen, omdat je gediend bent door Christus. Dus dat doet allemaal wel mee.
#21	Omdat we onderweg zijn naar de eeuwigheid, zoals we dat dan zeggen. En ik geloof toch werkelijk dat we geroepen zijn – primair – om zielen voor Christus te winnen, om het wat activistisch uit te drukken. Zo heb ik het zelf wel bij elke preek, dat dat toch primair de roeping is: maak het evangelie bekend! De grote zendingsopdracht – natuurlijk ook: leer ze mijn geboden in acht te nemen [Matth. 28,19; HJY], dat natuurlijk ook, het onderwijs van Christus – maar er gaan mensen verloren als er niets gebeurt. En die notie stempelt natuurlijk ook mijn kijk op de kerk, op de gemeente. Er gaan mensen verloren, want we worden niet als kinderen van God geboren en kind van God moet je worden door Jezus Christus in geloof te omarmen, te aanvaarden. Waarom vind ik dat het belangrijkste? Omdat dat het zwaarste weegt, er hangt een eeuwig gewicht aan vast.
#25	Door God zelf.
#27	We zijn in principe allemaal geroepen als gelovige, het ambt aller gelovigen. Wij hebben de roeping allen ontvangen om zijn Naam bekend te maken, tot zijn eer te leven.
#26	De roeping tot predikant is toch ook wel een bijzondere roeping. Je dagelijks werk is dat je je toewijdt aan de prediking, aan de verkondiging, en alles wat daarbij hoort. Dus als je dat zo vraagt... Kijk, een 'normaal' kerklid, een 'normale' volgeling van Jezus, is niet specifiek geroepen om het Woord te verkondigen, zoals wij die roeping hebben gekregen om te preken, om het Woord van God uit te leggen, om toe te passen. Zo bedoel ik het eigenlijk.
#37	Het geloof is uit het gehoor [Rom. 10,17; HJY], als er geen prediking zou zijn, dan denk ik dat er ook geen kerk zou zijn, uiteindelijk. Want de kerk is toch, dat is toch de gemeenschap, <i>kuriakè</i> – wat van de Heere is – we belijden toch ook dat de kerk daar is, waar Christus regeert door zijn Woord en door zijn Geest. En dan is toch die prediking, die verkondiging van het Woord, cruciaal. Ik denk dat als je de prediking – als je dat zou kunnen – als component uit de kerk zou halen, dan denk ik dat de kerk op lange duur zou verschrompelen.
#7	Ik denk dat de gemeente moet worden toegerust vanuit het Woord, toegerust om als christen te leven. Tegelijkertijd ook dat je jezelf moet onderzoeken: hoe sta ik in de relatie tot Christus? Dan kom je op die verzoening. Dat hebben we nodig, omdat we anders door de zondeval, door de gebrokenheid, toch wegdrijven bij de bedoeling die de Heere God heeft met zijn volk, met de mensheid uiteindelijk: tot zijn eer te leven. Dus ik denk dat dat heel cruciaal is. Verzoening is dat de relatie met de Heere God, jouw Schepper, die verbroken is door de zondeval, hersteld is in Christus Jezus.
#2 → #9	Toerusting en jezelf spiegelen: hoe sta ik in de relatie tot de Heere? Ik denk dat die twee elementen wel echt cruciaal zijn voor het kerkzijn, voor het gemeentezijn.
#47	Overgave, nou ja, eigenlijk moet je zeggen: erkenning van je status die je van nature hebt, je zondaar-zijn, dat erkennen, dat uitspreken naar de Heere, je overgeven aan zijn weg tot behoud, dus erkennen, uitspreken, overgave, volgen. Dat zijn dan zeg maar begrippen die cruciaal zijn.

#4	Ik probeer altijd in een tekst, zowel in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament, altijd op het spoor te komen: waar zit Christus hier in deze tekst? En waar wordt op Christus gewezen? En hoe kan het vanuit deze tekst mensen bij Christus brengen? Dat zijn wel vragen die wel meegaan, bij de exegese al. Niet als een soort mal hoor. Ik probeer vooral eerst echt de tekst de tekst te laten, maar als het waar is dat het Woord van God wijst op Christus, ook al in het Oude Testament, dan moeten we Hem toch ook op het spoor kunnen komen in de perikoop die wij exegetiseren en bepreken. En dat probeer ik dus ook te doen. En soms is dat ingewikkeld, en soms is het heel verrassend. Dat je op het eerste gezicht denkt: hoe moet ik nou vanuit deze tekst naar Christus toe? En soms verrast het Woord je dan ook weer, dat het toch kan. Soms ook niet hoor. Maar dat is zeg maar mijn manier waarop ik het dan probeer. Soms kruipt er iets in mijn hoofd van: het Oude Testament dat is toch platter dan het Nieuwe Testament, en ik moet hier echt mijn stinkende best doen om Christus hier uit te toveren. Dat is een beetje een raar woord, 'toveren', maar je snapt wat ik bedoel. Dat is toch een soort frame in je hoofd, waar ik me soms op betrap, dat ik zo naar een tekst kijk, en dan verrast word: het zit toch wat anders. En dat vind ik mooi. Je hebt ook wel teksten – ik kan even niet zo snel een voorbeeld noemen – maar je hebt ook wel teksten waarbij die 'verkondigende spits' – om het maar even met Velema te zeggen – toch niet vindt. Dan is het soms lastig. Meestal houd ik de preek dan toch, want ja, je bent vaak al een eind op dreef met de exegese. En dan ontbreekt je de tijd vaak ook om nog een preek te maken. Maar meestal vind je toch wel aanknopingspunten om naar Christus te gaan. Maar die enkele keer dat dat niet gaat dan zeg ik dat soms ook eerlijk. De gemeente is daar het meest bij gebaat, denk ik. Dat je gewoon eerlijk bent, ook wat een tekst met jou doet. Het voorbereidingsproces is soms heel technisch, exegese doen, natuurlijk bid je ervoor. Maar ik doe altijd een tweeslag, eerst exegese en daarna de preek schrijven. Exegese is technisch handwerk, dat is gewoon doen. Ik moet eerlijk zeggen dat er soms wel iets van een <i>aha-erlebnis</i>, van: dat is mooi! Maar het schrijven van die preken is vaak meer als gevoelsmatig werk. Ik heb soms ook hele lappen exegese die ik een-op-een gebruik in de preek. Ik doe dat soms ook als ik exegese schrijf, dat ik alvast in mijn achterhoofd heb: deze zinnen zijn misschien wel mooi om te gebruiken voor de prediking. En soms is het gewoon dat er voor mijn gevoel helemaal niks gebeurt. Dan gebeurt er echt helemaal niks. Dan ben je gewoon met je hoofd bezig en ben je er met je hart helemaal niet bij. Dat is het eerlijke verhaal. Het heeft vaak wel te maken met vermoeidheid, hoe je week eruit ziet, het heeft vaak te maken met de hoeveelheid uren slaap of druk zijn met kinderen. Dat moet ik ook eerlijk zeggen. Ik doe het met veel plezier, preekvoorbereiding. Het is mooi werk, gewoon écht mooi werk, altijd leerzaam, je krijgt ook altijd vreugde, maar het is niet altijd zeer hoogdravend op geestelijk vlak.
#48 → #43	Wij zijn als predikanten geneigd om het heel theologisch aan te vliegen, merk ik. En dat is vaak voor jongeren niet de beste manier. HJY Dat weet je, dus wat probeer je daarmee te doen? GE Voorbeelden. HJY Voorbeelden, wat voor soort voorbeelden? GE Vaak uit de context van de jeugd. Op een biddag ging het over Daniël die niet mocht bidden, dertig dagen lang – hij deed het toch. Dan trek ik de lijn: hoe doe jij dat als je op voetbalkamp bent en je bent de enige gelovige in je team? Vouw je je handen als je gaat eten? Of een ander voorbeeld: je zit in een restaurant, er zitten allerlei mensen die niet geloven, de muziek staat aan, durf je dan – terwijl iedereen het ziet – te bidden? Of durf je er wat van te zeggen als iemand in

	je klas keihard vloekt? Dat soort dingen hè? Eenvoudige voorbeeldjes, maar dat doet het vaak wel goed. HJY En op wat voor manier verwerk je Christus in die voorbeelden dan? GE Soms niet, soms zijn ze een beetje moralistisch, en dan kun je niet direct Christus erin verwerken. Het moet ook geen dwingende mal worden, maar je kunt met zo'n eenvoudig voorbeeld natuurlijk wel vragen: 'Zou de Heere Jezus er geen verdriet van hebben, als je Hem op deze manier toch niet de eer geeft? Op een bepaalde manier verloochen je Hem dan, dan lijkt je eigenlijk een beetje op Petrus.' Nou, zo iets zou ik dan wel kunnen zeggen. Maar je moet ook uitkijken dat je dingen niet te massief, te zwaar, te moralistisch aanzet, want dan wordt het op een gegeven ook bijna een <i>no-go</i> voor kinderen, als ze het gevoel krijgen: ik moet aan bepaald ideaalbeeld voldoen, maar daar voldoe ik nooit aan, dus ik gooi de handdoek maar in de ring, dan ben je toch ook niet goed bezig. Dus ik probeer dat wel gedoseerd te doen, niet heel massief van: Christus moet en zal in elk voorbeeld. Nee, dat is ondenkbaar.
#43	Soms dan is het [moralisme; HJY] wel de enige manier waarop je vanuit de tekst wat kunt zeggen, hè? Het is niet alleen maar dankbaarheid wat de tekst aanreikt, het is soms ook echt ellende en verlossing. Dat moet er wel allemaal in zitten, als de tekst daar bouwstenen voor geeft. Ik houd ook niet zo van die mal. Laat het evangelie maar uit de tekst komen.
#36 → #14 #43	Iemand die leeft van verzoening, dat merk je aan iemands leven. Daar is inderdaad een stuk verwondering, een stuk dankbaarheid, op de een of andere manier terug te vinden. Daar is ook iets terug te vinden van mildheid naar anderen, als je zelf leeft van genade, maakt dat ook mild naar anderen. Dat soort aspecten. Ja, ik denk dat leven van verzoening dat je dat ook een ander mens maakt als het gaat over diaconaat, dat dat ook echt meespeelt. Je krijgt er oog voor om het zelf te doen, omdat je gediend bent door Christus.
#29 → #43	Context doet zeker mee, maar ook weer niet heel erg. Mensen in mijn huidige gemeente hebben hetzelfde nodig als mensen in mijn vorige gemeente. Maar mijn huidige gemeente is wel een heel andere gemeente dan mijn vorige gemeente. Een andere cultuur, ander type mens, andere geografische locatie, ook een ander welvaartsniveau, dat speelt ook een grote rol, heb ik geleerd. Dus natuurlijk, in mijn vorige gemeente zat ik nog wel eens op het spoor: kijk uit dat de materiële welvaart het niet wint, en je niet doet wegdrijven bij de Heere vandaan. Dat hoeft ik in deze gemeente niet zo te doen, want daar dreigt dat gevaar niet zo. Dus dat is een voorbeeld dat context toch echt meedoet. Dat is vooral in de momenten van toepassing van je preek. Ik heb hier veel mensen uit de rechterflank van de gereformeerde gezindte, wat mensen uit de Gereformeerde Gemeenten, wat mensen uit de Hersteld Hervormde Kerk, die zitten veel met heilstoe-eigeningsvragen. Dat kwam ik in mijn vorige gemeente bijvoorbeeld niet zoveel tegen. Dus dat stempelt natuurlijk je spiritualiteit. Waar ik misschien in mijn vorige gemeente wat meer de nadruk legde op heiliging, omdat in die gemeente de meeste mensen zich wel een kind van God noemen, doe ik dat in mijn huidige gemeente zo niet, zal ik meer de nadruk leggen op het liefdevolle karakter van het werk van Jezus Christus leggen. Ik probeer de mensen hier meer te lokken met het goede wat Christus te bieden heeft. Dat deed ik in mijn vorige gemeente ook wel, maar ja, als iemand zich een kind van God noemt en zich een kind van God weet en ervaart, dan mag je denk ik ook wat onbevangerder doorschakelen naar de heiliging. Dus dat is denk ik wel een van de dingen waar ik nu andere accenten leg. Je kunt het in het lijdensevangelie heel dichtbij brengen, door bijvoorbeeld een opmerking te plaatsen als: 'Christus hangt daar toch niet tevergeefs, als het om uw eigen zielenheil gaat?' Zo iets hè? Of: 'U leeft daar toch niet aan voorbij? Want Hij is ook voor u gestorven, Hij wil dat U het ook aanvaardt.' Om de voorbehouden die mensen hebben weg te nemen. Dat kom ik veel tegen. Dat mensen toch heel voorwaardelijk luisteren: ik moet dit, ik moet dat, ik moet zus, ik moet zo. En dan probeer ik aan te geven: 'U moet maar één ding en dat is uw handen leegmaken en met die lege handen als een bedelaar naar het kruis.' Zo probeer ik het dan te doen. Dat wordt niet altijd gewaardeerd.

#17 → #29	Laatst met avondmaal liep er een zuster uit de gemeente weg, die ook uit die context komt, want die vond het te dichtbij komen. Die heeft geen vrijmoedigheid om aan het avondmaal te gaan, al jaren niet en die dienst dus ook niet, maar die kon dat toch niet aan, die ging naar huis. We zijn maar een kleine gemeente, je zit daar heel kort op elkaar, je kunt elkaar zo in de ogen zien. Dat is mooi, dat merk je soms dat er iets gebeurt. Soms ook niet, of soms zitten ze onderuit gezakt en dan weet je dat er iets anders gebeurt. Maar je ziet het aan de manier van luisteren, je ziet het aan de mimiek, je ziet het aan de reactie. Ik weet niet hoe mensen leven van maandag tot en met zaterdag, daar heb ik geen zicht op, maar ik zie wel wat er gebeurt op zondag in de dienst. En dat is mooi, en al zijn het er maar een paar waarvan je merkt van: hé, dit Woord dat komt binnen – dan heb je toch een goede zondag? Als ik ontroering zie, daar wil ik niet teveel aan ophangen, maar als ik ontroering zie dan trek ik vaak wel de conclusie: zou deze persoon ontroerd zijn over de genade van God? En dat denk ik vaak wel dat dat het is. En heel af en toe krijg ik een mailtje – je krijgt dat niet zo vaak – maar af en toe krijg je dan een mailtje dat het een fijne preek of een fijne zondag was, of dat iemand het moeilijk had, of het moeilijk vond, en of ik het dan nog eens kan uitleggen. Maar als mensen geraakt worden, vind ik vaak toch al een goede indicator.
#44	Soms ben je zelf ontroerd terwijl een preek aan het maken bent. Het gekke is, ik zit nu in mijn tweede gemeente en soms maak ik gebruik van preken uit mijn eerste gemeente. Daar ga je dan met de stofkam door en die houd je dan opnieuw, en het is heel apart, dan heb je die preek soms jaren geleden gemaakt, en daar ga je dan weer doorheen, en dan ontroert het je opnieuw. Dat gebeurt ook nog wel. En het gekke is dat je dat niet altijd hebt, het is ook geen voorwaarde voor een geslaagde dienst.
#22	Weet waar je het over hebt. Dat is heel belangrijk. Als je door tijdgebrek, door luiheid, dat niet weet, dan moet je eigenlijk zeggen: ik pak een oude preek die ik wel heb voorbereid. Want ik vind het echt onverantwoord dat je dan de preekstoel opgaat.
#23	Je kunt eigenlijk de preekstoel niet op als je niet goed je voorwerk hebt gedaan. Het Wóórd is een kracht tot behoud en niet mijn gevoel. Dus ik moet dat Woord bedienen, moet dat Woord uitleggen. Dat Woord moet het doen, en de toepassing moet ook uit het Woord komen.

Code	GF
#1	Het verkondigen van het Woord van God – hoe klassiek wil je het hebben? Het Woord van God uitleggen, de betekenis laten zien van toen, maar ook voor nu. Uitleggen, toepassen.
#4 → #3	Ik vind het zelf heel fijn om met series te preken, en een stukje leiding daarin te zoeken. Ook een overtuiging te hebben dat het Woord van God zeggingskracht heeft, welk gedeelte het ook is, het heeft zeggingskracht. En dat onderzoeken, en daar ook variatie in aan te brengen. Dus een overtuiging: prediking, het hoort daarbij dat mensen de kerk uitgaan en zeggen: 'Ik snap wat dit gedeelte zegt in de context en de cultuur van toen en ik begrijp ook welke lijnen daaruit te trekken zijn voor vandaag voor mij.' Dat is voor mij eigenlijk in de basis het hoofddoel. En ik vind ook een stukje variatie daarin belangrijk, series die juist helpen om de context breder te begrijpen, om diepte van een gedeelte te zien. (...) En ik vind het heel gaaf om die accenten dan op te sporen en om die naar voren te brengen en die dan ook te verkondigen. Ik merk wel, zeker als een preek nog niet af is, of ik ben aan het zoeken naar: hoe kan ik deze preek houden, hoe moet ik verder met dit gedeelte, hoe maak ik hier een preek van? Dat dan wel bepaalde vragen elke keer naar voren komen. En die helpen mij om het te openen, om het dieper te krijgen, om de sleutel te vinden om dit gedeelte te laten spreken. Want er zijn natuurlijk een aantal manieren om de aandacht van mensen te vangen, dat is door dingen te vertellen die ze niet weten – gewoon interessante behapbare informatie, dat <i>triggert</i>, dat doet iets –, een goede vraag stellen, een mooi verhaal – een verhaal daar word je in meegezogen – dat zijn allemaal van die retorische technieken die je gebruikt om die boodschap die erin zit te openen, te onthullen, om dat wat je ontdekt hebt door te geven. Er zijn nog veel meer vragen. Bijvoorbeeld überhaupt al de trinitarische vraag: wat zegt het over God de Vader? Wat zegt het over God de Zoon? Wat zegt het over de Heilige Geest? Welk mensbeeld wordt hierin getekend? Welke verbindingen zie je? Welke sleutelwoorden zijn er? Ben je zelf als prediker een heel rationeel type en word je door de ratio overtuigd van dingen dan zal dat ook iets zijn wat je prediking heel erg stempelt. Iemand die daar veel behoefte aan heeft, zal minder binding met mijn prediking krijgen dan iemand die juist heel erg op mij lijkt. Dus dat realiseer ik me ook. En soms moet ik dan ook heel bewust als het ware uit mijn comfortzone als persoon om een preek te schrijven voor juist de dromers, de doeners, de voelers, de denkers. Dus ook dat zit ook bij die checklistjes: hoe help ik de denkers en doeners?
#49 → #12	Als het eerlijk en duidelijk overkomt wat daar staat en wat dat zegt. (...) Het is heel belangrijk dat het uitgelegd wordt met taal in de belevingswereld van de mensen zoals wij die voor ons hebben en dat je daarin als het ware – misschien is 'animeren' wel een verkeerd iets – maar dat animatie, dat je iets wat dood is tot leven brengt. Er zit ook kracht en dynamie in, het is een levend Woord, maar dat je je uiterste best doet om een kanaal te zijn, zodat dat ook echt dichtbij komt. Dat mensen: 'Ja, nu vat ik het!' Die jongere die weinig IQ heeft en die ander die enorm veel verstand heeft, dat je het vat. Ik geloof ook dat de verbinding hoofd – hart, dat God die door zijn Geest ook echt gebruikt.
#50	'Vatten' dat is dat iemand het gevoel heeft dat hij het begrijpt, dat hij het kan pakken, dat hij beseft: hier gaat het om! En dat 'pakken' betekent niet dat het maar heel klein, makkelijk is, maar dat het dus landt. En soms kan dat 'vatten' dus ook juist zijn dat je vat dat je het niet kunt vatten. Ik houd van 'bevindelijke prediking', en mijn overtuiging is wel dat het begrijpelijk moet zijn, je moet het met je hoofd kunnen vatten, wil het kunnen landen in je hart, en dat je merkt: het Woord dat ik lees, dat leest mij, en dat is een boodschap, God spreekt hier tot mij, dit zegt mij iets, en hier kan ik niet omheen. Dus ik de zeggingskracht van wat God mij hierin te zeggen heeft.
#41	Als het gaat over: mag ik er zijn? En als je dan een tekst neemt als: 'Zie, Ik heb u in beide handpalmen gegraveerd', Jesaja 49 [Jes. 49,16; HJY], dat is natuurlijk zó diep, zo'n diepe tekst. En als je dan lijnen trekt naar de Heere Jezus die naar Thomas toegaat, in zijn handpalmen gegraveerd. En dat God je zo tegemoetkomt. Ik denk wel dat bepaalde diepe lagen elk mens heeft. Je kunt dat in de piramide van Maslow bij wijze van spreken zo uit elkaar halen, om dat te duiden misschien, maar je hebt toch bepaalde

	vragen: wie ben ik? Waar ga ik naartoe? Wat beteken ik? Waar leef ik voor? Die vragen, en het gevoel van geborgenheid, dingen die je belangrijk vindt in je leven, verleidingen, dat herkent iedereen.
#25 → #12 #22	Er moet inhoud in zitten. Dat je met het Woord van God komt en dat uitlegt, en dat dichtbij brengt, in mijn beleving is dat ook voeding voor de lange termijn voor een christen. We zijn heel erg een evenementencultuur, een <i>event</i> , leuk, maar ik ben echt van de lange termijn, een stukje volharding, vastberadenheid. En ik ben er van overtuigd dat het mijn roeping is als predikant om eerlijk dat Woord van God uit te leggen, toe te passen, mijn uiterste best te doen dat het kleinste kind en de oudste oudere het kunnen volgen, omdat ik geloof dat dat voeding is, dat je daar uiteindelijk op terugvalt.
#39	Prediking en pastoraat kunnen niet zonder elkaar. Ik kom bij kinderen op bezoek, ik kom bij ouders op bezoek, je spreekt ze in de wandelgangen, weet waar je reacties op krijgt, je hoort mensen spreken, je kijkt in het nieuws en ik merk ook dat als je gunning krijgt van de mensen, dat mensen je gaan vertrouwen, dat ze je meer gaan begrijpen: zo is hij, zo doet hij. En een stukje openheid ook. Een stukje verbinding voelen, zeg maar, van wie jij bent als persoon. Ik ben me er ook van bewust: wie ben ik als persoon? En hoe peil ik die mensen? Hebben die mensen het gevoel dat ik hen begrijp? Want ik kan natuurlijk mensen wel begrijpen en naar huis gaan na een bezoek, maar als zij het gevoel hebben: hij snapte mij totaal niet, dan kan ik ze misschien zelfs wel gesnapt hebben, maar als zij het gevoel niet hebben, krijg je niet meer die <i>feeling</i> . Dus dat <i>in touch</i> blijven met mensen en jezelf kennen: arglistig is mijn hart [cf. Jer. 17,9; HJY].
#29	Je preekt altijd <i>ad hominem</i> , dus de plek waar je staat. Mijn eerste gemeente was meer een dorpsgemeenschap, ik merk dat mijn huidige gemeente een gemeente is die van een kleine gemeente behoorlijk is gegroeid, ook geografisch, dus dat zorgt voor heel veel import vanuit het land. In mijn eerste gemeente hadden wij een heel duidelijk profiel: we waren het meest behoudend en hadden veel jeugdwerk, voor heel veel mensen was wel duidelijk: dit is die gemeente. En hier heb je zoveel gemeenten die in veel opzichten op elkaar lijken. De <i>circulation of the saints</i> is heel groot, dus de breedte, mensen weten hier veel beter wat heel evangelisch of zeer behoudend is. Je komt hier de echte heilstoe-eigeningsvragen tegen, tegelijkertijd zijn er mensen die graag een keer in de maand wel naar een grote evangelische gemeente gaan om het leven 'leuk' te houden. Dus ook dat is een verschil. Maar ik denk wel dat bepaalde diepe lagen elk mens heeft. Je kunt dat in de piramide van Maslow bij wijze van spreken zo uit elkaar halen, om dat te duiden misschien, maar je hebt toch bepaalde vragen: wie ben ik? Waar ga ik naartoe? Wat beteken ik? Waar leef ik voor? Die vragen, en het gevoel van geborgenheid, dingen die je belangrijk vindt in je leven, verleidingen, dat herkent iedereen.
#5 → #13 #21	Ik ken Korinthe ook natuurlijk. [Lacht] Ja, geweldig, dat is het. Dus de bediening van de sleutels van het hemelrijk en de verkondiging. Je bedient de verzoening, dus je bedient de sleutels van het hemelrijk. Jezus die maakt dat zo sterk dat waar wij hier de deur openzetten, Hij dat ook doet. Zo sterk maakt Hij dat. Zo zie ik dat ook. Prediking is dus ook 'aanzeggen', dus niet zeg maar: 'We gaan vanmiddag nadenken over.' Dat is niet preken. Preken is aanzeggen. Dat is, als je zegt – natuurlijk, ik gebruik wel als-dan-formuleringen – dus: 'Als u van de Heere Jezus houdt, dan bent u een kind van God.' En dat mag je iemand aanzeggen, je bent het. Maar ook andersom: 'Als jij met de rug naar Jezus toestaat, dan ben je verloren, dan lig je onder de toorn van God.' Dat je de waarheid van het evangelie iemand aanzegt. En daarmee bedien je de verzoening, ja.
#14 → #7 #10 #16 #25 #43	Bediening van de verzoening heeft ook alles te maken met hoe je dat woord taxeert: 'verzoening'. Als je het benadert vanuit het Oude Testament dan kun je natuurlijk denken aan de Grote Verzoendag, dan gaat het puur over: is het goed tussen God en mij? En dan kun je het heel smal maken, in de zin: het gaat erover of je verzoend bent. Je kunt ook de heilsorde daaraan verbinden: wedergeboorte, bekering en het leven na de grote omkeer, zeg maar, met alles wat daarbij hoort, hoe de Heere dat doet. De staten en standen van het geloof, je kunt zeggen dat iemand christen is, maar de boom van het geloof staat er niet zo florissant bij. Dus dat stukje verzoening krijgt in het Oude Testament ook een plek middenin het volk, in het dagelijks leven. Er is een dag apart voor gezet en tegelijkertijd zijn er ook heel veel geboden die gaan over het dagelijks leven. Dus je zou kunnen zeggen: de bediening van de verzoening – ben ik verzoend met God? – is het hart, de kern, maar daaromheen zijn er cirkels te maken. En of je verzoend bent, bepaalt ook hoe je

	omgaat met je vrouw. Of je verzoend bent, heeft ook invloed op hoe je omgaat met je kinderen, hoe je je auto koopt, hoe je... Dus voor mij is het zeg maar de basis, de kern, en daaromheen heb je cirkels. Dat verschilt heel sterk per situatie. Maar het is wel altijd daaraan verbonden, als iemand God niet liefheeft, dat is wel het hart van mijn roeping. En ik ben er ook wel van overtuigd als gaat over de bediening van de verzoening kun je dat heel smal maken, maar ik denk dat juist door die concrete vragen waar je tegenaan loopt, dat die juist je weer bij die bediening van de verzoening kunnen brengen, want dan heb je Hem nodig. En wat is het heerlijk om daar dan ook weer bij terug te komen, ook al ken je die genade al wel, dat je wel weet, erbij stilstaat en beseft: maar dat is het! En dan weer opnieuw naar die vraag kijken. Waar moet de mens uitkomen? Dat is bij het kruis van Golgotha. Dat is bij die Heere Jezus Christus die het leven geleefd heeft, die voor mij de dood is ingegaan. (...) En dat is ook een leerproces, dat is ook verdieping. Ook Petrus schrijft aan het eind van zijn tweede brief over 'groeien in de genade en kennis van de Heere Jezus Christus' [2 Petr. 3,18; HJY]. Eigenlijk is dat natuurlijk een gekke uitdrukking: 'groeien in de genade'. Genade is toch genade? Het is als – een metafoor – een boom die op een plek staat, die daar steeds vaster wortelt. En dat gun je ouderen, jongeren. En hoe doe je dat? Dat is door die bediening van de verzoening centraal te laten staan, maar soms ook hele concrete dingen te behandelen: mag je je organen doneren? Die vraag krijg je ook. En dat je dat ook naar voren laat komen. Maar dan wel weer verbonden aan.
#9	Ik verwacht dat er gebeurt wat er bij Jezus ook gebeurde. Dat het iets oproept. En soms roept het iets op van: oh, wat heerlijk! Maar soms stoot het ook af. Ik verwacht dus reacties, wat ik vooral hoop – verwachten klinkt zo van jezelf – maar ik hoop en verlang dat mensen erachter komen: dit zegt iets over mij, dit zet mij voor de keus, dit spreekt me aan, het spreekt in mijn hart. En het is niet een poppetje die dit zegt, een dominee, maar daarachter spreekt de levende God. Dat verlang ik. En ja, er zijn ook verschillende aspecten. Er zijn mensen die al veertig jaar geleden tot geloof gekomen zijn, die van harte weten dat ze een kind van Hem zijn, die hun eigen valkuilen en zonden kennen, maar die het heerlijk vinden om weer meer te leren over dat Woord. En dan moet je soms juist weer naar die details: wat zegt Prediker, wat staat er in Openbaring, wat zegt Zefanja? Die gedeelten uitdiepen om daarmee juist op dat hele palet wat iemand al heeft aan bagage om dat als bagage toe te voegen, voeding te geven.
#44 → #4	Ik probeer gestructureerd te werken. Dus in dat proces moet de tekst voor mij gaan leven, dat is uiteindelijk wel de kern. Gaat leven wat daar staat? Gaat die tekst open voor mij? Als die tekst voor me open gaat, kan ik preken. Als die tekst dicht blijft... Ik moet de tekst gewoon begrijpen, die moeten binnenkomen, er moet ruimte zijn, in het gebed vraag je daar om. Dat het echt iets existentieels wordt. Dat het niet iets is wat op afstand staat, maar het moet mijn existentie binnengekomen zijn, het moet mij iets zeggen. En dan kan ik het overdragen. Dat heeft te maken met lezen, lezen, lezen. En dan bedoel ik niet dat je honderdduizend commentaren leest, ik ben juist minder gaan lezen, denk ik, dan aan het begin. Aan het begin stap je in de valkuil dat je alles wilt lezen, alles wilt begrijpen, elk detail in de tekst wilt zien, en hoe krijg je die brei dan nog tot iets logisch? Dan wil je alles gaan zien en dan wordt het een worst die niet meer... Dus ik merk dat ik misschien meer gefocust lees. Dat je dan heel veel keren in de vertalingen leest, dan in het Grieks nog eens gaat zoeken naar bijzonderheden, en als je die tekst dan beter gaat begrijpen, dat je lijnen gaat zien. (...) Dus dat is lezen, zoeken naar dingen. Opvallende dingen, ook in de commentaren een check doen, en zo... Dus daar heb je gewoon tijd voor nodig, een preek kost mij echt tijd. En daarom schrijf ik een preek ook uit, dat is voor mij nog steeds de casus. Plus, het is voor mij ook een stukje archiefopbouw. Het is gewoon kapitaal wat je maakt. Waar je vervolgens weer een keer op kan terugvallen.
#22 → #3 #21 #23	HJY Als ik zo luister ben jij wel met huid en haar bij het preken betrokken, maar ik vroeg me nog af: jij zei iets eerder in het gesprek dat er twee kanten aanzitten als je het aanzegt, dat er iets open kan gaan, maar ook iets dichtgaan. Mensen zijn gered of ze zijn verloren. Dat beseft, wat doet dat met jou als prediker? Dat die twee kanten eraan zitten als jij preekt?

	GF Dat geeft gewicht. Dat onderstreept dat ik niet maar een <i>social worker</i> ben of iemand die een leuk praatje komt houden. Want de dingen waar het over gaat die raken het diepste van een mens. Die raken ook dingen die eeuwig zijn. Die bovennatuurlijk zijn, maar die de leegte die er bij een mens is kan vervullen en moet vervullen. Er is bij mij zelf de overtuiging gegroeid 'dat Jezus het is', zo las ik een keer ergens. Jezus is het antwoord. Dat is de overtuiging die ik heb. En die overtuiging is gaandeweg dieper en dieper geworden. Ook met mensen tegenover je die soms niet geloven en ja... In het predikantschap heeft zich dat verder verdiept. En ook het stukje jezelf relativeren. Want het heeft inderdaad gewicht, ik doe iets met eeuwigheidswaarde. Maar aan de andere kant, ik ben niet de Messias. Wel een christen, dat komt van Christus, dus in die zin wel, maar God doet het door zijn Geest. En God gebruikt soms dingen dat je denkt: oh, dat had ik zo niet zien aankomen. En wat ik soms ook mooi vind, is dat je ziet dat God dingen laat landen. Dat je bij wijze van spreken over Pasen preekt in jaar een en dat er iemand voor je ziet en het raakt gewoon niet. En het jaar daarna preek je weer over Pasen en dan raakt het wel. En is dan die preek anders? Misschien wel. Ben ik anders? Misschien ook. Maar ik zie dan vooral in het leven van die persoon wat veranderen. En vergelijk het – in mijn leven is het in ieder geval zo – dat God als het ware de hark erdoor haalt. De boodschap kan hetzelfde zijn, maar wat vooral nodig is: dat die aarde toebereid is. En wat ik heel duidelijk zie, is dat mensen, als de hark erdoorheen gaat, als de schoffel erdoorheen gaat, de spa soms, dat er dan ruimte komt dat dat zaad in een keer wel valt. Dat het geen platgetreden pad is, om maar een Bijbelse metafoor te gebruiken. Het gaat om zijn eer, zijn werk, ik ben maar een gewoon mens. Ik doe wel mijn uiterste best, ik voel het gewicht, maar ook een stukje ontspanning en blijmoedig christen zijn. Uit de diepe overtuiging: God is goed, Hij is genadig, ik mag zijn kind zijn, en als zijn kind doe ik mijn best, niet als een slaaf. Goed, ook 'dienstknecht', maar nooit alleen een 'dienstknecht', ook een kind.
--	---

Code	GG
#1	Woord van God vandaag bij mensen vandaag brengen. Ja, bij mensen van vandaag.
#41	Mensen van vandaag zitten bijvoorbeeld met het feit dat ze bijvoorbeeld in hun gezin weer een eenling worden. Dat mensen zich vroeger zorgen maakten over een kind dat de kerk de rug toekeerde, en dat je nu mensen spreekt die zeggen: 'Ik ben de enige die gelooft van mijn gezin.' Een ander voorbeeld is internet en de verleiding die daarbij komt kijken.
#9	Ik weet niet of ik altijd hetzelfde antwoord zou geven, maar ik zou nu het antwoord geven dat ik hoop dat ze horen dat de Heere Jezus bewogen is met en in beweging komt voor zondige mensen. Doordat Hij naar deze aarde kwam en doordat Hij zich zo gaf, doordat Hij ze opzocht, ze aansprak. Ik hoop dat ze dat erin horen [in de prediking van GG; HJY], dat Hij zó naar hen toekomt. Dat het probleem niet is dat we te slecht zijn, maar dat het probleem is dat we onszelf vaak nog te goed vinden. Niet zoveel. Ik heb niet zulke hoge verwachtingen van mensen, want die mensen komen niet verder dan het goede dat ze misschien wel willen, maar niet doen [naar Rom. 7,19; HJY]. Zo modderen wij aan tot de Heere Jezus terugkomt. HJY Ja, dus dan maken jouw preken eigenlijk geen verschil? GG Dat hoop ik wel, want daardoor leren we met elkaar inzien dat we maar wat aanmodderen en dat we die verzoening telkens weer nodig hebben. Dat hoop ik wel, maar of ik dan heel veel van mensen vervolgens verwacht? Nee, dat niet. En dat ze leren – kijk uiteindelijk, de verwachting is niet van de mens, maar uiteindelijk wat er gebeurt, als de Heilige Geest werkt, is dat wij ons geliefd weten. Om Jezus' wil. Dat verwacht ik van God en ik verwacht dat Hij dat doet door de prediking heen, maar ik verwacht vervolgens niet dat die mensen die geliefd zijn vervolgens ook daadwerkelijk lieve mensen worden. Dat zal wel moeten, daar moeten we elkaar ook toe blijven oproepen, en gelukkig gebeurt dat soms wel, maar nou ja...
#4	Ik zou het denk ik niet in de tekst willen leggen als ik het daar in de tekst niet zie. Maar ik denk dat ik wel – maar dat is alleen maar wat ik hoop hoor, ik weet niet of dat lukt – maar wat ik hoop is dat je een soort attitude ontwikkelt: hoe spreekt dit gedeelte van de Bijbel daarover, dat de Heere God zondaren zoekt?
#17	HJY Hoor je wel eens wat terug van mensen wat preken met ze hebben gedaan? GG Jawel, zeker. HJY En komt dat overeen of verschilt dat heel erg met wat je zelf beoogde? GG Nee, dat komt regelmatig overeen. Maar ik heb bijvoorbeeld in mijn eerste gemeente ook wel iemand gehad die nogal eens deelde hoe hij verder ging met zo'n preek. Dus hoe een preek een zetje was voor een denkproces hoe hij daar zelf verder mee ging. Dus dat kwam soms wel overeen, maar het gebeurde ook wel eens dat het voor hem een zetje was met een denkproces dat hij heel concreet met zijn eigen leven, hoe dat... Terwijl dat bij mij totaal niet in beeld was.

	HJY En hoe vond je het om dat te merken? GG In principe mooi, dit was niet een geval – dat hoor je ook wel eens – dat een predikant zegt: ‘Nou, ik heb het volgens mij niet gezegd, maar...’ Maar dit is volgens mij heel iets anders, mensen ontvangen een preek en gaan daarmee aan de slag. Ik denk dat je als predikant daar alleen maar dankbaar voor kunt zijn. HJY Want waar ben je dan dankbaar voor? GG Nou ja, gewoon, tweeledig: enerzijds dat je het ergens voor doet, dat is prettig, maar dieper nog, als datzelfde Woord waarin wij horen dat Christus bewogen is, ook ons in beweging zet. En ook wel dat mensen echt wel bepaalde keuzes maken.
#5 → #13 #29 #41	Eens. Kijk, als het gaat over wat de Heere Jezus op zich heeft genomen dan zijn dat wel mijn zonden die tussen mij en God instaan. Maar dat is ook hoe je denkt hè? Maar ik denk: een mens kan alleen maar sterven vanwege de zonde. En Jezus sterft, maar dan als een zondeloze zondaar, met de zonde die Hij overneemt. Daarin verschilt de mens vandaag niet zoveel met de mens van honderd, duizend jaar geleden. Maar dat moeten de mensen vandaag ook weer horen. Dat vind ik ook, en dat moeten ze ook horen in woorden van vandaag.
#29 → #2	Nou ja, dat je dus – vind ik – bezig moet zijn met wat voor – als gemeentepredikant, als gastpredikant kan dat denk ik niet altijd, maar als gemeentepredikant – wat voor mensen heb ik voor mij, hoe spreek ik ze aan, hoe kom ik op zo makkelijk mogelijke manier bij het hart?
#3 → #4	Ik denk – maar dat vind ik een lastige vraag hoor: hoe deed ik dat? Ik weet alleen maar hoe ik het probeerde, of ik het daadwerkelijk ook deed, vind ik een moeilijke vraag. Ik weet eigenlijk alleen maar hoe ik het zou willen dat ik het zou doen. Proberen en de Bijbel recht te doen, maar ook – nee, niet ‘maar’, want het is geen tegenstelling – proberen en de Bijbel recht te doen en hedendaags Nederlands spreken. Trouwens, nog een punt, hoe deed ik dat? Het heeft er wel aan bijgedragen dat ik steekwoorden ben gaan gebruiken in plaats van uitgeschreven. Je hebt contact. Tenminste, ik heb meer contact. Dus je ziet of mensen het vatten of niet. En dan denk ik: als ik het niet kan onthouden om het te brengen, hoe kan ik de hoorders dan vragen om het te onthouden als ze het aanhoren? Dus hoe draag het eraan bij? In die zin denk ik dat (...) ik hoop dat je wel wat natuurlijker wordt, dat denk ik.
#7	Dat kan ik iets makkelijker uitleggen met een voorbeeld zoals ik dat doe op catechisatie. Als dat woord ter sprake komt, gebruik ik altijd mijn dochters als voorbeeld. Dan neem ik uit ‘verzoenen’ het woord ‘zoen’: dat je elkaar een kus geeft en dat het dan weer helemaal goed is. En vertel ik ze altijd dat als zij ruzie hebben met elkaar ze tegen elkaar ‘sorry’ kunnen zeggen, dan heb je wel ‘sorry’ gezegd, maar dan is het niet echt goed, maar je kunt ook elkaar een knuffel geven en een zoen en dan zeggen: ‘Het is weer goed’, en dan is het verzoend. Ja, zo leg ik verzoening uit. Er zit niks meer tussen, dat kun je ook zeggen. Uiteraard heeft elk mens altijd schuld, maar je hebt toch wel weer zulke schuldige mensen dat de ene mens toch wel heel schuldig kan zijn tegenover een bijna onschuldig mens.
#10 → #7 #15	In die zin kom je op datzelfde punt uit: dat er helemaal niets meer tussen jou en God in zit. Dat is verzoening. HJY En de twee partijen die met elkaar verzoend worden, God en mens, hoe zie je de verhouding daartussen?

	GG Ja, ik denk dat ik dat al wel gezegd heb, eerder, maar dat God in Christus zondige mensen zoekt. Een ander woord, maar goed, 'schuldige mensen' dan.
#15	het punt van analogie is, denk ik, dat je kunt zeggen dat verzoening is dat er niets meer tussen zit. Dat is verzoening. Waarom er voor die tijd verwijdering was, daar zit het verschil. HJY Ja, precies. Maar het ging jou juist om het punt dat er niets meer tussen zit. GG Als definitie van verzoening, ja. Niet de stappen ervoor: waarom is er sprake van verwijdering?
#47	HJY En je zei ook al dat God in Christus schuldige, zondige mensen opzoekt, dus dat is dan de manier waarop de kloof wordt overbrugd? GG Zeker.
#14 → #43	Het kan beide, denk ik eigenlijk. Ik denk aan – misschien wat vergezocht hoor – je kan over wedergeboorte spreken in enge en in ruime zin. Ik denk dat dat met de bediening van de verzoening ook kan. Je kan strikt spreken over dat wat de Heere Jezus op Golgotha heeft gedaan, wat de Heilige Geest toepast in je hart en waar je op leert vertrouwen, ja, ik zou ermee kunnen leven. Als je zegt dat dat bediening der verzoening is. Ben je het daarmee eens? Dan zou ik zeggen: 'ja.' Als je vervolgens door zou vragen of het leven dat er dan ontstaat ook bij hoort, zou ik ook 'ja' kunnen zeggen. Ik denk dat je eigenlijke vraag is: hoort de heiliging bij de verzoening? Ik denk dat het daarom draait. Je hoort mij zeggen dat het een definitiekwestie is. Het hangt ervan af hoe je het uitlegt en het kan allebei goed zijn. We lazen net na het eten uit Jakobus en Jakobus zegt: 'Het geloof zonder werken is dood' [Jak. 2,17; HJY]. Dus vandaag zou ik zeggen dat de heiliging erbij hoort, anders is er geen verzoening geweest. Als we iets anders hadden gelezen, had ik misschien een ander antwoord gegeven.
#23 → #22	Op de achtergrond bewust aanwezig, denk ik. Dat klinkt een beetje paradoxaal: op de achtergrond bewust. Maar meer als een gegeven dat er altijd is en waar je wel naar zoekt. Nee, dat is te bewust. Niet wat ik altijd zoek, maar een verantwoordelijkheid die er altijd is. Ik ben altijd vader, ben ik me superbewust van elke dag dat ik vader ben? Nee, dat is gewoon zo. Dat denk ik. HJY Dus als dienaar van het Woord ben je altijd bezig met de bediening van de verzoening of hoe? GG Is dat je taak. Dus kijk, je bent altijd vader, of je er altijd naar handelt weet ik niet, maar dat is wel de bedoeling.
#6 → #25	Ik zou zeggen van wel, dat je geroepen wordt tot die bediening, dat je jezelf het niet aanmeet. Dus ja, ik zou zeggen van wel. HJY En je zei dat je er zelf niet zo over had nagedacht, dus dan heb ik je zomaar een bepaald hoekje ingeduwd, maar je gebruikt wel een interessant woord: je hebt het jezelf niet 'aangemeten'. Zou je daar nog iets over kunnen zeggen, je hebt het jezelf niet aangemeten, maar wat dan wel? GG Geroepen. HJY Geroepen. Door wat of door wie? GG God.

	HJY En uitsluitend door God, of? GG Ja, maar dat heeft God in twee stappen gedaan: eerst zelf en toen middels een gemeente. HJY Maar die roeping door de gemeente is wel een stap van dat God dat heeft gedaan? GG Ja, dat geloof ik wel. HJY Dus niet God en de gemeente naast elkaar, maar uiteindelijk val je erop terug dat het God is die je geroepen heeft tot die taak? GG Ja.
#37 → #33	Verzoening is wel overal hetzelfde, maar het maakt wel uit. Als in een pastoraal gesprek iemand heel concreet zonde belijdt, is de verzoening ook op een heel concreet punt nodig. Als het op de kansel erover gaat, zal eerder de tekst er aanleiding toe gegeven hebben om er heel concreet over te spreken. En als het gaat om catechisatie dan zal eerder het dogmatische begrip de reden zijn geweest om het aan de orde stellen. In de preek leert de mens God kennen, geloof ik. God komt tot ons langs die weg. Als je in de preek de Heere God nooit hebt leren kennen als een vergevend God dan denk ik niet dat je in een pastoraal gesprek opeens over 'verzoening' kunt gaan praten, want dan kennen ze die God niet, daar hebben ze nog nooit van gehoord, die zich wil verzoenen met mensen.